

9

2025

كۆپارەكا رەوشەنبىرى گىشتى وەرزى يە

بادىشان

كەوسەر شەوكەت

ژن وىنەيەكى
خودايى يە

ڧىنۇس ڧائق

هەلبەست بۇ من جىھانە
هەلبەست نامرىت

نزار محەمەد سەعید

نیشانىن خواندى
د زمانى كوردى دا

شکھفتا هلامهتا

شکھفتا هلامهتا دکهفیته باشووری روژتافین باژیری دهوکی بهرامبهر گوندی گهفهرکی ب دویراتیا هفت کیلومیتران. ئەف شوینواره ژ هفت نهخشهیان پیکهاتییه. د کهفهرکی دا ب بلندایا دوو مهتران و ب درژاها شەش مهتران یێ کولایه. ئەف نهخشهیه بهلگه نه ل سهر سهرکهفتنا پاشایێ ئاشوری سهنحاریبی ل سهر عیلامیان بهری 25 سهدهیان. د فی نهخشهی دا هفت خوداوهند ل سهر پشتا گیانهوهریێن پیروژ دسیارن و سهنحاریب پاشا ب شانازیقه ل بهرامبهر وان یێ راوهستیایه. ژ تهجمی کارتیکرنا وهختی هندک ژ فان نهخشهیان سیمایی خۆ ژ دهستداینه و هندک ب تهمامی ژنافچووینه. بهل د سهر هندی را ئەف نهخشه و شینواره بهلگه نه ل سهر شهر و ههفرکیێن مهزن د دهمی خۆدا کو وی دهمی سهرکهفتن ل سهر کهفران دهاتنه نهخشاندن.

بادینان 9

مۇقارەكا رەوشەنبیری گشتی وەرزى پە

2025

ناقەندا بادینان - بۇردى راگەھاندنى - مەكتەبا
راگەھاندن و ھوشيارى (ى.ن.ك) دەردئىختىت

خودانى ئىمتيازى
بلند شالى

سەرنقىسەر

صبيح محمد

sabih.3030@gmail.com

سكرتىرى نقىسىنى

صالح صوفى

salihsufyy@gmail.com

رئقەبەرى ھونەرى

عصام حى طاهر

isam.doski69@gmail.com

www.badinan.org

ناقونىشان: كوردستان - دەۋك - 57 - جادا سلېمانى (نزارى - تاخى رۇناھى)

badinan

چاپخانەيا ھاوار - دەۋك

ناقەرۇكا جادىيان

04
11
21
28
34
40

د. فەرسەت مەرى
پەسار شالى
دلشاد جەوھەر نەمى
لۆرەنس نادىر مۇخۇ
سەفەن مەجىد
د. ھىفى سەبرى جەمىل

- گەشتا شوونوارناس و دىپلۇماسىيىن بەرىتانى بۇ كوردستانى -
كورتە پانوراما مېژويا كوردستانى (ژ نىاندەرتال ھەتا ئىسلامى) پ1
- ھېرشا مېر محەمەدى رواندى بۇ سەر مېرگەھا بادىيان
- پەرتووكا ئاشورى د عىراقا نوى دا
- مېژوويا سىياسىيا جوهىيان
- مسر ل ژېر دەستھالاتا ھكسۇسان (1580-1650)

ھىژر

46
53
62

د. ھەوار بەللۇ
محسن ئۇسمان
كەوسەر شەوكەت

- كوشتنا پىرۇژ خواندەنكا ھەفچەرخ بۇ دياردەيەكا دىرۇكى
- پىرۇسپىسا دىرۇكى پ2
- ژن وئىنەيەكى خودايى يە

شەكىللىنىش

72
85

نزار محەمەد سەئىد
صادق صلاح

- نىشانىن خواندەن د زمانى كوردى دا
- بۇچوونەك ل سەر بنەمايىن وەرگىرانى

ئىدەپ

92
93
99
102

محسن قۇچان
محسن عبدالرحمن
فەھىمە ئىبراھىم
وەلىد ئەحمەد

چىرۇك
- سىرۇ
- چەپۇ
- ھىفىيىن وەريايى
- پەرزان

ھۆزان

107
109
110

خالد ەلى سلىفانەيى
دلدار محەمەد
رېزىن كەمەت

- فەژاندنا فەژىنى
- ئەو قىرپىيا ژ خىشەتگەھا بىدەنگىيىن رەفى
- تو د ناف شەرىن مندا چ دكەي؟

دېھار

114

چاڧىيەفتن: كەنان بلىچ

- فىنۇس فايق: ھەلبەست بۇ من جىھانە.. ھەلبەست نامىرىت

ھۆنەر

124

عبدالجار عاصف

- عادل سەدى سترانىژۇ كۆچك و ديوانان

كاشىتى

132
137

عزەت يوسىف
سەلام لىناڧايى

- د خەوگا كوبرداينە، دەمى شىار دىين ھىچ تىشت ل جەن خۇ نەمايە
- ھەفبەركرنا گىانەوهران ب مروڧان پ(2)

badnan

دېرۆك

- 04 - گەشتا شوونوارناس و دېپلۆماسىيىن بەرىتانى بۆ كوردستانى
د. فەرسەت مەرىى
- 11 - كورتە پانوراما مېژوويا كوردستانى (ژ نىاندەرتال ھەتا ئىسلامى) پ 1
پەسار شالى
- 21 - ھېرشا مىر محەمەدى رواندى بۆ سەر مىرگەھا بادىنان
دلشاد جەوھەر نەمر
- 28 - پەرتووگا ئاشورى د عىراقا نوى دا
لۇرەنس نادىر مخۇ
- 34 - مېژوويا سىياسىيا جوهىيان
سەفىن مەجىد
- 40 - مىسر ل ژېر دەستھەلاتا ھكسۇسان (1580-1650)
د. ھىفى سەبرى جەمىل

گهشتا شوونوارناس و دبلوماسیې بهریتانی هنری لایارد بو کوردستانی

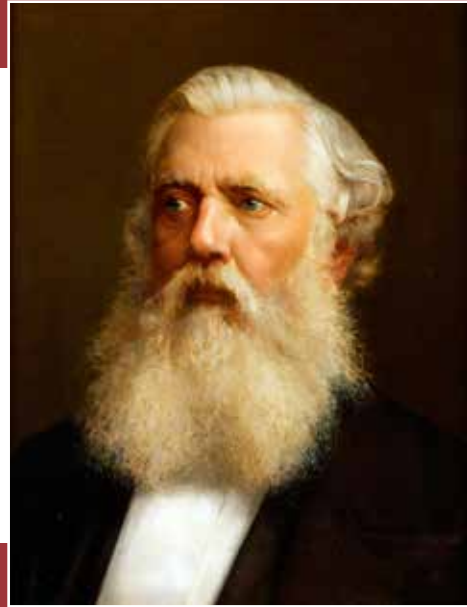
ریزدار هنری ئوستن لایارد (1817 - 1894م) شوینهوار و دبلوماسیهکی بهریتانییه ئو ببوو بالیوزی بهریتانیا ل (ئستانه - ئستهنبول)، وگلهک جارن سرهدانا میسلی کریه و فهکولین ولنگریان کرینه لسر شوینواریت ئاشوریا بو جهتین بهریتانی، و ژبرکو باژیری میسل گلهکی گهرم بوو ل ومرزی هاقینی، لایاردی دقیا سرهدانا جهکی فینک بکمت دا هاقینا خولی دهریاز بکمت، ژبر هندی بهرف چیاپیت کوردا چوو. ل یازدهی ههقی یولیویوی/ تیرمههی ژ سالا 1850 یی زایینی هنری ئوستن لایاردی باژیری میسل بجهتلا جهی ئاکنجیوونا خو (ب مهرما لنگریان شوینواریت ئاشوریا) بهرف کوردستانا ئوسمانی چوو ههرومکی دبیزیت: (من میسل بجهتلا بهرف چیا (چیاپیت کوردستانی)، و گهروکیت ئهروپی سرهدانا بهشک ژ ناقهراستا کوردستانی نهکریوو، ئو کهرتین گریدای زیاریا ژ کوردین (رمواندوز) ی و گهلیی نهستوریا (عشیرهتین نهستوریا ل

پ.د. فرست مرعی

وی دهاتن، و گوته من ئەف پەیکەرئ بلند ئەو قەشە یوحننایه لاسەر هەسپی، و ئەفە ناڤئ شکەفتئ دەتئ، هندیکه ئەو (پەیکەر) ئ خوارییە ئەو هندیەک رێورەسمئین (طقوسئین) ئایینی یئت کەنيسهکئ یوون نەشیا باش شروڤە بکەت، ئەز دگەل وی زڤریمە مالا وی و بۆ من خوارنەکا قەلەو و خوش چێکر، و مە روژا خۆ بوراند ل بەرسڤکا بانئ ئەوا دکەڤتە هنداڤ دەشتئ. هندیەک گوندئت نەستوریا یئت کلانا (هئشتا هندیەک ژ ئەوان مەسیحیا مەزەهەبئ خوە نەگۆهارت بوو ژ نەستوریهتئ بو کاسولوکیەتئ) دکەفتە خوارئ ژ وی چیا، و ب دویراتیا 3 سئ میلا بەرەف باکوورئ گوندکئ (گوندئ گوندکئ ئەوئ دکەڤتە روژئاقا ئاکرئ) گوندئ شوش و پشئا وی گوندئ شەرمئئ کو جەئ مار شەمعون بەتربیکئ نەستوریا بوو، و ب دویراتیهکا کیم ژ شەرمئئ بەرەف باکوورئ گەلپئ باقیانە ئەو گەلپئ تەنگ و دگەل پەیکەرئین کەڤرئ یئن دیار (پەیکەرئ مەزئئ ئاشووریا یئ سەنحاریی ل خنس)

و پاشئ بەرمەدوامیئ دەتە ناخفتنا خۆ و دبیزئیت: هەڤائیت من ل 17 یولیویئ/ تیرمەهئ (سالا 1850ز) شیان بگەهەنە بلنداها چیا، و مە هەمیان دڤیا بگەهینە بەر کەش و هەوایی سار و دگەل روژەلاتئئ ئەم کومبووین و مە بەحەشتا خوە هئلا، ئەو باژیرکئ ئەم ژئ بورین هندیەک خانینئت بەرئ یئت موکم هاتینە چێکرئ کو ئێک لاسەر ئیکئ بوو، و مزگەفتەک و سەرشوێک و کەلەکا کافل ل وی جەئ بوو و ژ کەڤندا کەلەک بوو یا مەزنەکئ سەربەخو کو ناسناڤئ پاشای لاسەر بوو و شانازی دبر وەکی مروڤئ خۆ ل ئامیدئ (میرئ ئامیدئ) ژ بەرکو خۆ دەژمارت

دەڤەرا هەکاری)، وگەشتا خوە دەستپێکر ژ دەڤەرا ئاکرئ، و تیدا دیارکر کو هەژمارا خیزانیت وئ نیزیکی (600) خیزانان بوون، و کەرتئ ئاکرئ نیزیکی 300 گوند و جەهئت قەمحویانئ بوون، و ئەفە دبنە داهاتیهکئ باش بوو باشالق (ویلايەتا- دەسەلاتداری) میسل، ول ویرئ سەرمەدانا شوینوارین گوندئ کوندوک (گوندک) کر، و ل گوندک 20 خیزان هەبوون هئشتا سەر دینئ نەستوری بوون دگەل کیمەک ژ جوھیان ژئ... و دەمئ من بەرئخودانا ئەوان پەیکەر دکرئ (شوینواریت گوندک) ئ، رەبەنەکئ نەستوری هات، کو پلا وی شەماس (شدیاق - شەماشە) بوو و زەلامەکئ گران و ب ئافل بوو و سەروبەرەکئ جوان هەبوو و ریهئیت وی یئت سپی هەتا سینگئ

- بەرئخوبدە: اوستن هنری لایارد، مکتشفات اطلال نینوی و بابل مع الرحلات الی ارمنیا وکردستان والصحراء، ترجمه: شیرین ابیش، هینه ابو ظبی للسياحه والثقافة، لاپەرە ۴۵۸-۴۶۰. - هەر ئەو ژیدەر لاپەرە: ۴۶۱.

هه‌بوو دناڤه‌را مه وکه‌رتی (مقاطعه) زیباریا یی سهرمی دا، و ل سهری کوپکی مه سهری جۆباره (روبیار) ی زی دیت ناڤا وئ دچوو دناڤ وی گه‌لیی خودان ناخه‌کا قه‌له‌و دا و هوسا دیاروو پشته وئ نه‌هالی چیا یی کوردستانی بیته بلند (چیا یی شرین و پشته وئ) دگه‌ل گوپینکیت به‌فرین، ئەم هاتینه ده‌قرا خورای هه‌تا گه‌هشتینه گوندی پیره‌که‌پرا کو ئەو جهی ئاکنجوبیونا (مسته‌فا ناغا) ی بوو مه‌زنی به‌ری یی عه‌شیره‌تا زیباریا، به‌لی مه‌زنی نوکه دبیزنی (نیعمه‌ت ناغا) و ئاکنجیه ل گوندی حهرین Heren (گوندی ههرنی) ب دویراتیا دوو میلا. ئەفه به‌ری نوکه ل میسل بوو دا عه‌بایه‌کی بده‌ستخو‌فه بیخیت دا ده‌سته‌لاتی وهرگریت ژ پاشایی میسل و دده‌می سهره‌دانیدا بو میه‌فانی من، شاره‌زایی وشیانیت وی ده‌ینه به‌رامبه‌ر زه‌لامه‌کی کورد یی ساده گه‌له‌ک. باش ب زمانی فارسی دناخت و عه‌ره‌بی ژ ی دزانی، و پیزانینیت هه‌بوون لسه‌ر نه‌خشی کوردستانی و ژ وی من گه‌له‌ک تاییه‌تمه‌ندی زانین لسه‌ر که‌رتیت چیا ییت نه به‌رنیاس.

کورد ده‌ینه هه‌ژمارتن خودان مه‌زه‌به‌کی ئیسلامی یی توندرو (مه‌رم پی مه‌زه‌به‌ی سونی یه کو ده‌ینه هه‌ژمارتن ژ توندروها بو ئەوروپا ب هه‌قه‌به‌رکرن ل گه‌ل مه‌زه‌به‌ین دی و مه‌کی شیع‌ه‌گه‌ریی و مه‌زه‌به‌ین دی)، ناغای ل ویری خوارن و قه‌خوارنیت خو خوارن ب دریزه‌یا شه‌قی، خو دریزکر بوو سهر فهرشه‌کی گران بوها ل بن دارا و برکه‌کا ناڤی ژ ده‌رقه‌ی قه‌سرا وی یا ناخی یا بچوبک، و عه‌بایه‌کی نه‌خشانندی یی ئارموشی وداقیت زیری یی بسهر دادای و خزمه‌تکاره‌ک یی ل هنداق سهری هه‌وا ب باوه‌شینکی لی دکر، و ئیکی دی یی راوه‌ستیای پینیت وی بیته روپس د پهرخانن، و ئەز گه‌له‌ک پیقه مام هوشیار نه‌که‌ن و ئەم به‌رده‌وام ب ریکا خو چووین هه‌تا ئەم روینشته خورای ل بن دارو بارا، به‌لی ژ به‌ر قه‌رقه‌شا مه‌زنی ناڤری

ژ دوینده‌ها خه‌لیفیت عه‌باسی، و دویمه‌هیک که‌س ژ وان محمد سید بوو ئەوی زیندانگری ل میسل، ئەم دهر باز بووین د ریکه‌کا گه‌له‌کا ناسی را هه‌تا گه‌هشتینه بلندایا چیا، و ژ کوپکی چیا مه چاقین خو د گه‌رانن ل هنداف ده‌شتا (نافکور) ی. شینخان و ده‌قهرین دهوروبه‌ری وان چیا ییت دابه‌شگری هه‌تا دهوروبه‌ریت هه‌ولیر و ری و ریزارین زئ و خازری، و ل به‌رامبه‌ر وی جهی نه‌هاله‌کا کویر بوو چیا یی ئاکری ژیکه‌مه‌که‌ت ژ زنجیرا دووی یا ژ وئ بلندتر (چیا یی پیرس) ه.

و پشته لایارد ی ئاکری بجه‌هیلای و پاشی ده‌قهر زیباریا دهر باز کری ئەوا کو (نیعمه‌ت ناغا) ی ده‌سته‌لات لیدکر کو ده‌سته‌لاتا وی دگه‌هسته هه‌تا عه‌شیره‌تیت شیروانیا، دبیزیت: “ ئەم نوکه هاتینه د ناف جهی داربه‌ری بیته بچیکدا و ئەم راوه‌ستیاین پشته مه‌گه‌شته‌کا کورت دهر باز کری د فی روزیدا ل باژیرکی هاشتاخ ی کوردی یی بچوبک و دهوربه‌ری وئ دارین مه‌زنن و گه‌له‌ک جۆبارا ناڤانا ئەوان دکر، و د که‌فیه‌ ده‌قرا زیباریا یا کوردی ئەوا ب میرانگری دویمه‌هیک مه‌زنی مایی ده‌سته‌لاتی لیدکه‌ت. و د ناف وئ نه‌هالیدا ئاڤه‌کا زه‌لال ل وان جووا دچوو کو ئیک ژ چه‌قین روپباری زئ یه کورد ناف دکه‌ن ب دروشویان ژ ی بیرایشو و بو ماوی ده‌مه‌ژمه‌ری ئەم لیه‌ر لێڤا ناڤا وئ دچووین. و تاییه‌ت ب فی چه‌قی روپباری زئ قه‌ لایارد دبیزیت (سی ناف گه‌هسته‌ن من بیته ئەقی نه‌هالی: حساوه، حه‌سه‌ن میمه، و نه‌هاله {نه‌هله}، و ناڤی دویمه‌هیک ژ ناغاییت زیباری یا بوو، گه‌له‌کا ب زحمه‌ت بوو هه‌تا ناڤی که‌سه‌کی یان جهه‌کی ژ زه‌لامین کوردی وهرگری، و گه‌روک گه‌له‌ک دکه‌فته خه‌لمه‌تیان ژ پیخه‌مه‌ت فی چهندی، ژ به‌ر کو ناف ده‌اته گوتن ب گه‌له‌ک شیوازا و ده‌اته کیمکرن و زیده‌کرن و ژیرن، و ئەگه‌ر رمانه‌کا دیار هه‌با دا لسه‌ر مه‌ یا ب سانه‌ی بیت). پاشی ئەم چووینه دناڤ تیکه‌کا ته‌نگ دا یا تزی داربه‌ری، و جهه‌کی ناسی

عشیره تیت سهر به خو ب سهر کیشیا (نیعمهت ناغایی زیباری) و دگهل هندئ هیزین تورکی (عوسمانی) نه هاتینه چیا بییت وان، کوردا دیت ژ شار مزاییی یه گوهداریا فرمانا وان بکن دا توشی مهترسیا داگیر کرنئ نهین یان یا خرابتر ژ وئ سهر بازیا نه چاری. ههر ژیدهرئ بهرئ، لاپره 461، 462.

نیزیکی 50 خیزانیت کاسولیکی بییت کلدانی لیقه بوون ژ نهستوریی (ریبازا کاسولیکی گرتیه ژ نهگهرئ شاندین کاسولیکی یا پاپاوی) ل حهران (گوندئ ههرئ یی زیباریا) و نهوان کهنیسهک هه بوو و نهوانا چ هیجهت نه بوون نهرازی بن ژ مهز نیت خو بییت کورد تاییهت د ماوئ دهسته هلاتا مهز نئ نوکه دا.

دهسته هلاتا (نیعمهت ناغا) ی دریز بوو ههتا زیبارئ و شیروان و گهردی و بارادوست (برادوست) و شه مدینان ژ ئاکرئ و ههتا سنووریت فارسی (ئیرانیا قاجاریا وی دهمی). و دهینه ههژمارتن نهو کهرتیت عشیره تیت کوردا بین ژیک جودا و ههر عشیره تهکئ ناغایی خو یی هه ی بهلی هه می یی دین دهسته هلاتا ناغایی زیباریادا و هه میا باجه د دا وی و دریکا ویرا بو دهسته هلاتارئ میسلئ، و (نیعمهت ناغا) ی نهز هیلامه ل بن پاراستنا پسمامئ خو (الملا ناغا) نهوئ فرمان لیگری یاهوری و پاراستنا مه بکهتن ههتا توخییی پاشالق (ویلایهت) ههکاری نهفا کو هیزیت تورکی داگیر کری وی دهمی، شار مزایی مه (الملا ناغا) زه لامهکئ چیا ی یی بلند بوو، جل و بهرگیت هه مهنگ بییت فره هل بهر بوون و دهر سوکهکا (سوورا مهزن) ل دور سهرئ خو زفراند بوو لسهر کولاقهکئ خیج خیج دریز و نهفه دیمهنهکئ دژوار ددهته خه لکئ کوردستانا ناقهر است، و دگهل وی سئ ژ لایهنگریت وی دگهل دچوون ژ بهر کو ریکیت کهفری بییت ناسئ د چیایدا زحمهت بوون بو ریقه چوونئ ههتا سهر وان هیسترا نهوئیت کو ب زحمهت نه م ب

هوشیار بوو ژ خهوئ و ب خیرهاتنا مه کر و ههر چهنده بو وی دروست نه بوو خوارنئ ژ ی بخوت چونکی یی ب روژی بوو بهلی نه رکئ میهفاندرایی پشتگو هفه نه هاقیت، و نهو خوارنا بو مه ئینای ژ رمخی ژنکا بو مه هات، گوشتهکئ ب تام بوو و خوارنیت هه مه جور و شریناهیتت خوش بوون و بو مه دیار بوو کو ژ نکیت کوردا د زیرهک و شار مزانه. دگهل وئ من نامهک ژ دهف پاشای ئینا بوو گریدای باجیت نوی و نهف بابهته بینه قیت بو وان یی خوش نه بوو، و پیک هاتینه ژ تویتنئ و په مبی و فیقی و گازی کوردیت زیباریا کر دا باجا بدن بو جارا ئیکئ، ههروه سا باجیت لسهر مولکا بلند بوون ژ 25 تا 60 هزار قرشا (نیزیکی 550 جونه هییت ئنگلیزی)، ژ بهر کو نهو ههوین سهر کهفتنئ یی دوماهیکی نهوئیت باب العالی (حکومهتا عوسمانی) ب دژی شیخیت بوتان کرین (بدرخان پاشا میرئ میرنشینا بوتان) و ههکاری (نور الله بهک میرئ میرنشینا ههکاری) بو پشتهفان بو وی داخوازا پارا ژ وان

Fig. 1. A. H. Layard drawing in Nineveh. Sketch by C. Malan (from Barnett 1976, Pl. 2).

وئ نههالئدا ل همدوو رمخیت زئی، نمدی وان هاتبوو چاندن و یی پیش چاف و سمرنجراکیش بوو. نهم نهشیاین ب ساناهی ژ نافی دمریاز بیین ژبهرکو نهم کهفریت چاندی د نافیدا گلمهک زفروک چیدکرن و بورینا مه ل سمر کهلمهکی ب زمحمهت ئیخست و نهم و ملیکرین کو نهم شفا خو ب قهتینین ل گوندی ریزانی بچویک نیزیک کهلمهکی ژبهرکو هیسترما مه یا بارکری نه دچوو و نهقیما مهلمهقانی بکمت د رویاریدا همتا سپیدهها روژا دی (بیستی ههقی ژ ههقی تیرمههی). گوندی ریزان گوندکی نافاره دکهفته روژ ههلاتا بارزان و یی ل هنداف همدوو رویارا زئی بچویک و زئی، و دی دمیدا گسروکا بهحسی گوندی بارزان نهکریه چونکی نه ل سمر ریکا وان بوو، دگمل فی چندی همتا سالا 1850 ز نهیا ب ناف و دنگ بوو همتا پستی شیخیت بارزان بیئ نوکه ریازا نهقشهنهبدی و مرگرتی ژ شیخیت نههرا. ژیدهری بهری، لاپره 463.

لایارد دبیزیت نهم کهتینه سمر وئ ریکی نهما نهم عهشیرمهتیت چیاى هاتن و چوونا خو ل سمر دکر بهری چندهها سالان، و زیدمباری فی چندی خهلی کهرتیت ناکنجیوونا باژیرا هندهک عهشیرمهتیت کوردا تیدا ههبوون بیئ کوچهرا و د ژیان دگمل پهزیت خو، و نهم چاندن نه دکر و پشت بهستنا وان لسمر چهروانیت ئاشور (کوردستان) بوون یا قهلهو و چهروانیت خو د گوهارتن د ماوی و مرزیت سالیئا و هیدی هیدی ژ دهشتی ب سمرکهفتن نهم جهین ب دیجله و زئی دهاتنه ئافدان بو کوپکیت بلندل (روزانا) و دهاتنه نهدیت نزم (دهشتی) دمهی و مرزی زفستانی نیزیک دبوو، و عهشیرمهتیت کوچهرا بیئ سمرکی نهمی ل فی پارچا کوردستانی ههین دگوتی ههکاری نهمیت مه خیفهتین وان دیتین و مختی مه سمرهدانا عهشیرهتا تهی دیتی (یا عههبا) ل دهستینکا بوهارا بوری، و نهم د بهرنیاس بوون ب کریاریت دزین و تالانکرنی و دهاتن و چوونا

دهستخوفه بیین ب ریکا ئاغواتا نهبیئ. نهم زهلاما نهمیت ل گمل مه تفهنگیت خو بیئ دریز دانا بوونه سمر ملیت خو دگمل وان خهنجهریت زمخم ناف شیتکا وان دابوون. ژ نهمی دهقی چووی دیار دبیت دهستههلاتهکا ب هیز ههجو دناف عهشیرهتا زیاریا دا ژ باژیری ئاکری همتا دهقرا شهمدینان، دگمل فی چندی هندهکا دهرسوکا سوور دکره بهرخو ل وئ میژوویا زوی {نافهراستا چهرخی نوزدی}. ژیدهری بهری، لاپره 462، 463.

مه گوندی همرنی بی زیاریا سپیدی زوی هیلا روژا نوزدهی (ههقی تیرمههی 1850 ز) و پشتی ماوهیهکی کیم نهم گههشتینه رویاری زئی و نهم دوو دمژمیرا ل سمر رمخیت وی چووین همتا نهم گههشتینه کهلمهکی داکو مه دمریاز کهته رمخی دی بی نافی، گلمهک گوند د بهربهلاف بوون د

کەرتی برادوست، و باراپتر ژ ئەوان گوندیت وان چیا پێکھاتینە ژ کەلھتت بچویک بێت ناخی و ھەر کەلھەکی 4 یان 6 بورجین زیرەقانیی ھەبوون و ئەقە ئەو جەھ بوون ئەوتت ئاغاویت بچویک د چوونە تیدا و خوین دەھاتە ریتن د دەمی شەر دەھاتە کرن، و ل ویرئ مە گەلەک خیزانیت جوھیا دیتن ھاتن و چوون دکر ژ گوندەکی بو گوندەکی دیتر، و زەلامین وانا شولئ زیرنگری و عەتاریئ دکر و خیزانیت کوردا ھەتا ئەوتت توند ژ بخیرھاتن پئ دکر چونکی گەلەک زیر و جلکیت نوی بێت ژنکا نیشان ددان. ل ویرئ گوندەک ھەبوو د گوتتی خانئ رەش (کانئ رەش) یئ بەرفرەھ بوو ل سەر

خودا یا سالانە دا ھێرش دبرنە سەر کەرتین ناکنجیا تاییەت بێت مەسیحیا، و ژبەرکو ئەوان گەلەک کەرتت پەزی ھەبوون ریکیت وان ژئ دەھاتنە دەوساندن و بو گیانەمەرتت بارکرنئ ژئ ب ساناهی بوون. و ئەو جەھ پشت رووباری ژئ دبنە گەلەک زنجیرتت چیا بێت بەرامبەر ئیک بێت تژی و داروبار و نەھالیت کویر دکەقنە دناقبەرا و اندا وگەلەک گوندیت بچویک دکەقنە د ئەوان چیا دا و ل وان جەھ گەلەک زەقی بێت چیکرین ئیک سەر ئیکئ بو چاندنا گەنمی و داروباریت فیتی، و ئەق دیمەنە گەلەکی جوان و سەرنجراکیش و ماقویل بوو. ئەو شەق پچەک د گەرم بوون لئ ئەم شیاين بەر ھەوای بنقین، و گەرماتیاروژئ وەل مە دکر ئەم بەرەف سببەری قە بچین، و بەینقەدانا مە یا ئیکئ پشنتی مە رووباری ژئ ھیلای ئەم گەھشتینە چەمیت گوران و مە خیفەتتت خو شەقا ئیکئ دانانە گوندئ یانی یا بچیک ل سەر زناری چیا. ژیدەری بەری ل 462 – 464.

ل سالا ۱۸۴۹ ز لاباردی پەرتووکا خۆ ب نافی (نەینەوا و پاشمایین وئ) دەرتیخست و ل ئنگلترا نافودەنگەکی مەزن ب دەستفەئینا و ئاشوریئ نستوری ل سالا ۱۹۸۳ ژ پەلەندبە وەرگێرا و دووپاتی ل وان پشکان کر یئ بەھس زۆرداریتت کوردان ب رێبەریا میر بەدرخانئ ل سەر نستوریان دکەت ب تاییەتی ل دەقەرا ھەکاریان.

ل بیست و ئیکئ تیرمەھئ مە کەرتئ زبیاربا ھیلای پشنتی مە ھندەک چیا بێت بلند دەربازکرین و ئەم چووینە دەقەرا شیروان، کو مەزنی وان (میران بەک) ھاتە بەراھیا مە دگەل ھندەک زەلامیت خۆ بێت ب چەک، و بەری مە دا گوندئ بەرسیاھ (بەرسیاھ) یئ مەزن ئەوئ دکەقیتە دبن گوپتکەکا بلند د گوتتی (چیا بێ پیران). ل وی جەھ شەھبەک بو مېھقانداریا مە ھاتە بریقەبرن، پاشئ مە بېھنا خو قەدا لئ دارەکا باھیقی، د وی نەھالیتا جوکەک دچوو سەر زئی (سئ ناک دانەمە بو ئەقئ جوکئ: ئاک شیراھ، رودبار ککلیک، بەرازگرد) و کەرتئ شیروان و گەردی ژئک قەدکر. و د ماوئ ئیقاریدا ئەم سئ دەمژمیرا چووین دگەل وئ جوکئ و وان نەھالیت قەکریدا و تیکتت تەنک ھەتا ئەم گەھشتینە گوندئ ھارونئ ل

کوپکەکی وان بوو ل ھنداڤ گوندئ ھارونئ ویئ زەنگین بوو ب بیستان و زەقیبا، و ئەو جەھ ئاکنجیبوونا سەروکی کەرتئ برادوست بوو. و ریزدار لایاردئ ناخفتنا خو بەرفرەھکر و گوت: میر فەیزوللاھ بەک ی (فیض اللہ بیک) د ژورەکا بەرفرەھ قە بوو کو دکەقنە سەر ستوینتت داری و یا قەکری بوو بەرامبەر نەھالی و ل ھنداڤ دیمەنەکی بالکیش، بەلئ دەرسوکا مەزنی ژ کەشمیریئ خەت خەتین سپی و سوور بوو و یا

زیباریا) نئوئیت بو ئیناین دخواندن، و وهکی ههمی ئاغاینت چپای ب فارسی د ئاخفت و ئهف زمانه یی فرمیله کوردستانی بو نقیسینا راپورتا و پرتووکا ژ بلی قورناتی و هندک پرتووکین دی بیئت ئایینی ئه ب زمانی عمرهینه، بهلی زارافی کوردی ئه ژی لهقهکه ژ فارسی و کیم جارا پی دهئته نقیسین (یا دروست کو زمانی کوردی زمانهکی خیزانا ئاری یه و ئه ژی ههروهکی زمانی فارسی و نه زاراهکی فارسیه). میر ما ب مهفه ئه مه شهقهکی بیینه مئهفانیت وی، بهلی مه تئشت دگهل خوار و مه ریکا خو گرت ههتا دهمی روزنافا بوونی ههتا ئه مه گه هشتینه کهله پینگشنی یا بچویک. و روزا دی ئه بورین ل بهر کوپکی سیری رش (سهری رهش) ب ریکا نه هالا خاباتا بان خهپنایا ب کلدانی.

و ل سالا 1849 ز لاباردی پرتووکا خو ب ناخی (نهینهوا و پاشمایین وی) دهرئخست و ل ئنگلترا نافودهنگهکی مهزن ب دهستهئینا و ئاشوریین نستوری ل سالا 1983 ژ پولهئیدی و مرگیرا و دووپاتی ل وان پشکان کر بیئت بهحسی زورداریت کوردان ب ربهیریا میر بهدرخانی ل سهر نستوریان دکهن ب تایبهتی ل دهقهره ههکاریان. ئهقی پرتووکی و نقیسینین لاباردی کارتیکرن ل سهر رهئا گشتیا بریتانی ههجو بهرامبر کوردان. ئهقه ژی بوو ئهگهر کو بالیوزی بریتانی (سترانفورد کانینگ) فشاری ل دهولتا ئوسمانی بکمت دا ئهوزی ژ لای خوقه فشاری ل میرنشینا بوتان بکمت. ئهف چهنده ژی رویدا و دهولتا ئوسمانی رابوو ب ژناقبرنا میرنشینا بوتان پشتی شهريت مهزن و دژوار و ل تیرمهها 1847 ئ. میر بهدرخانی خو رادهست کر و کهله ئاروخی ژی رادهست کر پشتی کو ههشت ههیفان بهرگری کری. پاشی ل گهل براین وی (میر سهد و میر صالح) و دهستهیا ئهرکانی وی بو ئستابولی هاتنه دویرئخستن.

مهزن بوو و دبیت مهزنترین دهرسوکا سهری بوو مه دیتی ل کوردستانی، بهلی جل و بهرگین وی ژ ئارمیشی نهخشاندی یی هویر و ماقویل بوو، و تشتی زیده د رهشاتی چاقیت ویدا ههجو هندی کلئ چاقا کر بووی، و دهوروبهرین وی گهلهک زهلامین ب چهک ههجوون ب شیواز هکی باش و جل و بهرگین وان د ماقویل بوون، و پیشوازا مه کر هه وهکی پاشایی چپابه، و هه چهنده ئهوی باج ددا د سالیان بهریدا بو تورکا نیزیکی 8 فهدیت پارا (35 جونهیه)، لی ئهوی خو مهزندر ب سهر بهخویهکا تمام، بهلی دگهل هندی خو دشکاند بیی دلئ خو بو ئاغایی زیباریا کو دهستهه لاتداری میسلئ ئه کریه د بن سهر بهرشتیا ئاغایی زیباریا دا، و دگهل وی ژی پیشوازا قاسدی ئاغایی زیباریا (الملا ناغا) گهلهک ب هوشیاری دکر و نامیت نیعمهت پاشا (ئاغایی)

ئهفه پرتووکه بوو تهگهر کو بالیوزی بریتانی (سترانفورد کانینگ) فشاری ل دهولتا ئوسمانی بکمت دا ئهوزی ژ لاین خوقه فشاری ل میرنشینا بوتان بکمت. ئهف چهنده ژی رویدا و دهولتا ئوسمانی رابوو ب ژناقبرنا میرنشینا بوتان

کورته پانۆراما میژوویا کوردستانی

(ژ نیاندهرتال ههتا ئیسلامی)

ژ بهری (75) هزار سالا، مروقی (نیاندهرتال) کو ئیک ژ جورئ مروقی کهفنه بناقی (هومو)، ل سهر خاکا کو نوکه دبیزنی کوردستان، ژیاپه و چهندين شکهفتین وئ کرپوونه مال و مهزهل بو ژیان و خوپارستنی ژ گیانهوه ریت درنده و سهقایی دژوار ل وهرزئ زفستاتی و بو ماوی هزاران سالا ل نافدا ژیاپوو، ئیک ژوان شکهفتا یا بناق و دهنگ، شکهفتا (شانهدهر) ه ل دهقهره بادینان، ل چیاپی برادووست، کو ئیکه ژ زنجیرا چیاپی زاکروس.

ل ناڤ بهینا سالا (1957 – 1961) زایینی، ههستی و کلوخین سهرئ فی جوره مروقی هاتنه دیتن ل سهر دهستی زانا (راف سولیکی) ب هاریکاریا تیمهکی ئهمریکی ژ زانکویا کولومبیا ل وهلاتئ ئیکگرتیبت ئهمریکا، د دیڤدا چهندين ههستی وکلوخین دی لسهر دهستین چهند تیمهکین زانستی بین بریتانی هاتنه دیتن، ژ وانا ویا ژ ههمیا نویتر هاتیبه دیتن، مروقی نیاندهرتالا بناقی (Z) کو مروقهکا نیاندهرتالا می بو، ههر وهسا فلمهکی زانستی و دووکومیتاری ل سهر هاته چیکرن ژلایی کومپانیا (نیتفلیکس) کو بو جارا ئیکیه

پسار شالی

دی ل سەر خاکا کوردستانێ ببینن، ئەوژی ژ شینواریت سەیر و سەمەر ل دەقەرئ و هەروەسا ل ناڤ میژویا مروڤایهتیێ ژئ. ئەز باوەر دکەم پشتی کولان و ڤهکولین ل ڤی شینواری هاتیه کرن ژ لایێ تیمی ئەلمانی ل سالا (1995) زایینی، دئ نڤیسنا چەندین بابەتیت میژوویا دەقەرئ یا کەڤن جارەک دی و سەرۆژنوی دئ هینە نڤیسین و زەلال کرن؛ ئەو شینواریه بناڤئ (گرئ کویەک) دەهێتە نیاسین، کو بزمانی تورکی دبیژنی (GÖBEKLITEPE) و دکەڤیته باکورئ روژوهلاتی باژیری (نورڤه) بدویرانیا (20 کم)، ناڤئ وئ یئ کەڤن ئدیبسا بوو. ئاڤاکرنا ڤی شینواری کو وەسا دیاره پەرسنگهه بوو، شیوی

ئەندازیاریا وئ گەلهک سەیر و سەرنجراکیشه، کەڤناتیا وئ گەلهک ژ پیرامیتیت مسرئ کەڤنتره، چونکه دەمی ئاڤاکرنا وئ دزڤرت بو نیزیکی (10) هزار سالا ژ بەری زایینی. ئەوا بو مه دیاردبت ژ وان وینیت گیانەهریت ل سەر دنگ و ستینکین وئ پەرسنگهه هاتینه چیکرن و وینەکرن و هەروەسا شیوازئ پەرسنتئ و رویی بەرئ ئاڤاها وئ بەرهف باشورئ روژهلاتی ئەردیه، کو خەلکئ وئیرئ یئ وی سەردەمی دیتەکا تایبەت بو ئابین و پەرسنتئ هەبووه، هەروەسا ئەو ل هیڤیا تئشەکئ مەزن بوون کو دئ رویدەت و ژ ئەگەرئ وئژئ دئ تئشەک ژ

سەر و جاقین وئ، بشیوهکی زانستی ب هاریکاریا کومپیوتەر زێرەک و تەکنەلوجیا نوی دروست بکەن، ئەڤ ژنکا (Z) یا نیاندەر تال چەندین سیماییت مروڤایهتیێ بین جوان ل دەڤ هەبوون و زانایێ شینواری (رالف سولیکئ) د پەرتووکا خودا یا بناڤئ (شانیدر شعب الزهور الاول) ئەوا هاتیه وەرگیران ژ زمانئ ئینگلیزی بو زمانئ عەرەبی ژ لایێ (ماموستا عبدالله شالی و ماموستا عثمان رضا)، دیار دکەت کو ئەڤ مروڤیت نیاندەر تال ئەوئ ل شکەڤتا (شانەدەر) ژیاپن ژ بەری دەهان هزار سالا، مرییت خۆ ل گەل گولا د ڤهشارتن و ئەڤ زانیاریه دیار بوو ل سەر دیتنا تۆڤهکئ زێده یئ گولا کو هاتیه دیتن ل ناڤ گوریت واندا ل شکەڤتا (شانەدەر)، ئەڤ چەندە دیار دکەت کو ئەو مروڤه هەست نازکیبون، هەروەسا ریز ل مرییت خۆ دگرتن و جەهکئ تایبەت هەبوو ل ناڤ هەستیت وان دا!

و مەک شکەڤتا (شانەدەر)، چەندین شکەڤتین دی ییت هەین ل سەر خاکا کوردستانئ کو هەمان سیما و تایبەتمەندیین شکەڤتا شانەدەر ییت هەین، لەورا نەدویره چەند کومین دی یئ مروڤئ نیاندەر تال لئ ژیاپن بشیوهکئ جودا ژ نیاندەر تالیت شکەڤتا (شانەدەر)، ژ وان شکەڤتا ژئ و بو نمونە شکەڤتا (هزار میرد) ل روژهلاتی باژیری سلیمانئ و شکەڤتا (هەسارئ) ل گوندئ (شیڤیئ) ل دەڤهرا ئیروه ل بادینان. ل دویڤ بوچوونا مه، دویر نینه شکەڤتا (هەسارئ) مروڤئ نیاندەر تال لئ ژیاپن، چونکه شکەڤتهکا ئاسنییه و ل دەور و بەریت وئژئ ئاڤهکا زێده یا هەئ ژ بەر پرانیا کانی و جوکا ل وئ دەقەرئ، هەروەسا ئیچیر و کومکرنا خارنی و درمختی نەئاستەنگ بوو، بەلکو یا بەر دەست بوو. ئەز باوەر دکەم ل دەمەکئ نەدویر، دئ بدەهان ژ ڤان جوهره شکەڤتا بین کو مروڤئ نیاندەر تال ل ناڤ ژیاپن ل چیا ییت کوردستانئ، دئ هینە دیتن و ڤهکولینن زانستی دئ ل سەر هینە کرن. دا پێڤه پالەکئ ل دەمی بدەین و شینواریکئ

لسمان هېته خوارى و دى دونيايي ويرانكمت! همتا نوكه نهف چندا بوري ژ كويراتيا ميژوويا نوردئ كوردايه.

ل نائف قى پانوراما كورت ژ ميژويا كوردستاني و ژ بهري شارستانيه پيدايبت ل سمر رويي قى نوردى، پنجهركه بو مه قهدبت ژ جهرگى ميژويا نايينن دهقهرى و بو مه دياردبت كو چيائى (جودى) نئوى دكهفته نيزيكي باژيرى شرنهخي ل دهقهره هكاري كو دكهفته نائف جهرگى كوردستاني، پيروزيهك تاييهت يا هه لدهف وان نايين و مهزهبا ب تاييهت نايينن نيسلامى، چونكه نائفى وى چيائى يى د نائف قورنانيا هاتيه گوتن و گهميا پيغمبر

لسمر دهبين تهقنى كو ديژنى (نقيسينا ميسمارى)، نئوژى نيزيكي (4) هزار سالا ژ بهري زاييني پيدا بوو. ل قى سمردهمى هندك زاناييت زمان و شينوارين كهفن بين بياني، شيان زمانى سومرى بخوين و بومه ديار دبت كو سهدان وشهبيت نيزيكي نيك ل زمانى كوردى و سومريدا بيت ههين، نئو وشه ههم بفونيتيكي و ههم بمهرمى گهلهك نيزيكن ژ نيك.

داچارهكادى ل نائف پانوراما ميژوويى بزقرينه خاكا كوردستاني. ل توخيبي چيائى نارارات و پاشى ومه خاى بهرف باشوور بو ههكارى همتا دهريچكا وانى دهر باز دكهى بهرف دهقهره بادينان و چيائى گاره، باشى بهرف روژ ههلات همتا ئورفايي خلاس دكهى بهرف نامدى و ل ديفدا بهرف روژ ههلات تا دكههيه نيزيكي دهريچكا ئورمى، مللهك پيدا بوو ژ خرهبونا دههان هوز و گروپين مهن كو سهدان خيزانيت بهيز و شيان ل خو گرتيوو، نهف گروپيت هه پتر ژ (2000) سالا بهري زاييني ژ قهفقاز و ئوروا بهرف خاكا دهولمهمند كو ديژنى كوردسنان هاتيوون و ئاكنجيوون و هيدى هيدى تيكهلى نيك بوون و دهرئنجام، هيزمكا موكم و شارستانيهكا پيشكهفتى هاته ئاكارن ب نائف: (هورى HURRIAN)، پيشكهفتن دگهلهك بياقندا هه بوو، وهك: كهلتور و هونر و هوزان و چاندن. ههژى گوتنييه كو كهفتنرين هوزان و ئاواز همتا نوكه هاتيه دياركرن، قهدگهرت بو شارستانيهتا (هورى)، نئو هوزانا بزمانى هورى، ل شينواريت (ئاكاريت) نيزيكي لاذقيه ل سوريا هاتيوو ديتن. ل بواري سهربازى، پيشهسازى، ئابورى و حوكمرانيي يا پيشكهفتى بوو و كاريگهريهكا باش ب سمر مللهتين دهروبهردا هه بوو، مينا ئاشورى و ميزوبوتاميا. زاناييت بياني، نائف وان كروبو (فيسين زيرك) يان (فيسين مهرجاني)، نئو نيكهم مللهتينوون عمرهانا جهنگى يا كو ههسپ دكيشيت بكارنيان

(نوح) لسمر راوهستيايه و لويزى مايه پشتى ئافا توفانى هاتيه خوارى و مروقايمتى ديسا ژ ويزى بهلاقبوو.

هيدى هيدى مروفل سمر خاكى كوردستاني و ل نائف دول و چيائيت وئ زيدهبوون و قهيرانا جهى پيدا بوو، لهورا توخمهك ئانكو جينهك ژوان بهرف دهشتيت باشوورئ ميزوبوتاميا چوون و پشتى دهمكئ دريژ شارستانيهك و هزريت پيشكهفتى بو وى سمردهمى پيدا بوون ب نائف (سومرى). باژير و دهولت ئاكارن، گهلهك شينواريت سمير و سهر ل دويف خو هيلان و زمان و چيروك و چيقانوكيت خو نقيسين

د ناقبیرا وان و بهشهکی مەزن یی مللەتی کەفتی وئ دەقەری کو ئەو ژێ (هوری) بوون و پستی بورینا چەندین سالان ژ تیکەلبوون و ل نیک تیگەهشتنی، بوونە نیک مللەت بناقی (میتانی) و پیشکەفتەکا باش بخۆفە دیتن و هیزا وان یا سەربازی بەهێزتر بوو و شیان سەرکەفتنن مەزن بەدەستفە بینن ل سەر ئاشوری و حوسیا و وانا ناچار بکەن کو سالانە باجەکا زۆر بدن ژ زیر و زیقی، هەروەسا ئمبراتوریهتا میتانی یا پیشکەفتی بوو ل چەندین بواریت دی ژێ دا و ژ وانژی: حوکمرانی، بازرگانی، پەیمەندیت دۆلوبوماتی. ئەوان پەیمەندیت باش لگەل فیر عەونیت مسری هەبوون.

ل وی دەمی بەشک کیم ژ (هوریا) مابوون ل جهیت ناسی لناف جەرگی چیاپیت کوردستانی و بناسانی تیکەل نەدبوون ل گەل مللەتیت دی، هەروەسا ئەو گەلەک زیرەک و ئازابوون، شەرقانیت قەهرەمان و خودان شیان بوون، دەورو بەریت وان د گوتنە وان (مللەتی نەیار) یان کو (نەدوست)، ل سالا (1450) تا سالا (1350) ژ بەری زایینی، ئمبراتوریهتا میتانی و هەمی گەلین خاكا کوردستانی تووشی شەریت دژواربوون و کەنتە بن هیرشیت درندە یی سوپایی ئاشوریا ل رمخی باشورفە، هەروەسا لەشکەرین حوسیا ژ لایئ روژەلاتفە، ئەوان هەردوو دەولەتا هەفپەیمانیەک گریدابوو لناقبیرا خۆ و مەرم ژئ ژناقیرنا دەولەتا میتانی بوو.

ل دەورو بەری سەدەینت (13) بەری زایینی، پاشایەتیا (ئورارتوو) ل بەتەنیت چیاپئ ئارات ل سەر دەستت مللەتیت (هوری - میتانی) و هوزیت چیاپیت کوردستانی هاتە دامەزراندن، ل بەرامبەر هیرشیت توند و درندەینت ئاشوریا راوەستیان و بەرگری ژ خاک و مللەتیت خو کرن. (ئورارتوو) شیا هەمی مللەتین دەورو بەری چیاپئ ئارات بنیخیته بن دەستەلاتا خۆ و گەلەک دەما زۆر یا بەهێزبوو و ئەردەکی بەرفرەهە کەتە بن دەستی وێفە

هەژێ گوتنیه کو کەفتنن هوزان و ئاواز هەتا نوکە هاتیه دیارکرن، فەدگەریت بۆ شارستانیەتا (هوری)، ئەو هوزانا بزمانئ هوری، ل شینواریت (ئاگاریت) نیزیکی لاذقیه ل سوریا هاتبوو دیتن

و هیزا تاییەت یا جەنگاوەریت عەرەبانیت هەسپا دامەزراندن و ل جەنگیت خۆ بکار دئینان، لەورا زۆربەیا روژەلاتا ناڤین نیکستن بن دەست وەلاتی خوفە و بۆ ماوی (500) سالا حوکمرانی ل زۆربەیا باشوری روژەلاتا ناڤین دکر، مللەتی هوری نیک ژ بابکیت رەسەنی مللەتی کوردن. ل سالی (2199 - 2119) ژ بەری زایینی، ل روژەلاتا کوردستانا ئەفرو، کەرکوک هەروەسا هەولیر (نەریل) تا سومەر و ئەکەد و بابل، کەتە بن دەستی مللەتەکی بناقی کوتی یان (جوتی) کول زنجیرا چیاپیت زاگروس دژیان و بۆ ماوی (80) سالا ئەوان ئەو دەقەرە نیکستن بن دەستت خوفە، ئەوا کو بۆ مە روون و دیارە مللەتی (جودی) یان کو (کوتی) نیک ژ رەووریشالیت کەفتنیت مللەتی کوردە.

نیزیکی سالا (1400) ژ بەری زایینی، مللەتەک ئاری ژ ئەوریا هاتە کوردستانی و ل سەر خاكا وئ ئاکنجیبوو و تیکەلیهکا باش هاتە گریدان

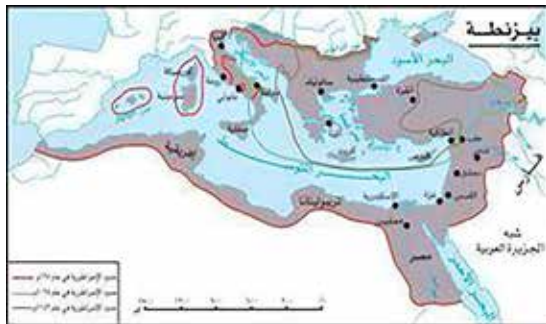

و سنورین وئ دەمەکی گەهشتنە قەوقاز ئ ژ لایئ باکورقە و ژ روژ هەلات قە گەهشتنە پشت دەریاچکا ئورمیی، ژ لایئ روژ ئاقافە گەهشتنە (سوریا) و ل رمخئ باشورقە، گەهشتنە نیزیکی دیالا ئەوا ئەقرو ل عیراقی. ئمیراتوریەتا ئاشوری گەلەک یا تەنگاڤ بوو ژ بەر هیرشیت وان. (ئورارتوو) ژ لایئ پێشەسازی و چاندنیقە یا بێشکەفتیبوو، جۆک و سولینیت ئاقئ گەهاندبوونە گەلەک جها بشیومەکی پێشکەفتی، هەروەسا ژ لایئ ئاقا کرنا کەلەبیت مەزن و ئاسئ بۆ نمونە، کەلها وانئ و دیواریت ئاسئ بین ب بەریت موکم و مەزن، یا بناڤ و دەنگ بوو. جەنگەک دریز و تارئ ل سالین (1350 - 612) بەری زاییئ دروسیبوو د ئاقبەرا (ئورارتوو) و ئمیراتوریەتا ئاشوری و چەندین پاشایەتی و دەولەتیت بچویک، کو پرانیا وان ژ هوزین هوریا و میتانییا بوون. ل سەردەمی شاهئ بناڤئ (ئارامئ) شاهئ (ئورارتوو)ئ، ئەوی شیا هەمی مەملەکەتین بچویک بکەتە بەشەک ژ (ئورارتوو) و هەروەسا بایتەختئ خۆ ل نیزیکی دەریاچکا وانئ ئاقا کر، هەروەسا ژ لایئ روژ هەلاتئ قە بەردەوام ئاشوری دسەریدا بوون ل گەل ئمیراتوریەتا (میدیا) لەورا خاکا کوردستانی کیم کیمە کەتە بن دەستئ ئاشوریا قە. هەولیر (ئەربیل) بۆ ماوئ سەدان سالا کەتیبوو بن دەستئ ئمیراتوریەتا ئاشوری و کربوونە پایتەختئ خۆ یئ ئاییئ، (4) خوداییت وان لیبوون، ژوان ژئ خودایئ وان یئ مەزن (ئاشور)، هەردەمی شاهەک یان ئمیراتورەک ئاشوری قیابا شەرمەکی دەسپێکەت ل گەل مللەتین دەورو بەرئ خۆ، پینقی بوو جوبا کەلا هەولیرئ (ئەربیل) لیرسگەها (خودا ئاشور) حەج و تەواف کربا، داکو خودا وەند ژئ رازی ببا و ببیتە پشەتەفان بۆ سەرکەفتئ و کوشنتئ و تالان کرنئ، هەروەسا داگیر کرنا مللەت و وەلاتین دی.

و سنورین وئ دەمەکی گەهشتنە قەوقاز ئ ژ لایئ باکورقە و ژ روژ هەلات قە گەهشتنە پشت دەریاچکا ئورمیی، ژ لایئ روژ ئاقافە گەهشتنە (سوریا) و ل رمخئ باشورقە، گەهشتنە نیزیکی دیالا ئەوا ئەقرو ل عیراقی. ئمیراتوریەتا ئاشوری گەلەک یا تەنگاڤ بوو ژ بەر هیرشیت وان. (ئورارتوو) ژ لایئ پێشەسازی و چاندنیقە یا بێشکەفتیبوو، جۆک و سولینیت ئاقئ گەهاندبوونە گەلەک جها بشیومەکی پێشکەفتی، هەروەسا ژ لایئ ئاقا کرنا کەلەبیت مەزن و ئاسئ بۆ نمونە، کەلها وانئ و دیواریت ئاسئ بین ب بەریت موکم و مەزن، یا بناڤ و دەنگ بوو. جەنگەک دریز و تارئ ل سالین (1350 - 612) بەری زاییئ دروسیبوو د ئاقبەرا (ئورارتوو) و ئمیراتوریەتا ئاشوری و چەندین پاشایەتی و دەولەتیت بچویک، کو پرانیا وان ژ هوزین هوریا و میتانییا بوون. ل سەردەمی شاهئ بناڤئ (ئارامئ) شاهئ (ئورارتوو)ئ، ئەوی شیا هەمی مەملەکەتین بچویک بکەتە بەشەک ژ (ئورارتوو) و هەروەسا بایتەختئ خۆ ل نیزیکی دەریاچکا وانئ ئاقا کر، هەروەسا ژ لایئ روژ هەلاتئ قە بەردەوام ئاشوری دسەریدا بوون ل گەل ئمیراتوریەتا (میدیا) لەورا خاکا کوردستانی کیم کیمە کەتە بن دەستئ ئاشوریا قە. هەولیر (ئەربیل) بۆ ماوئ سەدان سالا کەتیبوو بن دەستئ ئمیراتوریەتا ئاشوری و کربوونە پایتەختئ خۆ یئ ئاییئ، (4) خوداییت وان لیبوون، ژوان ژئ خودایئ وان یئ مەزن (ئاشور)، هەردەمی شاهەک یان ئمیراتورەک ئاشوری قیابا شەرمەکی دەسپێکەت ل گەل مللەتین دەورو بەرئ خۆ، پینقی بوو جوبا کەلا هەولیرئ (ئەربیل) لیرسگەها (خودا ئاشور) حەج و تەواف کربا، داکو خودا وەند ژئ رازی ببا و ببیتە پشەتەفان بۆ سەرکەفتئ و کوشنتئ و تالان کرنئ، هەروەسا داگیر کرنا مللەت و وەلاتین دی.

و سنورین وئ دەمەکی گەهشتنە قەوقاز ئ ژ لایئ باکورقە و ژ روژ هەلات قە گەهشتنە پشت دەریاچکا ئورمیی، ژ لایئ روژ ئاقافە گەهشتنە (سوریا) و ل رمخئ باشورقە، گەهشتنە نیزیکی دیالا ئەوا ئەقرو ل عیراقی. ئمیراتوریەتا ئاشوری گەلەک یا تەنگاڤ بوو ژ بەر هیرشیت وان. (ئورارتوو) ژ لایئ پێشەسازی و چاندنیقە یا بێشکەفتیبوو، جۆک و سولینیت ئاقئ گەهاندبوونە گەلەک جها بشیومەکی پێشکەفتی، هەروەسا ژ لایئ ئاقا کرنا کەلەبیت مەزن و ئاسئ بۆ نمونە، کەلها وانئ و دیواریت ئاسئ بین ب بەریت موکم و مەزن، یا بناڤ و دەنگ بوو. جەنگەک دریز و تارئ ل سالین (1350 - 612) بەری زاییئ دروسیبوو د ئاقبەرا (ئورارتوو) و ئمیراتوریەتا ئاشوری و چەندین پاشایەتی و دەولەتیت بچویک، کو پرانیا وان ژ هوزین هوریا و میتانییا بوون. ل سەردەمی شاهئ بناڤئ (ئارامئ) شاهئ (ئورارتوو)ئ، ئەوی شیا هەمی مەملەکەتین بچویک بکەتە بەشەک ژ (ئورارتوو) و هەروەسا بایتەختئ خۆ ل نیزیکی دەریاچکا وانئ ئاقا کر، هەروەسا ژ لایئ روژ هەلاتئ قە بەردەوام ئاشوری دسەریدا بوون ل گەل ئمیراتوریەتا (میدیا) لەورا خاکا کوردستانی کیم کیمە کەتە بن دەستئ ئاشوریا قە. هەولیر (ئەربیل) بۆ ماوئ سەدان سالا کەتیبوو بن دەستئ ئمیراتوریەتا ئاشوری و کربوونە پایتەختئ خۆ یئ ئاییئ، (4) خوداییت وان لیبوون، ژوان ژئ خودایئ وان یئ مەزن (ئاشور)، هەردەمی شاهەک یان ئمیراتورەک ئاشوری قیابا شەرمەکی دەسپێکەت ل گەل مللەتین دەورو بەرئ خۆ، پینقی بوو جوبا کەلا هەولیرئ (ئەربیل) لیرسگەها (خودا ئاشور) حەج و تەواف کربا، داکو خودا وەند ژئ رازی ببا و ببیتە پشەتەفان بۆ سەرکەفتئ و کوشنتئ و تالان کرنئ، هەروەسا داگیر کرنا مللەت و وەلاتین دی.

مللەتی (میدی) مللەتەکی ئاریەل سەدیت حەفتئ ژ بەری زاییئ هاتینە روژ هەلاتئ کوردستانی، سەرکردئ وان یئ بناڤ و دەنگ ئاقئ وی (دیوو

(ئاشوری) ژ ئاقبەرن و شکاندن هەتا هەتایی. دەقەرا روژ هەلاتا ئاقین (الشرق الاوسط) ل ئاق بەینا خو دابەش کرن و تەناهیەک ل وی دەمی کەتە دەقەرئ بۆ دەمەکی دریز. هەقەپیمانییا د ئاقبەرا ئیمیراتوریەتا میدیا و ئیمیراتوریەتا بابل موکومتەر لئیهات پشتی ژن ئینانەک ل ئاق بەرا هەردوو بنەمالیت شاها دوروست بووی، کورئ شاهئ بابلیا (نەبوخدنەسەر 605 - 562 بەری زاییئ) کچا ئیمیراتورئ میدیا (کی خسرو CY-AXARES) خاست و مەهرکر، ئاقئ ویژئ (ئامیدی) بۆ. میدیا گەلەک شار و شاروچکە ئاقا کرن و گەلەک گوند و باژیر نیزەن کرن و ئاقئ وان ل سەر مایە هەتا قئ سەردەمی نوکەژئ، ژوان

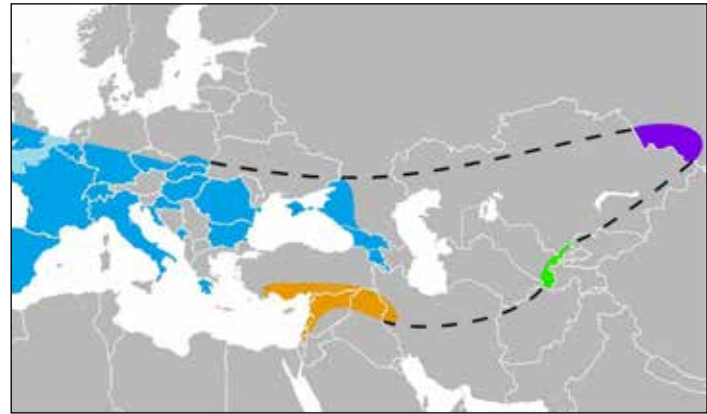
دوژمن، ل ههمی رمخا توشی هیرشین درنده د بوون؛ بهلی د ناڤ واندا گهنجهکی یونانی خهلمکی (ئهسینا) ههجوو، خودان شیانیت مهزن بوون، زانا و فیلهسوف بوو، ههروهسا سرکردهکی ژیهاتی بوو و ناڤی وی (زینوفون XENOPHON) بوو، سرکردایهتی وی لهشکری و مرگرت و بریاردا وان (10) هزار سهربازا بزفرینته وهلاتی یونانی. زینوفون نه بتنی شهرکر و سرکرده بوو، بهلکو میژونقیس ژی بوو، ل سهر دهستی فیلهسوفی یونانی یی بناڤ و دمنگ (سقرات SOCRATES) خواندبوو؛ (زینوفون) نهو شهر و رویدانه تومارکریوون و نقیسیبوون ل ناڤ پهرتوکهکی بناڤی (رحلة العشرة آلاف مقاتل ANABASIS) و ل ناڤی پهرتوکیدا بهحسی کوردا تیدا هاتبوو و نقیسیه: گهلمک شهرکریت، نازا و زیرهک و چاقهترس و دژواربوون، دگوتنه وان (کاردوخ CARDUCHI).

زینوفونی و لهشکری وی ریکا خو ب شهر و زمحمهت فمکن ل ناڤ ناخا کوردستانیدا، هه ژ گهلیی زاخو ههتا ههکاری و شرهخ، بهرف دهریا رهش.

ل دیتتهک دی ژ فی پانورامایی (ئسکهندهری) مهکهدونی ALEXANDER THE GREAT (323 – 356) بهری زاییی بو مه دیاردبت، سرکردهکی گهنجی زیرهکی چاقهترس و نازا و خوینگهرم، ل سهر رویی فی نهردی پهیدابوو، بهرامبهری نیمبراتوریهتا (ئهخمینی – فارسی) راوهستیا، ل ماوهکی کورت ههمی روژ ههلاتا ناڤراست ژ وان ستاند؛ ل ههمی جهنگیت خودا سرکهفتیبوو. لهشکری وی پستی شام و مسر گرتی، هیدی هیدی بهرف خاكا کوردستانی هات، ل باشوری دهقرا بادینان ل جههکی بناڤی (گرئ ملا) کو بدروستی و سهدا سهدا ئهم نهشین دهست نیشان بکهین سنوریت وی بارچا نهردی یاکو شهر لسهر هاتیه کرن، بهلی بی گومان ئهم دشین بیژین، دکهقیته باشوری دهقرا بادینان،

گهلمک ژ خاکی ئهغریقیا (یونان) یا نوکه و ئیران تورکومانستان و ئهفغانستان بیت نوکه، ئهف ههمی خاک و وهلاته کمنته ژیر کونترولا فی ئمبراتوریهتا نوی، کوردستان ژی بوو بهشهک ژ وی ههتا سالا (331) ژ بهری زاییی.

ل کوژیهک دی یی فی بابتهی، پهرتوکهک دیار و گرنگ گهش دبت ل ناڤ پهچهرمک دی یا فی پانورامایی، نهوژی مه دزفرینت بو سالا (401) ژ بهری زاییی، ل وی سالی لهشکهرکی یونانی (ئهغریق) کو نزیک (10) هزار شهرکرا بوون، ل باشوری دهقرا بادینان پهیدابوو، ئهف سوپایه هاتبوو بو پشتهفانیا میرهکی ئهخمینی بناڤی (کوردهسی بجویک

دکر دژی برایی خو یی مهزن بناڤی (ئهزدهشیری) دووی کو (ARTAXERXES II) نیمبراتورئ ئهخمینیا بوو ل وی دهمی؛ ل شهرهکی بناڤی (کوناکسا) کو ل ههقیفا دوزدی ل ههمان سال رویدا، کوردهسی بجویک هاته کوشتن و لهشکری وی شکسته و تهرا و بهرابوو، ژ بهری سوپایی (10) هزار شهرکرین یونانی بگههه ویری. سرکردی فی لهشکری ناڤی وی (کیاخوس) بوو، ل رویدانهکا نه دیار ژیا نا خو ژ دهستا و مر، نهو سوپایه ما بی سهر و بی ئومید بوو و سهری ریکا لی بهرزهبوو، نهو ل سهر خاکهکی

بیت سمر بازی. خاکا کوردستانی کته بن دهستی
 سمرکردی وی بی مهزن (سلوکس نیکاتو SE-
 281 – LEUCUS. I. NICATOR358) و
 دمه لتهک مهزن بناقی (نمبراتوریهتا سلوقی)
 کو همتا سالا (63) ژ بهری زایینی ما. ل وی
 دمی دوو هیزین مهزن ل همدوو رمخین
 کوردا، ل روژهلالات (نمبراتوریهتا پارثی 247
 بهری زایینی – 224 پشتی زایینی)، همدوسا
 ل روژئاقا (نمبراتوریهتا رومانی) پمیدابون؛
 (روما)، سوریا و سرائیل و مسر و نهاندول،
 ترکیا نوکه، داگیر کر و نیزیکی تخوبینت
 کوردا بون، همدوسا هیزا پارثیا ل باشور و
 روژهلالاتی کوردستانی هیرشیت خو دسپیکرن
 بهرف روژهلالات فه هانتن.

ل باکورئ کوردستانی و پشتی پهلاندنا
 (نمبراتوریهتا سلوقی) ژ لایین پارثیا و هفرکیت
 وان رومانی، پنجرهک دی ل وی دمی ل ناف
 پانوراما میژویا کوردستانی بو مه فهدیت، ل وی
 دمی (تهتوا نمرمعی) کو جیرانیت کوردانه، بهیز
 کمتن و نردمک گهلهک مهزن ژ خاکا کوردستانی
 داگیرکرن همتا گههشتته دهریاچکا وان، بملی نهفه
 گهلهک نهکیشا، چونکه هم (نمبراتوریهتا پارثی)
 ژ رمخکی و (نمبراتوریهتا رومانی) ژ لایهکی دیفه
 نهو ژ ناقبرن و پهلاندن و زفراندن جهیت وان ل

ل ویرئ مهزنتین جهنگ لنافهرا همدوو
 لهشکرا دا رویدا، نهف شهره دئتهناسین ل سمر
 ناستی جیهانی، لناف میژوی ب شهرئ (گاکامیلا
 GAUGAMELA 331) ژ بهری زایینی، کو
 ریکا میژوی گهروی و بهرف ناقارهکی دی بر؛
 (نسکهندهری مهکهدونی) سمرکهفت ب زیرهکیا
 خو و همدی خاکا کوردستانی کته بن دهستی
 لهشکری وی. نسکهندهری بدژواری شهرئ
 زهردهشتیا کر و هولیت مهزن دان دا ئاینی وان
 ژ نافیهت، لهروا پرتووکا ل دهف وان پیروز
 (ناقیتا) سووت، کهلیسیت وان همراندن، نهف
 رفتاریت (نسکهندهری مهکهدونی) دیار دکر
 کو نهوی مروقی نهشیا بینت یان رازی بت کو
 مروقهک یان هزرهک یان ئاینهک ژ وی پیروز
 تربت، یان مهزن تربت! بو قی چهندی گهلهک
 بی نازک بوو و دویر نینه کیشهکا دهرونی
 ههویت، وهکی گهلهک ژ فهکولینین میژوی
 دیار دکمن. پشتی وی شهرئ مهزن (نسکهندهری
 مهکهدونی ALEXANDER) بهرف باژیرئ
 ههولیرئ (نربیل) چوو و دورپچکر و پشتی
 شهرهکی دژوار کهلها وی ستاند و داگیر کر. نهف
 سمرکردی هندئ مهزن گهلهک نهما ل ژیانئ، ل
 تهمنئ (32) سالی ل باژیرئ بابل ل سالا (323)
 ژ بهری زایینی، ژ نهگهرئ تالیت دژوار، ژ یانا
 خو ژ دهستدا و مر و نمبراتوریهتا وی پارچه
 پارچه بوو و دابهشبوو ب سمر سمرکردیت وی

تهنرمهن بنیاتی وان هندهک هوزیت
 کهفن یین هندوئهورپینه، هانتنه باکورئ
 چیاين ئاراراتئ، ل ویرئ ئاکنجیوون ل سمر
 دهمن پاشایهتیا (ئورارتو – ئارارات). وان
 نهرمنا پشکهکا زور ژ میژویا دهفهرئ و
 نهردهکی بهرفره ی ماملهکهتا (ئورارتو)
 بو خو بربوون، چونکه کورد بی هیزو و
 کهمترخهم بوون!

مان دین دهسته‌لانی وانقه و بوونه بهشهک ژ (نیمبراتوریه‌تا ساسانی).

ل وی چه‌خی، نانکو دی شینین بیژین ل ساللا (431) زایینی، دهرزهک مه‌زن که‌ته ناف نایینی (مسیحی) ژ بهر بیرو بۆچونیت راهب (نہستور NESTORIUS) کو لناقہ‌را ساللا (428 – 431) زایینی به‌تریارکی که‌نيسا قسته‌نتینی بوو. له‌ورا راهب و به‌تریارکین مسیحیال سهر داخازا نیمبراتورئ بیزه‌نتی (ٹیودوسیوس یی دووی THEODOSIUS II 401 – 450) زایینی ل باژیری (نه‌فسس) خر‌قه‌بوون و بریاردان ب دوبرئیخستنا (راهب نہستور) و ره‌دکرنا بیرو بۆچونیت وی بهمی ره‌نگا. به‌لئ ساسانیا

ئه‌قه ب دهره‌فت دیت و بشته‌قانی مسیحیین باهر پیکرینیت وی کرن ل ناف نیمبراتوریه‌تا خودا، ئه‌قه مه‌رمه‌کا سیاسی بوو، داکو دوژمنی خو پتر نالوزبکه‌ت، ژ بهر فی چهن‌ئ مه‌زه‌بی (نہستوری) ل ناف کوردیت (مسیحی) ل کوردستانئ گه‌له‌ک به‌لاف بوو، هه‌روه‌سا لناف مله‌نتیت دی ئه‌وین ل سهر فی ئه‌ردی دژیان. که‌نيسا نہستوری یان کو که‌نيسا روژ‌ه‌لات (کنیسه‌ المشرق) هه‌تا نوکه‌ ماینه و به‌ربه‌لاقن ل کوردستانئ و ده‌ورو به‌ری وئ، ئه‌قه‌ژی دزقرت بۆ پشته‌قانی ساسانینت زه‌رده‌شتی. زۆربه‌یا خاکئ کوردستانئ، پشتی سهدان

باکورئ چیاپی ئاراتئ، هه‌روه‌سا دابه‌ش بوون ل ناقه‌را هه‌ردوو هیزیت مه‌زن وه‌کی چاوا وه‌لاتئ کوردا دابه‌ش بووی. یا بو مه‌گرنه‌گ ئه‌م بزانیان کو ئه‌رمه‌ن بنیاتیت وان هه‌ندکه‌ هوزیت که‌فن بین هندوئهورینه، هاتنه‌ باکورئ چیاپی ئاراتئ، ل ویری ئانکجیوون ل سهر ده‌می پاشایه‌تیا (ئورارتو – ئارات)، کو روخسه‌ت دانه وان، لی ویری بژین، هه‌روه‌سا بونه بهشه‌ک ژ وی ده‌وله‌تی. وان ئه‌رمه‌نا پشه‌که‌کا زۆر ژ میژویا ده‌قه‌ری و ئه‌رده‌کی به‌رفه‌ه یی مه‌مله‌که‌تا (ئورارتو) بۆ خو بر بوون و لی ببوونه خودان، چونکه‌ کورد بی هیزو و که‌مه‌تر خه‌م بوون!

ل ده‌وروبه‌ری ساللا (60) ژ به‌ری زایینی هه‌تا ماوی پتر ژ (250) سالان، یان کو ل ده‌وروبه‌ری ساللا (200) زایینی، خاکا کوردا بو مه‌یدانا جه‌نگه‌ک دریز و شه‌ریت دژوار، ل ناقه‌را روما و پارثیا، ژ بهر کو (نیمبراتوریه‌تا رومانی) یا سوربوو ل سهر گرتنا ریکا دینزنی (طریق الحریر) له‌ورا له‌شکه‌ری روما گه‌هسته باشورئ دهریاچکا ئورمییی، لی نیمبراتوریه‌تا (ساسانی) له‌شکه‌ری روما شکاند و پاشقه بر هه‌تا گه‌هاندیه روژ‌ه‌لاتئ خاکا کوردستانئ.

ل روژ‌ه‌لاتا ناقه‌راست هه‌روه‌سال باشووری ئه‌ورپا و باکووری ئه‌فریقا، ب شیوه‌یه‌کی فه‌رمی ل ساللا (395) زایینی، نیمبراتوریه‌تا رومانی بو دوو به‌ش، نیمبراتوریه‌تا بیزه‌نتی هاته‌ شینا وئ، ل زۆربه‌ی وان جه‌ا، پایته‌ختئ وی بو (قسته‌نتینیا) کو دبیته‌ نسته‌مبولانوکه. نایینی وان بو (مسیحییه‌ت). ل وی ده‌می مملانییه‌کا دژوار ل باکوور و روژ‌ئاقایی خاکا کوردستانئ هه‌بوو د ناقه‌را (نیمبراتوریه‌تا بیزه‌نتی) کو وارسا روما بوو و (نیمبراتوریه‌تا ساسانی) کو نایینی وان زه‌رده‌شتی بوو، له‌شکه‌ری ساسانیا هیدی هیدی به‌ره‌ف روژ‌ئاقا چوو، هیزین بیزه‌نتی پالدان و شکاندن ل هه‌می جه‌نگا، زۆربه‌یا ئه‌ردئ کوردا و به‌شه‌ک ژ ئانادولی نیزیکی (230) ساللا

- أحمد أمين سليم، تاريخ العراق - إيران - آسيا الصغرى، دار المعرفة الجامعية للطبع والنشر والتوزيع، (الإسكندرية: 2000).

- دونالد ولبر، إيران ماضيها وحاضرها، ت: عبد المنعم محمد حسنين، دار الكتاب المصري ودار الكتاب اللبناني، مطبعة نهضة مصر، ط2، (القاهرة: 1985).

- محمد أمين زكي، خلاصة تاريخ الكورد و كوردستان، ترجمة: محمد علي عوني، مطبعة السعادة، (القاهرة: 1939).

- أرنولد توينبي، تاريخ البشرية، ت: نقولا زيادة، الأهلية للنشر والتوزيع، ج1، ط3، (بيروت: 1988).

- د. بروفيوسور مسعود م. كتاني، أصل الكرد و كوردستان واصالة اللغة الكردية، مطبعة هوار، (دهوك: 2002).

- فوكس وبرين، الإسكندر الكبير، ت: دار ومطابع المستقبل بإشراف رؤوف سلامة موسى، مؤسسة المعارف للطباعة والنشر، (بيروت: د.ت).

- نورمان ف. كانتور، التاريخ الوسيط: قصة الحضارة، البداية والنهاية، ترجمة: قاسم عبده قاسم، عين للدراسات والبحوث الإنسانية والاجتماعية، ج1، ط5، (د.م: 1997)

- كاوه فريق شاولي ناميدي، إمارة بادينان 1700 - 1842، دراسة سياسية اجتماعية ثقافية، مطبعة خبات، (دهوك: 2000).

- فرست مرعي، تاريخ التبشير المسيحي في كوردستان، مؤسسة حمدي للطباعة والنشر، (السليمانية: 2011).

- جواهر لال نهرو، لمحات من تاريخ العالم، ت: لجنة من الأساتذة الجامعيين، دار الآفاق الجديدة، (بيروت: 1983).

- جوزيف داهم موس، سبع معارك فاصلة في العصور الوسطى، ت: محمد فتحي الشاعر، كلية الآداب، جامعة المنوفية، ط2، (د.م: 1992).

- محمد أمين زكي، خلاصة تاريخ كورد و كوردستان من أقدم العصور التاريخية حتى الآن، ت: محمد علي عوني، مطبعة صلاح الدين، ج1، ط2، (بغداد: 1961).

- پيسار شالي، أهم الحروب التي خاضها أهالي العمادية (ناميدي)، مجلة أقواس الفصلية، مطبعة كاوه، (السليمانية: نيسان 2013)، العدد 2، ص193.

Großes Schüler Lexikon, Heinz Aubeck, Buch und Zeit Verlagsgesellschaft mbH, (Köln: 2008), ISBN 978-3-8166-0561-4, P206; Ernst Klett Verlag, Michael Sauer, (Stuttgart: 2008), Printed in Germany, ISBN 978-3-12-443010-6, P34

سالاز بن دهستهه لاتا ساسانيا دهر كهفت، چونكه ل پايتهختي بيزهنتيا (قستههنتين) ئ، ئمبراتور مهكي بهيز پهيذابوو و هاته سهر دهستهه لاتي و ناقي وى (هرقهلي ئيكي بوو - HERACLIUS I 610) زاييني، ئمفي سهركردهي شيا گهورينييت باش و مهزن و كاريگهر بكهت و لهشكهري بيزهنتيا زور بهيز بكهت و بهرهف روزههلات و باشووري خاكا كوردستاني فه بچيت. هيدي هيدي سويابي بيزهنتي پيشكهت و لهشكهري ساسانيا شكاند، گورزي مهزن يه هرقهلي ل سهروان، ل نيزيك باشووري كوردستاني - دهقرا بادينان بوول ساللا (627) زاييني، كول شهركي دزوار نيزيكي بازيروي مويسل (نهينهوا)، سويابي ساساني - فارسي، هاته شكاندن و ژناقچوو.

پشتي ساللا (610) زاييني، هيدي هيدي ب بهلاقبونا نايئي ئيسلامي و دهر باز بوونا وئ ژ گزيرتا عهرهبي ل سعودي نوكه ب ريبا هيرشان بو سهر هوز و ملههتين نه موسلمان و پشتي سهركهفتنييت مهزن بين هوزيت عهرهبي بين موسلمان ل ههردوو جهنگين ب ناڤ و دهنگ (يهرمووك) ب سهركرديهتيا (خالد بن وليد) دزي سويابي (روما بيزهنتي) و (قادسيه) ب سهركرديهتيا (سهعهه بن ئهبي وهقاس) ل دزي سويابي ساساني - فارسي، لهشكهري ئيسلامي ل گهل هوزين عهرهبا ئهوين كراسئ نايئي ئيسلاما پيروز ل بهرخوكرين، ب سهركرديهتيا كهسهكي بناقي (عياض بن غهئم) ل رويباري ديجله دهر بازبوو و بهرهف خاكا كوردستاني هات.

ژيدير:

- راف سوليكي، شانيدر شعب الزهور الاول، ترجمة: الاستاذ عبدالله شالي والاستاذ عثمان رضا، مراجعة الدكتور حمه خورشيد، مطبعة شقان، الطبعة الأولى، سنة 2018.

- سفانته بيبو، انسان النياندرتال في البحث عن الجينومات المفقودة، ترجمة: حسن العبري و حمد سنان الغيثي، الاردن: 2015.

هیرشا

میر محمەدی پواندزی

بو سەر میرگه‌ها بادینان و

سەرده‌ریا وی دگهل خه‌لکی ده‌قهری

میر محمەدی ب پشتگیری مه‌لا یه‌حیا ی بریکاده‌ری خستنادوو فه‌توایین جیهادی و ب هاریکاریا مه‌لا محمەدی خه‌تی کو شیخولنیسلام و موفتی و هه‌مه‌کاره‌یی میر و باوه‌ریپه‌تایی وی بوو، به‌ری له‌شکه‌ری سوران دا سەر نێزدیان ل بادینان، فه‌توایا نیک ب دژی نێزدیان بوو و سەر و مالی وان هه‌لال کربوو، و فه‌توایا دووی ب دژی هه‌ر که‌س و لایه‌نه‌کی بوو کو هاریکاریا نێزدیان بکه‌ت، چونکی مه‌لا یه‌حیا یی پشتراست بوو کو میرین بادینان به‌رامبه‌ر کومکوژیا نێزدیان بی هه‌لوێست نابن و دی پشتا وان گرن، کو پشکه‌کا ره‌سه‌نا خه‌لکی میرگه‌ها بادینان بوون (1).

دلشاد جوهەر نهمر

(1) عملی ته‌تەر نێروه‌ی، میژوویا میرین نێزدیان ل ده‌قهرای نێروه‌ ژ دامه‌زراندنی تا سێدارهدانا ته‌تەر به‌گی کورێ عملی به‌گی، (نیران، 2018)، ل 101.

پاشى مەسىھىيىن لىسەر رېكا لەشكەرى
سۆران ژى ھاتنە كۆمكۆزكرن و مال و
ملكين وان ھاتنە دەستەسەركرن، گوندئ
ئەلقوش ھاتە تالانكرن و خەلكئ وئ ھاتە
كوشتن، فى لەشكەرى كەنىسا رەبەن
ھورمز تالان كر، سەركردئ دئرى گابريئەل
دامبو كوشت و دەستئفيسين وان يئن
كەفن ژنافبرن.

دەستەسەركرن، گوندئ ئەلقوش ھاتە تالانكرن و
خەلكئ وئ ھاتە كوشتن، فى لەشكەرى كەنىسا
رەبەن ھورمز تالان كر، سەركردئ دئرى
گابريئەل دامبو كوشت و دەستئفيسين وان يئن كەفن
ژنافبرن^(۵)، ژ ھەژى گوتنئىيە كو گابريئەل دامبو ژ
رؤما ھاتبوو، و بەھانەيا لەشكەرى سۆران ئەر
بوو كو وان لايەنگريا ئىزدىان كرىه^(۶).

پشتى ھاريكاري ميرين بادىنان بۇ ئىزدىان،
مير مەھەدئ رەواندوزى براين خۇ رسول
بەگ ھنارتە ئاكرئ بۇ بەردەواميا ھيرشا خۇ،
ئىسماعيل بەگى بەرھەنگاريەكا بەئز كر، و
شەرەمكى دژوار ل مەيدانى دروستبوو، رسول
بەگ ل ژير فەرمانا براين خۇ پيشقە ھات و
ئاكرئ دورپيچ كر، ئەف دورپيچە نيزيكي
ھەيقەمكى قەكيشا، ئىسماعيل بەگى وئرەكئين
مەزن كرن و بەرھەقانيەكا بەئز كر، بەلى پشتى

لەشكەرى وى، ل ۷ نيسانا ۱۸۳۲ ل كەلەكا
داسنيان ل رويبارئ زئ يئ بادىنان دەرباز بوون
و ھيرشكرنە سەر دەقەرا بادىنان، ل دەستئپىكا
ھيرشا خۇ دا ئىزدى كۆمكۆزكرن، ئىزدىين
دەوروبەرين مويسل بەرەف مويسل رەقن^(۲)،
عەلى بەگى ميرئ داسنى ب لەشكەرى داسنيان
قە چوو پيشيا وان، پشتى شەر و كوشتارەكا
گران، ھەمى ريك ل عەلى بەگى ھاتنە گرتن
و رەقى و مال و زاروكين خۇ ھەلگرتن و
بەرەف تورعابدین چوو، ل ناف چيا و دؤل و
نھالاندا خۇ قەشارت^(۳)، سەركردئ لەشكەرى
سۆران رسول بەگ چاقەرىي كارقەدانا ميرين
بادىنان بوو كا دئ ھاريكاري و پشتگيريا ئىزدىان
كەن يان نە، ژبەر كو تىتەكئى سروشتى بوو
پشتگيريا وان بکەن، سەعيد پاشاي ھيزەك ب
سەركردايەتيا يونس ناغاي ھنارت كو ئيك ژ
مەزىن دەقەرا بادىنان و ئيك ژ نيزيکين وى
بوو، ديسان ئىسماعيل بەگى حاکمئ ئاكرئ ژى
دگەل لەشكەرمكى چوو دا كو ھاريكاري ئىزدىان
بکەت و بەرھەنگاريا ھيرشا سۆرانيان بکەت،
بەلى بەرى بگەھنە مەيدانا شەرى ھەمى تىت
ھاتبوونە ژدەست دان و لەشكەرى بادىنان بتنى
بۇ ماوئ دوو روژان شيا بەرامبەر لەشكەرى
سۆران خۇ بگريت پاشى تووشى شەكەستنى بوو،
ئىزدى بئ ھەژمار ھاتنە كوشتن و عەلى بەگ
ھاتە ئىخسیر كرن^(۴).

پاشى مەسىھىيىن لىسەر رېكا لەشكەرى سۆران
ژى ھاتنە كۆمكۆزكرن و مال و ملكين وان ھاتنە

(۲) ھەمان ژىدەر، ل ۱۰۳.

(۳) حسين حزنى موكرىيانى، ميژووى ميرانى سۆران، چاپا دوئ، (ھەولئير، ۱۹۶۲)، ل ۶۶.

(۴) أنور المايي، الأكراد في بهدينان بحث تاريخي اجتماعي عن منشأ الأكراد و عقائدهم و عاداتهم و طبائعهم و آدابهم، الطبعة الثالثة، (دهوك، ۲۰۱۱)، ص ۲۲۸-۲۲۹.

(۵) Bekir Biçer, Kürtlerde iç savaş, Selçuklu Araştırmaları, Sayı(۵), ۲۰۱۷, Konya, S. ۱۱۵.

(۶) ع.ن. بەرزنجە، لە بارەى كئيبى مىرى كورد مير مەھەد رەواندزى ناسراو بە مىرى كۆرە، رۇژناما گولان، ژمارە

(۱۶)، ۴ ناب ۱۹۹۴.

ژبهر فی چهندی داخواز ژ میر محمهدی کرن کو ئهو دئ باژیری رادست کهن ب وی مهرجی کو خهک نههیتنه نهشکهنجهدان و تالانکرن و کوشتن^(۱۳)، و ل ۷ خزیرانا ۱۸۳۳ نامیدی کهفته د دهستی میر محمهدی رهواندوزی دا و موسا پاشا کره حاکم لسه وئ دهقهرئ، و سلیم پاشا کره حاکم لسه ناکرئ^(۱۴)، و نیسماعیل بهگ ب ریکا تونیلهکا قهشارتی ژ باژیری رهفی و بهرهف دهقهرائیره قه چوو^(۱۵).

سهبارت دهقهرائیره ژ نهگهرئ ریکین نهخوش و چیایی بین ناسئ، هیرشین میر محمهدی رهواندوزی بو گرتتا وئ سهرنهگرتن و کهله نیره نه کهفته د دهستی لهشکهرئ سوران دا، سهررای هندئ کو چهندین جارا بزافا گرتتا وئ هاتبوو کرن، پشتی کهفتنا نامیدی، نیسماعیل پاشا شیا خو ب چهندین شهرکه مکانه رزگار بکمت و بهرهف کهله نیره بچیت، ل ساللا ۱۹۳۳ و بو ماوهیکه دریز خول فی کهله ل دهف تهتر بهگئ میرئ نیره ناسئ کر و ئهو کهله بو بهرگریهکا باشتر نووژ منکره^(۱۶).

ب فی شیوهی بارئ گران یئ زفراندنا میرگههی ژ دهستین بیانان، کهفته سهر ملین نیسماعیل بهگئ، و پندقی بوو کو ههقال و تاگیرا بخو پیدایه بکمت و هیزین خو ریکبختیت و نامیدیا پایتهخت بزفرینیت^(۱۷)، پشتی چهند روژمهکان

سیمابین کهفتنی دیار بووین، نهچار بوو ناکرئ بجهبهنلیت^(۷)، و خو گههاندنه ناف هوزا زیاریا، وان ئهو پاراست ههتا گههشتیه نامیدی کو لژیرو سهروریا برایی وی سهعید پاشای بوو^(۸)، د وان روژان دا دکتور روس ل ههولیری بوو، بهحسی داگیرکنا ناکرئ و کارتیکرنا کهفتنا وئ لسه ورهیا خهکئ نامیدی دکمت، و دبیزیت: (کوردين نامیدی گهلهک ترسیان ژ فی هیرشا بهیز و گهلهک کارتیکرنا ل وان کر)^(۹).

لدهمی میر محمهدی ناکرئ ستاندی، هیزین خو بهر ب زیاری قه دانه رئ و شهرهکی مهزن دناقهرا وان و هیزین زیاریا دا رویدا، و سهلمان ناغایی زیاری کو ئیک بوو ژ سهرلهشکهرین نیسماعیل بهگی، د وی شهری دا هاته کوشتن^(۱۰). پاشی لهشکهرئ سوران بهرهف نامیدی قه چوو و ب توندی کهله نامیدی دورپیچ کر، دهرگههین کهلهی هاتنه دائیخستن و خهکئ نامیدی ب دلپاکی سویند خوار کو شهری بکن^(۱۱)، ژ ههژی گوتنیه کو عومهر ناغایی کتانی رولهکی مهزن ههبوو د بهرگریا باژیری دا، و کهسهکی ب وهفا بوو بو میرین بادینان، دیسان یئ شارهزا بوو د هونهرئ جهنگی دا و ههر ئهو نهگهر بوو کو نامیدی د فی ماوهی دا خو راگریت^(۱۲). پشتی سی ههیفان ژ دورپیچئ لسه فی کهلهی، خهکئ وئ تهنگاقبوون و نه شیان زیدهتر خو راگرن،

Samyān Abdukhaleq Saadi, Behdīnan Kürt Emīrlığı, Yayınlanmamış Doctora Tezi, TC.(۷) ۱۲۴ S, (Diyarbakır), ۲۰۱۷.

- (۸) سهعید دیرمشی، کوتاهیا میرگهها بههدینان، گوکارا دیروک، ژماره (۹)، (دهوک، ۲۰۱۵)، ل ۸.
- (۹) هاتیه قهگوهاستن ژ: جمال نبز، الامیر الکردي میر محمد الرواندي الملقب ب«میری کوره»، ترجمه: فخری شمس الدین، الطبعة الثانية، (اربیل، ۲۰۰۳)، ص ۱۳۶.
- (۱۰) سهعید دیرمشی، ژیدمرئ بهرئ، ل ۹.
- (۱۱) حسین حزنئ موکریانی، ژیدمرئ بهرئ، ل ۶۷.
- (۱۲) پهسار شالی، اهم الحروب التي خاضها اهالي العمادية، (د.م، د.ت)، ص ۱۸۳.
- (۱۳) حسین حزنئ موکریانی، ژیدمرئ بهرئ، ل ۶۷.
- (۱۴) جیمس بیلی فریزر، رحلة فریزر الى بغداد سنة ۱۸۳۴، ترجمه: جعفر الخياط، (بغداد، ۱۹۶۴)، ص ۲۲.
- (۱۵) Samyān Abdukhaleq Saadi, A. G. E, S(۱۰) ۱۲۴.
- (۱۶) عملی تهتر نیرهوی، ژیدمرئ بهرئ، ل ۱۲۵.
- (۱۷) سهعید دیرمشی، ژیدمرئ بهرئ، ل ۹.

چو لايي كوردن نيرانى و گههسته شنو، پاشى برىكا نور مدين بهگى ميرى ههكاريا پهيوهندى ب بهشك ژ مهن و ريبرين خو بين بادينان كر، ئيسماعيل بهگ بشيوهيكى نهپنى بهر هف ميرگهها ههكارى فه چوو، تا وى رادهى كو بتنى نورهدين بهگى ههكارى بقى چهندي دزانى و بو ماوى ٤٠ روزان مال دهف وى، ل دوماهيى هيزمك كو ژ ١٥٠ كهسان پيكيينا و بهر هف ناميديى ب ريكههفت، كو ب شهف بريقه دچون، و ب روژ ژى خو فهشارتن، ههتا گههشتينه سهرى ناميديى و ب شهف هيرشكرن، دين كو دهركههين وى د فهكرينه و چوونه دناف كهلهى دا و هندهك لهشكر و سهر كردن سورانيان گرتن، بهلى موسا پاشا زدهرفهه كهلهى بو د وى شهفى دا، دههه گوه لى بووى كو براى وى ئيسماعيل بهگى باژير بى گرتى، رهفى و بهر هف مير محمهدى رهواندوزى فه چوو^(١٨)، مهلا بهحيا رهفى و دگهل شاگردى وى مهلا قاسمى مايى ل دهفرا سندان ژلايى لهشكرى ئيسماعيل بهگى فه هاتنه گرتن، مهلا قاسم هاته كوره كرن، مهلا بهحيا ئينانه ناميديى، لى سوفى موبارمكى مهجرو بى شىخ محمهدى ناكرهه، كو ئيسماعيل بهگى زور حمز ژى دكر و ريز لى دكرت، وى دههه ل ناميديى بوو و زور داخواى ژ ئيسماعيل بهگى كرن كو مهلا بهحياى نازاد بكهت، ئيسماعيل بهگى ژى سهرهههه هههه ئهه ناپاكيين مهلا بهحياى دگهل ماله ميرين بادينان كرين، نهه نازاد كر و ريز لى گرت^(١٩)، بقى شيوهه ئيسماعيل بهگ شيا پاينهختى ميرگهها بادينان رزگار بكهت ژ هيزين سورانيان، پشتى كو نيزيكى ٦ ههيقان كهفتيه د دهستى وان دا، و براى خو محمهد سعهيد پاشا، ميرى شهرى بى ميرگههه زفراند^(٢٠).

پشتى مير محمهدى رهواندوزى گوه ل فى دهنگوباسى بووى، ههوا خو يا لهشكرى نهه ههنا تيه سهر ميرگهها بوتان راهستاند، و زفرى فه ميرگهها بادينان و جارمكا دى باژيرى ناميديى دورپنج كر، محمهد سعهيد پاشا و ئيسماعيل بهگى دگهل خهلكى باژيرى خو باش ناماده كرن بو شهرى، ل دهستپيكى لهشكرى مير محمهدى نهشيان چ پيشههچوونان بكن و باژيرى بگرن و دهستى خو بداننه سهر، ژ بهر فى چهندي دورپنچا خو توندتر ليكر و ل هيقيا وى چهندي مان ههتا خهلكى باژيرى برسى دين، دهههك ب سهر دورپنچى فه چوو و برسبوون و بى ناقى و ئيش دناف خهلكى باژيرى دا بهلاف بوون، و لهوماهيى نهچار بوون كو داخوا پيكهاتتى بكن، و مير محمهدى رهواندوزى سوز دا وان

(١٩) على تهمر نيرهه، ژيدهرى بهرى، ل ١٥٦.

(١٨) انور الماي، المصدر السابق، ص ١٢٣.

(٢٠) بهسار شالي، المصدر السابق، ص ١٨٣.

کری، ل دهف وان یئ پاراستیه و وان دقبت ئو بهئته سمر تهختی میراتیا بادینان ب هاریکاریا دولهتا ئوسمانی^(۲۴)، دیسان کچ و ژنن نیزی دی و موسلمان ژلایی لهشکرئ میر محمهدی فه ل بازارین رهواندوزئ هاتینه فروتن، همرچهنده دیروکا نفیسینی لسر فی بهلگهیی نینه ژی، بهلی پتر ژ نیشانهکی د نافرۆکی دا ههنه کو دیروکا نفیسینی بو ساللا ۱۸۳۴ فه دگریت، ئهف دیروکه ب ئاشکرای لیسر مورا شیخ نورهددینی بریفکی و حامد ئاغایی سندی دهئته دین، و مورا ۳۳ کهسان لسر فی گازندهنامهیی دهئته دین، ژوان ژی عهلی بهگئ میرئ شیخان^(۲۵) و عهبدی ئاغایی مزوریان دگهل چهن دین سمروک هوزین دیتر و شیخ و مفتی و گوتار بیژین دهقهرئ، ئهفه رامانا وئ چهن دئ ددهت کو ههلویستی کوردین بادینان ب موسلمان و ئیزدیین وئ فه ئیک ههلویست بو، و ههمی ئیک دهست بو، وان ب ئیک چاف بهرئ خو ددا فی زولما لهشکرئ سوران دگهل خو ئینای^(۲۶).

ئیک ژ باباهتین ژ ههژی بهسکرئ، سهردهریا میر محمهدئ رهواندوزی یه دگهل ئیزدیان، همر ژ دهسپنیکا بورینا لهشکرئ فی میری ژ رویارئ زئی یئ مهن، بهرهف دهقهرئ ئیزدیان فه چوون و هیرشهکا توند کرنه سمر وان، عهلی بهگئ داسنی ب لهشکرئ داسنیان

کو لی ببوریت نهگهر باژیری رادهست بکهن، لی پشتی میر محمهد دگهل هیزین خو چوو یه دناف ئامیدی دا، بو جارا دووئ سوزین خو شکاندن و بجهنهئینان، و ۱۵۰ کس ژ مهننن ئامیدی گرتن و کوشتن وهک تولفهکرنهک، بهلی ئیسماعیل بهگ فی جارئ ژی شیا ب رهفیت و خو ژ هیزین سوران رزگار بکهت، و بهرهف ههقهیمانی خو میر بهدرخان بهگئ بو تان فه چوو، و میر محمهدی برایی خو رهسول بهگ کره حاکم لسر باژیری ئامیدی^(۲۱)، لهشکرئ سوران پشتی گرتن و کوشتن و تالانکرنهکا زور ل دهقهرئ، همر بهردوام بوون لسر فی سیاسهتی، رهسول بهگئ حاکمی ئامیدی ژی وهک داگیرکهان رهقار دکر، حاکمین دهوک و زاخو و سنگالی ژی ب ههمان شیوه^(۲۲). پشتی زولم و زورداریا میر محمهدئ رهواندوزی و کوشتن و ئهشکهنجهدانا ژمارهکا زور ژ خهلکی دهقهر بادینان، گازندهنامهیهک ژلایی فی خهلکی زولم لیکری هاتیه نفیسین و هنارتن بو سولتانی ئوسمانی بریکا موشیر رهشید محمهد پاشایی والیی وی دهمی یئ دیاربهکرئ^(۲۳)، کو تیدا داخواز ژئ کرینه ل حالی وان ب پرسن و ژ زولمی رزگار بکهن، دیسان وان لدهسپنکی ژ مهلا یهحیای باوهر دکر، بهلی پاشی راستی بو وان دیار بو، و ئیسماعیل پاشایی خو رزگار

(۲۱) المصدر نفسه، ص ص ۱۸۳-۱۸۴.

(۲۲) ئهمهد سهید عهلی بهرنجی، محمهد پاشای رهواندز لیکولینهویهک له کهسایهتی و قوناغی حوکهکهی له روانگی ئابینی و دهروون ناسییهوه، (سلیمانی، ۲۰۰۴)، ل ل ۵۵-۵۶.

(۲۳) عهلی تهتر نیرهوی، ژیدهرئ بهرئ، ل ۱۵۷.

(۲۴) وهسا دیاره کو محمهد سهید پاشا لقی دهمی نهماوو، نهگهر دا خهلک داخواز کهن کو ئو بهئته سمر دهستههلاتداریئ، چونکی بهری هینگی ئو میر بو. بو پتر پیزانینان بنیره: تهحسین ئییرا هیم دوسکی، سیر هیا خهلکی بهدینان ژ ئیرشا میرئ کوره د توکو مینتهکا دیروکی دا، گوفارا دیروک، ژماره (۷)، (دهوک، ۲۰۱۵)، ل ۱۴۳.

(۲۵) عهلی بهگ کورئ صالح بهگئ یه، و ژ عهلی بهگئ کو ب دهستی میر محمهدئ رهواندوزی فه هاتیه کوشتن یئ جباوازه، ئهفه رکابهرئ عهلی بهگئ میرئ پینتر بوویه، ل ساللا ۱۸۳۵ دگهل مهن و سمروک هوزین دیتر بین ئیزدیان کول گوندئ (گر محمهد عمر ب) لسر داخوازا محمهد نینجه بهیرهقدار کومبوون، ب فسر مانا وی ب نهگهرئ پشتهفانیا وان بو ئیسماعیل پاشایی میرئ بادینان هاتنه کوشتن. بو پتر پیزانینان بنیره: عهلی تهتر نیرهوی: ژیدهرئ بهرئ، ل ۱۵۸.

(۲۶) تهحسین ئییرا هیم دوسکی، ژیدهرئ بهرئ، ل ل ۱۳۷-۱۴۵.

وی هاتنه ئیخسیر کرن و هنارتنه رهواندزی (۳۲)،
هندهک ژیدمر دبیزن دهمی میر محمهد نیزیکی
مویسلئ بووی، دگهل وان ریککهفت و چهند سهه
ئیخسیرین ژن بین ئیزدی ب دیاری پیشکیشی
فهرمانرهواین جلهیلی کرن (۳۳).

چهند نهگهرهکین سیاسی و لهشکهری ههبوون
کو میر محمهد پالدای بو داگیر کرنا شیخان، ژوان
ژی رابوونا شیخانیان ب دژی میرگهها سوران
لدهمی ههفهیمانی دگهل میرئ بادینان کری، و
کوشتنا عهلی ئاغایی مزوری، دیسان لهشکهرئ
سورانیان نه دشیا دهستی خو بدانیته سهه نامیدی
و دهوک و زاخو بیی داگیر کرنا شیخان، چونکی
ئیزدی دئ شین ژ پشتی فه هیرشی بکنه سهه
لهشکهرئ وان (۳۴).

د بهردهوامیا هیرشا خو دا لهشکهرئ سوران
بهرههه خهتارئ فه چوو و کوشتارها مهزن دناف
ئیزدیان دا نهجام دا (۳۵)، پاشی بهرههه باشیکی
فه چوو و ههمان کار لویرئ ژئ نهجام دا (۳۶)،
دیسان هیرش کره سهه شنگالی و ب هزارهها
کس لئ کوشتن و ب سهدههان زاروک و نافرته
ئیخسیر کرن (۳۷).

سههبارته میراتیئ ل فی دهمی دناف ئیزدیان دا،
پشتی عهلی بهگ هاتیه ئیخسیر کرن، حسین بهگی

فه چوو بهر سینگئ وان، پشتی شهههکی گران
داسنی توشی شهههستی بوون (۲۷)، و کوشتارها
زور ژلایی لهشکهرئ میری فه هاته نهجامدان،
ئیزدیین ماین ژئ بهلاقبون، بهشهک بهرههه
چیاپی جودی و تورعابدین و شنگالی فه چوون
و دانه ریکین چیا و کویراتیا گهلینان، بهشهکی
دی ژئ بهرههه مویسلئ فه چوون دا کو وهک
کوچبهه خو و خیزانین خو لئ ب پاریزن (۲۸)،
حکومهتا ئوسمانی و مویسلیان ب فهمانا محمهد
نهمین پاشایی کورئ ئوسمان بهگی جلهیلی بی
والیی مویسل (۱۸۲۸-۱۸۳۳) نهو پرا کو لسهه
روبیاری دیجلهه هاتبوو چیکرن، هههفاندن دا
ئیزدی رزگار نهبن و بتئی چهند کهسهکین کیم شیان
لسهه را دهر باز بین، چونکی وهرزئ بهاری بوو
و ئاف یا بوش بوو، نهوین نه شیاین دهر باز بین ب
نهچاری ل (تل قوینجق) (۲۹) کومقهبوون و ژلایی
میر محمهدئ رهواندزی فه هاتنه کومکوژ کرن،
د دهمهکی دا کو خهلهکی مویسل و کاربههستین
حکومهتی لسهه بانا دناف باژیرئ مویسل دا
تهماشای قئ کومکوژیی دکرن (۳۰)، وهسا دهیته
زانین کو نهف کومکوژیا لئ دهقههه هاتیه کرن،
ژلایی میری فه ب هاریکاریا مویسلیان بوو (۳۱)،
عهلی بهگی داسنی دگهل هزارههان دیچووین

(۲۷) حسین حزنی موکریانی، ژیدمرئ بهرئ، ل ۶۶.

(۲۸) امین فرحان جیجو، القومية الايزيدية، جذورها - مقوماتها-معاناتها، (بغداد، ۲۰۱۰)، ص ۱۵۵.

(۲۹) تل قوینجق گرکهئ شینواری بی کهفته، دکهفته لایی چهپی بی باژیرئ مویسل بهرامبهه پرا کهفتا وی باژیری، و نوکه
دکهفته گهرها نهلزراعی. بو پتر پیزانینان بنیره: عهلی تهههه نیروهی، ژیدمرئ بهرئ، ل ۱۵۴.

(۳۰) ههمان ژیدمر، ل ۱۵۳-۱۵۴.

(۳۱) سي. جي. آدموندز، كورد و ترك و عرب، ترجمة: جرجيس فتح الله، (أربيل، ۲۰۱۲)، ص ۱۹۲.

(۳۲) كاميران عبدالصمد الدوسكي، كردستان في العهد العثماني في منتصف الأول من القرن التاسع عشر، (بيروت، ۲۰۰۶)، ص ۱۰۶.

(۳۳) نهحمهد سههه عهلی بهرزنجی، ژیدمرئ بهرئ، ل ۱۶۳-۱۶۴.

(۳۴) سعد بشير اسكندر، قيام النظام الإماراتي في كردستان و سقوطه مابين منتصف القرن العاشر و منتصف القرن التاسع
عشر (نبيذة تاريخية عن اهميته السياسية وإرثه الثقافي)، الطبعة الثانية، (السليمانية، ۲۰۰۸)، ص ۱۸۱.

(۳۵) حسین حزنی موکریانی، ژیدمرئ بهرئ، ل ۷۱.

(۳۶) محمد امين زكي، مشاهير الكرد و كردستان في العهد الاسلامي، الجزء الثاني، (الإسكندرية، ۱۹۴۷)، ص ۱۴۷.

(۳۷) كاوس قهفتان، چهند ئیکوئینههوهبهک له میژزوی بابان، سوران، بۆتان، (بهغدا، ۱۹۸۵)، ل ۵۰.

و گوتی: (ئەفە سێ سالە ب ریز و خوشقیاتی تو ل رەواندووزی و هیشتا دەست ژ فتننا بەرنادە؟).
 عەلی بەگی گوتی: (ئەز بۆ کەفچەکەکی خوینی نا قەهرم). ئەفجا فێ چەندئ دگەل هەندئ کو میر محەمەدی ژئ خواست ئەو ببیتە موسلمان و عەلی بەگی رەت کر، میر محەمەد تۆرە بوو و فەرمانا کوشتنا وی دا، و لەشئ وی سێ روژان ب رەواندووزئ قە هەلاویست^(٤١).

پشتی کوشتنا عەلی بەگی، هەقزینا وی داخواز ژ میری کر کو تەرمی وی بزفرینن، ئەو بوو تەرمی وی دگەل ٢٥ سواران هاتە هەنارتن بۆ شنگالی، هەقزینا عەلی بەگی ئەو ٢٥ کەسە کوشتن، ئەف چەندە بوو ئەگەر کو جارەکا دی شەر و کوشتن دەستبێیکەتە قە، و هەقزینا عەلی بەگی هاتە ئیخسیرکرن و هەنارتنە (گر مامک) و پاشی هاتە سێدارەدان^(٤٢).

ئەف فەرمانا ب سەرئ ئیزدیان هاتی د فئ هەوا خویناوی دا، دەپتە هژمارتن ژ توندترین و دژوارترین فەرمانئ ل سەر ئیزدیان، بەلگەپین میژروویی دوپات دکەن کو سێ چواریکین ئیزدیان گیانی خۆ ژ دەست دا د فئ هەموئ دا، و وان بەرگری ژ ناسناما خۆ و پاراستن ژ هەبوون و جوگرافیا خۆ کر^(٤٣)، و ئەفە کیمتر نەبوو ژ هەشت فەرمانئ ئوسمانیان ئەوین ب دژی ئیزدیان دناقبەرا سالین (١٧٦٧-١٨٠٩) دا هاتینە ئەنجامدان^(٤٤)، بەلئ هەر چەوا بیت میر محەمەدی رەواندووزی نەشیا ئیزدیان نەچار بکەت کو بچنە سەر نایینئ ئیسلامئ و بەرگریین توند کرن ب دژی فەرمانرەوایی سۆران^(٤٥).

میراتگەرئ شەرعیی عەلی بەگی کو شەرکەرەکی نافدار بوو، ب هەسپ قە کەفتە د ئاقئ دا و خەندقی، پشتی وی عەلی بەگی کورئ سالیح بەگی دەپت^(٣٨).
 ژ هەژئ گوتننیه کو ئیزدیان داخووزا ریککەفتنی کر، بەلئ میر محەمەدی رەواندووزی رەت کر، و ئەو لەشکەرئ لژیر کاریگەر یا زەلامین نایینی هەمی یاسایین شەری بەزاندن و تاوانین مەزن ئەنجامدان، هەر ژ کوشتن و تالانکرن و تیکدانا پران و تژیکرنا بیر و کانیاں و برینا دار و درمختی و سوتنا گوندان ل دەقەرین شیخان، بەعشیقە، باعەدرە و شنگالی^(٣٩).

پشتی زفرینا میر محەمەدی بۆ رەواندووزئ، هەقزینا عەلی بەگی داسنی کۆمەکا مەزن ژ داسنیان ل خۆ کۆم دکەت و دچیتە سەر کەلها شنگالی، کو بابەکر ناغا ژلایئ میرئ سۆران قە لویرئ هاتبوو دانان دگەل سیه کەسان ژ لەشکەرئ سۆران د کەلھئ دابوون و ناگەھ ژ فئ بزاقا داسنی نەبوو، داسنیان ل هەر چوار کناران خانین کو ئەو تیدا سۆتن، د وی دەمی دا زەلامەکی بابەکر ناغای چوو بوو ژدەر قە و رزگار ببوو، دەمی زانی ئیکسەر رەفی و بەرەف رەواندووزئ قە چوو، ژبلی وی کەس پرزگار نەبوو، نانکو بابەکر ناغا و ٢٩ کەس هاتنە سۆتن، میر محەمەدی رەواندووزی ٥٠٠ سوارین بەلەز هەنارتنە سەر شنگالی، دەمی گەهشتین دەست ب کوشتارئ کرن و ئیزیکی ٧٠٠ کەسان ئیخسیر کرن و زفرینە رەواندووزئ^(٤٠)، میر محەمەدی رەواندووزی ئەف بزاقا داسنیان کرە ستویئ عەلی بەگی، و گوت وی بین پآلداين، گازی کرە دەف خۆ

(٣٨) عەلی تەتەر نێرەوی، ژیدەرئ بەرئ، ل ١٠٥-١٠٨. (٣٩) ئەحمەد سەید عەلی بەرنجی، ژیدەرئ بەرئ، ل ١٤٨. (٤٠) خدرئ سلیمان، سەعدوللا شێخانی، کورته باسیک دەربارە شێخان و شێخان بەگی، (بەغدا، ١٩٨٨)، ل ٣٦-٣٥. (٤١) حسین حزنئ موکریانی، ژیدەرئ بەرئ، ل ٧٦. (٤٢) سەعید دێرەشی، ژیدەرئ بەرئ، ل ٣٦. (٤٣) امین فرحان جیجو، المصنر السابق، ص ٢٥٥. (٤٤) David McDowall, Third Revised Edition, (London, ٢٠٠٤), P ٤٢. (٤٥) لازاریف، میژووی کوردستان، وەرگیران: وشیار عبدوللا سەنگاوی، چاپی شەشم، (هەولێر، ٢٠١٥)، ل ١٩٣.

پەرتووگا “ئاشوورى د عىراقا نوى دا: دانوستاندن ل دور بوشايهتيا سياسى و رهوشهنبيرى”

خواندنهك د نافهرۆكى دا

ههبوونا پەرتووگين نهكادىمى لدور ميژوويا كهفن يان يا نوى وههقچهرخ يا ناشوورىان لپەرتووگخانهيان گرنگيهكا مەزن ههيه لسەر ژيان و رهوشهنبيريا ناشوورى يا ههقچهرخ. باشتره نهف پەرتووکه ب زمانين بيانى بهينه بهلاف کرن، وهك زمانين (نينگليزى، فرهنسى، لاتينى يان عەرەبى). بهلافكرنا پەرتووگا (ناشوورى د عىراقا نوى دا: دانوستاندن لدور بوشايهتيا سياسى ورهوشهنبيرى) يا نالدا بنيامين، زهنگين كرنهكا مەزنه بۆ پەرتووگخانا ناشوورىان وههروهسا رهوشهنبيريا وان.

ئەف پەرتووکه ژبنەرەت نامەيا دکتورايى يە ل زانکویا ميريلاند ل ويلايهتتين نيکگرتى بين ئەمريکا کول سالا 2015 هاتيه گەنگەشەکرن. ئەف پەرتووکه ژلايى چاپخانا کامبريدج ل بریتانيا ل سالا 2022 بزمانى ئینگليزى هاتيه چاپکرن وئەف پەرتووکه ژ (282) لاپەران پىک دەيت. ديسا ئەف پەرتووکه ژ (پيشهكى وپينج بەش وئەنجامان) پىک دەيت. بەحس ل سەر ژيانا

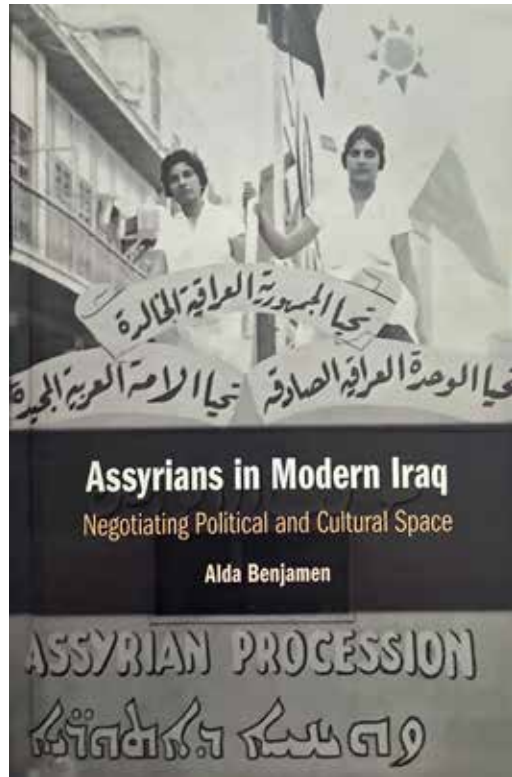

لورنس نادر مەخو

کار کریه ونوکه ب پلهیا پروفیسور هاریکاره ل زانکویا دایتون ل ویلایهتین ئیکگرتی بین ئەمریکا کار دکەت.

لدور پیکهاتین پەرتووکی، کو دەر ازینک بۆ سێ تەوهره هاتیه دابەش کرن (ناسنامه، شارستانیەت، نیشتمانپەروری). لدور ناسناما ئاشووریان، کو دقئ تەوهری دا بەحس لئاینی ئاشووریا دکەت، کو ئاشووری ژنەتەوهری رەسەنن لدهقەرە میزوپوتامیا وههروەسا هەر ژدهسپیکا چەرخی ئیکئی باوهری ب ئاینی مەسیحیەتی ئینایه. کو دقئ پەرتووکی دا هەمی کەنسیین ئاشووریا وبی جیوازی وهگر تینه. وبکورتی بەحس لگرنگترین قوناغین میژوویا کەنسیا روژەهلات یا دایک دکەت. کو ئەف کەنسیه وهک کەنسیا دایک بۆ گەلەک کەنسیین فی سەردەمی دهیته هەژمارتن. ئانکو ژمارەکا کەنسیهیین عیراقی بنیاتی وان ئیکه وژئیک ودوو قەقەتیان پستی هاتنا میشیونیرین بیانی لقی دهقەرئ.

دەرباره ی بەشی شارستانیەتا ئاشووریا، دقئ بەشی دا بەحس ل گرنگترین جەپن ئانکجیوونا ئاشووریا دکەت، هەبوونا ئاشووریا لدهقەرین دەولەتا عوسمانی و وهلاتی فارس. دیسا بەحس ل هاتنا میشیونیرین بیانی لقی دهقەرئ دکەت. وکارتیکرنا وان لسه ئاشووریا ژلایه نیین جقاک وئاینی وئابوری. هەر دقئ بەشی دا بەحس لهندهک قوناغین میژووی دکەت وهک رویدانین بەدەر خان بەگ دژی ئاشوورین هەکاری ل سالین 1843-1847. کوشتارین سوارین حمیدی لدهقەرین دیار بەکر ونهسیین. ههروەسا ل سه ر بارودوخین ئاشووریا د شه ر ئ جیهانی یئ ئیکئی دا 1914-1918. دیسا دەرکەفتنا ئاشوورین هەکاریا ژقئ دهقەرئ وچوونا وان بۆ

سیاسی ورهوشەنبیری یا ئاشوورین عیراقی دناقبەرا سالین شێستان-هەشتیان دا ژچەرخی بوری دکەت.

ئالدا بنیامین ماموستایا زانکویی ونقیسەرەکا ئاشووری-عیراقی یه، ل کەرکووکی ژدایک بوویه، و دگەل خیزانا خو بەرهف وهلاتی کەنەدا قە دچن. نوکه ل ویلایهتین ئیکگرتی بین ئەمریکا دژیت. ئالدا باوهرناما ماستەر ب بسپوریا میژووی ل سالا 2008 ژ زانکویا تورنتو ل وهلاتی کەنەدا بەهست قە ئینایه. و باوهرناما دکتوراه (Phd) ژ زانکویا میریلانڈ ب بسپوریا (میژوویا روژەهلاتا ناقین) بەهست قە ئینایه. بۆ ماوی دوو سالان ل زانکویا بیرکلی ل ویلایهتا کالیفورنیا

کەسە ژبەیات خەلکێ ئەرێلی نە پشتی
 کۆشتاریین مەغولیا بێسەرئ ئاشووریا
 نینان دەمی کەفتنا دەولەتا عەباسی ل سالا
 1258ز قەستنا دەقەرا هەکاری کرینە
 و خو ژ کۆشتنی قورنل کرینە. هەر وەسا
 کۆچکرنا ئاشووریا ژ هەکاری بو میسل ل دەمی
 کۆشتارا بەدرخان بەگ دژی ئاشووریا هەکاری
 ل سالی 1843-1847، و کۆچکرنا ئاشووریا ژ
 هەکاری بو ئیرانی و پاشی بو عیراقا نو دەمی
 شەری جیهانی یی ئیکی. دیسا پشتی هنگی
 کۆچکرنا بەشەک ژوان بو سووریا و نیشتهجیبوونا
 وان ل سەر روبرای خابور و دروست بوونا
 کومەلگەها ئاشووری ل سەر رویاری خابوری.
 هەر وەسا کۆچکرنا ئاشووریا ژ گوندین خۆ
 بو شاروچکە و باژیری عیراقی و بتایبەت پشتی
 سەر هەلدانا بزاقا کوردی ل عیراقی سالا 1961،
 کو دق بزاخی دا ئاشووریا بەشداریهکا مەزن
 کربوو. حکومەتین عیراقی و بتایبەت پشتی سالا
 1961 گوندین کوردستانی بی جیوازی نەتەوی
 یان نایی هەمی سۆتن و خراپکرن، ژوانا بین
 ئاشووریا ل سەرانی کوردستانی. کو لقیه
 دشیان دایه بەیتە گۆتن کۆچکرن ببوو وەک
 ناسنامەک بو ئاشووریا. سەرمرای قان کۆچکرنا
 لی ئەف چەندە ببوو وەک خالەکا شارستانیەتی
 بو وان، هەر وەسا دبیته خالەکا نو بو ژیا
 وان و و لاپەرەیهکی نو بو میژوو ویا وان. کو
 هەردەم ژیان ل باژیرا باشتره و پتر پشکەفتن
 دەمی لایەنیین شارستانیەتی دا وەک (پەرودا،
 ساخەمی، کارگیری، کارکرن، هتد...) هەنە ب
 بەراوردی ل گەل ژیا گوندا. بو نمونە گەلەک
 ئاشووری دناق کومپانیین نەفتا عیراقی کار
 دکر ل (بەسرا، مویسل، کەرکوک، هتد.)
 دەربارە بەشە سینی ژدەرازینک بەحس
 ل نیشتمانیپەروری دکت. کو ئاشووری
 بوونە بەشەک ژ کومەلگەها عیراقی. بتایبەت
 پشتی وەرگرتنا ژمارەکا مەزن ژ ئاشووریا بو

ئیران و پاشی بو کەمپا بەعقوبال عیراقا
 نو.
 هەر دق بەشی دا، و بتایبەت پشتی
 بدوماهیک هاتنا شەری جیهانی یی ئیکی
 کو هزرا نەتەوی گەشە دبیته و بتایبەت
 دەمی گریدانا کونگری پاریس ل سالی 1919-
 1920. کو دق کونگری دا هەر مللەتەک داخازا
 مافین خو دکت، و بتایبەت پشتی 14 خالین
 سەرکۆ ئەمریکی یی وی سەردەمی (وودەر
 ویلسون) دەریخستین و هەر وەسا بتایبەت بو وان
 نەتەوا کو لین سیبەرا دەولەتا عوسمانی دژیان
 و د وی سەردەمیدا دەولەتا عوسمانی بەرەف
 روخاندنی دچوو.

گەلەک دەقەر ژ عیراقی جەین دیروکینە
 بو کەنیسا روژهەلات. وەک (بەغدا، تکریت،
 میسل، هتد...) کو گەلەک خەلکی وان
 دەقەرین دیارکری ئەو جەین خۆ هیلاینه
 و بەرەف دەقەرین دیتەر چووینە و بتایبەت
 دەقەرین چیا یی ژبو خو قورتالکرنی ژ
 کۆشتار و پیلین توندرووی دژی وان

بەشی دووی ژپشەکی، بەحس ل رەوشا
 شارستانیەتا ئاشووریا دکت، کو گەلەک دەقەر ژ
 عیراقی جەین دیروکینە بو کەنیسا روژهەلات.
 وەک (بەغدا، تکریت، میسل، هتد...) کو گەلەک
 خەلکی وان دەقەرین دیارکری ئەو جەین خو
 هیلاینه و بەرەف دەقەرین دیتەر چووینە و بتایبەت
 دەقەرین چیا یی ژبو خو قورتالکرنی ژ کۆشتار
 و پیلین توندرووی دژی وان. و ژمارەکا مەزن
 ژ کورین کەنیسا روژهەلات بەرەف چیا یین
 هەکاری یین ئاسی قە چووینە. بو نمونە
 دەمی خیرانا (ربان یونان تخوبی) کو ئەفە ئیک
 ژگرنگری و بەر نیاسترین ماموستای نایی
 یی ئاشووریا بو ل چەرخ نوزدی، ئەف

دیار دکهت کو کومونستان دهست دقئ سهرهلدانئ دا ههبوو. وئهف سهرهلدانه دژئ دهستهلاتا بهغدا بوو. پشتئ كهفتنا سیستهمن شاهانه و هاتنا سیستهمن کوماری ل عیراقئ بسهرکرداتیا عبیدولکهریم قاسم ل تمموزا ساللا 1958، ولسالا 1959 دوو رویدان لمویسل وکهرکوک رویدان، کو ههردوو رویدان کومونستان دهست تیدا ههبوون وئاشووری ژئ بیوونه بهشهك ژرویدانئ کهرکوکئ و نفیسه و هسا ددهته دیارکرن کو ل عیراقئ ئاشووریا چالاکئ دقئ پارتئ دا ههبوون.

لئ بهشئ دووئ ژپهرتووکی، (رولئ ئاشووری وکومونست دیزاڤا کوردئ دا لسالئین 1961-1975) بخوڤه دگریت. براستی وئهف شورمه دهئته ههژمارتن لاپهرمکانوئ ژمیژوویا ئاشووریان لعیراقئ. بتایهت بهشداربوونا وان ئاشوورئین ئاکنجئین کوردستانئ. بهشداربوونا ئاشووریا بههمئ لایهناڤه بوویه، چ بکوم یان تاکهکسی. بههرا پئرا ئاشووریا وگوندئین ئاشووریا بکوم بهشدارئ دشورمشئ دا کربوون. ههروها گهلهك كهسئین ئاشووری بهشدارئ کربوون، وئو ببوون وهك سیمبولئین شورمشئ. وهك (هرمز مهلك چكو، مارگریت جورج كو ئیکم ژن سهرانسهري کوردستانئ بهشدارئ دشورمشئ دا کربوو)، جهرجیس فهتحوولا، مهتران ماریوالاها بهرواری، قهشه پولس بئیداری، مهلك گورگیس کورئ مهلك چكو، یونان هرمز، هتد...).

بهشئ سیئ، دناڤهرا (چاکسازئ وڤژایهتی) و سیاسهتا بهعس ههمبهر ئاشووریا دناڤهرا سالئین هفتیاندا. کو 17 تمموزا 1968 پارتا بهعس بکودمتا هاته سهر حوکمی لعیراقئ. و(ئهحمهد حسهن بهکر) دبئته سهروک و(سهدام حوسهئین) دبئته جئگرئ سهروکی. لدهسپئکی پارتا بهعس دهست ب دانا مافئین پئکهاتئین نهتهوهی لعیراقئ کر. وهك مافئ نهتوومی بو

رهگهزناما عیراقئ، سهرماری بهشهك دئیربئ بههر بوون. بحئجهتا بهشداربوونا وان درویدانئین ساللا 1933ز. کو رویدانئین دیارکری بیوونه ئاستهنگهك بو گهلهك ئاشووریا کو رهگهزناما عیراقئ وهرگرن. وئهفه ههمئ کورتیهك بوو ژ دهرازئینکا قئ پهرتووکی.

وهکی هاتیه دیارکرن، ژبلی دهرازئینکئ وئهف پهرتووکه ژ پئنج بهشان پئک دهئیت، بهشئ ئیکئ (ئاشووری وپارتا شیوعیا عیراقئ) بخوڤه دگریت و بهحس لدهسپئکا دامهزراندنا قئ پارتئ دکهت. کو لسهر دهستئ ئیکئ ئاشووری هاتبوو دامهزراندن وههروها چالاکئین ئاشووریان دپارتا دیارکری دا. دقئ بهشئ دا بهحسئ ددهسپئکا هاتنا ههرا

سهرهلدانا ساللا ۱۹۶۶ ل باژئیرئ کهرکووکئ کو سهرهلدانا کرئکارئین کومپانیا نهفتا عیراقئ بوو. وئهف پهرتووکه وها دیار دکهت کو کومونستان دهست دقئ سهرهلدانئ دا ههبوو

کومونئستی لعیراقئ دکهت کو لسهر دهستئ کهسهکئ ئاشووری بناڤئ (بهتروس قاسیلی) بوو، ههروها دامهزرینهئ قئ پارتئ (یوسف سهلمان) یئ رهگهز ئاشووری ویئ بهرنیاس ب (فههد) بوو. وئهف پارتا دهئته ههژمارتن ئیک ژ گرنگترین پارتئین عیراقئ. وئهف پارتا گهلهك چالاکئین سیاسی دمیژوویا ههڤچهرخا عیراقئ دا ههبوون. کو گهلهك ئاشووری بیوونه نهندام دقئ پارتئ دا وههروها بهشدارئ دناڤ گهلهك چالاکئین پارتئ دا کربوون. ژوانا سهرهلدانا ساللا 1946 ل باژئیرئ کهرکووکئ. کو سهرهلدانا کرئکارئین کومپانیا نهفتا عیراقئ ل کهرکووکئ بوو، و وئهف پهرتووکه وها

قئ پارٽی کو ل 12 حزیرانا 1982 دهئته چاپکرن. چوننا بزاقا ناشووری دناقف ریزین خباتا چهکداریدا ل 15 نیسانا 1982 وههروسا سیاست وڈزاتیا حکومتی هممبهر لایهنگهرین بزاقا ناشووری وگرتن وکوشتنا سی دامزرنهر و بهرپرستین بزاقا ناشووری (بوبرت ویوسف ویوخنا) ل 3 شباتا 1985 دگل دیارکرن هندهک ژ لاپهرین قئ بزاقی.

لدوماهیئ، کورتیهک لدور ژيانا ناشووریا ل ههریما کوردستانئ دناقبره سالین 1991-2003. ههروسا بهحسئ کورتیهک لسهر ژيانا ناشووریا دکمت لدهشتا نهینهوا پشتی کهفتنا رژیم بهعس لعیراقئ لسالا 2003. کو ئەف دهقهره ببوو جهئ ههقرکیئ دناقبره حکومتین بهغدا وهولئریئ. و ئەف بهشه بدوماهیئ دهئیت بهاتنا داعش وکهفتنا موپسلئ لسهر دهستئ چهکدارین داعش ل تهباخا ساللا 2014.

شلوقهکرنا ژیدهران، کو ئەف تهوهره ژ گرنکترین تهوهران دهئته ههژمارتن. ههر خواندنهک یان فهکولینهک یا باش بیت دقئیت پشت بهستن لسهر هندهک ژیدهرین گرنک و باش بکمت. و مک ههر خواندنهکا گرنک و باش دیسا ئەلدا بنیامین ژی پشت بهستن لسهر ژمارهکا مهزن وحبواز بین ژیدهران کریه، ژوانا بهلگهنامهیین بریتانی و عیراقی، وبتایهت بین (دار الکتب والوثائق العراقیه) لهغدا وههروسا بهلگهنامهیین پارتا بهعس لپهرتووکخانا هوقهر (Hoover institute) لزانکویا ستانفورد. کو گلهگ ژقان ژیدهران بو ئیکهم جار دهئنه بهلاقرن ژ لایئ ئەلدا فه. ههروسا بهلگهنامهیین پارت وریکخستنن ناشووریا نئوین بووبنه بهشهک ژقئ پهرتووکیئ. ههروسا ژمارهکا چاپئیکهفتنان دگل ژمارهکا کهسین ناشووریا نئوین رول ههپون دوان رویدانین وی سهردهمی رویداین. ههروسا ژيانا وان ژی بووبه بهشهک ژقئ پهرتووکیئ.

ناشووری لهغدا. ولایهنی دی تر یئ قئ بهشی بهحسئ جوداهیا دناقبره پهئقا (ناشووری- ناپوری) دکمت. ههروسا گهنگشه لسهر زمانئ سریانئ یئ نوی.

لی دهبراره ی بهشی پینجی،

“ههقیهئینهک لدور بزاقا سیاسی یا نهتهوهی یا ناشووریا دناقبره سالین ههفتیان وههشتیان ژچهرخئ بوری دا”. و مکی ناقئ بهشی، ئەف بهشه بهحس لژيانا سیاسی یا ناشووریا دکمت، لدهسینکا بهشی لدور ئوپوزوسیونا نیشتمانی یا عیراقی دکمت وبتایهت پشتی ساللا 1979. دیسا فرههپیا ژيانا سیاسی دناقبره پارتین ئوپوزوسیون دهمی بههقرا کار دکر ژبو دزاتیا حکومتی وپارتا بهعس. ژگرنکترین پارتین ئوپوزوسیون (پارتا

پارتا بهعس سیاستا هزرین شوفینی یا عهههه پهرست ل سهر ناشووریا دسهپاند ژبو گهورینا ناسنامهیا ناشووری ب تایهتی دسهژمئیریا ساللا ۱۹۷۷ دا، کو نهتهوا عهههه لسهر دهاته سهپاندن

شیوعی یا عیراقی، پارتی دیموکراتی کوردستان، ئیکهتیا نیشتمانی کوردستان، بزاقا دیموکراتی یا ناشووری، وهتد...). لایهنی دیتز ژ قئ بهشی بهحس لسهر سهپاندنا ناسنامه وچاندنا هزرین پارتا بهعس لسهر کومهلگههئ. ههر لدور قئ بهشی لیکولین لدور چوننا هندهک پارت وریکخستنن ناشووری دکمت ژبو خباتا چهکداری (الكفاح المسلح) لکوردستانئ دگل پارتین ئوپوزوسیونی. وپارچا دوماهیئ ژبهشی پینجی لدور پارتا بزاقا رهوشهنبیری یا ناشووری دکت، ولدهمی 12 نیسانا 1979 دهئته دامزاندن، ههروسا بهحس لگرنکترین قوناغین قئ پارٽی دکمت. ژوانا دامزاندنا روزنامهیا بههرا زمان حالی

نهژادئ عبرانيان (جوهی یان یهودی یان نیسرائیلیان) ههمی نیک مللهتن.

جوهی ژ نهتهوین سامینه نهوین ل باشوورئ فلسطینی ناکنجی بووین و جوهی ههر وهک مللهتین دی یین سامی ل بیابانا دورگه‌ی عهره‌بی کوچکریه فلسطینی ل هزارا دووئ پ.ز، جوهی ب چهندين پیلان دا کوچکریه. ب سئ پیلان کوچکریه دهقهرین جودا جودا و ل روژه‌لاتی ناکنجی بووینه.

ل دیف ژیدهرئ تهوراتئ باپیرئ مهن یئ جوهیان (نیبراهیمه) نهوئ ژ باژیرئ نور بهرهف حهرانی چووی و نهقه نیکهم کوچا جوهیا بوو بو شامئ، و کوچا دووئ ل سهدی چاردئ پ.ز بوو و کوچا سیئ بو دهقهرین مسرئ بوون ههر وهک تهوراتئ ناماژه دایئ.

نیسرائیلی ل مسرئ ههچهرخی هکسوسان بوون و دهرکه‌تنا وان ل مسرئ ل سالین (۱۳۰۰ پ.ز) بوو و نیکهم جار ناقئ نیسرائیل ل سهردهمی فرعهون (مرین فتاح) کورئ رهعمیسی دووئ هاتیه بکارئینان، سهرکردئ نیسرائیلیان موسا بوو.

عبرانی ل گهل عهره‌بین باکووری و فینیقیا و تیکهل بووینه و شیان ساللا (۱۲۵۰ پ.ز) بهرهف فلسطینی بچن و عبرانی یان جوهی شیان لسهر شیخین وان دهقهران سهرکهفن و دهست ب سهر باژیرین (نهریحا و تل الدویر) بگرن و مال و ملکئ وان دهقهران تالان بکهن و شیان چهندين دهقهرین کهنعانیان کونترول بکهن ل دهقهرین شامئ، تا ساللا (۱۰۰۰ پ.ز) ئورشليم داگیر کر. جوهی ب گلهگ ناقان د هینه نیاسین ژ وان (جوهی، نیسرائیلی، یهودی، عبری) ههر نیک ژ فان ناقان رامانا خوویا تاییهت ههیه بو نمونه ناقی عبری ژ ناقئ ابراهیم پیغمبهر سلاف لئین هاتیه کو تهوراتئ ب (نهرامئ عبرانی) ناقکریه (نیسرائیل) ناسناقئ یعقوب پیغمبهره سلاف

میژوویا سیاسیا جوهیان

نامادهکرن

سهفین مهجید سلیمان

ئەگەر ئین دەرکەتتا سیستەمی پاشایەتی ل دەف جو هیان:

(۱) جو هی د دەستپیکا میژوویا خو دا تووشی چەندین کوچکرن و تالان کرن و هیرشان بووینە ئەفە ژ ی بو ئەگەر خو ریک بیخن دا بشین بەرمقانیی ژ خو بکەن.

(۲) جو هیان پەیوەندی دگەل مللەتین دەورو بەر هەبوون و ب تاییەت مللەتین نیزیکی وان وەك فینقی و کەنعانی و مللەتین دەریایی و مسر و لێنان و دەفەرین کەندافی.

(۳) کارتیکرنا شارستانیەتین روژەهلاتی ل سەر مەملەکەتین جو هیان وەك مسرئ و فینقی و میژوپوتامیا ب تاییەت دەولەتا ئاشوری.

(۴) ئەگەر ئی ئاینی ئەگەرەکی سەرەکی بوو بو دەرکەتتا سیستەمی پاشایەتی چونکی جو هیان دگوت خوداوند یەهوا داخاز دکت سیستەمی پاشایەتی دەرکەفیت.

(۵) ئەگەر ئی ئابوری و کارگیری ب تاییەت پشتی جو هی شیاپن گەلەگ دەفەرین شامی کونترول بکەن

- دەستەهلاتدارین جو هیان:

۱- نیکەم پاشایی عبرانیان شانووول بوو کو دناقبەرا سالین (۱۰۲۰_ ۱۰۰۴ پ.ز) سەرکردایەتیا مللەتئ عبرانیان کریه، ل سەر دەمی فی شاهی عبرانی وەك نەتەوہیەکی سیاسی ئاینی شیان قەوارمیەکی سیاسی و ئاینی دامەزرینن و شیان مفای ژ شارستانیەتا مللەتین دەورو بەر

لین، رامانا نافی ئیسرائیل ئانکو (بەندی خودئ یان سەربازی خودئ)

سەبارەت نافی (جو هی یان یەهود) گەلەک بوو چون سەر هەنە: هەندەک ژیدەر دبیزن ژ نافی (یەهودا) هاتیە کو شاهنشینا جو هی بوو ل فلسطینی و هەندەک ژیدەر دبیزن ژ نافی (هود) ئانکو باوهری ئینان هاتیە، بوچوونا ژ هەمی نیزیک تر بو نافی یەهودیا ژ نافی خوداوندئ وان (یەهوا) هاتیە کو خوداوندئ نەتەوہی یئ جو هیان بوو،

سەبارەت ئاینی وان ئاینەکی گرتی بوو و نە دەتلا کەسەک بچیت ناڤ ئاینی وان و خزمانی دگەل چ ئاینن دی نە دکرن و جو هیان پەیوەندیین ب هیز دگەل عیسا پینگەمبەر سلاڤ لێن هەبوون چونکی دەیکا عیسا مریم جو هی بوو، خوداوندئ نەتەوہی یئ جو هی (یەهوا) بوو یە پەرستگەهەک هەبوو ب نافی (هیکل) و کاهنن وان د هاتنە نیاسین ب نافی هاقانا.

دەستپیکا پەیدا بوونا رولنی سیاسی یئ عبرانی ل دەفەرین شامی:

پشی چەندین مشەختین عبرانی بوو دەفەرین فلسطینی ئاکنجی دین، ئەو شیان هیدی هیدی جەئ خو ل دەفەرین شامی موکم بکەن ئەو ژ ی ب ریکا خزمانی و تیکەلبوونا وان دگەل هوزین وان دەفەران و شیان دەستی خوو داننە سە پتریا زەفی و زارین دەفەرئ و پاشان کەتە هەفرکیەکا مەزن دگەل مللەتین دەفەرین شامی وەکی کەنعانیان و فلسطینیان. ل دەستپیکئ فلسطینی شیان ل سەر عبرانیان ب سەرکەڤن و هوکارئ شکەستنا وان دگەل فلسطینیان لاوازیان وان یا لەشکەری و نە ریکخستنا وان بوو چونکی فلسطینیان چەکی ئاسنی بکار دئینا بەلئ جو هی چ ژ کاروبارین چەکی نەدزانی تاکو سەر دەمی داودی قیری بکار ئینا ئاسنی بوون و سیستەمی دەستەهلاتا وان ژ دەستەهلاتا دینی بەرەف پاشایەتی چوو.

ژ کنعانیا و مرگرتیه و لدویف ژیدهران
نُف هیکله دکهفته دهقرا (الصخیره)
ننزیک پایتهختی وی ئورشلیمی.

۳. دروسکرنا گهشتیهکئی بو کاروبارین
بازرگانی و پهیوهندیین بازرگانی دگهل لبنان و
دهقهرین دهریا سوور وئهفریقیا.

۴. لسر دهمی وی مهملهکها عبرانیا
گهلهگ بهرفره بوو بو پتیریا دهقهرین باشور
و باکورئ شامئ و لبن کونترولا وی بوون و
رولهکئی مهزن ههبوول سوریا و شیا کونترولا
ههمی دهقهرین سوریا بکهت.

۵. پهیوهندیین خزمانی دگهل مسری
ههبوون و ههقزینی دگهل کچهکا فیرعهونی
مسری (شیشنقی لیبی) کربوو.

هندهک ژیدهر وهک قورنائی و تهوراتئ دیار
دکن کو سلیمانی زمانئ نهجنا و گیانهوهران
دزانی.

سلیمانی گهلهگ ژن ههبووینه لدیف گوتنا
تهوراتئ ۷۰۰ ژن و ۳۰۰ جاریه ههبوون،
نهقهژی بوو نهگهر گهلهگ کور و کچ ههبن لهوما
مهملهکها وی بهرهف لاوازیئ چوو ژ بهر
ههقرکیین نافخو ژ پیخههمت دهستههلاتئ. پستی
مرنا وی مهملهکها وی دابهش بوو د ناقبهرا
کورین وی دا نهوژی مهملهکها (نیسرائیل و
یهودا). مهملهکها باشووری بوو (رمبعام) بوو
و ئورشلیم کره پایتهخت.

مهملهکها باکووری بوو (یهربعام) بوو و
دهستههلاتا وی ل باژیرئ (نابلس) بوو، پایتهختئ
وی (سامیره) بوو کو پشی هینگی ب نیسرائیل
هاته نیاسین.

دوو مهملهکها پهبداوون (نیسرائیل و
یهودا)

نهگهرین دابهشبوونا مهملهکها جوهیان:

۱. چچاکئ باکوور و باشووری جیاواز بوون
ژ لایی رهوشنیری و داب و نهریتان و شیوازی

و مرگرن بوو ریخستنا کاروبارین خوئین
سیاسی و کارگیری و ناینی هند...

شائولی کاروبارین خوو ب ریقه
دبرن لدیف فهمانین خوداوند یههوی و کاهنان
بهلی شائول نهشیا سرکهتنئ دگهل فلسطینیا
بینیت و د شهرمکی دا سئ کورین وی هاتنه
کوشتن و نهوژی ل دوماهیئ خو دکوژیت.

۲- داوود (۱۰۰۴_۹۶۰ پ.ز)

پشی شائولی داوودی حوکم و مرگرت و
شیا لسر فلسطینیا سر بکهفیت و دهست ب سر
دهقهرین (نادوم و نامون و عمون) دا بگریت و
یا ژ ههمیا گرنکتر شیا کونترولا ریکا بازرگانی
دناقیهرا وهلاتئ شامئ وهلاتئ عمرهیی دا بگریت
و (ئورشلیم) کره پایتهخت و پهرسنگههک بوو
یههوی دروستکر و ناینی یههوی کره ناینی
فهومی یئ دهولهتا خو.

۳- سلیمان (۹۶۰_۹۲۵ پ.ز)

مهملهکها جوهیان لسر دهمی وی گهلهگ
بهرفره بوو و گرنگیهکا مهزن دایه کارین
بازرگانی و پیشهسازی و نافهدانیئ. ژ گرنکترین
کارین وی:

۱. دروستکرنا کوچکهکا مهزن و ۱۳ سال
تهرخانکرن بوو ئافکرنا فی کوچکی و مفا ژ
شیوازی ئافکرنا فینقی و مرگرت.

۲. دروستکرنا پهرسنگههکا مهزن و نهف
پهرسنگهه دهفته نیاسین ب (ههیکهلی سلیمان)
یان (قبة الصخره) د ئافکرنا فی ههیکهلی دا مفا

بهلی دهما کو ناشوریا ئیمبراتوریا دووئ دامهزراندی ناشوری شیان ئیسرائیل کونترول بکن و بو بهشک ژ ئیمبراتوریهتا ناشوریا و باج لسهر جوہیا هاتنه سهپاندن.

بهلی مسری جوہی هاندان دژی ناشوریا لهوما جوہیا ب پشتهقانییا مسری سهرلدان دژی دستههلاتا ناشوریا کرن و شاهین ناشوری وهک (شلمینسری پینجی و سهرجونئ ناشوری) هیرش کره سهر دهقهرین جوہیان ل شامی و ههمی مهزن و میرین وان نیخسیرن کرن و ژ شامی فهگو هاستن بو جهین دویر و ب قئ چندی رولی سیاسی بی ئیسرائیلی تیک شکاند و لاواز کر و بو بهشک ژ ئیمبراتوریا ناشوریان و مہملهکھتا ئیسرائیل ل سال(۷۲۱ پ. ز) ژ لایئ سهرجونئ ناشوری فه هاته کونترول کرن.

میژوویا ههر دوو مہملهکھتین جوہیا (ئیسرائیل و یههودا) رولکئی مهزن ههبوو ل روژ ههلاتا کهفن و بتاییهت نهو شہرو ههفرکیین دنایهرا وان ناشوریان دا. پهیوندیین وان و ناشوریا ب شیوهیهکی گشتی د دوژمنکاری بوون ب تاییهت سهردهمی ئیمبراتوریهتا ناشوریا (۹۱۱-۶۱۲ پ.ز).

نهگهرین ههفرکیین د ناقهرا جوہی و مللهتین عیراقا کهفن و مسری دا:

۱. نهگهری سیاسی: مسر ئیک ژ وان دهولتهان بوو بین گهگ مایتکرن دکاروبارین

ژیانی بو نمونه خهکئی باکووری بناق و دهنگ بوون بو کارینن چاندنی، بهلی خهکئی باشووری داخباری خودانکرنا نازلہی بوون.

۲. خهکئی باکووری کاریگهرا کهنعانیان لسهر بوو و ژ لایئ ناینقه پوت پهریس بوون.

۳. شہر و ههفرکیین بهردهوام دنایهرا باکووری و باشووریدا.

۴. ههفرکیا ناخو دناف بنهمالا دستههلات دا و دابهشبوونا جوہیان بو دوو دهولتهتین جیاواز

مہملهکھتا ئیسرائیل ل باکووری:

پایتهختی وان (سامیره) بوو، شاهین قئ مہملهکھتی (عمری، بیرعام، ناحاب) ژ کرنکترین رودانین سهردهمی بهربعامی، ههوا لهشکهری یا مسری بوو سهر دهمی بنهمالا ۲۲ یا لییی، بهلی پستی هینگی خزمانی دنایهرا مسری و بهربعامی دروست بوو و پهیوندیین وان نارام بوون و بهربعامی کچا خو دا فرعونئ مسری شیشنقی دووئ.

پستی دابهشبوونا جوہیا بو دوو مہملهکھتان گهگ جارن کیشه و ههفرکی دنایهرا وان ب خو دا چیبووینه، چونکی د جیاواز بوون ژ لایئ ناینی و سیاسیقه.

۱- ژ شاهین مہملهکھتا ئیسرائیلی عومری بوو ئهوی ل سال ۸۸۵ پ ز حوکم وهرگرتی، بهلی قئ شاهی لژی کارتیکرنا ههقرینیا خو کو ههقرینا وی کچا پاشایی صور بوو ههفرکیهکا مهزن دنایهرا جوہیان دا چیکر، چونکی قئ پاشای پهرسنا خوداوند (بعل) بهلافکر، بهلی کاهنن یههوا شورهشک کر دستههلاتا عمری ب داوی نینا، و سهرکردئ لهشکهری (یاهوا) حوکم وهرگرت و دووباره گرنگی دا خوداوندی خو بی سهرکی (یههوا).

۲- ژ شاهین دی (بیرعام). ئهقی دستههلات وهرگرت دنایهرا سالین (۷۸۵-۷۴۵ پ.ز).

ئاشوریان. ب فی شیوهی شبا خو رزگار بکمت ژ هیرشین ئاشوریان بهلی گلهک نه فهکیشا، مسریان پشتگیریا حزقیای کر ب دژی ئاشوریا، لهوما حزقیای راگه هاند کو ئهو نه لین کونترولا ئاشوریاپه و باجی نادهته وان. بهلی ئاشوریا ب سهکر دایهتیا (سهرجون و سناحاریب) چندین ههوین لهشکری برنه

شامی دا دکر بتایهت دژی وان ملهتین ههول ددان دهسته لاتا خو ل شامی ب چهسپینن ومک ئاشوریا و بهرددهوام ههول دا کونترولا دهقمرین ستراتیجی و بازرگانی بکمت ل شامی و سوریی. ههروهسان نه ئیگرتتا شاهنشینین شامی دژی ئاشوری و مسریان.

دهقمرین فینیقیا و فلسطینی. پاشان باژیری (ئورشلیم) هاته دورپچکرن ژ لایئ سناحاریبی ل سالا (۷۰۱ پ ز). بهلی لهشکری مسری ب سهکر دایهتیا (تهراقای) ب دژی ئاشوریا راوستیا و لهشکری ئاشوری تووشی شکهستنی بوو. هندهک ژیدهر نهگهرئ شکهستنا وان بو ئیشا تاعونئ دزقرینن و تهورات دبیزیت نهفه نهفرهتا خوداومندی بوو دژی ئاشوریان.

شاهین ئاشوری پشتی سناحاریبی (ئسرحدون و ئاشوربانی بال) چندین ههوین لهشکری برینه شامی و مسری، نهگهرئ سهرمکی ژی کونترولکرنا جوهیان بوو. دهما ئاشوربانی بال مسر کونترول کری، جوهی دوباره کهنته بن کونترولا ئاشوریا و حسقیا هاته ئیخسرکرن، بهلی پشتی دهممکی حزقیای دبیته کاتبی دهولهتا ئاشوری

۲. ژ لایئ ئابوریفه: شام جهکئ ستراتیجی و بازرگانی و جوگرافی بی گرنگ بوو، بهرددهوام ملهتین دهورو بهر ههول دایه کونترول بکمن ژ وان ژی ئاشوری و مسری. ۳. نهگهرئ جوگرافی: شام دکهفته دناقبهرا سی کیشومهران دا (ئاسیا و ئهوروپا و ئهفریقیا).

- مهمله کهتا یه هودا:

ئهف مهمله کهتا ل باشوری بوو پایتهختی وئ (ئورشلیم) بوو. ئهف مهمله کهتا لدهسپنیکئ تووشی هیرشا فرعونئ مسری شیشنقی بوو. ل سالا (۹۲۰ پ ز) لسر ده می پاشایی فی مهمله کهتا (رهحیمام) مسری باژیرین وئ ویران کرن و ئورشلیم کونترول کر و و ههمی گهنجینین وئ شه لاندن. ژ پاشاین دی (حزقیای)، نهوی باج ددانه

نەبوخزەنسەری (سەدقییا) وەك دەستەهلاتدار ل ئورشلیمی دانا بەلی پستی دەمەکی کیم یاخیبون کر دژی بابلیا ب هاریکاریا مسرئ. ل سالا (۵۸۶ پ ز) مسرئ بەردەوام جوھی پالان دژی بابلیا لەوما جارەکا دی جوھیا یاخیبون کر لەوما ژی بابلی گەلەك توره بون و سوپایەکی بەیز ھنارتە سەر ئورشلیمی و گەلەگ سزادان و ئیخسیرکرن و (۵۰۰۰۰) ھزار ئیخسر کرن و ھەیکەلی سلیمان ژناف بر و ئەفە ب ناّف و دەنگترین تالانا جوھیان بوو ژ لایئ نەبوخزەنسەری فە،

دەما کورشی فارسی بابل داگیرکری قان جوھیان لایەنگریا فارسان کر دژی بابلیا چونکی جوھیان دزانی بابل دئ ھیە داگیرکرن. بەرامبەر هاریکاریا جوھیا بو فارسا، فارسا دوو سوز دانە وان:

۱. دی جوھیان زفرینن واری وان و دئ قەوارەییەکی سەر بەخو بو دامەزرینن.
۲. دئ ھەیکەلی سلیمان ھیتە نیژەنگرن ئەوئ بابلیا تالان کری.

پستی بابل ھاتی کونترول کرن جوھی زفرین جھئ خو ل شامی و کەسەکی سەرکردایەتیا قان جوھیان دکر ب ناّفی (زروبابل) کو ئیک ژ نەقینن یەھویاکین بوو و ل بابلی مەزنوویە بەلی ھیدی ھیدی شیاوو جوھیان ل بابل ریکبیت. دەما زفرین فلسینی بوو ئیکەم پاشا ل وئری.

ژیدەر:

- ۱- مقارنة الأديان (اليهودية) أحمد شلبي، القاهرة ۱۹۸۲ م.
- ۲- اليهود انثروبولوجيا دجمال حمدان، القاهرة ۱۹۶۷ م.
- ۳- الفكر الديني الإسرائيلي. حسن ظاظا، القاهرة ۱۹۷۱ م.
- ۴- اليهودية واليهود، علي عبد الواحد وافي، القاهرة ۱۹۸۱ م.
- ۵- الاستعمار والمذاهب الاستعمارية محمد عوض محمد طه القاهرة ۱۹۵۷ م.

و ب فی شیوہی بو مە دیار دبیت کو ئاشوریا و مسرئ ھەر ئیک ژ لایئ خو فە ھەولدايە دەقەرین شامی کونترول بکەن،

پستی کەتتا دەولەتا ئاشوری ل سالا (۶۱۲ پ ز) ئورشلیم سەر بەخویا خو بو دەمەکی کورت وەرگرت، بەلی گەلەگ نە فەکیشا دەولەتا کلدی ل بابل ب ھیز کەت و قوناغەکا دی یاھەفرکیی درست بوو.

مەملەکەتین جوھیان ل سەر دەمی دولەتا کلدی (۶۲۶-۵۳۹ پ ز):

ل فی سەر دەمی کلدانیا و مسرئ ژی بەردەوام ھەولدايە شامی کونترول بکەن چونکی بابلیان خو ددانا میراتگرین ئیمبراتوریا ئاشوریان.

مسرئ ل سەر دەمی شامی جوھیان (یەھویاقین) پەیمانەك دگەل مسرئ گریدا، بەلی شامی بابل (نەبوخزەنسەر) ل سالا (۶۰۵) د شەرئ کەمەمیش دا لەشکەرئ مسرئ تیکشکاند لەوما ھەمی دەقەرین شامی کەتتە بن ھیزا بابلیان فە.

نەبوخزەنسەرئ دووئ دوو جاران جوھی ژ جھین وان فە گوھاستینە ئەو ژی سالا ۵۹۷ و سالا ۹۸۶ بەری زاینی و ئەگەرئ سەرەکی بی قان ھەردوو تالانکران:

- ۱- شۆرەشین جوھیا دژی بابلیان.
- ۲- مایتکرنا مسرئ و ھاندانا جوھیا دژی دەستەهلاتا بیانایا ل شامی.

بەلی نەبوخزەنسەر ب فی چەندئ نە راوستیا و ل سالا (۵۹۷ پ ز) ھیرشەکا مەزن برە سەر شاھنشینا یەھودا و شیا (ئورشلیمی) دا گیر بکەت و شامی یەھودا یاھویاقیم ب ئیخسیری رەوانە ی بابل بکەت و کورئ وی ل جھئ وی دانا، بەلی وی ژی ھەول دا شۆرەشئ دژی بابلیا بکەت لەوما نەبوخزەنسەری دوبارە ئورشلیم داگیر کر و چەندین مەزنین جوھیا فەگوھاستن بابلی د گەل ۷۰۰۰ جوھیان.

مسر ل ژير دهسته لانا هكسوسان (1580-1650 ب.ز)

ناقى هكسوسان:

هكسوس: نهف ناقه كاهنى مسرى ماتيتون
دانايه ل سهر نهوان، كو پهيقهكا يونانيه ب
رامانا(سهركنيشى شقانى).

۱- مسريين كهفن دگوتنى (حقا خاسوت) نانكو
پاشايين هر يمين بيانى، نانكو پاشايين دهقرين
بيانى يين چيائى مهرم ژى چيائى سينا وچيائين
فلسطينى و دگوتنه نهوان كهسان نهوين ژ ناسيا
دهاتنه مسرى ب مهرما سهره داني يان كارى
بهرى هكسوس مسرى داگير بكن.

۲- ژ لايى يوسفوسى (ميژوونقيسى جوھى)
قه هاتيه وهر گيران ب رامانا بنه مالا شقانان .

۳- ناسناقى (عامو)، يان (شاسو) نهوژى
ب رامانا (كومين ناسيهوى، يان روژه لاتى)
يه. كو گهلهك جارن دووباره بوويه د سهردهمى
حتشيسوت (۱۴۹۰-۱۴۷۰ ب.ز) دا نيك ژ شاھ
ژنين بنه مالا ههژدى بوو، كو د تيكسته كيدا هاتيه

پروفيسور هاريكار

د. هيفى صبرى جميل

نهگهرين کوچرنا هكسوسان:

ل دهسټپټيكا هزارا دووئ بهري زاييني شهپولين کوچرنا ملهتئين هندوئهوروپي بو دهقهرا روژههلاتا ناڤين دهسټپيكر. هوزين هندوئهوروپي د ناڤهرا دهرياچا ئورال و دهريا قهزوين و باكورئ دهريا رمش ههتا رويبارئ فولكاندا بهلاقبون. چند نهگهر بو مشهختبونا نهقان ملهتان ههبون، مينا توشبونا نهوان بو بارودوخئ گهورينا ئاڤ و ههواي يئ نهجافهريكري، مينا سهردمهكئ هشهك سالي يئ دريژ كو نهڤ ملهته پالدان بهرهڤ هندهك دهقهريئ باش ژ لايئ چاندنئ و گيانهمرانڤه بچن، ههروسا هندهك نهگهرين دي ههنه، مينا گفاشتتا هوزين روژههلاتا ناسيا ل سهر نهقان ملهتان و بزافكرنا نهوان بو داگيركرنا دهقهران. ديسان هم دشين دياربكهين كو نهگهرئ شارستاني ژي ژ نهگهرين گرنهك بوو بو مشهختبونا نهقان ملهتان بهرهڤ دهقهريئ ب ناڤودهنگ ژلايي شارستانيقه و سهنتهريئ شارستانيهتي، مينا هندئ و روژههلاتا ناڤين.

بهلاقبون هوزين هندوئهوروپي ل كوردستاني و وهلاتئ بابل و توركي و سوريي پتر پهيوهندي ب

ب شتوازيئ عامو بو نمونه (ملهتيئ عامو ژ لايئ روژههلاتي قه هاتي بهاكورئ مسري و پاشايئ نهوان باژيريئ (هوعره) بو خو كرية پايتهخت. نانكو بههراپتريا نهقان ب رمانا كوچهر وشقان هاتيه.

نهژادي هكسوسان:

دهربارهي نهژاديئ وان، بوچونين جياواز بين ههين، نهڤين ل خورايئ هندهك ژ نهوان بوچوناناه: ۱- بوچوننهك دبيژيت كو نهڤ ملهته كومهكا ملهتئين ئاكنچينه ل روژههلاتا ناسيا ناقهراست، بهليئ نهچار بووينه ناواره بن ژ بهرگفاشتتا هوزين (حوري) ل سهردقهرا باكورئ فوراتي ل سالا (۲۰۰۰ ب.ز) و ههويئ نهوان بين بهردهوام لسهر نهوان نهچاركرن بهرهڤ دهقهريئ مسريقه بچن.

۲- بوچوننهكا دي دبيژيت نهو بو كوما ملهتئين هندو - نهورپي دزقرن، نهويئ ل سهديئ ههژدي بهري زاييني ژ روژئاڤايئ ناسيا بهرهڤ دهقهريئ روژههلاتيقه هاتين.

۳- بوچوننا سبيئ نهوي چهندي دگههينيت كو نهو ژ ملهتئين سامينه (نيمچهي دوورگهي عهههينه)، سنوهي ژ بنهمالا دوازيئ بهحسيئ وان كرية، شاهين نهوان هندهك ناڤين سامي ههبووينه، وهكي (بنون-خيان- سلاتيس)، ژ بهر ههشكاتيي وخهلايي ل دهقهريئ نهوان، يان ژ بهر گفاشتتا كوچين ملهتئين ئاري، زيدهباري سهروبهري مسري يئ ناڤخويي يئ هاريكاربوو بوچونان وان بهرهڤ وهلاتئ نهوانقه.

۴- يوسيفوس نهژادي هكسوسا بوچوهيان دزقرينيت، بهلگي نهوي ل سهرهندي نهڤيه كو نهوان ناڤي خوداوهند (بعل) بكارهينايه.

هم دشين بينين هكسوس ب نيك ملهت ناهينه هژمارتن، ههروسا نيك شارستانيهت، بهلكو نهو ژ كومهكا هوزين بهربهلاف و فرههگهزي بينكهاتن، نيك ئارمانج ههبوويه، نهو ژي ب دهسټهئينا عهدهكئ باشتر وژيانهكا خوشتر.

بازرگانی یا وشکانی د ناقبه را مسری و شامیدا.

دهسته لاتا سیاسی یا هکسوسان:

هکسوسان بنه مالا پزادئ دامه زرانند و دهسته لاتا ل دهقرا روژه لاتا دهشتا دهلتا ئیخسته ل ژیر دهستی خو و باژیره کی نوی وهک پایتهخت ب ناقی (نهاریس) ناقرا. بیگومان هکسوس دهمی هاتینه مسری کوچهریوون و شیانین ئهوان یین لهشکهری بهیزبوون و چهکی ئهوان یی شهری و ئالاقین ئهوان ب سهر چهک و ئالاقین مسری دکهن. ئهوان ههسپ و کالیسکین ب تایهر (Weel) ل گهل تیروکفانین پیلا (ناسنی) و شیرین کفانه بکارئینان. پشتی دامه زراندا بنگه هی شاهاتیی دهسته لاتا خو بهرفره هر، چونکی پشتی بورینا (۶۶) سالان نهو شیان باژیری مه نفس کونترول بکن، پشتی هینگئ دهسته لاتا ئهوان گه هشته باشوری مسری (سعید)، بهلی هیزا ئهوان یا سهره کی ل دهقرا دهلتا بوو، دهقرا سعید (سعید) نیمچه سهر بخویهک ههجوو، ب تنی باج ددا شاهی هکسوسان.

شاهین هکسوسان بو بریقه برنا دهولتهی

بابهتی هکسوسان و میژوویا مسریقه ههیه. هوزین هندونهووی ل گهل ملهتین دهقرا تیکهلبوون و مفاژ شارستانیته میزوپوتامیا وسوریا وهرگرت. ئهوان چهند دهولت ل روژه لاتا ناقین دامه زرانند بیگومان هاتنا هندونهوویان گفاشتن ئیخسته سهرخه کی دهقرا و گوهورین هاتنه ئهجامدان. هندهک ژ ئهوان ل گهل مروقین دهقرا تیکهلبوون و خو گونجاند و ب بورینا دهمی دناق شارستانیته هاتنه گوهورین و بوونه خه کی روژه لاتا ناقین. هندهک ژ ئهوان ل گهل شهپولا هکسوسان چوونه مسری ول گهل مروقین مسری تیکهلبوون و شارستانیته مسری وهرگرتن. ل دهمی بوشاییا سیاسی ل مسری چیووی دمرهفت بو ئهوان پهیدا بوو کو دهسته لاتا مسری وهربگرن، نهوژی سهردهمی بنه مالن پزادئ و شازدئ بوون.

چاوانیا هاتنا هکسوسان بو مسری:

دوو بوچوون سهارهت هاتنا هکسوسان یین ههین نهوژی:

۱- بوچوونا ئیکی دبیریت: ب ریکا شهری هاتینه، به لگه بوئهقی چهندئ دیتنا گورستانهکا مهن ل دهقرا (کوم الحصن) ل روژ ناقایی دهلتا کو شینوارین نهوئ دزقرنه سهردهمی هکسوسان، نهو پاشمایین دقئ گورستانیدا هاتینه دیتن، کهل وپهلین شهری د ناقدا بوون، ههروهسا کهسانین نهقی گورستانیدا د شهره کیدا هاتینه کوشتن.

۲- بوچوونا دی دبیریت: ب ریکا نارامی هاتینه ب چهندین قوناغین میژووی یین جودا جودا ئاکنجی بووینه، بشیوهکی کوم کومه ل روژه لاتا دهلتایی.

ناقئ پایتهختی ئهوان نهفاریسه (هوعره) چونکه جهه کی ئیستراتیژی بوو بو هکسوسان دکهقیته دناقهره ناقهراستا لایهنگرین ئهوان مشهختیا. ههروهسا جهه کی نیزیك بوو بو ده قرا باشوری ژباژیرین شامی و دکهقیته ناقهرا ریکا

بینن، وەکی (ئینتوف - منتوحتب - سنوسرت)، و
هندهکا ژى شورەش دژى هکسوسان کر، وەکی
(سقنن رع- تاعو) و (سقنن رع- تاعو ۲).

مسریا دقیا وەلاتی خو پاقر بکەن ژ هکسوسان
وخەلکى باژیرى (تیبە) ب ئەقى چەندى رابوون،
ب سەرکردایەتیا میر (سقنن رع دووی) ئەف
میرە یی هەقچەرخ بوو ل گەل پاشایى هکسوسان
(ابو فیس) دەمى هەست ب هیزا میرى تیبە کرى
داخاز ژى کر کو خوداوەندى (ست) ل باشورى
بەیتە پەرسنن ل شوینا خوداوەند نامونى، ژ لایى
خو قە (سقنن رع) دقیا نامون ببیتە خوداوەندى
فەرمى ل هەمى مسرى، ئانکو هەفرکیا نایینى د
ناقبەرا ئەواندا پەیدادبیت، پاشى هکسوس نامەکی
بو (سقنن رع دووی) فرى دکەت، تیدا دیار کرىبو
کو دەنگى گیانەمورین ناف ئاقیدا ل تیبە ناھنایت
ئەو بنقن بیتقیە میرى تیبە ئەقى دەنگى نەھنایت.

دەمى (سقنن رع) ئەقى نامى دبینیت شەرى دژى
هکسوسان رادگەھینیت، ئەرى ل سالا (۱۵۹۰ ب.ز)
ھاتیە رویدان، و ژ ئەجامدا (سقنن رع) دەیتە
کوشتن، کورى وى کاموز (کاموس) دانوستاندان ل
گەل مەزن و سەرکردین لەشکەرى دکەت، دا بریارى
ل سەر شەرى بەن، پشتى نە ئیکبونا بوچوونا
کاموسى، شەرى دەھلبژیریت، و دەستپدکەت ل
گەل ھەریمىن دەوروبەرىن تیبە وەکی: (ئەرمانت
- ئەلفنتاین- ئەسیوت)، و ھندەکا ژ ھەریمىن دژى
تیبە داخازا ھاریکاریى ژ هکسوسان کر، ھەروسا
کاموس شیا کونترۆلى ل سەر ھیرموبولس بکەت،

پشتیبەستن ب فەرمانبەرىن مسرى دکر. ئەوان
گرنگیدا خوداوەند سب (Seth)، د ھەمان دەمدا
ئەوان پەرسنن خوداوەند (رەعى) ژى دکر. ل
سەردەمى هکسوسان ھندەکا پەرسنگەھ ھاتنە
ئافاکرن، ژبلى ئافاکرنا باژیرى ئەفاریس،
ھەروسا ئەدەبى مسرى ل گەشە دا و ھندەکا
تیکستین ئەدەبى ل سەر بەردیا بین ھاتینە
تومارکرن بو سەردەمى هکسوسان قەدگەرن.

ژ شاھین بنەمالا پارەدئ (سلاتیس- بنون- ابا
خان - ابو فیس - یناس - أسیت) بنەمالا ۱۶ کو
دبژن ژمارا ئەوان (۳۲) بوون (عا- اوسر- رع
- ابو فیس - نب- خبش).

ژ گرنگترین پاشایین هکسوسان:

۱- خیان: ناقدەنگترین پاشایى هکسوسان
بوو، کەسەکی خودان شیان و دە ستەھلاتار بوو،
ئەقى پاشایى پەيوەندیین بازرگانیین باش ھەبوون
د گەل با ژیرین شامى و دولا ھەردوو روپبارا
ودەریا سبى یا ناقەر استیدا. بەلگەنامە ل سەر ئەقى
چەندى دیتنا ھندەکا مورین لولەبى ل شامى و دیتنا
پەیکەرەکی بچویک ل دولا ھەردوو روپبارا ب
شيوئ شیری.

دەمى هکسوساندا ل باکورى دەستەھلات دکر،
ئەوان ھەولدان کونترۆلى ل سەر مسرى ھەمى
بکەن. میرین باژیرى تیبە ل باشورى دەستەھلاتا
خۆ ل دەوروبەران موکم دکر، ئەوان ژى ژ لایى
خۆقە ھەولدان دەستەھلاتا خو بەرەف باکوریقە

هاتینه دروست کرن ب ریکا داری و عمربانین همسپکیش وخنچهر و قهمنین دوو سهر بین داری کو دهاتنه هافیتن بوجهین دوبر، هر ووسا هکسوس نافداربوون د نهخشانندا وینهیین ل سهر تابلویان و دگوتتی (چعارین)، و فهخاری رهنگا ورهنگ و یی نهخشانندی ب وینین رومک و نازه لان و مکی ماسیا و تهران. هرچهنده میژوونقیس دیاردکن کو نهف شهنگستین شارستانیهتی ل دهقرین دموروبهرین مسری هه بوون، پاشی ب ریکا هکسوسان چووینه د ناف مسریدا.

زیدهباری نهفی چهندهی هکسوسان باژیر ل سهرعهردین بلند نافاقرینه و دورپچکرینه ب دیوارین بلند ژ تهقنی و بهران و خهندهک ل دور چیکرینه. ده رکمتنا پهرستنا خوداومند (سوتیخ) ل مسری ل سهردهمی هکسوسان، نهوی هاتیه هژمارتن خوداومندی سهرمکی ل سال (۱۷۳۰ ب.ز) و ههسب کریه هیما بو نهفی خوداومندی .

ژیده:

- ۱- محمد صالح زیباری ورنبهر مایی وهیقی بهرواری: میژویا مسری یا کهن، (دهوک ۲۰۲۲).
- ۲- سمیر ادیب، تاریخ حضارة مصر القديمة، (القاهرة ۱۹۸۶).
- ۳- فیلیب حتی، تاریخ سوريا ولبنان وفلسطين، ترجمة: جورج حداد و عبدالمنعم رافق، (بيروت: ۱۹۵۸)، ج ۱.
- ۴- اسامة حسن، مصر الفرعونيّه، (القاهرة: ۱۹۹۸).
- ۵- سلیم حسن، مصر القديمة، (القاهرة: ۲۰۱۲)، ج ۲.
- ۶- سلیم حسن، مصر القديمة، (القاهرة: ۲۰۱۵)، ج ۴.
- ۷- طه باقر، مقدمة في تاريخ الحضارات القديمة، (بغداد: ۱۹۵۶)، ج ۲.
- ۸- عمرو حسين، الملابس في مصر القديمة، (القاهرة: ۲۰۱۰).
- ۹- محمد الخطيب، مصر ايام الفراعنة، (دمشق: ۲۰۰۷).
- ۱۰- عبدالحميد درويش، الفلسفة في مصر القديمة، (م: ۱۹۹۸).
- ۱۱- برهان الدين دلو، حضارة مصر والعراق، (بيروت: ۲۰۱۴).
- ۱۲- ممدوح محمد الدماطي، اثار ما قبل التاريخ، (م: د، ت).

و میری وی هاته کوشتن، ههتا کاموس شیا نیزیکی باژیری نهفاریس بیت، بهلی نهشیا خول بهر هیزا هکسوسان بگریت، نهوین ههولداين تیهه دورپچ بکن، کاموس باشقه دچیت و نهوژی دهینه کوشتن. پاشی ل (نهموسه) (۱۵۸۰-۱۵۵۷ ب.ز) سهرکهفتنی ل سهر هکسوسان توماردکمت.

کارتیکرنا هکسوسان ل سهر شارستانیهتا

مسری:

هکسوس دهینه هژمارتن خهلهکا پیگه هاندنی بو فمگوهاستن و تیکهلبوونا شارستانیهتی د نافهرا ههردوو وه لاتیین شامی و مسریدا، بههراپتربا لایهنین شارستانیهتی دریکین خوداومرگرینه، هر ژ ئیرانی (میدیا) و باشوروی روژهه لاتی نهنادولی و باکوروی دوولا ههردوو رویاران، ههتا باکوروی شامی بین تیکهلبووین ل گهل حینیان و حوریان و میتانین، ناشوریان و ملهتین شامی، هرچهنده هکسوس ب ریکا هیرشین شمیری هاتینه مسری، بهلی کارتیکرنا خو هه بوول سهر شارستانیهتا مسری و مکی کهلوپهلین بو شمیری (شیر و تیر و کفان)

هزر

- 46 - كوشتنا پيروژ خواندنهكا ههفچهرخ بو دياردهيهكا دירוوكى
..... **د. ههوار بهلولو**
- 53 - پروسييسا دירוوكى ژانين گيانى و دירוوكى تهز د نافهرا توريگينالى و سهختهكارين دا 2پ
..... **محسن نوسمان**
- 62 - ژن وينهيهكى خودايى به
..... **كهوسهر شهوكهت**

كوشتنا پيروژ

خواندنهكا ههقچهرخ بو
دياردهيه كا دירוوكي

گەر نهم باش دیرۆکی تیکفە بەدین دئ بزانی
کول سەردەمی ئیبراهیم پینگەمبەری، ب تایبەتی
ل روژ هەلاتا ئیژیکی، کوشتنا پیرۆز وەک نەریتەکی
نایینی گەهشتبوو ناستەکی هەری دژوار. هەلبەت
ئیبراهیم پینگەمبەر ل باژیری (نور) ئ هاتبوو سەر
دنیايي و نایینی هەری سەردەست و بەر بە لاف د
فی باژیریدا پووتپەریسی و فرەپەریسی بوو.

گۆمان نینە کۆئو سەردەمی ئیبراهیم پینگەمبەر
تیدا ژیايي، ژ لایئ نایینی و هزرکیفە، سەردەمەکی
دەستپیکي بوو. قریژا هزری و گەمارا نایینی د
فی سەردەمیدا گەهشتبوونە ناستەکی هەری بالا
و پلەیهکا هەری دژوار. پووتپەریسی و هەبوونا
خوداڤەندین سەختە و کوشتنا مروڤان ل ژیر
سلوگانین پیرۆز روخسارین هەری پیشچاف بین

د. ههوار بهلولۆ

badinan

بهره‌لایف ژي ههمی دستچیکریبیین مروقانه و
قهریزا نمرانینهکا زیق و ناشکرانه.

هه‌بوونا فان ناین و خوداقه‌ندنین سهخته ل
روژ‌ه‌لاتا نیزیك و ب‌ئاویه‌کئی کهشار، سهر بۆ
رهمه‌نکرنا نهریته‌کئی ههری دلنیش و کریت ل
قی دهقرا دیرۆکی کیشابوو، کو نهو ژي نهریتی
(کوشتنا پیرۆز) بوو. هه‌لبهت مهرم ژ کوشتنا
پیرۆز نهو کو ژ بلی جانوه‌ران، مروف ژي
وه‌ک قوربان بۆ خوداقه‌ندان دهاتنه کوشتن و سوئن
پشتی کو بریارا وئ‌ئیکی ب‌ئاویه‌کئی ناینی دهاته
دان. دبیت ژي نهفه نهو پروویی رهش بیت یی کو
د‌ریبشانا شارستانیه‌تین کهشاردا دهیته بهر چاقین
مه، چونکی ل ژیر قی نهریتی ناینی یی پیس و
چپهل، زارۆک و ژن و ههزار و خزمه‌تکار و

مه‌رمه ژ کوشتنا پیرۆز نهو کو ژ بلی
جانوه‌ران، مروف ژي وه‌ک قوربان بۆ
خوداقه‌ندان دهاتنه کوشتن و سوئن پشتی
کو بریارا وئ‌ئیکی ب‌ئاویه‌کئی ناینی دهاته دان.

به‌نده و ئیخسیر به‌رده‌وام د‌مه‌راسیمین ناینیدا
وه‌ک قوربان بۆ خوداقه‌ندان دهاتنه کوشتن و
سهرژیکرن و سوئن.

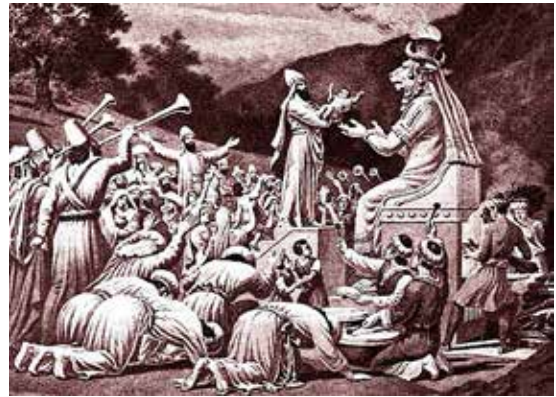
ب‌ئاویه‌کئی گشتی، گۆریکرنا مروقان بۆ
خوداقه‌ندان دیرۆکه‌کا کوور و دوور هه‌یه.
نهو د‌کولتوره‌کئی وه‌ک یی چینیدا – بۆ نمونه
– قه‌دگه‌ریته کووراتییا 2300 سالان به‌ری
زاینی، و هه‌لکۆلانین کهفته‌شویی یین باژیری
شیمای یی دیرۆکی (کو دکه‌قیته باژیری شاناشی
یی هه‌قچهرخ) 80 کلۆخین مروقان ناشکرا
کربوون کو د‌مه‌راسیمه‌کا ناینیدا ل بن دیوارئ
روژ‌ه‌لاتی باژیری هاتیبونه قه‌شارتن، پاشی
ب‌ریکا پشکینین زانستی یین تایه‌تمه‌ند دیار
دبیت کو نهو کلۆخین هه‌ندک کچین نووگه‌هشتی

دیندارییا قی سه‌رده‌می بوون، چونکی د‌سهر وئ
ئیکیرا کو نهف ناینین هه‌یی ههمی دستچیکریبیین
مروقان بوون، وان هه‌یج رامانه‌ک بۆ مروقبوونی
ب‌خو ژي نه‌هیلابوو، له‌ورا خودئ ژي ئیبراهیم
پیغه‌مبه‌ر د‌قی سه‌رده‌میدا هنارت و ژئ خواست
رووبروویی قی ههمی قریژ و گه‌مارا هه‌یی
ببیت، نه‌فجا یا پیدقی بوول سهر وی نهو راستی
وان ههمی دهسته‌هلادار و کاربه‌ستین ناینی و
دووکه‌قتیبیان به‌یت یین کو ل سهر فان جوړه هزر
و نهریتین پاشفه‌مایی رابووین.

سالنامه‌یا ئیبری به‌ری زاینی ب (3761)
سالان دهست پی دکه‌ت و ل گۆر کولتورئ ناینی
یی جوهبیان، ئیبراهیم پیغه‌مبه‌ر پشتی بو‌رینا
1948 سالان ژ قی سالنامه‌یی ژ دایک بوویه، کو
دبیته سالان 1813 یی به‌ری زاینی، نانکو جو‌هی
ل وئ باومریینه کو پشتی ئیبراهیم پیغه‌مبه‌ری
و خه‌لکی د‌گه‌لدا ژ باژیری (نور) بار کرین،
نهو وه‌ک مالبات ل دهستینکین هزارسالان دوئی
به‌ری زاینی ل وارگه‌هی که‌نعانی بنه‌جه‌ بووبوو.
هیزایی گۆتنبیه کو وی سهربۆرکه‌کا زه‌نگین
د‌بیافی مشه‌ختبوونیدا هه‌بوو و ب‌ریکا قی
سهربۆرئ هایا وی ژ ناین و کولتور و نهریتین
گه‌له‌ک مله‌تین روژ‌ه‌لاتا نیزیك هه‌بوو. ل گۆر
قه‌گی‌رانا په‌یمانا دیرین، هیلا ل‌فین و مشه‌ختبوونین
ئیبراهیم پیغه‌مبه‌ری د‌قی دهقرا ب‌قی ئاوی
بوو: نور، بابل، حمران، شیکیم (نابلوس)، به‌یت
ئیل، میسر، به‌یت ئیل، حه‌بروون (ئه‌ل‌خه‌لیل)،
دیمه‌شق، حه‌بروون، جهرار، بیئرولسه‌بع، مۆریا
(دهقرا هه‌کا چایی بوو)، بیئرولسه‌بع، حه‌بروون،
ل گۆر قه‌گی‌رانا قورناتی نهو ب‌سهرمدان هاتبوو
مه‌که‌هه‌ی ژي. فان ل‌فین و مشه‌ختبوونین به‌رفره‌ه
و به‌رده‌وام سهربۆرکه‌کا ناقلی و دنیاداری یا مه‌زن
بۆ ئیبراهیم پیغه‌مبه‌ری چی کربوو، نهو ب‌هزر
و تیفرینین خو گه‌هشتبوو وئ‌ئیقینی کو نهف
ئاوی دیندارییا هه‌یی ل دهقرا روژ‌ه‌لاتا نیزیك
ئاویه‌کئی ببینیات و سه‌خته‌یه و نهف خوداقه‌ندنین

بوون(1). ل گور تومارین دیرۆکی بین کهفتار، ل دهمی قشارتنا شاه (وۆی ل ساللا 678 ئی بهری زاینی، شاهی دههی بی مملهکهتا چین (State of Qin) یا دیرۆکی، 66 کس ب ساخی د گلهدا هاتیبونه بنناخکرن وهک جوره کوشتنهکا پیروز و نهرینهکی ئاینی ل وی سهردهمی(2).

ل هندستانا کهفتار ژی - ههر بۆ نمونه - گوریکرنا مروقان بۆ خوداقهندان و کوشتنا وان وهک قوربان نهرینهکی زیده رهسمن و بهربه لاف بوو. ویل دیورانن د ئینسیکلۆپیدیایا خودا دیار دکمت کۆ هندیکی کهفتار ل وی باومریبی بوو گهر زاد بۆ خوداقهندی و نههینه دابین کرن

ئو دئ بمرن، و چونکی هینگی مروف د قوناغا مروفقوارنیدا بوو، لهورا وی ب فسر دزانی کۆ ههر مروقان بۆ خوداقهندی خۆ ژی بکهته قوربان. بۆ نمونه، خوداقهندا (کالی) وهسال نک هندیکان هاتیبوو نیاسین کۆ ئو زیده همز دکمت قوربانین وی ههمی زهلام بن و پاشی ئەف چهنده وهسا هاته شروقه کرن کۆ دلئ وی ژ زهلامان ژی بهس دچینه زهلامین تهخا ههزار و بیحال(3). ب چهرخان بهری هاتنا ئیبراهیم پیغمبهری؛ فینیقی مشهختی روژههلاتئ دهریایا سپی بووبوون و ل ویرئ - ل وارگههی کهنعانی - بنهجه-بووبوون، وان ب بهردوامییا ههجوونا خۆ

ل قئ ناچهیی دهست ژ نهریتی گوریکرنا مروقان بۆ خوداقهندی خۆ بهر نهداوو. ئیک ژ نافدیرترین خوداقهندی فینیقیان (مولوخ) بوو، ئو د میتولوزییا واندا خوداقهندهکی زیده بترس بوو و فینیقیان زارۆکین خۆ بۆ وی دکرنه قوربان و ل ههمبهری وی دسوتن(4). وان بهردموام زارۆکین خۆ وهک قوربان پشکیشکی خوداقهندی خۆ دکرن ههتا سهدهساللا شهشی بهری زاینی ژی، ب هاتنا سهدهساللا شهشی و پینجی بهری زاینی؛ فینیقیان بهره بهره دهست پی کر جانهمر ل شوونا زارۆکین خۆ گوری خوداقهندی خۆ دکرن(5). وان ههر ژ سهردهمین کهفتار کورین خۆ بین نهخری دکرنه قوربان، و ئو ههلوکلانین ل قان وارگهان هاتینه کرن ئەف چهنده بی گومان ئیکلا کریبه و ههستیین زارۆکان د ناف ژیرخانهیین ئافاهییاندا هاتینه دیتن، وان د کارساتین سروشتیدا خۆشتتیرین زارۆکین خۆ گوری خوداقهندی خۆ دکرن داکو مهترسییا قان کارساتان ژ خۆ دوور بئبخن(6).

گلهک ئیشارهت د پهیمانا دیرین ژیدا هاتینه کۆ گوریکرنا زارۆکان بۆ خوداقهندان نهرینهکی رهسمن بوو ل وارگههی کهنعانی و ههتا دهمهکی درهنگ ژی ئەف نهریته ب تهرزمکی ژ تهرزان ل قئ وارگههی دهاته پراکتیزمکرن. پهیمانا دیرین پهیقا (توفیت) بۆ جههکی تایبهت ب کار ئینایه؛ دکهفته باشوورئ ئوروشهلیما کهفتار، د گهلیبی کورین (هینوم)یدا، کۆ دهیبابان ل ویرئ زارۆکین خۆ حازر دکرن و سهر ژئ دکرن، و وهک قوربان ب ئاگری دسوتن و گوری خوداقهندی دکرن. د کتتیا (ئیریمیا)یدا خودئ گازنده ژ ئیسرائیلیان کرینه چونکی وان کارین خراب ل بهر چاقین وی دکرن و جهی (توفیت) ل بلندا هیین د ناف گهلیدا چی کربوو داکو کور و کچین خۆ تیدا بسوژن، هوسا خودئ ئو گهلی ب (گهلیبی سهرژیکرنئ) ب ناف کربوو (پهیمانا دیرین، کتتیا ئیریمیا یی 7: 30-32). خودئ د پهیمانا دیریندا دیار کریبه کۆ

ههتا وی راددهیی کۆ ویل دورانته دئینسیکۆ پیدایا
خودا دیار دکهت کۆ گهلییی پرووباری ئوردنی
هه ر ژ دهستییکا هزارسالا سییی بهری زاینی و
ههتا سهدهسالا شهشی ژی بهری زاینی ب خوینا
قوربانین مرۆف دهاته ئاقدان و ب چاقدیرییا
خودا قهندن سهخته کۆ کهیفهکا زیده ب قی ئیکی
دهات(8).

د چهرخین کهقنار و دیریندا ئاخقتن و شیرمهت
ب تهنی نهشیان نه ریتین بیس و کریت رابمان،
چونکی ل ژیر نه بونا ئامورمهتین تومارکرنا
دهنگان و دۆکومینتکرنا لقی و بوویهران؛
عهری شیرمهت و ئاخقتنان گهلهک کورت دیار

دکر. هه ر ئاخقتنهک یان شیرمهتهکا ههیی ل وان
سهردهمین کهقنار و مک تشتهکی دههکی دهاته پیش
نهکۆ زیدهتر. ب مرنا خودانی، ئاخقتن و شیرمهتین
وی ژی دمرن، و ئیدی باندۆرا وان ژی نهدهما،
لهورا زیده یا پیدقی بوو کۆ ئاخقتن و شیرمهت خود
بهرگین سه رهاتیاندا نیشان بدن داکۆ پتر عهری
د ناق خهلهکهکیدا بهسن، و ژ نفشهکی بو ئیکی دی
بهینه فهگوهاستن، چونکی دیمهتین سه رهاتیان
- بهرمقازی ئاخقتن و شیرمهتان - د بیردانکا
خهلهکهکیدا قهتمان و هه ر نفشهکی ههیی لهو ب
ئاویهکی گهرم و کهلهجانها مهن بو نفشی ل
دوووف خودا وینه دکرن و فهگوهاستن، هوسا

وان ئەف کاری خراب و هۆقانه وەک پەرستنەک
بۆ خودا قهندن سهخته (بهعل)ی دکر کۆ لهو
ژی تشتهکه نابیت خودییی بههق فرمانی پی
بکته (پهیمانا دیرین، کتتیا ئیریمیایی 32: 35).
ههروسا پهیمانا دیرین ئەف نه ریتی گۆریکرنا
زارۆکان ب پهراستنا خودا قهندن (مولوخ)ی ژیه
گرئ دایه کۆ لهو ژی خودا قهندهکی فینیقییان
بوو (پهیمانا دیرین، کتتیا ئیریمیایی 32: 35، و
کتتیا شاهان یا دوی 23: 10)، له و مک دیار کۆ
پشکهکا مهن ژ ئیسرائیلییان ژی کهقنبوونه ژیر
باندۆرا بیروباوه رییین فینیقییان، وان ژی ئەف
نه ریهت هه ر ل سه ر دهوس و ریبازین وان و بو
خودا قهندن وان ئەنجام ددا.

و مک ویل دورانته دیار دکهت کۆ هه ر ل
قی دهقهری خودا قهندن (سووریا) پی هینشتا
خوینرێتر بوون، له خهلهکی ب ئاویهکی
گشتی باوهری ب (بهعل)ی هه بوو، و هه ر گاقا
ناریشهیهک یان گرفتارییهکا مهن بو خهلهکهکی
چی ببا ئیکسه ر وان، مینا فینیقییان، زارۆکین
خۆ بو دکرنه قوربان. دهینه گۆتن کۆ دهیبابان
و مک رۆژمکا جهژنی خود خهملاندن و ل وان
مه راسیمین ئاینی حازر دبوون یین کۆ د هه مبیزا
خودا قهندیدا دهاته گهران، ل ویرئ دهنگی دههول
و زرنایان تیکههلی قیژی و ههوارین زارۆکین
قوربان دبوو دهما د کوشا خودا قهندیدا دهاته
کوشتن و سۆتن، ههلبهت ههچ قیژی و زیمارهکا
دایکان بو خودا قهندی نه دبوو خه م(7).

ب کورتی، کوشتنا پیروژ نه دیاردهیهکا
تاکهکهسی بوو، یان ژی نه ریتی هۆزمکی یان
باژیهمکی بوو، بهلکۆ لهو کولتوورهکی ئاینی پی
بهربه لاق و زال بوو ل سه رانسهری قی دهقهری
هه مییی، و ههچ بیروباوه ریهک ل قی دهقهری
نه بوو پشتهقانییی ل وان زارۆکین بیگونهه و
مرۆقین بیدهستههلات بکته داکۆ ئیدی ل ژیر
سلۆگانین پیروژ و د هه مبیزا قان خودا قهندن
سهختهدا نه هینه سه رژیکرن و سۆتن و قه لاندن،

ئەو بوو كۆ ژ وان رووخسارین بەر بە لاف بین پووتپەر ئیسیی دور بە کفیت بەلکۆ بۆ خۆ جەهکی باشتر ببینیت و بشیت ب ئاواپەکی ئازادتر بیروباوهرییا خۆ یا نوو تیدا پراکتیزه بکەت.

پشتی ئیبراهیم پیغمبەر و مالباتا خۆ ل وارگەهی کەنعانی بنهجه بووین، روژین دژوارتر ل بەندا وان بوون. ئیکەمین تشتی بالا ئیبراهیم پیغمبەری کیشایی ئەو بوو کۆ ل ویرئ ژ ی، مینا هەمی دەقەرین روژ هەلاتا نێزیک، رووخسارین پووتپەر ئیسیی جفاک هەمی داگیر کر بوو، و نەریتی گۆریکنا زارۆکان بۆ خودا قەندین سەختە ل سەری لیستا هەمی رووخساران بوو. خەلکی وارگەهی کەنعانی هەر ژ کەفتدا زارۆکین خۆ (ب تاییەتی ژ ی زارۆکین نەخری) (9) وەک قوربان د هەمیزا خودا قەندین خودا سەر ژ ی دکر و دسۆتن. هەر وەک خودی دقیا ئیبراهیم پیغمبەر د ناف پرائیا جفاکین روژ هەلاتا نێزیکرا دەر باز ببیت داکۆ ل داوییی بیژیت: (تو دئ کیفه برهفی؟ ل هەر جەهکی تو قەست بکەیت مرووف وەک قوربان دهنه کوشتن و فەکوشتن و سۆتن)!

پەیماننا دیرین وەسا دوکومینت کر بیه کۆ ئەف نەریته پشتی سەردەمی موسا پیغمبەری و هەتا سەردەمین درەنگ ژ ی لایئ پووتپەر ئیسیی ئیسرائیلیقه دەتە پراکتیزه کەرن. ئەو دیار دکەت کۆ پووتپەر ئیسیی ئیسرائیلی زارۆک و مرووف بۆ خودا قەندین مینا (بەل و مۆلۆخ) ی قەدکوشتن و دسۆتن (پەیماننا دیرین، کتیبنا ئیریمایی 32: 35 و 19: 5، و کتیبنا شاهان یا دویی 23: 10)، لئ چونکی دیرۆکا فان هەردو خودا قەندان گەلەک ژ هەبوونا ئیسرائیلیان کەفتەرە و قەدگەریتە سەردەمین فینیقی و کەنعانیان کۆ بەری ئیبراهیم پیغمبەری ب گەلەک سەردەمان ل قئ دەقەرئ ئاکنجی بوو بوون، لەورا ئەم د پشتر استین کۆ دەما ئیبراهیم پیغمبەری قەستا قئ دەقەرئ کری ئەف خودا قەندە ل ویرئ د بیههفک بوون، هەلبەت نەریتی گۆریکنا زارۆکان ژ ی نەریتهکی

پەیماننا هەر سەرهاتییهکی ژ ی د گەل دیمەنن وئ ژ نەشەکی دەر بازی ئیکێ دی دبوو و ئەفە باشترین ریک بوو د قان سەردەمین دیریندا کۆ ناخفتن و شیرمان عەمرەکی دیر بربا و د بیردانکا نەشاندنا زیندی مابان. هەر ژ بەر قئ ئیکێ ژ ی دەما خودی قیایی د گەل بە لاکرنا ئیکتاپەر ئیسیی نەریتی کوشتنا پیرۆز نەهیلیت و سەردەمەکی دلوقانتر بۆ مرووفان پەسەند بکەت، ئیکسەر حەزا وی وەسا خواست کۆ شیرمان نەهیلانا قئ نەریتی پیس و کریت د بەرگی سەرهاتییهکا مەزن و بالکیشدا بەنتە فەگوهاستن؛ کۆ ئەو ژ ی سەرهاتییا وئ بە لایئ بوو یا کۆ ئیبراهیم پیغمبەر و کورئ خۆ تووش بووین.

پشتی ئیبراهیم پیغمبەری و مالباتا وی و دووقەقتیبین وی بین کیم ژ وارگەهی میزۆپۆتامیایی بار کری، وان ریکا خۆ د دەقەرین روژ هەلاتا نێزیکرا شەقاند، هەتا کۆ ل داوییی ئەو و مالباتا خۆ ل وارگەهی کەنعانی ل کەنارین روژ هەلاتا دەر یایا سپی بنهجه بووین. هەلبەت نارمانجا ئیبراهیم پیغمبەری ژ قئ مشەختبوونی

فهرمانهكا ئيلاهييه و دقيت ئهو خو رادهستي
 حزرا خودئ بكن و ديندارى و دلسوزييا خو بو
 وى نيسبات بكن. دهما كو ئيبراهيم پيغمبهرى
 خو رادهستي ژيوارى كرى و همول دايى كورئ
 خو قهكوژيت هينگى خودئ ئهو راوستاند و
 بهرانهك پيشكيشى وى كر داکو ل شونا كورئ
 خو سهر ژئ بكت، هوسا ئەف بهرانه دببته
 مزگينييا قورتالكرنا زاروكان و هيمايئ راگه هاندنا
 سهردهمكهئ دلوقانتر بو مروقان، چونكى ل ژير
 سيبهرا ئيكتاپهرنيسيئ ئيدى رنك نههاته دان كو
 مروف ب هيچ شكلهكى ههيمى و بو هيچ مهرمهكا
 ههيمى بهينه كوشتن و سهرژيكرن. ئەف چهنده د
 پهيمانا ديزين ژيدا هاتييه پهسندكرن دهما خودئ
 بو ئيبراهيم پيغمبهرى ديار دكت كو ب خيرا
 قئ بوويهري ههيمى مللهتين ل سهر روويئ قئ
 زمينيئ دئ بهر مهكتي ببينن (پهيمانا ديزين، كتيبيا
 ئافراندى 22: 18).

ئەف سهرهاتييه شيا د بيرانكا مروقاتيييندا
 بژيت و ههتا روژا ئەفرۆ ژى خهلك ب مليونان
 ههنه ل ژير سيبهرا قئ سهرهاتييه كهيفخوشيي

گرديايى ههيوونا وان بوو.

پشتى ئيبراهيم پيغمبهر وەك مالبات ل
 وارگههئ كهنعانى بنهجه بوويى، خودئ كورەك
 دايئ، و دهما ئەف كورە گههشتييه ژيئي پسيورييئ
 (ئەف كورە ل گور ئيسلامئ ئيسماعيل بوو و ل
 گور جوھيان ئيسحاق بوو) خودئ وەسا حمز
 كر كو ئيبراهيم پيغمبهر بكهقيته بهلايهكا زيده
 مەزن و دلئيش. ل گور قهگيرانا قورئانئ، قئ
 بهلايئ ژ خهونهكئ دست پئ كر بوو، دهما كو
 ئيبراهيم پيغمبهرى د خهوا خودا ديتى كو ئهو
 بي كورئ خو بي نهخرى و ئيكانه وەك قوربانان
 سهر ژئ دكت، ل گور بوچوونا راقهكارين
 قورئانئ، ئەف خهونه سئ شەقان ل دووق ئيك
 دهاته خهوا ئيبراهيم پيغمبهرى. دببته قئ خهونئ
 مەژيئي ئيبراهيم پيغمبهرى هند مژوول نهكربا
 گەر خهلكهكى د ژيواريدا زاروكين خو، ب
 تاييهتى ژى بين نهخرى، بو خودافهنديئ خو سهر
 ژئ نهكربان، لئ كا چاوا خهلكهكى زاروكين
 خو سهر ژئ دكرن و وەك قوربانين سوئنى
 پيشكيشى خودافهنديئ خو بين سهخته دكرن، ب
 عهينى ئاوايى ئيبراهيم پيغمبهرى ژى كورئ خو
 بي ئيكانه د خهويدا سهر ژئ دكر. قئ چهنديئ
 ژى باوهرييهك ل نك وى پهيدا كر كو ئەف
 خهونه نيشانهكا ئيلاهييه داکو ئهو ژى ديندارى
 و دلسوزييا خو بو خوديئي خو نيسبات بكت و
 كورئ خو بي نهخرى بو وى سهر ژئ بكت و
 وەك قوربانهكئ سوئنى پيشكيشى وى بكت.

ئهو ژينگهها ئيبراهيم پيغمبهر و كورئ وى
 تيدا ژباين هاريكارهكئ باش و بهيز بوو كو ئهو
 قئ خهونئ بئخهه قاليئ ئاقلى و چو راقهكرنئ دى
 ژ بلى سهرژيكرنئ نهدهنى، چونكى ل روژه لاتا
 نيزيك ب گشتى و ل وارگههئ كهنعانى ب
 تاييهتى، نهريئ كوشتن و سهرژيكرنا زاروكان
 بو خودافهندان نهريتهكئ زال و بهربه لاف و
 رهسەن بوو، ئيدى چو گومان ل نك ئيبراهيم
 پيغمبهرى و كورئ وى نهمان كو ئەف خهونه

سەدسال شەشئ بەری زاینئ ب خوینا قوربانئین مروّف دەهاتە ئافدان، لئ پشتی کۆ خودئ ئیبراهیم پیغمبەر ب ئیکتاپەریسیبی هنارتی، و ب ریکا وی نەریئئ گۆریکرنا زاروکان رەت کری و هیدی هیدی ئاینئ وی ل وارگەهئ کەنعانی بەلاّف بووی؛ هینگئ گوهورینئین مەزن د میتولۆژیا دەفەریدا پەیدا بوون و ب هاتنا سەدسال شەشئ و پینجئ بەری زاینئ، ئەو های و هسه ل نک فینقییان ب خۆ ژئ چی بوون کۆ ئیدی زاروکان خۆ د مەراسیمئین ئاینیدا نەکوژن، وان ژئ دەست پئ کر - وەک ئیکتاپەریسان - جانەوەر، ل شوونا زاروکان خۆ، گۆری خودافەندئین خۆ دکرن.

ژێدەر و ئیقهگەر:

(1) بنیره فئ گۆتارئ کۆ ل ژیر ناقدیشانی (Mys-terious carvings and evidence of human sacrifice uncovered in ancient city (National Geographic) هاتییه بەلاّف کرن. لینکئ گۆتارئ:

<https://www.nationalgeographic.com/history/article/mysterious-carvings-evidence-human-sacrifice-uncovered-ancient-city-china>

(2) بنیره:

Han, Zhaoqi (2010). "Annals of Qin". Annotated Shiji (in Chinese). Zhonghua Book Company. Pp. 415–420.

(3) بنیره: ول وأیریل دیورانئ، قصة الحضارة، ترجمة: زكي نجيب محمود واخرون. دار الجیل للرابع والنشر والتوزيع، بيروت، 1988، م3، 225/3.

(4) بنیره: قصة الحضارة، م1، 2/315.

(5) بنیره: جان مازیل، تاریخ الحضارة الفینیقیة (الکنعانیة)، ترجمة: ربا الخش. دار الحوار، اللاذقیة، ط1، 1998، ص36.

(6) بنیره: ج، کونتو، الحضارة الفینیقیة، ترجمة: محمد عبد الهادی شعيرة، مرکز کتب الشرق الأوسط، القاهرة، ط1، بدون سنة نشر، ص145.

(7) بنیره: قصة الحضارة، م1، 2/319-318.

(8) بنیره: قصة الحضارة، م1، 2/319.

(9) بو پشتراستکرنا فئ پیزانئین، بنیره: الحضارة الفینیقیة، ص145.

(10) تاریخ الحضارة الفینیقیة (الکنعانیة)، ص36.

دەردبەرن و جەژنئ دگێرن، چونکی د گەل هاتنا ئیبراهیم پیغمبەری و بەلاّفبوونا ئیکتاپەریسیبی ل دەفەری گۆریکرنا مروّفان ژئ هیدی هیدی ل کیمیئی دا و بەر ب نەمانئفە چوو. ب هاتنا چەرخئ شەشئ و پینجئ بەری زاینئ ئیدی فینقییان ژئ دەست پئ کر جانەوەرئین وەک بز و تەیر و تەوالان ل شوونا زاروکان خۆ د مەراسیمئین ئاینیدا دکرنا قوربان(10). هیزایی گۆتئییه کۆ خۆ ل روژا ئەفرو ژئ ئەم موسلمان ل وئ باوەرییینه کۆ ئەو قوربانئین ئەم ب ناقدئ خودئ فەدکوژئین ئەم وان گۆری خۆشتفیین خۆ دکەین داکو خۆ بدەنە بەر سەرین وان و بەلایین وان د گەل خۆ ببەن. ئەف بیروباوەرییه ژئ وئ ئیکئ هاتییه کۆ ئەو قوربانئ خودئ بو ئیبراهیم پیغمبەری هنارتی داکو ل شوونا کورئ خۆ سەر ژئ بکەت وەسا ژ لایئ ویفە هاتییه وەسف کرن کۆ وی خۆ دابوو بەر سەری فئ زاروکی و ئەو ژ مرنئ قورنال کربوو و بەلایین وی د گەل خۆ بریوون.

هۆسا ب فئ بوویەری خودئ سەرژیکرنا مروّفان ب تاونەکا مەزن دا دیار کرن داکو هێچ جەهکئ خۆ د ئیکتاپەریسیبی نەمینیت، چونکی خودئ چو مەنت ب وئ ئیکئ نینە کۆ خوینا مروّفان بو بەیته ریزتن، بەلکو پیدقییه هەر خودانروحهکئ هەبی گۆری مروّفی بییت و خۆ بدەتە بەر سەری وی.

ل داویئ، من دقئیت جارەکا دی تەکەزایی بکەم و بیژ مەفە کۆ سەر هاتییا ئیبراهیم پیغمبەری سیمبۆلا راگەهاندنا سەردەمەکئ دلۆقانتەر بوو، چونکی ئەو دەستپیکا رەتکرنا کولتورەکئ ئاینی یئ کەفتار و نەریتەکئ دیرۆکی یئ بەر بەلاّف بوو ل دەفەرا روژ هەلاتا نیزیك؛ کۆ ئەو ژئ نەریئئ (کوشتنا پیروژ و گۆریکرنا مروّفان) بوو ل فئ دەفەری. و بلال بیرا مە بییت کۆ گەلیی رووباری ئوردنئ ب چاقدیرییا خودافەندئین سەختە هەر ژ دەستپیکا هەزاسالا سینی بەری زاینئ و هەتا

پروسیسا دیرۆکی

ژانی گيانی و دیرۆکی / ئەز د نافبەرا ئۆریگینالی و سەختەکاری دا

پشکا (٢)

ئوتۆنۆمبونا دیرۆکی

مرۆف دکاریت ل قیرئ تەقلى پرسیارا سۆکرات ببیت، گەلۆ سەرۆک دیرۆکی درست دکەت یان دیرۆک سەرۆکی درست دکەت؟ ئەگەر سیاسەتمەدار و هشمەندین کورد، خوە بدەنە بەر بەرسقا قئ پرسیارا دونالیزم، دئ بۆ مە پتر نەخوەشیین کەفتەشۆپیا جفاکی دەسنیشان بن. دیارە مە دیرۆکا خوە پتر وەک پەسنە، ژ رەمخنی خواندیە، لەورا تراژیدیین مە خوە دوبارە دکەن. بنیره گەلین قئ دەقەرئ، کەتینە د نافبەرا نال و بزمارا یئ دی دا، "ژ نالەکی دژمن و ژ نالی دی پیشکەتن". دیارە گەلین ژ دەرفەقە دیرۆکی بژین، نکارن تەقلى دیالوگا بەر هەمین وئ دیرۆکی ژى بین.

بنیره د سەر وان هەموو سەرکەتتین دەشتی و دەریانین ل سەدئ هەژدئ، ئنگلیزی و ئەلمانیال سەر فرەنسا کرین، بەلى دیسان ب ریکا هزر مەند و فیلسوفین فرەنسی، سەدئ هەژدئ/ 1789، ب

محسن نۆسمان

badinan

پلا يهكې سهدئ فرهنسيان بوو.

ئهرئ رهوشهنبيرييا كوردئ، ل سهر چ بنگههين هزري و فلسهفي هاتيه دامهزراندن؟ دقيت ئهم ل سهر فان پرسگرئكان ب هووري و كووري راوستين، چونكو ديمهنين زالين هنگي ل سهر تهفگهريين كوردئ سياسي/ رهوشهنبيري، ژ دهرقهي هشمهنديا پهرسنگهه و هزرين كهفتهشوپين فيوداليزمئ، تشتهكئ دي نهبوويه. لهورا ئهم باجا وي توفئ هنگي هاتيه چاندن، ئيرو ب گراني ددهين.

ب سهرههف، گهلي كورد ب تهف واتهيا پهيئ، ل تاريا شههكا دريژا مهلولي و دوزبهدانئ دا دژيت. لهورا دقيت هشمهندي كورد، خوه ژ دليني و كورتنيني رزگار بكهت، چونكو **”چهرخي تاري“**، روژا گهلي كورد داپوشيه.

ب گشتي، ل فئ دهفهرئ هزر و تيگههين دهينه ب كارئانين، ژ نهجامين ئهزموون و دوورهيلئ وان ب خوه نهبووينه. بهلكو تهف بهرههف وهرگرئينه

ئهف ديروكا پر گرانا دهفهرئ مروقهك ئافرانديه، هيشتا ژ قووناغا فيزيكي، دهربازي ئاستئ **”نهقل، هز و نازادين“** نهبوويه. لهورا ئهم ملهتهكئ بيردانكانين، نهك ئهقل و داهينان. دياره ئهوي ل قانونين ديروكي دنيريت، ئانكو ئهول فلسهفا ديروكي دنيريت. دقيت ئهم ديروكي وهك سهرپيهاتي و بيردانك، ژ ديروكي وهك زانست ژي كجودا بكهين، چونكو زانست ئافاكرن، دهرئنجام و واتهيي ددهته ديروكي. مروف دكاريت بيژيت: **”مروف كاريكتههكي ديروكيه“**، چونكو ديروك ب خوه تهفگههركا ديناميكيا بهردوامه، ژ پيفاژو و پرسگرئكا قابيلي دهما هابيل كوشتي، دهسپيدكهت/ شهريعتي.

كاريكتهري مه زي، ئهنجامي ههفيركنا دوو ئهلمينتان **”نهفسانه و ديروكي“** يه. **”ديروك نوونهريا بلندترين وينئ نهقلي دهكت/ ديلتي“** (19).

پرسگرئكا سهرمكيا گهلي كورد، خوه د لاوازي و كهفتهشوپيا نهقلي سياسي دا دبينيئ. ئيدي دياردا ترسناكا د ناف فان جفاكان دا، دابرانا هزر و پروژان دگهل دوورهيل و نهقلي جفاكي درستهبوويه. ب نهجام زي، تهفگهريين هزري، ناگههنه ئاستئ زانينا دوورهيلي، تاكو نهكهفته بهر ههمان دوورهيلئ تهفگهريئ. دقيت ئهم ل فيريئ، قافيريئ د نابقهرا **”دوورهيلي/ ماتريالي“** و **”هشمهندي/ هزري“** دا بكهين، چونكو ههرتم ل فئ دهفهرئ، دابران د نابقهرا **”ئهزموون و هزر“** ئ دايه. ب گشتي، ل فئ دهفهرئ هزر و تيگههين دهينه بكارئانين، ژ نهجامين ئهزموون و دوورهيلئ وان ب خوه نهبووينه، بهلكو تهف بهرههف وهرگرئينه. راسته ژ دايكبوونا ساخلمهيا فان جوهره پرسياران زي، ژ تيگههشتنا درستي فامكرنا دوورهيليا ديروكيا مه يا نوكه دهين. دقيت ب هشمهنديهكا دوورهيلي ژ **”پاشقهروويا ديروكي“** رزگار ببين، چونكو ئهم نكارين ژ پرسگرئك و ئاستهنگين خوه ب **”هشمهنديهكا سهخته“** دهرباز ببين. دقيت وي زي بيژم، ئهل ل سهر ديروكي ناناخقم، بهلكو ئهل ل سهر نفيسينا ديروكي دئاخقم چونكو ديروكفان دوورهيلي درست باكهت، بهلكو ب دوورهيلي بوويه و سهرپيهاتيان دخوينيت.

يهك ژ كيشهيين مه، ئهم ب ئالاقين ديروكي و دوورهيلي، سهردهريئ دگهل جفاك و دوورهيلي ناكهين. ئيدي ئهگه ئهم سهردهريئ دگهل دوورهيلين ديروكي بين گوهرين نهكهين، نكارين رهوشا خوه راگرين. راسته ئهم د پرسويسا دوورهيلي دا دژين، لي تيپهزركرن ژ دهرقهي دوورهيلي و دووري ديروكي، وهك نهقلهكي تيوري فهدهرئ ديروكي يه. ههر رهفتار

را دمر باز دبیت، بله ی پرسیار ل قیری، ئه ری ئه م دیرۆکی به ختمه مر دکه ین یان ژ ی دیرۆک مه به ختمه مر دکه ت؟ تشتی گرینگ ئه م دیرۆکی فام بکه ین، داکو بکارین دیرۆکی ئافا بکه ین. ئه گهر ب ریشالی ره خنا ژیدهران نه هیته کرن و میکانیزم و ئالاقین سه ره ده ریی دگهل فان پیشه اتان نه هینه گوهره یین. هه ر دئ ئه قلی جارانی که فه شه پ، ده سه لاتدار بیت. ئه ری ئه ق ئه قلی دیرۆکا مه ل سه ر ده ستین وان هاتیه نژین، دکارن دگهل ه شه مندیای سه ره ده می بژین؟! بنیره دیرۆکا مه نه هاتیه راهه و ره خنه کرن، به لکو بوویه “میفانا موزمخانی”، له ورا بوویه ریین مه هند خوه زوو دوباره دکه ن، چونکو ئه م ل گور کونتیکیستین دیرۆکی ل ئاریشین خوه نانیرین، به لکو ل گور حه زا خوه یا تاکره وی. له ورا دیرۆکا مه ژ ی، ژ کولتوری “تولفه کرن، شه ر و کینی” ژیدهرین خوه وه ر دگریت.

ئه م دیرۆکی ب خوه ناس ناکه ین، تاکو بکارین فیلبازین دیرۆکی ژ ی فام بکه ین، بله ی پا سه رپنه اتین جیهانی خویاکر، کو مرو ف نکاریت ژ لۆژیکا دیرۆکی بره قیت. ل سه ر قی بنگه هی، ییدقیه ئه م دوباره دیرۆکا خوه بنقیسین، چونکو تا نوکه دیرۆکا مه ل سه ر وه همان هاتیه تۆمارکرن راستیا دیرۆکا مه ژ ی، د ئه قلی ره خنه گری دا ده یته دیتن. مه بس دقیت ئه قلی خوه ب ئه قلی بخوین، ئه قه ژ ی ب سه راد و بیژینگیا دیرۆکی ده یته کرن. “ئه و گهلین دیرۆکا خوه نه خوین، دئ ل دژی به ر ژه قه مندیای خوه، راستی دوباره بوونی هین/ جۆرچ سانتیانان” (20). ئیدی “ئه گهر ته

و تیگه هشتنا ژ ده رفه ی دیرۆکی کار بکه ت، دئ راستی ئاسته نگ و سه تمینی هیت. ئاریشا یه کی، ده سنیشانکرنا ته قلیا هزران ب جیهانی قه یه، له ورا یه ک ژ ره خنین مارکس دژی هینگیل کری، دمر بازبونا ژ تیه زکرنین تیوری بو یین پراکتیکی بوو. دیاره نه بوونا گوتارین فه لسه فی، ب واته یا نه بوونا چاره سه ریان ده یته. له ورا تاکو ئه م ل سه ر دیالیکتیک و سیکوچکا “فه لسه فی،

مرو ف نکاریت ژ لۆژیکا دیرۆکی بره قیت. ل سه ر قی بنگه هی، ییدقیه ئه م دوباره دیرۆکا خوه بنقیسین. چونکو تا نوکه دیرۆکا مه ل سه ر وه همان هاتیه تۆمارکرن

سیاسی و دیرۆکی “نه ر اوستین، نکارین ده سنیشانا هه قذری و پرسگریکین دوور هیلی به رچا ف بکه ین، چونکو مه نکاریه هه ست و ه شه مندی، سه ردار و سه ره دستیا ئه ق و دیرۆکی بکه ین. ب قی ه شه مندی، دقیت سه ره ده ری دگهل دیرۆکی، وه ک دوور هیل و گوتار به یته کرن، چونکو دیرۆک نه فاتوره که دئ پاری وئ ده ین، به لکو دیرۆک سه ره قیه کا ره وشه بنبیره. ب قی یه کی، ئه گهر ئه م دوور هیلی خوه فام نه که ین، نکارین دهرمان و ئالاقین چاره سه ریی ژ ی ده سنیشان بکه ین، چونکو ده ما مرو ف دوور هیلانه هزر نه که ت، دئ ب ئه نجام هاقی بیت.

راسته ئیرو گهلئ مه، د ئه زمونه کا دیرۆکی

ئەگەر "ناستەنگین دیرۆکی" فام نەکەت. بئیرە کەفەنشۆپیی تەف هەستین فی گەلی داگیرکریه، لەورا ئەزموونا گەلین فی دەفەرئ، هند مفای ژ راستین دیرۆکی وەرناگرن. ئەگەرین پیرانیا فان ئاریشان ژ نەزانەبوونا کیشین "دیرۆک، ئەقل و سیاسەتی" دەین، چونکو ئەم ژ سەرھەقبوونا دیرۆک و ئەزموونین خوە و دەرۆران فیر نەبووینە. دیرۆک مروفی، راستی هلیژارتنا ئەزموونین خومیانی و بیانی دکەت. لەورا تاکو هزرین مە یین سیاسی ژ، ب هشمەندیەکا سقیل و دیرۆکی نەهاتینە تیرکرن، دئ ل هەمبەر وەرار و گوهرینان راستی کەلمەمان هین. ئەفە ژێ فەدگەریتە گیرۆبوونا مە یا دیرۆکی و نەبوونا هشیاریا "سیاسی، سقیلی و سیکولاری". دەرگەهین دیرۆکی ل هەمبەر گەلی کورد نەهاتینە گرتن، بەلکو مە خوە رادەستی ئەقلیەت و کەلمەپورئ چەرخئ نافین کریه، کو بووینە کەلمەمین دەرنازبوونئ. رهوشا مە دخوازیتە رافەکرنین جفاکی و ب ئاوابەکی دیرۆکی/ سۆسیۆلۆگی، چونکو مروف نکاریت رهوشەنبیری/ جفاکی، ژ دەرڤەهی رهەندین دیرۆکی فام بکەت. ئیدی تاکو ئەم ل سەر فیگۆر

تەقاف نەکریه، بەلکو دابران دناڤسرا وان دا هەیه. ب گەلمەپەری، مە مفا ژ فان هەموو ئەزموونین دەفەرئ، ژ دیرۆکا فەروەریا "ئۆلی، ناسیۆنالیزم و سیکولاریزمئ"، ب فورم و نافین جودا نەکریه. ب ئەنجام، ئەزموون و تەفگەرین مە یین هشمەندی د بازنەکا بی سەرۆبن دا دزقرن، چونکو چەوا هنگی ئۆل سەنترالی هزر و بیرین وان بوو، وسا ژێ ئیرو هەمان هزر و رەفتارن. ئیدی دقیت ئەم مفایی ژ ئەزموونین جیهانا پیشکەتی وەرگرن، کو پالپشتی ل سەر گریهستین جفاکی دکەت. ئەفە ژێ ل سەر بنگەهی زانستی دەنیتەکرن، دقیت گەلین فی دەفەرئ، مفای ژ ئەزموونین گەلین دی وەرگرن، چونکو ئەزموونین مروفاهیی ب سەرھەف خزمەتا هەفدوو دکەن. ب ئەنجام ژ، نە پینداچوون ب دیرۆکا فان تەفگەران دا هاتینەکرن و نە ژێ مفاژ ئەزموونا خوە و خەلکی دی کریه.

بئیرن ئەم کورد چەوا بی پلان و دووربینی گاقین چارەنقیس دەفاقیزین، چەوا ب دلینی تەفگەران دکەین، چەوا لات هاتە تالانکرن و دۆز بەردان. ل گۆر سەرپێهاتی و دیرۆکا گەلی کورد، تەف رەفتار و پروسێسا دیالۆگین مە خوە ب هەمان هشمەندی کەفتار دوبارە دکەن، چونکو بی پلان و پەند وەرگرتن ژ دیرۆکا خوەمالی و جیهانی بووینە.

ما گەلو ئەم دکارین ب فی ئەقلئ خاپینۆک، ئەقلئ دیالۆگین دیرۆکی ببین؟ ب فی ئەقلئ هەیی، ئەم نکارین تەقلئ تەفگەرا دیرۆکی ببین. ب گەلمەپەری، گوهرین و پینداچوون گریدایی ئەقلینە، چونکو راکرنا ناستەنگین ل هەمبەر هزرئ ب خوە، مەرجین لادانا ناستەنگین ل هەمبەر نازادیا جفاکی و تەفگەرا دیرۆکی نە.

ل فیرئ پرسیارەک سەرھەف دبیت، گەلو ئەقلئ مروفئ کورد، دکاریت بیی پالپشتیا دیرۆکی کار بکەت؟ مروف نکاریت ئالوزین رهوشا هزر و ئەقلئ مروفئ کورد فام بکەت،

دو ناسته‌نگین گله‌ك گرینگ “نرخاندنا دوهی و ئالوزی و ده‌سنیشانا نه‌یه‌كگرتنا هه‌رده‌ما بزاقین سیاسیی کورد” ل بهر سینگی مهنه. راسته د مه‌ژی هه‌مه‌ندیا هنگی یا کوردان دا، خه‌بات و گازنده ژ ره‌وش و دووبه‌ره‌کیا کوردان هه‌بوویه، به‌لی پا پتر وه‌ك ئه‌نجام و نه‌یونا ده‌سنیشانا ئه‌گه‌ران بوویه، راسته ئه‌م دخوازین فیلان ل دیرۆك و دیمۆکراتیی بکه‌ین، به‌لی پا ل داویئ پرۆسیس به‌روپشت دبیت. له‌ورا “ئه‌وی دیرۆکی ناسنه‌که‌ت، نه‌و نه‌چاره دیرۆکی دوباره بکه‌ت/ مارکس” (24). ئه‌ل فیرو دپرسین، گه‌لو چاخێ، ئه‌م پرسیارین نه‌ دیرۆکی، ژ دیرۆکا خوه دکه‌ین، پا چما ئه‌م ل به‌ندا به‌رسقین دیرۆکی دمیین؟! ب قی‌یه‌کی، ئافراندا دیرۆکی ب نه‌فشه‌کی ده‌یه‌ته‌کرن، کو ژ راستیی دیرۆکی ب دوور نه‌که‌شیت.

گرافا دیرۆکی

بیژه من تو چه‌وا دیرۆکا خوه دنقیسی، نه‌ز دئ پشینییا سروشتی چه‌زا هیزا ته‌که‌م

گه‌لو ئه‌م دکارین ژ دیرۆکا خوه بره‌فین/ ده‌ره‌که‌فین؟ ئه‌ری مروّف دکاریت د پیناژویا مروّفاھیی دا، جهی بیی دیرۆک بگریته؟ گه‌لو ما دیرۆک دکاریت بیی فه‌لسه‌فه، ژ گه‌مارا خه‌وی هه‌شیار ببیت؟ ئه‌ری ژ بیرکرنا دیرۆکی، ژ چه‌زی یان ژ نه‌فرته‌یه؟ ئه‌ری دیرۆک کومه‌کا بوویه‌رین بیواته و مه‌به‌ستن؟

ئه‌ری مروّف دکاریت ل هه‌مبه‌ر “تیکچوونا هه‌ستین دیرۆکی” چ بکه‌ت؟ ژیانئ پیندقی ب خزمه‌تا دیرۆکی‌یه، لی هه‌رچه‌وا دیرۆکی پیندقی ب چاقدیری و خواندنی‌یه، وسا ژ پیندقی ب پاککرن و رمخنی‌یه، چونکو فامکرنا دیرۆکی دخوازیته ئه‌قلین ره‌وشه‌نگه‌ر، ئازاد و خومیی بریار.

ب سه‌ره‌فیا تراژیدیین مه‌ خویا دبیت، مه‌ نکاریه بوون و هه‌بوونی گریدایی ته‌فگه‌را

و راوسته‌گه‌هین دیرۆکا خوه نه‌راوستین، نکارین پرسگرێکین بنواشی ره‌وشه‌نبیر/ کاریکته‌ری کورد ژ ناس بکه‌ین.

راسته گه‌له‌ك جارن ئیسلاما سیاسی د دیرۆکی دا وه‌ك هیزا ره‌ق سه‌ره‌که‌تی، به‌لی مینا دیرۆک شه‌که‌ستی، چونکو سه‌ره‌که‌تا هه‌ر هیزه‌کا که‌فتار وه‌ك چه‌کداری، ل هه‌مبه‌ر دیرۆکی هاتیه دوراندن. ئانکو دبیت ب سایا فاکته‌رین چه‌کی ره‌ق هیزین که‌فتار سه‌ره‌که‌تن، لی وه‌ك هیزین نه‌رم و ب سرتا دیرۆکی ده‌ینه شکاندن، به‌لی ده‌ما هیزین که‌فتار زالی سه‌ر زانستی دبن، هنگی ته‌فگه‌را دیرۆکی ده‌ینه دوراندن. ئیدی هه‌رفه‌تا بنواشین که‌فتار، ژ ئه‌گه‌رین مرنا مه‌رجین که‌فتار ده‌ین، بیین کو نکارن خوه ل به‌ر پشکه‌تا نوو بگرن. هه‌ر ل ره‌وشا روژ ه‌لا تا نا‌فین وه‌ك نموونه بنیره، دئ ئه‌ف راستیه پتر دیار بیت. سه‌ره‌فیا که‌فه‌شوپی و ژه‌نگیوونا دیرۆکی ب سه‌ر ه‌لدان و به‌اره‌کی ناهینه گوهرین، هه‌روه‌ك نموونه ل به‌ارا کوردی و ئه‌ره‌بی بنیره. له‌ورا ئه‌ف ره‌وشه، نکاریت لوزیکا دیرۆکی ل سه‌ر پاشخانه‌کا هه‌زار دره‌ست بکه‌ت.

چه‌زین بی هه‌مه‌ندی نکارن دیرۆکی ئا‌فا بکه‌ن، چونکو ئه‌گه‌ر هه‌مه‌ندی نه‌بیت، دئ ئا‌فا ئا‌فاکرنا چه‌ز و باوه‌ریا دیرۆکی ژ ی له‌نگ بیت، له‌ورا دقیت رمخا کوورا ئه‌زمونین بی هه‌مه‌ندی به‌یه‌ته‌کرن، چونکو ئه‌گه‌ر هه‌مه‌ندی نه‌بیته ئه‌له‌مینتی ماتریالی نژینا دیرۆکی، دئ دیرۆکه‌کا سه‌خته هینه ئا‌فاکر، ئیدی ده‌ما هیقین سه‌خته ژ ل سه‌ر دیرۆکی ده‌ینه ئا‌فاکر، هنگی گه‌ل ل هه‌مبه‌ر پشکه‌تن و پشها‌تان ها‌قی دبیت.

گه‌لو ئه‌گه‌ر مه‌ته‌ی کوردکار نه‌که‌ت، دکاریت به‌ینه گوهرین؟ ئه‌گه‌ر ئه‌م گوهرینان بخوازین، دقیت ژ گوهرینا ریکا نیرینا خوه یا تشتان ده‌سپیکه‌ین. ل قی ده‌می، دوودلیا بازینا ته‌فگه‌رین جفاکی، ریگریا وهراری دکه‌ت، ئه‌ف یه‌که ژ ی پتر ب فه‌کولینین سۆسیولوگی زه‌لال دبیت. دیاره

تەفگەر کرین، دوور ھیللی ھنگی چ ساخلەتین دیرۆکی ھلگرتیوون؟ ھنگەر دیرۆک ب خوە فەلسەفە و ریکا تیھزر کرنی بیت، پا دیرۆکا مە ژى ئاڤاھیکە ژ واتەیی ڤالا نینە، پا گەلو بۆچی ھشمەندین مە، پشتا خوە ددەنی دیرۆکی؟ بنیرە ئەم سەرمدەریی دگەل دیرۆکی وەك ھژمارتتا دەمی دکەین. دیرۆک ب خوە رافەکرنا، رافەکرناکە بسەرئیکفە گریدایى. لەورا، “بیرە من تو چەوا دیرۆکا خوە دنقیسی، نەز دئ پیشبینیا سروشتی ھەزا ھیزا تە کەم” (26).

راستە “دەم بابئ تەف راستیانە/ مێکاڤیلی” (27)، بەلئ ئەز باوەرم کورد گەلئ داویییە ل ھەمبەر دیرۆکی ژ خەر رابییئ! لەورا ھشمەندیا مە، ھیشتا ل قووناغا بەری مێکاڤیلی نە/ چەرخئ ناڤینە!

گەلو چما ئەم ژى ب چاڤئ گومانئ، ل ژیدەرین دیرۆکا خوە ناڤیرین؟ باشە ھنگەر دیرۆک مە ڤیر نەکەت و ئەم ژى پیکولا ڤیرکرن دیرۆکی نەکەین، پا دیارە ئەم ھیلین ھەفتەریبین، لەورا قەت ناگەھینە ھەف؟! لەورا پیرانیا ھزرمەند و ڤیلۆسۆفان، ب چاڤئ گومانئ ل پیناژویئ/ دیرۆکی نیریە. ما کئ بزاف کریە، دیرۆکا مە ب ئاویەکی بابەتی شروڤە بکەت، تا نوکە نڤیسینا ڤئ دیرۆکی ب رەنگەکی چیرۆک، پەسن یان دژ ھەف ھاتیە نڤیسین. ب گەلمەپەری، دڤیت کار بو ھشمەندیا دیرۆکی/ “مروڤ، دەم و جەھى” بەھتەکرنا، داکو بکارین گۆتارا خوە دگەل بوویەرین دیرۆکی بگونجینین. ھەر وھا دڤیت خواندن و شروڤەکرنین مە، ڤۆرمەکی گەھشتنا مە بو تیگەھشتنا ئالاقین گۆتارا دیرۆکی بن، چونکو ئەف یەکە ژى ب ڤرەھکرنا کوژیئ نیریئا دیرۆکی دەھتەکرنا، بەلئ پا دیسان تا نوکە ژى کەسەکی ڤەکوئینەکا رژد ل سەر پیکھاتین دیرۆکا کوردی نەکریە. دیارە ئەف ئارپشە ژى، نە بەر ھەمئ ئیرۆ و دوھى نە، بەلکو ژ کووراتی و سەر ھەڤیا دیرۆکا مە و دەڤەری دەین. ئەھال ڤى

دیرۆکی بکەین، چونکو ھەبوونا بوونەمەری ب ساپا ھشمەندی ب خوەیاتی خوە درست دبیت. ب ڤى ئاوی، مروڤ دکاریت ئەلمەینت و پیکھاتین جڤاکی، ل بەر رۆناھیا دیرۆکی رافە بکەت، چونکو دیرۆک شوپەکا فەلسەفە، واتە و بەھیان ب کوننیکستین جڤاکی ڤە گریدەت. بنیرە ئەو دیرۆکا ب نەزانەبوون ھاتیە خواندن و رەخنەکرنا، ئەنجامین نیگاتیڤ بەر ھەمئانینە. ژ بەر ھندئ، پیرانیا بەر ھەمئین ڤى ئەڤلى خرشووینە. ئەھ ئەف پاشخانە، بوویە ھینڤئ رستنا تەڤئ ئەڤلى ڤى دەڤەری، کو ھزرەك بەر ھەمئانینە ژ ھەستین ھشمەندیا دیرۆکی ڤەدەرە. ئیدی ئەف تیکھلیا دگەل لاشئ جڤاکی دبیتە مژارا دیرۆکی، چونکو “ئەو

د سەر ھندئ را، کو دیرۆکا مە یا پیری تراژیدی و داستانە، بەلئ ھەر نڤیسینا دیرۆکا مە ب خوە، جۆرەکی تراژیدی و داستانانە. دیرۆک ب خوە ژى، پەرورەدەکرنا ھەز، رۆل و ھەلوەستانە

دیرۆکا نەم پروسسە دکەین یان نەوا دنڤیسین، نەو ب خوە نە ئارپشەکا زانستیە، بەلکو کیشە ئەڤلکرنە/ پاول ڤاين” (25). ئیدی دیرۆکا مە، دیرۆکا زیزبوونا ھشمەندیا کەڤنەشوڤیا دەڤەری، لەورا ئەم نکارین کلیل، ڤۆرم و واتەیین دیرۆکی ژى فام بکەین.

د سەر ھندئ را، کو دیرۆکا مە یا پیری تراژیدی و داستانە، بەلئ ھەر نڤیسینا دیرۆکا مە ب خوە، جۆرەکی تراژیدی و داستانانە. دیرۆک ب خوە ژى، پەرورەدەکرنا ھەز، رۆل و ھەلوەستانە. تاكو ئەو گەنگەشین ئیرۆ ژى ئەم ل سەر تەف ئارپشین خوە دکەین، دکووراتیا خوە دا گەنگەشین ل سەر تیگەھئ دیرۆکی نە. گەلو دەمال دەسپیکا سەد سالا بۆری، کوردان

نهم ب کووری همر تشتی رابردوی فهکولین/ قولتیر» (30). «مروّف بوونهوهرین دیرۆکی نه و دیرۆک ب خوه ژى، نافهینهکا مهزنا د نافههرا بوون کهسى و بوونا سروشتی دایه» (31).

تیهزرکرن د ئاریشهیین مهزن دا، ب خوه تیهزرکرنهکا گهردوونیه. لهورا ئیرو مروّف نکاریت ل پرسگریکین خوه، ژ دهرقهی باندورا جیهانگریی بنیریت، چونکو بیی قی یهکی ب کورههیا دیرۆکی دهیته بناقکرن. مخابن نهم د تارستان و کورههیا دیرۆکی دا دژین، ئاریشین مه ژى نهجامین نهخوشییین مه بین دیرۆکی نه، چارهسهری ژى تهنی ب ریفورم و رینیسانسا هزری و نهقلی دهیتهکرن. دیاره درهوشهکا هوسا دا بوو، لهورا «رۆپسپیر داخوازا پهراستنا نهقلی دکر» (32).

بهرلین 2024.08.22

ژیده:

1- قیس ماضی فرو – المعرفة التاريخية في الغرب/ مقاربات فلسفية و علمية و أدبية – منشورات مرکز دراسات الوحدة العربية، ط 1، بیروت – لبنان، 2013، ص 98.

2- پول قیین – أزمة المعرفة التاريخية/ فوکو و ثورة في المنهج – ترجمة و تقديم: ابراهيم فتحي، مؤسسة الاهرام للنشر و التوزيع، القاهرة – مصر، 1998، ص 27.

3- عبدالله العروى – ثقافتنا في ضوء التاريخ – المركز الثقافي العربي، ط 1، بیروت – لبنان، 1997، ص 124.

4- د. وميض جمال – الجذور السياسية و الفكرية و الاجتماعية للحركة القومية العربية (الاستقلالية) في العراق – مرکز دراسات الوحدة العربية، ط 3، بیروت – لبنان، 1986، ص 33.

5- جورج هیغل – محاضرات في فلسفة التاريخ، العقل في التاريخ – ترجمة: امام عبدالفتاح امام، دار التنوير، ط 3، بیروت – لبنان، 1983، ص 77.

6- د. محمد فتحي – نماذج من الفلسفة السياسية – مكتبة القاهرة الحديثة، القاهرة – مصر، 1961،

چاخى، نهم دئ كهفینه سهه ریتیم و شوپا درستا «هشمهندیا دیرۆکی/ العروى» (28).

بنیره یاپانیان نه گوت بهختی مه رهشه، بهلکو «ب نافاکرنا مروقی خوه، تولا خوه ژ دیرۆکی فهکر و گهلی خوه ژى پینشدا بر/ رایشاور» (29).

ئهری چما گوتارین مه بین دیرۆکی، دگهل بوویهرین دیرۆکی ل ههفناکهن؟ ب قی یهکی، نهو گهلین هشمهندی ب قوناغ و دیرۆکی نهبییت، دئ چهوا کارن سههدهریی – دگهل دهرهفتین دیرۆکی کهن. ب قان ئهگهران، دیرۆکا مه نکاریه ب هیلین راست بچینه پیش، بهلکو ل دور خوه زفریه و ل داویی ژى ژ خوه خواریه. ئیدی تیگههشتنا دیرۆکی گاههکه بو داریتنا دیرۆکی. ب قی یهکی، نهم تهفگهرا دیرۆکی ل گور قانونین زانستی ناپیقین، لهورا ههرتم دبینه قوربانین دیرۆکی ب خوه.

ئیدی گریدانا کریار و دیاردا دیرۆکی، کاری سهههکیی دیرۆکنقیسانه، ئانکو «داکو نهم خوه وهک دیرۆک ژ رابردوی رزگار بکهین، دقیت

مخابن نهم د تارستان و کورههیا دیرۆکی دا دژین، ئاریشین مه ژى نهجامین نهخوشییین مه بین دیرۆکی نه، چارهسهری ژى تهنی ب ریفورم و رینیسانسا هزری و نهقلی دهیته کهن.

- ص158.
- 7- محمد جديدي — الحداثة و ما بعد الحداثة في فلسفة ريتشارد رورتي — دار العربية للعلوم ناشرون، ط، 1 الجزائر العاصمة — الجزائر، 2008، ص188.
- 8- د. محمد المصباحي — ليو شتراوس: التحالف بين الفلسفة و الدين بوصفه مخرجا لأزمة الحداثة السياسية — منشورات الاختلاف، ط، 1 الجزائر، 2012، ص285.
- 9- علاء الدين الاعرجي — أزمة التطور الحضاري في الوطن العربي/ بين العقل الفاعل و العقل المنفعل — مطبوعات إي للكتب، ط، 5 لندن، 2015، ص145.
- 10- جورج هيجل — محاضرات في فلسفة التاريخ — ترجمة: إمام عبدالفتاح، ط، 1 دار الطليعة، بيروت — لبنان، 1983، ص77.
- 11- جيوفانا بورادوري — الفلسفة في زمن الإرهاب/ حوارات مع يورغن هابرماس و جاك دريدا — ترجمة: خلدون النبواني، المركز العربي للأبحاث و دراسة السياسات، ط، 1 بيروت — لبنان، 2013، ص32.
- 12- المولدي عزديني — فلسفة الحس التاريخي عند نيتشة — مجموعة مؤلفين/ فلسفة التاريخ/ جدل البداية و النهاية و العود الدائم — دار الروافد الثقافية/ ناشرون، ط، 1 بيروت — لبنان، 2012، ص435.
- 26- هاني عواد — تحولات مفهوم القومية العربية/ من المادي الى المتخيل — الشبكة العربية للأبحاث و النشر، ط، 1 بيروت — لبنان، 2013، ص75.
- 27- د. عبدالله العروي — أزمة المثقفين العرب تقليدية أم تاريخية — ترجمة: د. ذوقان قرقوط، المؤسسة العربية للدراسات و النشر، ط، 1 بيروت — لبنان، 197، ص29.
- 28- محمد بوجنال — تاريخانية عبدالله العروي بين المد اليساري الماركسي و المد العولمي المحافظ — مجموعة مؤلفين/ جدل البداية و النهاية و العود الدائم — دار الروافد الثقافية — ناشرون، ط، 1 بيروت — لبنان، 2012، ص546.
- 29- سلمان بونعمان — التجربة اليابانية/ دراسة في أسس النموذج النهضوي — مركز إنماء للبحوث و الدراسات، ط، 1 بيروت — لبنان، 2012، ص131.
- 30- د. مفيد الزبيدي — المدخل الى فلسفة التاريخ — دار المناهج للنشر و التوزيع، ط، 1 عمان — الاردن، 2006، ص131.
- 31- فهد حسين — المثقف و أفق الاعتناق — منشورات ديموزي، للطباعة و النشر و التوزيع، ط، 1 دمشق، 2019، ص12.
- 32- د. مفيد الزبيدي — المدخل الى فلسفة التاريخ — دار المناهج للنشر و التوزيع، ط، 1 عمان — الاردن، 2006، ص48.
- 20- محمد جابر الانصاري — العرب و السياسة: أين الخلل؟/ جذر العطل العميق — دار الساقى، ط، 1 بيروت

ژن وینه یه کئ خودایی یه.*

(۱)

دیسان ژ ناف حهشامهنا وان رهقی، خو د ناف پیشیدا فهشارت! د گهل دهرکهفتنا روژئی چاقئی وان قئی کهفت و لئ خرغه بوون، ئیک ژ وان گۆت: ”من ب چاق دیت، دهمئی دوهی مه غرمب، ژ بن قورمئی دارئ دهرکهفتی، نهو مارمکی رهش بوو، نوزا چهوان بو ئهف جانداره.” یئ دی گۆت: ”نهفرهتین ب سهری مه دهین، ژ وینه!” ئیکی دی گۆت: ”سوند ب خوداوندی من دیت نهو بومهک بوو فری سهر چهقی دارئ.” دیمئی ههمیان تژی گومان و پرسیار بوو، ههر ئیک ژ لایئ خوڤه پرسیار دکهت، ”چ تشته؟” ل تالیئ دهنگهک هات: ”دبیت نهو شهر و خرابی بیت خو ب نازکیئ...” ههمی ل سهر وئ چهندی ریکهفتن، بهر ب پهراستگهها مهملهکهتی بیهن، ههتا چارمیهکئ بیینن. دوی دهمیدا دهنگین جودا بلند بوون، هندهکا گۆت: ”نهو روچ نینه ومکی مه، وهسان نابیت بیژین مروڤه.” هندهکین دی گۆت: ”نهم دشین وئ بهیلین بو خزمهتکرنئ، دهست و پی ههنه، ههلبهت دی شیت کار کهت.” هندهکین دی گۆت: ”ههون بیژن بو سهری زهلامی پیڤه نینه!؟” پشتی دهمهکی دریز دهنگهکی دی گۆت: ”نهم دشین بیژین مروڤه، بهلئ بو قئ چهندی نهو دی پیڤی هنده گوهورینا بیت، د لهشی ویدا بهینه کرن.” نهقی ههمی قهرقهشی، گهلهک دم فهکیشا، ل وی دهمی نهوئ هاتنوچوون د ناهبهر زیندانا پهراستگههی و

“المكان الذي
لايؤنث، لايعول
عليه.”
(أبن عربي)

کوسر شوکعت

داری دهر ئیخستی و ههتا نها، ههش یال دۆر خو دزقریت. ئەم نایبژین ئەف پرسه ل سەر دەمی (سوقرات)ی دهر بازی فەلسەفی بوویه دەمی گۆتی: ”ژ ژنی نفش ژ دایک دبن و ژ فەلسەفی رۆح.” چونکی رههین کیشی کورترن! لی دئ ژ ویرئ ژوردا ههین، پئش (ئهرستو)ی مامۆستایی وی (ئەفلاتون) ل وئ باومرئ بوو، کو زهلام جانداره کئ کامله و ژن یا کامل نینه و قابلئ کهمالئ ژئ نینه. بنیاتی فئ پرسئ ب تهمامئ (ئهرستو)ی دانا دەمی هاوکیشی (هیولی و وینه) دارشتئ، ژن د خانیا هیولیدا دانا کو کیمتره ژ خانیا زهلام تئدا، دوپاتکر ئەف کیماسیه د پیکهاتا ژنیدا، ههتا د پروسیا سکسیدا بو زیدمکرنا نفشی، (ئهرستو) ل وئ باومرئیه رۆح ژ زهلامیبیه، ژن نەشیت بیی زهلام نفشی زیدهکەت. یا راست جاران مروّف دبیزیت داقا ههمی کیشه و تەقنن ئالوز نهمر ژ تەشیا (ئهرستو)ی بووینه و پاشی بووینه تەقنەک چ سەر ناچنئ، ههمی ژئ د سەر مروّفایه تئیدا دهینه ريسان. ئەف بهرئیه (ئهرستو)ی ههمبری ژنی فەکری وهکی خو د جهدا نهما، بهلکی ژ چهرهکی بو چهرهکی گوهورینن مەزن ویران ب سەردا هاتن.

فەلسەفەیا

(یههودیهت-)

مەسیحیهت) ل

وئ باومرئیه کو

بهشئ دویئ ژ

فەگیرانا چیکرنئ

د (سفر التکوین

(۲) ژ (العهد القديم)

هاتیه، کو خودئ

مروّف ل سەر شیوهی خو چیکریه،

لی د بهشئ دووقدا هاتیه؛ کو

خودئ نادهم ل سەر ههمی

زیندانا دهسته لاتئ دکر. ئیقارمکئ بهری رۆژ ئافا بیت، هند ژ ههبوونا خو بیزار بوو، بزاقکر ب وی ناسنئ د ناف دەستئ خو دا، لهشی خو شەق بکەت، دا خو پشتراست بکەت، کا ئەوا د ناف وی لهشیدا چ یه و داویئ ب فئ ههمی بینیت؟! د گهل رشتنا چیکین خوونئ، تیشکا رۆژئ یا تامدای ب رهنگئ ناگری بو گوریا ناگری و د وئ پهنجهرمیا بچووکدا دهر بازی ژور بوو، تیکدا هەر چار دیوار بوونه خودیک و وئئ وئ د ناف خو دا بژکاند، دهنگهک ژ وئ تیشکا بوویه ناگر بلند بوو و گۆت: ”تو ژ ههستئیه پهراسوویا منی، ههگەر بشکئی، ئەوا د بژکیت دئ رۆحا من بیت.” نهکەس د وی دهنگی گههشت و نهکەسئ سەدەما وئ تەرگا ژ نیشکافه باری زانی، هەر ئیکی د جهدا چاف و گوهین خو گرتن.

(۲)

ژن د لههیا نهرستویدا.

حنیهتگرتی نهبه ههگەر ل سەر دەمی نوو

ئیشراقیهک دهنگئ خو بلند کەت و بیژیت ژن

وینههکئ خودییه، برووسیهک

ب پهرستگههان ب کهفیت و

فایروسهک ب کهفیته

ناف سهرمایه دارین!

رهنگه ههگەر

مروّف بهرئ

خو بدهته دیروکا

مروّفان،

تشتهکئ وهکی

پرسگریکا ژنی،

ههلاویستی و

ئالوز و تیر

گهنگشه نهیینی،

دئ بیژئ پرسگریکا وئ د گهل

فەگیراننن خەلقکرنئ سەر ههلاویه. هەر

ژ وی دەمی (لیلیت) ژ قورمئ

خواندگه هین فلسفه ی بوون و چ ژ وان خواندگه هان
رازی نه بوون ژن د ناقدنا بخوونت.

ب هاتنا (دیکارت) ی وچسر خانمک ب
رووکاری ئهف پرسئ دکهفیت، (دیکارت) ب
دارشتنا فلسفه فیهیا خو تمهرمکئ بهیز ل تهفتئ
ئهرستویه تیئی د دمت و پرهکئ ئاقا دکهت، ب
وئ پری فلسفه فیهیا رۆژ ئاقای دهر بازی نویاتیئ
دکتهت، بهرئ بنیاتیئ دیکار تیتهئ ل سهر بیروکهیا
(دیکارت) ی: ”جوداهی نینه د ناقبره لهشی و
رۆحیدا. ”دهینه ئافاکرن و ئهفه ب خو برووسیهک
بوو ب ئهرستویه تیئی کهفتئ، دیسان دیکار تیتهئ ل
وئ باومر نییه چ جوداهی نینه د ناقبره دهماغئ
ژنی و یئ زه لامیدا، دیکار تیتهئ ئیکم خواندگه ه
بوویه ژن قه بوولکری. ئهف برووسیا ژ بهر هیئ
دیکار تیتهئ هاتی ب وئ هیقیئ بوو روونا هیهکئ
د گهل خو بینیت لی (کانت، هیگل، جان جاک
روسو، شوبنهاور، کیرکیگارد، نیشه) ی دهست ژ
ریسانا تهفتئ ئهرستویه تیئی بهر نه دا.

تهفتئ پرسئ ل سهر دهمئ (مارکس) ی و
(فیننیزم) ی ب رهنهگهکئ دی دهینه ریسان،
ل تالیئ ژ بزاقین وان بو دهرختنا ژنی ژ بن
جهنگین وان بیروکهمین زه لام کریه سهروهر و
ژن رادهستکری، همولین وان بو هاندانا ژنی کو
ژ لایئ نابوریه نازاد بیت و گه هشتنا ژنی بو
وئ ویستگه ها وان دهست نیشان کری و گه هشتنا
پله و پوست و کار و رهنهگئ ژبارا زه لامی و
بهشداریا وئ د ههمی بیاقاندا، ئه گهمی بوو
یا ب وئ هیقیئ کو ژنی ب گه هیته که نارمکئ
ئارام، لی سهر بوورا جیهانا سهر دم دوپات دکتهت
کو دوبهرهکی دبیه لایئ دی یئ هاوکیشئ، پرس
کراسهکئ دی ل بهر خو دکر و خو ب رهنهگئ: ”
ئهرئ ژن چ دخوازیت ” زال دکتهت!؟

(۳)

ژن د لههیا غه زالیدا.

ناخا رۆژ هه لاتئ خووانا مهزنترین

چیکریا زالکر و هموا ژ پراسیا وی چیکر.
قدیس (بولس) دهنت و ئهفتئ بیروکهیئ د (العهد
الجدید) دا، د ناڤ نامهین خو دا، دکته بنهمایهک
بو دژاتیائ ژنی و دبیزیت: ”سهرئ همر زه لامهکی
مهسجه، و سهرئ ژنی ژنی زه لامه، نابیت زه لام
سهرئ خو بنخقیتهت چونکی ئه سوورتهئ خودنییه
و روومهتا و بییه، ئه ما ژن ئه روومهتا زه لامییه،
چونکی زه لام نه ژ ژنییه بهلکی ژن ژ زه لامییه.”
د چهرخی سیزدیدا تهشیا تهفتئ (ئهرستوی
دوباره هاته زفراندن، (توما نهکوینی) ب ریسانا
تهفتئ خو ل دور جوداهییا رههوریشالی د ناقبره

همردو رهگهزاندنا (ژن- زه لام) بهرئ بهرکا کیشئ
دا رووکارمکئ نه دیار، ههژیه بیژم (توما نهکوینی)
بنیاتیئ فلسفه فیهیا خو ل سهر بیروکهیا (ئهرستوی) ”
رۆح لهشی بیک دینیت. ” دارشت، ب قئ بیروکئ
دیوارهکئ بلند د ناقبره (ژنی و زه لام) یدا ئاقا دکتهت.
دوقدا (سیگموند فروید) دئ وی دیواری رهنهگ
کهت! (توما نهکوینی) دوپاتیئ ل وئ چهندئ دکتهت
کو پیندقیه ژن یا رادهستی زه لامی بیت، چونکی
ئهفتئ زه لامی یئ تهمامه و ژن ب تنئ بو تهمامکرنا
پروسهیا زیدمکرنئ یه، و هک هاریکارمک بو
زه لامی خهلق بوویه! ههژیه بیژم نهفتن ههنتی ههمی

ب دوماهیک دهیت، دهمی چیروکا ماری قیجاری
 خو ژ ناف ئەفسانەیان رادکیشیتە ناف فەقە.
 (فارابی) ئەو فەیلەسوفی د پتیریا بوچوونین
 خو دا و مکەهف د گەل ئەرستویەتی، د پرسا ژنی
 دا تەمام دژ بوویە، (فارابی) ل وئ باوەرییە چ
 جوداهی نینە د ناڤەرا پیکهاتا ژنی و زەلامیدا و د
 هاوکیشەیا (هیولی و وینە) ب بەر فرەهی ل سەر
 راوەستایە. لئ یاراست جار ان مروّف وەسان هزر
 دکەت کا چەوان ل روژئاقای سەری داڤا تەقنی
 کیشەیین نەمر ژ مێشکئ (ئەرسو) بووینە،
 وەسان ل روژ هەلاتی سەروکانییا کیشەیین نەمر ژ
 کانیکە وەکی وئ زاینە و بووینە لەهی و ب سەر
 مروّقیاتییە هاتینە! گەهشتنا فەلسەفەیا یونانی
 بو ناف جیەانا ئیسلامی ل سەردەمی عەباسیان
 دەرگەه ل هەمبەری گەنگەشەکرنا گەلەک
 پەرسان فەبوو، ژ وان وەکەهفی ژنی و زەلامی،
 هەژیه دیار کەم پرسا چیهتیا ژنی ل روژ هەلاتی
 وەکی روژئاقای یا گەرم نەبوو، بەلکی پرس
 د وەکەهفییدا سەر هەلدەت. بەری بنیاتی ئەقنی
 کیشەیین ل سەر دەستی (غەزالی) هاتیە ناڤاکرن و
 ئەری د بەر هەمی خو (التبر المسبوك في نصحیة
 الملوك) بیروکەیا خو ل سەر حەدیسە پێغەمبەری
 (س.خ): ”ناقصات عقلٍ ودین.“ دەرژت، ل بن
 پەردا قئ حەدیسە (غەزالی) ژن هاقیتە د ناف
 لەهیا خو دا، زیدەرووی نینە هەگەر بیژین؛
 هەتا ئەقرو کەسی ئەو ویرەکی و شیان نەبووینە
 ژن دەر بیخیت، هەر ب بەلگەیی قئ حەدیسە
 (غەزالی) د ناف هەمان بەر هەمی خو دا، دیار
 دکەت کو دقیت ژن ل بن فرمان و چاڤدیریا
 زەلامیدا د ناف مالدا بێنیت، چونکی ژ بەر
 کیماسیا ئەقلی وئ دقیت ئیک وئ ب ریفە ببەت
 و چاڤدیریی لئ بکەت. هەر دیسان ئەوی تەکەزی
 ل وئ چەندئ کر کو نابیت زەلام گوهداریا ژنی
 بکەت و ب بوچوونا وئ بکەت! (غەزالی) ب
 تەمامییا ئەقلی زەلامی مافی دەت کو هەر دەما قیا
 دشتت ژنی بەردەت و کومەکا دی یا مافان، ب

شارستەنیهت و سەیرترین ئەفسانەیان، ل ناف
 رەهین قئ ناخیدا دئ بینی ژن ئەو مار بوویە
 یا گیا ژ گلگامشی ستاندی و دیسان کەفتنرین
 شارستانیهت کو شارستانیهتا (ئاشور)یان بوویە
 د نافدا ژن ملکئ زەلامی بوویە و ژنا ملکئ
 زەلامەکی، یا ئازاد بوو؛ راپنجان رەمزئ وئ
 نازادیی بوو، د ناف مەزنترین شارستانیهتین
 قئ ناخیدا، زەلامی ماف هەبوو ژنی بکریت و
 بفروشیت هەتا مافی کوشتنا وئ ژئ هەبوویە!
 ژنی و ماری پیکفە گریدانەکا مۆکم هەیه،
 پەموندیا ژنی و ماری و ژنی و تەقنی پەراسییا
 زەلامی دئ بو ئیشراقیان هیلین.
 لئ ب دوماهیک هاتنا چەرخی ئەفسانەیان

جاران مروّف وەسان هزر دکەت کا چەوان
 ل روژئاقای سەری داڤا تەقنی کیشەیین
 نەمر ژ مێشکئ (ئەرسو) بووینە، وەسان
 ل روژ هەلاتی سەروکانییا کیشەیین نەمر ژ
 کانیکە وەکی وئ زاینە و بووینە لەهی و ب
 سەر مروّقیاتییە هاتینە

و سەر هەلانا رەهین فەلسەفی ئەقنی پرسی ل
 روژ هەلاتی وەسا ئالوز سەری خو هەلنەدا، دبیت
 ئەقە بو وئ چەندئ قەدگەریت کو بنیاتی بیروکی
 ژ لایئ (محمد) پێغەمبەر پە (س.خ) ل سەر
 هەردوو نایەتین پیرۆز (يا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ
 مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى) (رَبِّكُمْ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ)
 بوویە. ل قیرە بو دەمەکی درێژ چیهتیا ژنی قەت
 بابەت نەبوو، بەلکی ئەو وەک هەڤشکا زەلامی
 بوویە د هەر تشتیدا، هەتا دوماهیک گوتارا
 پێغەمبەری (س.خ) ئامازە دان بوویە ب ژنی،
 ئەو گوتارا دئ بته بنیاتی بیروکەیا ئیشراقیان،
 بو گرتنا وی دەری دو بارە هەمبەری قئ کیشی
 قەدبیت، سەردەمی قئ ئارامیی و وئ هەڤشکینی

بکارښان، وهسان هاته تهفسير کرن کو شیرازی
 ژن ب گیانهومر دایه وسفکرن و خهلقکرنا وئ
 بو وئ چهنډییه ب تنی زهلام خوشیی ژئ بهت!
 سهره رای وئ چهنډی کو بوونا (نبین روشد)
 ی د ناڤ فهلسهفهیایا نیسلامیدا، رک ومکی بوونا
 دیکارتیعتی بوویه، نهو روژه بوو یا مروڤ
 دبیزیت سوپاس بو ههلانتا وئ، فهیلهسوفی
 قورتنی تهفری خو ل تهفتی (غزالی) دمت و
 ومچرخان د فهلسهفهیایا نیسلامیدا روودهت، لی
 پرسا ژنی د ناڤ فهلسهفهیایا (نبین روشد) یدا
 جههکی وهسان مهزن نهگرتییه، ههژیه بیژم
 سهرهلانا پرسا ژنی ل ناڤ جیهانا نیسلامیدا،
 جههکی بهرفرهه لبین چهنگی فقهی گرتیه نهک
 فهلسهفهیایا! ههگر چهنډ ب کوورتنی ژی بیت،
 لی دور پرسا ژنی (نبن روشد) بیروکهیا خو ب
 روهنی دارشتیه، ومک بهرسفک بو جوداهیا
 چیهتیایا ژنی، دوپات دکمت کو ژن و زهلام ژ نیک
 پیکهاتمنه و جوداهی ناقبرایا چیهتیایا واندا نینه،
 نانکو ژ نیک نهفسن! هه ل دور فی گهنگهشتی
 بهرسفا نهرستوی ژی ژ لایئ وپه هاتییه دان!
 (نبین روشد) ی ل سهر فی بیروکهیی، بنیاتی دیتنا
 خو ل دور ژنی دارشتیه، کو د ههمی لایهتین دیتر
 دا ژنی ب ومکههقا زهلامی دانیت، ههروسا د
 کاروبارین ریقهبرنیدا، جوداهی ناینیت ههتا د

(غزالی) ب تمامییا تهقلی زهلامی مافی
 ددهت کو ههر دوما فیا دشیت ژنی
 بهرددهت و کومهکا دی یا مافان، ب کوورتنی
 ههر ژ خوارنی و ههتا نیکاحی، ژن هاته
 چارچوڤهکرن

کوورتنی ههر ژ خوارنی و ههتانیکاحی، ژن هاته
 چارچوڤهکرن. ههر وهسان (غزالی) دبهرههمی
 خو (احیاء علوم الدین) ناماژهی ب وئ چهنډی
 دمت ژن عهبدکا نازکه بو زهلامی، چونکی ل
 جهم غزالی نیکاح جوونهکی عهبدایهتیی یه،
 دیسان ل جهم وی ژنی مافی ریقهبرن و نیمامهتییا
 گشتی ژی نینه!

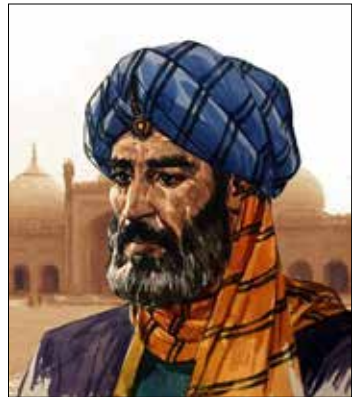
نهف لهیه ل فیره رانهوستا، چهقهکی خو
 بهر ب وهلاتی فارسان هنارت، یئ کو پیشر ل
 سهردهمی نهفسانیهان رهوشا ژنی ژ جهین دی
 باشتر نهبوو، فهلسهفهیایا (مهلا سهری شیرازی)
 یا کو تیدا ناماژه ب نایهتهکی دهیته دان خودای
 جاندارین جودا چیکرینه بو مهرمین جودا، کس
 نوزانیت کهنگی و چهوان نهف لایئ فهلسهفهیایا
 شیرازی ب وی رهنگی وان فیای هاتییه تهفسیر
 کرن، ومکی ناگرکی بهربینه پیشهکی هسک، هاته

مهلا سهری شیرازی

نبین روشد

نبین تهیمیه

ئیکى دەربازى باز نەيى عرفانى بىت، ھەلبەت دى ئىكراست خۇل ھەمبەرى جىھانەکا جودا بىنیت، ئەو جىھانا ب رەمزان نەخشىرى. راستە زمانى رەمزان تىشتەكى نوو نىنە، ھەگەر ئەم لى قەبگەرى دى گەھىنە سەردەمى بەرى پەيدا بونا ئەلف و بىيا ئاقتى، ئەفە ژ لایەكى ژ لایى دى ئاین و شارستەنەتین كەش د تزی رەمزان! پىشتى قى ھەمىيى ژى د جىھانا سەردەمدا رۆژانە ھەر ئىك خۇ دبىنیت ھەمبەرى كوماکا رەمزان، رەمزی چوونا ناڤ جىھانا خۇ يا ئىقترازی، رەمزی چوونا ژورا مالى، رەمزی قەكەرنا نامەيان و... ھتد. ئەرى پەيوەندىا ئىشراقیان و بەرى خۇ دانا ژنى وەك رەمزد كىژ باز نەيى ژ قان دایە، ھەلبەت (ھۆشەنگ شىخ محەمد) د ئىشراقا نوودا ھەتا رادەمەكى قى مزارى ئىكلا دكەت.

لى نھال قىرە دىم بىژم ھەر ئىكى ب خوازىت دەرباز جىھانا ئىشراقیان بىت و د دبىتا وان بگەھىت، دەستپىكى دقیت ژ وئ نھالا ھەمى خۇدىك ئىك، ببوورىت! د ناڤ نھالا خۇدىكان ھەمى مەرتەبىن بوونى دھىنە نىشاندان، ل وئ نھالى دەردۆرا مروقى ھەمى خۇدىكن، رەنگە د خۇدەكەكىدا وىنەيى چىا بىت و ئىك ئەسمان و ئىك دار و بەر و ئىك مار! ئانكو ھەر تىشت تو د قى جىھانىدا بىنى، لى دەمى تو د ناڤ وان خۇدىكاندا دزقرى ھەر ھەمى وىنە وىنەك بىتتە!

ھەگەر ئەم بچىنە دەڤ ئىشراقىين كەش، دى بىنن كو ئەم ژنى ب مەرتەبەپەکا بوونى دانن، (ئىبن عەربى) د ناڤ بەر ھەمى خۇ دا (الفقوحات المكىه) ب درىژى ل دۆر پەرسا ژنى راوہستايە و دىسان بەر ھەمى خۇ يى ناڤدار (فصوص الحکم) ب پەرسا ژنى

ئىبن عەربى

ئىمامەتى و رىقەبەرنى ژىدا. ب ھىڤيا وئ چەندى فەلسەفەيا فەيلەسوفى قورتى دەرگەھەكى قەكەت! لى يا (غەزالى) دانای (ئىبن تەيمىيە) و خواندگەھىن وى دەھىن و ب بوياغا خۇ رەنگ دكەن، (ئىبن تەيمىيە) ژن ھەر ژ موویى پەرجا وئ، ھەتا بىيان ب ھەمىڤە وەك عەورەت دىت و قەت نابىت ديار بىت!

ل تالىيى ژ بزاقىن خواندگەھىن (ئىبن تەيمىيە) و لایەنگرىن وان ئىك دووڤ يا دى بو دەرخستنا ژنى ژ بن جەنگىن نازادىيا سەردەم و ببووكەيىن فەيمىزىمى بىنە دەر، ھەولین وان بو ھاندانا ژنى كو ل بن ئەمىر زەلامى بىت و د مالدا خۇ پارىزىت و راپچىت، گەھشتنا ژنى بو وئ وىستگەھا (غەزالى) دەست نىشان كرى و وئ تىگەھشتى و كار و رەنگى ژيارا زەلامى دقیت، د ھەمى بىافاندا ل بن پەردەيا (تاعەتى زەلامى پاش تاعەتى خودى و پىغەمبەرىيە)، دىسان ئەم گەمى بوو يا ب وئ ھىڤىي كو ژنى بگەھىنە كەنارەكى نارام، لى سەربوورا ئىسلاما سەردەم دوپات كەت كو دوبەرمكى دبىتە لایى دى بى وئ ھاوكنىشى، دىسان پەرس كراسەكى دى ل بەر خۇ دكەت و خۇب رەنگى پەرسا“ ئەرى ژن وەكى زەلامىيە” زال دكەت!؟

(۴)

ژن وىنەپەكى خۇدایە.

ھەگەر ھەر ژ دەستپىكى ئەم ئىكراست پەرسىار ژ شىخى ئىشراقى بکەين، ئەرى ژن رەمزی جىھانا ماددى و شەھووت و خرابكارىيە پە؟ يان ھىرقە بەھىنە سەردەمى نوو و پەرسىار ژ (ھۆشەنگ شىخ محەمد) بکەين، مار رەمزە بو ژنى؟ وەسان ژ ھەردو لایان ئىشراقى ئەم داناینە بەر زمانى رەمزان! يا راست ھەر

دهسټپيکي ټانکو رسمن وهرگرين، دئ بينن ټمو هملگرا گهاندنا پهيامهکي په، ټمو دوپات دکمت کو دجيهانا روحناندا مرجه رهمز ببيت هملگري وينهين جيهانا ټسماني، چونکي بوون ههمي کهليمهيه، ب رهمزکي بهرجهسته بوويه. ههژيه بيژم (هوشهنگ شيوخ محمهد) ټهفي چند د ناډ ټنوويلکرنا شعرين کلاسيکدا ټاشکرا دکمت، ههگر ټهم فهگرينه سر ټنوويلا وي بو شعرين (مهلايي جزيري) دئ بينن کو (سهلوا) رهمزکه ژ رهمزين ټيلاهي، ټاماژميهکه کو خودئ يئ د ناډ ژنهکيدا تهجلی دبيت، ټانکو دهرکهفتنا خوداي د ناډ وينهيهکي خهلقريدا. وسان ب ديتناوي ژن د فورمي خو دا ژنه، مييهکه؛ بهلي د ههقيهدا خو دا ټمو ههم وينهيهکه بو رمنگهدانا ټيلاهي و ههم ژي ټمو رهمزه يئ د ويدا مروډ دسټيت دهربازي جيهانا بلند ببيت و بگههيهته مهرتبا ديتنا جوانيا وي جيهاني. ل څيره (هوشهنگ شيوخ محمهد) بهري مه دته وي چندئ، کو رهمز ههگر ب وانا خو يا رسمن بهيته وهرگرتن، هاوکيشه دئ ب في رهنګي بيت، ژن د ټيک دميدا هملگرا دوو رههناديه: ټيک خودا ټيدا خو تهجلی دکمت کو هملگرا روځا خوديهه و رههاندئ دي وينهيهک مروځيهه وک ههر وينهکي دي يئ ديار، ټانکو وينهيه نهدياري خودئ د ناډ وينهيهکي ديار دا ټيکو دگرن و ټانکو ټمو ټيگرته د وي وينهيدا کامل دبيت. وسان ههگر ژن ببيت رهمز ل جهم (هوشهنگ شيوخ محمهد)ي، ټهډ رهمزه ومهدتا همدوجيهانا بهرجهسته دکمت. ب ديتنا وي ههقيهدا رهمزان دهرگهه بو چوونا ناډ يوتوبيا بلند، بو في ژي دځيت فيري زمان و ټهلف و بينين وي جيهاني بين و ههم ژي شعور پي بکمين. ههژيه بيژم کو (هوشهنگ شيوخ محمهد) ديار دکمت کو جيهانا نزم يا ب رهمزين جيهانا بلند هاتيه نهخسکرن، بو في ژي رهمز ب وانا خو يا رسمن نه دهينه رمتکرن و نه ژي تهفسيرکرن، بو تيگههشتني ټمو تهويلي دخوازيټ.

(ټيبن روښد) ي ل سر في بيروکهيي، بنياتي ديتنا خو ل دور ژني دارشټيه، کو د ههمي لايهين ديترا دا ژني ب وهکههډا زهلامي ددانيت، هروسا د کارو بارين روځهبرنيډا، جوداهي نابينيت ههتا د ټيمامهتي و روځهبرني ژيدا

ب داوي ټينايه، شيوخ مهن بوونا ژني و ديسان فيانا وي ب حمزهکا ټيلاهيغه گريدهت، بنهکوکي بيروکهيا خو بو گوټنا پيغهمبيري (س.خ) د حهجا خواتر خواستنيډا فهگرينيت. ههژيه بيژم (هوشهنگ شيوخ محمهد) د ټيشراقا نوودا في چندئ ب رهنګهکي جودا دداريژيت. ل نها دئ فهگرينه سر مزارا رهمزان، ټمز ل وي سهدهمي راناهستم يئ عارف نهچاري بکارټينانا رهمزان کرين. دئ ټيکراسټ بهر ب ټيشراقين نوو هيم، چونکي ټمو ژ مه د خوازن، ټهم ماري ل جهي وي بهيلين ټمو ژي تهجهليهکه و چ کيشه د گهل نين، مزار ل جهم وان ژ ماري دهربازي رهمزي دبيت.

سهرهري وي چندئ کو (هوشهنگ شيوخ محمهد) بيروکهيا خو ل دور ژني، همر ل سر بنياتي (ژن ژ پراسييا زهلامييه) ددانيت، لي ټمز دشيم بيژم ټموي ټهډ بيروکهيه ب رهنګهکي دي دهربازي ټيشراقا نوو کريه، ب وي رهنګي کو ههگر زهلام بوون بيت روځا وي بووني ژنه، ټانکو د ديتنا ويدا ژن وينهکي ټيلاهييه ب شکهستنا وي وينه ي روځا بووني قابلې بزکاندنييه. همر ل دور زماني رهمزان (هوشهنگ شيوخ محمهد) ديتنهکا جودا ههيه، ټمو وسان ديار دکمت کو رهمز د جيهانا روحناندا جودايه ژ جيهانا مادي، ههگر ټهم د جيهانا ماديدا بهري خو بدهينه زماني رهمزان، دئ بينن ټمو زمانهکي فهبيري و ساديهه، ټانکو يئ نزمه. لي ههگر رهمز ب وانا وي يا

وی بو نهقس و کهمالی (مه‌عریفه)یه، ئانکو ب دیتنا وی خودی ب تنی هه‌لگرئ مه‌عریفه کامله. (هوشه‌نگ شیخ محمهد) دئ دیار کهت چونکی ئارمانج ژ بوونی (که‌شفا که‌نزا مه‌خفیه) و مروّف ب ریکا مه‌عریفی دئ گه‌هیته وی که‌نزئ، و هسان دئ باز نه یئ به‌ردوام بیت، ب ئەفئ چەندئ هم دین و هم ئەقل ژ ی ل جهم چ مروّفان کامل نابن، بو فئ ژ ی سه‌ربؤرا مروّفئ سه‌ردهم باشترین به‌لگه‌یه، چونکی به‌ردوام مه‌عریفه و زانست د پیشقه‌چوون و داهینانی دانه، و هسان دیار دبیت که‌س ژ لایئ ئەقل و دینیقه یئ کامل نینه.

ژ دیتنا ئیشرافیین نوو بو مه‌دیار بیت، کو بابەت د چار چو‌قه‌یی (دینی- فەلسەفی) ب تنی دا نه‌مایه، به‌لکی میراتی خوی ژ ی تیکه‌لی بابەتی دبیت و (هوشه‌نگ شیخ محمهد) ل وی باوهرییه کو نوکه د سه‌ردهمی نوو دا، ئیک نه‌شیت ل دؤر پرسه‌کا ب فئ رنگی تشته‌کی بیژیت هه‌گەر، (دهمی و جهی) به‌رچا‌ف و هره‌نگریت، ئەوی سه‌ردهمی بابەت د ناقبەرا (فەلسەفه و دین) ید، سه‌ردهمی ئیمپراتوریەتان بوویه، ئانکو جیهان د ناقبەرا دوو سه‌نتراندا بوو. لئ چونکی سه‌روکانیین حیکمه‌تا

هه‌روهسان ئەز دشتیم ل قیره دیار بکه‌م کو (هوشه‌نگ شیخ محمهد) ل وی باوهرییه کو ژن ئەو وینه‌یه یئ کو مروّف دشتیت د نا‌ف ویدا جه‌مالا ئیلاهی ب سووره‌ته‌کی کامل به‌رجه‌سته بکه‌ت، ئانکو وینه‌یی ژنی پتر ژ هه‌ر وینه‌یه‌کی دی شیا‌یه ره‌نگفه‌دانا وی جه‌مالی بکه‌ت. (هوشه‌نگ شیخ محمهد) فئ چەندئ د نا‌ف شعرین کلاسیکدا باشتر دیار دکه‌ت.

نه ب تنی ژن وەک ره‌مز د دیتنا (هوشه‌نگ شیخ محمهد) یدا جوداهی هه‌بوویه، به‌لکی دیتنا وی ل دؤر حەدیسا "ناقصات‌العقل و الدین"، ژ جوداهی هه‌بوو، ئەو ل وی باوهرییه هه‌گەر ئەم ب خوازی باس ل نه‌قس و کهمالی بکه‌ین، دقیت ئەم ده‌ستیکی هه‌م بزانی ئەو نه‌قس و کهماله د کبژ باز نه‌یدایه و هه‌م ژ ی بزانی پیه‌رین مه‌ بو وی نه‌قس و کهمالی چ نه. (هوشه‌نگ شیخ محمهد) ل دؤر کهمالی ل سه‌متا ئیشرافا که‌فن ده‌یت، کو هه‌می مروّفان ب گشتی بی جوداهی قابله‌یه‌ت هه‌یه ب گه‌ه‌نه کهمالی، ئانکو ب گه‌ه‌نه مه‌رتبه‌یا (مروّفی ره‌سن)، هه‌مه‌ری فئ ژ ی هه‌می مروّف قابلی نه‌قسی ژینه، به‌لئ ل قیره پیه‌ری

نهم ټیټیگههین، کو ټهوی و مکی همر مقامهکی دی
 دولا همنه(خیر و شهر- باش و خراب- جوان کریت)
 ټهغه ټهو پروینه بین ټهم د همر وینهیهکی بوونیدا
 دبینن، لی دبندر ټمدا همر ههمی ټیکه، ټانکو همر
 ههمی چاکیه، لی ټهم ب ټفسیرین جودا ټفسیر
 دکهین. ل دووټ ټی ههکه ټن د مقامی مومکن
 ټیدا بیت د لایهکی دیدا بوونا وی واجبه و ټهم دی
 ټی چندی د ناټ عرفانا خویدا باشتر بینن، ټانکو
 ټهم دشین و هسان ټیټیگههین ههگمر ټن دهر د بیت د
 ههمان دهمیدا دهرمان ټی همر ټهوه، یان ههگمر شهر
 بیت خیر ټی همر ټهوه! ټهف گرنیدانه پهیومندیهکا
 وجودیه، ټانکو ټهو همر ټهو شهر و دهرده ټیکه بو
 زرگار بوونی و (هوشنگ شیخ محممد) د ټهویلا
 چیروکا (مهم و زینی) دا ټی چندی دیار دکمت .
 ل داوی ټهم دشین و هسان بیژین کو ټیشر اقیین
 نوو ل وی باومرینه کو دیتنا فلسفهیا یونانی و
 دیتنا دینی ل روژهلای ل دور ټنی کیشهیهک
 دورستکریه د بنیادا نهویوه، بو وی چندی
 ټهم ټی بزاینن مهرجه ټهم ټنی د مقامی وی
 بی ههقی دا کو وینهیهکی ټیلاهییه بینن و همر
 دیسان ههگمر ټهم ټهگمرینه سهر میراتی خوی
 دی بینن بابست ب رهنهگی جودایه.

مفا ټنهقان ټیدهران هاتیه وهرگرتن:

- ابن عربي، الفتوحات المکیة، ضبطه و صححه،
 أحمد شمس الدين، ج1.
- ابن عربي، فصوص الحکم، تحقیق و تعلیق، د. أبو
 العلا عفيفي، مكتبة الازهری.
- ابن رشد، الكشف عن مناهج الادلة في عقائد الملة،
 قدمه و علق عليه، أحمد شمس الدين.
- ابي حامد الغزالي، التبر المسبوك في نصيحة
 الملوك، ضبطه و صححه، أحمد شمس الدين.
- فراس السواح، لغز عشتار الالهة المؤنثة و اصل
 الدين و الاسطورة.
- نزهة براضة، الاونثة في فكر ابن عربي، ط1 2008.
- ا.د. امام عبدالفتاح امام، أفلاطون و المرأة، ط2، 1996.

*ټهف بابسته پشهکه ټ پروژهیهکی مهزنتر بی
 فهکولینی.

ټیشراقی، ټاینهک و کهلتورمک و زمانهک ب ټنی
 نینه، دا ټهم د جههکیدا ناسی بینن و د زاویهکی
 بتنیرا بهری خو بدیهینی. دهمی ټهم ټهگمرینه سهر
 میراتی خو، ل ویره دی ټاشکمر اکمین، کا ټهسلنی
 میراتی مه و هسان بوو یان پهردهیهک ټ وان
 دویان کهټیه بهر!؟

ب ټهفی رهنگی چهوان هزر بکهین، ټن د
 میراتی مه دا چهوان بوو، یان د میراتی مه دا
 ټشتهکی جودا ټهوا مه دیارکری ههیه؟ ل دور ټی
 چندی (هوشنگ شیخ محممد) دوپاتی ل ټهفی
 چندی دکمت و هسان دبینت ههگمر ټهم ټهگمرینه
 سهر میراتی خو(عرفانا خوی)، دی بینن کو
 بابست جودایه، ټنی ویلاهیست کریه و ټن شیایه
 بیته(خودایار) و ټنه روودانا پهیدا دکمت، ټهوی
 هیژین دیار و نه دیار همنه، همر ب وان هیژان
 خواندنن ددهته نوویاتنی، ټانکو ټهو سهروکانیا
 حکمتهی بوویه، وینهی جوانی و عهقی بوویه.
 بو ټی چندی (هوشنگ شیخ محممد) د ناټ
 میراتی خوی ټ داستان و لاوک شعرین کلاسیک،
 باس ل حکمته و شیان و شههرزای و ویرهکیا
 ټنی کریه. ټهو دوپات دکمت کهلتورمک خودان
 ټهف میراته بیت، ب ټی رهنگی ټیک نهستی د
 ناټ وی کهلتوریدا بهیت ټنوو پرساری ل چهټیا
 ټنی بکهت و ل نهقس و کهمالا ناقلی وی بگهریت.
 ټانکو ب ټهفی رهنگی و بو وی چندی ټهم باشتر
 د دیتنا ټیشراقی ل دور ټنی بگههین، دټیت وی
 بکهین یا ټیشراقین نوو دخوازن، ټهگمرینه سهری
 و رهین روناهیی د ناټ میراتی خویدا کهشف
 بکهین. همر دیسان ههگمر ټهم گههشتینه دهستیکی،
 دټیت بزاینن دی چهوان ژوردا هیین، بو وی چندی
 دهمی بلند دبینه ټه، د کیشهیا مه دورستهکری دا
 نه ههکنگین. ل دور ټی چندی (هوشنگ شیخ
 محممد) ل وی باومرینه ټهوا دهیته دیتن کیشه،
 د ټهسلدا کیشه نهویوه، بهرناقل نینه هیژمهکا رهها
 کیشهکی یان شهر و خرابیهکی خلق بکهت، دهمی
 ټهم دبینن کو ټن مقامهکی بوونیه، وی دهمی دټیت

قەكۆلپن

72

- نپشانپن خواندنن د زمانن كوردن دا

85

نزار محمەد سعید
- بۆچوونەك ل سەر بنەماپن وەرگپانن
صادق صلاح

نیشانین خواندن د زمانن کوردی دا

پشکا (1)

پیشگوتن

خالبهندی، یان نیشانین خواندنن د زمانن دا، نیشانین واتهدارن، ل نافهرا پهقان یان رستهیان ددهما نفیسینن دا جهن خوه دگرن و سیستهمهکی پیکهاتیه ژهژماره کالقین و نیشانین دهینه ب کار نینان بو ریخستنا نفیسینن، مهرهم ژئ نهوه، پهقان یان بهشین رستهیی ژیک جودا بکن. کۆمهلهکا نیشان و هیماین نهدهنگدارن، شاره زاین زمانان لسه ریکهفتینه، کو دهقین نفیسینن دا ب کار بینن، پیخه مهت ریخستنی و هیسانکرنا واتهیان و تیگه ههشتنی، ب نهرکی دهستنیشانکرنا جهین دابرینی و راوستیانی و دهستپیکرنن رادبن. ههروهها خویاکرنا تونین دهنگی، ژ بو هیسانکرنا رامانین پهیف و رستهیان ب شیوهیهکی تاییهتی، و کردارا خواندنن ب گشتی.

نزار محمد سعید

راوهستاني و بيهنقهداني. ٺم دکارين بيڙين کو کاري ٺان نيشانان، کاري رپيشاندهرپي به، مينا هيماين هاتن و چوونئ، يان رولي پولي سي هاتن و چوونئ، يا ڙ هميان گرنگر دخالبندي دا ٺهه بزائين؛ ل هن ٺمردان دهما د جهي خواه يي پيدفي دا نه هاتن، جهي خواه نهگرتن، واتهيا رستهبي دهئته گو هورين.

پرانپيا بسپورين زمانان ههٺرانه، کو چ رينماين (ٺوفيشيل) رسمي بو خالبندي نين، واته نه ب ياساي هاتينه دانان.

خالبندي هٺمارهڪال ههٺهاتن و نهرپتان ڙ بو ههنه؛ هن ڙ وان گلهڪ دکهٺن، يين دن ڙي ههتا رادهڪي جهي خواه، قوناغ ب قوناغ د دهقي نفيسي دا گرئينه. دفي نفيسي دا دي ب کورتي باسي ٺان سومولين (هيماين) خالبندي كهين، يين کو ٺم د زماني کوردي دا ب کار دنين.

د قئ باسڪرنئ دا گهره بهرسف بو ٺان پرسپارين ڙيري ب تيروتسهلي بهينه دان:

- كهنگي نهف هيمايه دهينه بكارنينان؟
- كيڙان هيما دگهل ههف دهينه بهراورد کرن و (چاوان)؟

- فورمي وان يي چاوانه؟
- جهي هيماين گهره ب دروستي ل کيرئ بيت؟

هر وهڪي مه ٺماڙه پي داي، ههتا نوکه مه چ ياسا و رينما و ريڪهٺن، سهبارا چاواني يا بكارئينانا ٺان هيمايان نين، لهوما مهرج نينه هر بكارئينانهڪا بهروفاڙي يا شاش بيت. نهف بزاقه تنئ ڙ بو هندئ يه، ٺم ريچارهيهڪي فهينين، رهوشا زماني خواه يي نفيسي هيسانترو باشتر لي بکهين.

تهفي کو گلهڪ جياوازي د ناڦ زمانان دا ههيه، نهخاسمه شيوهي ٺافاڪرنا رستهبي، تپين نفيسي و ههتا داويي، لي ٺم دکارين ههتا رادهيهڪي، بو بزاقين د قئ واري دا، لشت و مفاي ڙ سهربورا زمانين ملهتتين دن وهربگرين و

ب واتهيهڪا دن، خالبندي ناقهر - و - دائبخسنا زماني يه. مههست ڙي ٺهوه، ستروکتورين دهقي، ب تايهتي يين رستهبي، رون و بهرجسته بکهن. ب شيوهيهڪي گشتي بو ههمي كهسي باشه، د خالبندي دا درههوان ين، نهمازه: بسپورين پيداچوونئ ل کوڦارو روڙناميان، ماموستاين زمانان، فيرخوازين ماستري و دكتورايي، راگهياندڪارين راديو و تهلهڙيونان، گو تارخوين، گو تارنقيس، نفيسر، نهمازه نفيسرين چيروڪي و روماني، نفيسرين پهرتوڪين فيرگههان.. هند.

ڙ بهر گرنگيا ٺان نيشانان، زانينگهه و ناقهدين زمانهواني، ل تهڦايا ولاتين پيشكهفتي، ماتيهڪا بيقام مهن ڙ قئ بابهي دکهن. هر چهند سالهڪان، ب دههان فهڪولينان لسر نهجام دهن و پهرتوڪان لسر دوهشين.

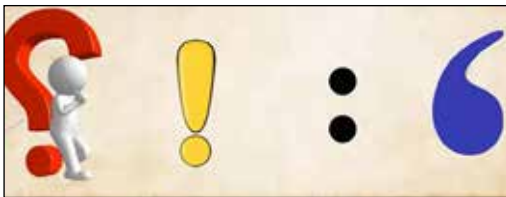
دهما مروڦ ل هن پهرتوڪ و روڙنامه و کوڦار و نامهين دام و دهزگهين ميري و نهميري، ل راپورت و فهڪولينان دننريت، دي بينيت پرن ڙشاشين جودا، ڙ وانا ڙي شاشين خالبندي. نهف شاشيه بيگومان ٺالين هوير يين دهرينا ٺاخفتي، دشوين و وان پهيوهدين قايم، يين کو گهرهڪه د ناقهرا توخمين موڦڪي دا ب تايهتي، و تهڦايا تيڪستي ب گشتي، ناهيلن، ٺان پهيوهديان تيڪ دهن، جارنا ڙي تم و مڙاوي دکهن.

وههيه نهگوهدان بو ٺان نيشانان، بزقريته وي يهڪي، هن نفيسر هزر دکهن، کو خالبندي کارهڪي ساڪارو ساده و سهرفهسرفهيه، ڙ لهورا گرنگي نادهني، ٺم بو هندئ دچن، کو تنئ بو کاري جوانڪرن و جوانڪاريا نفيسي نهف نيشانه بکار دهين.

خالبندي د تيڪستي دا نهبيت، ٺم تيڪست دي يا (لال) بيت، و ڙ كهسهڪي ٺينفيعالي، يي شويستي بيت. کو ديسا دي ڙ ناقهروڪين دهنگدارين پيدفي قالا بيت، ڙ بهر نهبوونا تونين دهنگي، و جهين

جەئین دروست ژ بیژن شاش، دەما بکارئینانا قان
هیمایان. واتە ل کیژان جەئی د رستەئیی دا چئ
دبن، و ل کیژان جەئی چئ نابن، یان ل کیژان
جەئی، دو جوړین هیمایان، دکارن جەئین هەقدو
بگرن، کو دیسا ل کیژان جەئان، هەکە چ هیمایان
نەدەئینی دروستە، تو ناکەفئ یە شاشیئ.

ل داویئ ژئ دئ بیژم، هەکە تە خوە دیت تو
یئ ب گۆمانی، دودلی چاخئ بکارئینان هن ژ قان
نیشانئین خواندنی، ئەف نفیسینه، هەتا رادەبەکئ
دئ هاریکاریا تە کەت، بو نەهیلانا قئ دودلی و
گۆمانئ، بو قئ چەندئ ژئ، مە هژمارەکا باش
ژ نمونەئیان، بو هەر جوړەکئ بکارئینانا قان
نیشانان ئینانە، هەر وەها ژا ف تئیینی ژئ، مە
داینە کئلهکا قان نمونەئیان. وەکو رینمایین پئدقئ،

کو گەرە د پراکتیکئ دا بەئینە پەیرەو کرن.

ل داویئ دی بیژم؛ راستئین د نفیسینه دا، ئەو
ب سایا سەری مامۆسیایین منە، و هەر شاشیبهکا
بەرچا ف دکەفیت ژئ، قوسیری ژ منە.

رۆلئ نیشانئین خواندنی

نیشانئین خواندنی گەلەک دکەفتن، کەسەکی
بو جارا بەکئ ئافراندینە، دا سەحکەئینی ئەو چ
کەسە؟

دیرۆکا نیشانئین خواندنی دزقئیتە سەردەمی
لاتینی و گریکان، هینگئ پەیدابووینە. ئەلیفبئیتکا
گریکی ژ ئەلیفبئیتکا فینیقیا هاتیە وەرگرتن،
کو ژ راستئ بو چەئ دەاتە نفیسین، وی چاخئ
نیشانئین خواندنی نەبوون، هەر وەها نافەر ژئ ل
ناقەرە پەیفان نەدەئینان بو جوداکرنا هن پەیفان

ناهئیتە ماندەل کرن کو هەتا نوکە، بزاقئین مە د قئ
واری دا دقەلسن.

هەتا نوکە هژمارەکا پئش چا ف ژ مە، ئەم
ئەقئین د واریئ نفیسینه دا دکەبتین، قان هیمایان
کئیم ب کار دئینین، هن ژ مە ژئ د نفیسینئین خوە
دا وەکو پئدقئ، د جەئ خوە دا بکار نائینن و
ئەف دیارە ژئ - ب من وەرە - بو دو ئەگەران
دزقئیت:

ئیک: دام و دەزگەهئین پەیرەندیدار (زانینگەه،
خواندنگەه، دام و دەزگەهئین میری، رۆژنامە و
کوژار، سازیین وەشانئ، هتد) دروست دانانا قان
هیمایان ناکەنە مەرچ، واتە ئەم دکارین بیژین،
بەهای نادەئنی.

دو: ئەم د قئ واری دا دکەمسارین، وەهەیه
ژئ جارنا ژنەزانین، قان هیمایان ئەم ل جەئین
وان بیژن دروست وەکو پئدقئ نادەئین.

هیمایین ئەف نفیسینه ب خوە فە دکریت، ژ
قان سئ گروپئین ژیری پئک دەئین:

أ- هیمایین رستەئیی پئکفە گریدەت (، ؛ -) ((

ب- هیمایین داوی یا رستەئیی. (؟ !)

ج- هیمایین پەیفقئین تاییبەت، یان دەقەکئ

وەرگرتی (، “، “، “، “)

هەر وەها ل کئلهکا قان هیمایان، هن هیمایین
دن ژئ هەنە، مینا خیچکئین خواری هەم بو ئالیئ
چەئ هەم ژئ بو یئ راستئ / \، هیمایین دەربیرنا
هەست و نەستان، و خیچکا کورت یا راست -، و
خالئین ل پەئ یەک (...). دئ هەکئ ل دەف وان
ژئ راوەستین.

د قئ نفیسینه دا، هن نامۆژگاری ل فر و ل
ور بەرچا ف دکەفتن، لئ وەهەیه مەرو ف نکاریت،
هەمی جارا پئگیرئ پی بەکەت. د پراکتیزەکرنا قان
هیمایان دا، گەر چئ جارنا دودلی پەیدا دبیت،
لئ بەردەوامیدان و بدستفەئینانا سەربۆرئ د قئ
واری دا، کارئاسانئیهکە بو فەدیتنا، رێچارە و
سەنگەلائیئ، بو قئ دودلیئ.

سەربۆر رێچا هەری باشە، بو ژئک فافارتنا

دگهل لاتینیئ گونجای بوو، بیی هیچ قوسیرییهك کارئ خوه دکر، هر وه سال سهدسالیا چارئ پینشی زاینی، خیچهك ل ژیر پهیقا یهكئ ژ هر بهشهکی ژتیکستهکئ ددینان، ژ بو هندئ خواندهقان بزائن، کو ئەفه بهشهکی نوی دهست پی کر، ب زمانئ گریکی دگۆتنه فی خیچئ-Par-agraafos .

ل ناقهراستا سهدیین ناقین، پرائییا فیرگههان، نیشانین خواندنی یین نها کار پی دهیته کرن، ب کار دئینان.

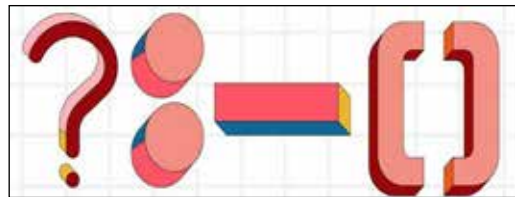
وان هر ل وی سهردهمی، گرنگی ددانه ناقهرا بیهنقهدانئ، میلودی یا خواندنا پهیقان و رستهیی ب شیوهیكئ گشتی، بو گههاندنا رامانئ ب شیوهکئ زل و بهرچاڤ. ب عهرمی دبیزنه فی رنگئ خواندنی: (القراءة التصویریة للمعنی)، هر ل وی سهردهمی نیشانهکا دن کهته ناف نیشانین خواندنی، ئەو ژئ نیشانا پرسپاری یا گریکی بوو، بهروقاژئ نیشانا خالبورئ(؛)، واته بۆر ل بنی بوو، خال ل سهری. دوسهد سالان پشتی هینگئ، نیشانا گریدانئ، ئانکو خیچک پهیدا بوو، ل سهدسالی یا چاردئ ژئ، دهبل خیچکئ (- -) مل دانه کیلهکا نیشانان.

ل ناقهرا سهدسالی یا سیزدئ خیچکا نهقی کری (/)، ئەو ژئ ومکو نیشانهکا بیهنقهدانئ دهرکهفت. نیزئ هزارو چارسهد و پینجئ سالان، فی نیشانئ ئەرکئ 'پیهنقهدانئ' پی هات بوو سپارتن. پشتی هینگئ خانهنشین نهکرن، کارمکئ دن بو قهدیتن! هر وه سال داوی یا سهدسالیا ههقدئ ژئ، هن ناقین مودیرن دهینانه سهر نیشانان و نیشانین خواندنی و گازیئ ژئ نوی ب کار بوون.

ههر دو زمانین فرهنسی و ئیتالی، هر ژ دهستپیکئ، ژ باشترین زمانین روژئاڤا دهاتنه هژمارئ، بو بکارئینانا نیشانین مودیرن یین خواندنی، د پهرتووکین دیروکئ دا هاتیه، کو عهرهبان بهری بوسلمانهتیئ، ههول ههجووینه بو

ژ ههف، گریکان ل فی سهردهمی، پهنا برنه بهر دهینانا خالان لسهر پهیقان، دو، سئ، ههتا چار خالان لسهر ههف. کهسئ بو جارا یهکئ ئەف سیستهمه قهدیتی، قهکۆلمر و رهخنهگر و زمانزانهکئ بیزهنئی بوو دگۆتنئ -Aristo-lphanes ناقهرا (نیزی 180-257 پینشی زاینئ). ئەف زانهیه ل بیزهنئه کو نها دبیزرنئ نیستهمبول ژدایک بوویه.

ژ ویرئ بو خواندنی قهستا ئەلیکسهندر کریه، لسهر دهستی زینودوتوس، وکالیمچوس و دیوسیپون ی خواندیه، دهما گهههشتیه شینست سالیئ، بوویه مهزنی پهرتووکخانا ئەلیکسهندری، ل قیرئ تبابهکا قهکۆلینین زانستی، لسهر ههلبهستین هژمارهکا هوزانقائین گریکی ئەنجام

داینه و وهساندینه. ژ وان هوزانقائان: هومیرؤس، پیندارؤس.

بو بهرزکرنا خواندنی ب رههوانی، پهنا بریه بهر نیشانین خواندنی و ئەکسینتی. یهکهمین فهرهنگا زمانئ گریکی لسهر دهستی وی هاتیه دهینان. قهدیتنا وی بو ئەکسینتی پآپشتییهکا بیقام مهزن بوو، نهمازه بو تیکستین گریکی یین کهفن، کو دیسا هر فی زانای یهکهمین فۆرمین نیشانین خواندنی ئافرادن: چهند خالهک بکارئینان بو ژ ههقدابرااندنا بهشین رستهیی، ژ بو هندئ دهرفتهکئ بو بیهنهلکیشانی، د دهما خواندنی دا قهیینیت.

هولئ ب فی ئاوابی، خال بو بیهنقهدانهکا دریز، و بۆر بو بیهنقهدانهکا کورت. ئەو سیستهمی ئەرستوفانیسی داهینای، گهلهک یئ

پروسیا خواندن و هم ژ ی یا تیگه ههشتنی،
دئ باشر بریفه چیت.

3- کارئ خواندن ب سانا هی دننخن، دهمی
خواندهفانی، ل ناقبره را میزه کرنی و هولین
تیگه ههشتنی، ب فیرو ناچیت.

ب گوتنهکا دن، دهقی نیشانین خواندن تیدا ل
جهی خوه هاتین، خواندهفان دئ زویتر خونیت و
باشتر مهرمین ل پشت دهقی و مرگریت.

4- نهف نیشانه ب نیرینا نفیسهری، مینا
ناماردهین دهستانه دگهل ناخفتنی، دهربرینین
دروونینه و تونین دهنگی واتهین راستهقینه
بهرجهسته دکهن.

5- ههروهسا نیشانین خواندن، بابتهی ریک
دننخت، زمانی سپههتر لی دکته، دارشتنا
وی باشتر دقههینیت، ب ناوایهکی وهسان
کو خواندهفان خوهش و رههوان بخونیت،
تیگه هیت و ژ خوه را تام و مهرهقی ژئ ببینیت.

خال (.)

خال واتهیا ب داویهاتنا رستهی ددهت، هن
دیژنی ”راوهستان“، یهکسر ل پشت پهیفا
داویی یا رستهی، بی هیلانا ناقبرئ دهیت، ب
مهرجهکی نو رسته واتهیا پرسپاری، یان یا
سهرسورمانی ههلهنگریت، بکارئینانا وی ژ ی
ب شیوهیهکی گشتی کارهکی هیسایه، چ گومان
و پرسپار و دودلی هیلناگرن، لی دهما ب ههفرا
دگهل هیمایهکا دن دهیت، بیگومان وی کافی
چوره سهرگیزیهکی دننیتته ریکا نفیسهری.
خال ب شیوهیهکی گشتی، ل فان جهان دهیته
بکارئینان:

1 - خال ژ تهف هیمایین دن پترتر، بو ب
داویینانا رستهی دهیته بکارئینان، پشتی
رستهیهکا سروشتی یا واتهدار دهیت:

* باژیری مه یی جوانه.

* نهفرو سهقایهکی گهلهک خوهشه؛ کهیفا من یا
هاتی، کو نهف نهفروکه کار ناکهم.

نهف نیشانه ناخفتنا نفیسکی ریک دننخن و
هاریکارییا تیگه ههشتنا وی ناخفتنی دکهن.

4- نیشانین ناماردهین د پروگرامکرن و
ماتماتیک داب کار دهین: (< > * \ |] &)

گرنگیا نیشانین خواندن

نهم دکارین گرنگییا نیشانین خواندن، د فان
خالین ژیرین دا خویا بکهین:

1- نهف نیشانه، کارئ تیگه ههشتنی ل
دهف خواندهفانی ب سانا هی دننخن. مهبهستان
شروقه دکهن، و پهیقین لیکدای رون دکهن...
دهمی خواندن، نهف چهنده ژ ی ژفی نمونهین
بهلی دبیت:

1- خوش زه لامه.

2- خوش زه لامه!

3- خوش زه لامه؟

تهقی کو نهف رستهیه د ههر سی حالهتان دا،
ههمان رستهیه، ژ دو پهیقین وک یهک پیکهاتیبه،
یهک رستهیا سنیاره کریه، لی ژ نالیی رمانیقه،
ژ ههف جودانه، واته ههر رستهیهکی ب سهرئ
خوه، رمانا خوه یا تاییهت ههیه.

رستهیا یهکی، رستهیهکا ناساییه، یهکی
پهسنا زه لامهکی ددهت نیشانا گازیی، سورمانی
د رستهیا دوئ دا، نهف رسته کریه، رستا
سورمانی، ددهما گوتنی دا تونهکی دهنگی بی
تاییهت ب خوهقه دگریت، ههروهها دهربرینهکا
دروونیا گریدای سورمانی ژ ی، ب خواندهفانی
قه خویا دبیت. د رستهیا سنیی دا، نیشانا
پرسپاری، نهف رسته کریه رستهیا پرسپاری،
بیژر، یان خواندقان بی ل قیره پرسپارمکی
دکته، دقیت بزانیته، کا نایا نهف زه لامه، چ
تهرزی زه لامایه.

2- نهف نیشانه وهکو ریپیشاندر، جهین
ژیکجوداکرنا رستهیان و پارقهکرنا موفکان
بهلی دکهن، کو دیسا نهو جهین گهره خواندهفان
ل نک بیدهنگ ببیت... هولی ب فی ناوایی، ههم

2 - جارنال جەھن خالی، خالبۆر (؟) دەھیتە بكارنیشان؛ كو پەيوەندىن ل نابقەرا دو پەيامان دا ب هیزتر لى دكەت، لى بۆر ب تەنى جەھن خالی ناگریت. مرقوف دكاریت جياوازی یا ل نابقەرا خالی و بۆرى، ببهستنا ميلودی یا رستەيى بزانیت: دگەل بۆرى ميلودی یا رستەيى پىچەكى بەرەف بلندىن قە دچیت، بۆ خالی و (هەتا رادەيەكى بۆ خالبۆرى ژى) ئەف ميلودی يە بەرەف نزمى قە دچیت:

* ژ بەر رهوشا خوه یا تەندروستی، ئەز سوباهى نكارم ل جقینى نامادەبیم؛ هیفیدارم د جقینا داھاتی دا، بكارم بەشدار بيم.

3- نافنیشانی پەرتووکان، یین تیکستان، ژ بەرکو نەرسەيىن دروستن، لەوما خال ل داوی یا وان ناھیتە دانان. نفیسینی ل ژیر وینەیان، د کوقار و رۆژنامە و پەرتووکان دا، وان ژى خال ل داوی دەھیتە دانان، لى گەر تەنى ناف بیت ل ژیر وینەى، بۆ نموونە:

* (كارزان سەعید، یان كارزان ل ناف باخچەيى مالى)، وئ گاقى خال ناھیتە دانان.

4- سى خالین ل پەى یەك (...): ئەف جورى خالان د وان رستەيان دا دەھین، دەما دەبرینا تىشتەكى نەچاقەریكى دەھیتە کرن، یان بۆ برین و قوتكرنا واتەيەكى، یان بۆ تىشتەكى دودلى تیدا هەبیت، یان ژى بۆ سقكرنا كارەكى، یان كاودانەكى:

* من گوتى تو دخوازی ژكەرما خوه ... "لى دەرفەت نەدا من ناخفتنا خوه ب داوی بيم". " * من هزرکر ... من دخواست"، وى خوه قەكیشا، دودلیا خوه بەلى کر.

* بریقەبەرى ئیمیلەك ژ من پرا شانە، كو پیدقى ناکەت سوبەهى بچمە کارى...

هەر وەها ئەف خالە دەقى دا، جارال شوینا پەيقەکا ناتۆره و نەهەژى ژى دەھین. كو دیسا جارنا نفیسەرى دەقى ئەدەبى، قالاھییەكى ب سى خالان یان پینتر پیر دكەت، مەبەستا وى ژى ئەوه،

خواندەفانى سەرىشك بکەت بۆ دانانا پەيقەكى، یان ژى رستەيەكى، ژ بۆ هندی بەشدارى یەکا کارا د خواندى دا بکەت، بشیومەكى وەلى پینتر مەرقى ژ خواندى وەر بگریت، وەکو بەشدارى نفیسەرى دەقى، نەتەنى خواندەفان:

* ئەفرو د ناخفتەكى دا، سەروك وەزیری دوبارە کر: "ئەف کابینە ل گۆنتین خوه یین دگەل خەلكى گۆتین لئفە نابیت." (...)

بۆ پتر پیزانان، خال ل فان جهان ل داوی ناھین:

- نافنیشانی سەرەكى و نەسەرەكى:

* هەنگ و ستەنگ

* دیمەنى ئىكى

- بۆ نفیسینا پەروارى:

* دەوك، 5 ی ئادارى 2004

- پىشتى نافنیشانى كەسەكى، یان جەھەكى:

* شىروان عبدالرحمن

* دەوك - ماسيك 2

* كولا نا نەورۆز 12

- ل نابقەرا نمارا، ژماران و تىپان، خال دەھیتە دەیان، لى ژمارە یان تىپا داوی، نابیت خال بەھیتە دەیان:

1.2.3.4.5

ا.ب.ج.د

- ل پىشت نیشانا پرسىارى (؟) و یا گازى. (!)

5- خال پىشتى تىپىن یەكى ژ نافى ژى دەھین،

تەنى ژنافى، نە ژناسناى:

* خوەدیى هەلبەستا "نەردى خەرابە"، هوزانقانى ئنگلیز (ت. س. ئیلیوت)ە.

خال و نمارە

6- دیسا خال دەھیتە ب کار نیشان بۆ ژیکجوداكرنا نماران گەر نمارە ب لاتىنى بن:

بابەت رۆپەل

* پيشەكى 3.2

* وەرارانابۆرى 4.5.6.7.8.

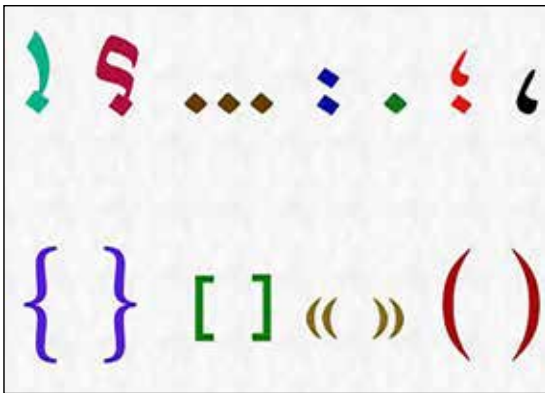
بكار ئینانا وان:

1 - بۆرۈنكرنا تىشتى:

* يەكى گۆتە (ئەبو تەمامى): چما تو وئى
 نابىژى يا مروّف تى بگەھىت؟
 گۆت: چما تو وئى تىناگەھى يا مروّف دىژىت؟
 * گۆتتى: تە ئەفە ھەمى ژ كىفە ئىنا؟ گۆت:
 كەدا دەستى منە!

2- رىزكرنا تىشتى و بەشىن وى، يان جورىن وى:

* ئالايى كوردستانى ژ فان رەنگان پىكھاتى
 يە: سۆر، سېى، زەر، كەسك.
 * (گرامشى) فەيلەسوفى ئىتالى يى ناقدار،
 رەوشەنبىر لىسر دو جوران پارفە كرىنە:
 أ - رەوشەنبىرى گرىداى ئىش و ئازار و
 ھىقىن خەلكى، يى بەردەوام لىسر داھىنان و

قوربانىدانى، دويندەھل پەى دويندەھى.
 ب- رەوشەنبىرى (د بورجەكا عاجى) دا
 روبىشتى، يى كو وئى ھزرى دىبەتە نك خوە، كو
 كەس د سەر وى دا نىنە.

* مەزنان گۆتیه: “سى دىن ھەنە ل دنى: يى
 ل رىا دچىت ب تى، يى ل ئەقرانى يا دكىشىت
 توىنتى، و يى مالا خو دىبەتە دەف مالا ژنى.”
 * وەكو پىشنىار، ئەز دىبىنم كارەكى ھەرى
 پىرۆزە، جەئىن پەيۋەندىدار ھزرا خوە د فەكرنا
 فان رىكخراوین تايىبەت ب وەرار و پىشخستنا

* نەنجام 9.10.11

7- پىشتى دەينانا خالى ل داوييا رىستەيى،
 ھەكە ھات و ھەر ل وئى مالكى، ل وئى رىزكى،
 تە بەردەوامى دا نقىسىنى، دى نافرئ ل ناقبەرا
 خالى و دەستىكا رىستەيا نوى ھىلى.

8 - خال د نائفىشان و پۇستا ئەلكىرونى ژى
 دىنتەرنىتى دا، جەھى خوە دگرىت:

* yaro_21@yahoo.com

9 - د كوركرنى ژى دا خال ب كار دەھىت:
 * ص. ب. (صندوق برىد).

10- د ھن زمانان دا، يەك ژ وان زمانى
 عەرەبى بۆ نمونە، چىتر دىبىن كو خال ل داوى
 يا موفكىن (فقرات) ھژماركى دا بەھىت، يىن كو
 ژرىزكەكا نوى دەست پى دكەن. ئەو بۆ ھندى
 دچن، كو كار دى ھىسانتر لى ھىت:

* شەرت مەرجىن بەرىكانى:

يەك- گەرە چىرۆك يا نوى بىت.

دو- ژ چارسەد پەيقان پترتر نەبىت.

سى- ل چ درا بەرى نەا، نەھاتىبەتە بەلاق
 كرن.

لى پىرانىيا زمانىن بىانى، نە دگەل فى بۆچوونى
 دەھقرانە، ئەو دىبىن ل جەھى خالى، ب جىترە
 خالىور (؛) بەھىتە ب كار ئىنان، ژ بەركو ھىن
 بابەت ب داوى نەھاتىبە، ھىن پىزانىن مائىنە:

* شەرت مەرجىن بەرىكانى:

يەك- گەرە چىرۆك يا نوى بىت؛

دو- ژ چارسەد پەيقان پترتر نەبىت؛

سى- ل چ درا بەرى نەا، نەھاتىبەتە بەلاق
 كرن.

جۆتخالىن لىسەرىەك (؛)

جۆتخال پىشتى پەيقا ل پىشيا خوە بى نافر
 دەھىت، دىژنى نىشانا شروّفەكرن و گىرانى، يان
 دو خالىن رۆنكرن و خوياكرنى.

ب شىۋەھىەكى گىشتى جۆتخال ب ئەركى
 شروّفەكرنى و زەلالكرنى رادىبىت، جەئىن

زمانی دا بکەن:

- ئیکەتیا زمانی کوردی. تایبەت بدانا
سیاسەتین زمانی.

- دەزگەها زمانی شرین. تایبەت بکاری
فەرھەنگاڤە.

- ریکخراوا زمانی دایکی. تایبەت ب فەکرنا
خولین زمانی بۆ مامۆستایان، فەرمانبەران،
رۆژنامەنەفیسان و ھەر خەلکەکی دل تێ ھە،
زمانی خوہ پیش بیخن.

- سێنتەرئ زمانی کوردی، وەکو زمانی
دوئ. تایبەت ب فەکرنا کۆرسین زمانی کوردی،
بۆ فیکرنا بیانین ل کوردستانی کار دکەن، بین
ئاوارە، پەناھەندە، کو دیسا کوردستانی ب رەگەز
نەکورد، بین زمانی کوردی وەکو پێدقی، یان ژ
بنی نەزان.

3- تەکەزکنا تشتی و وەرگرتنا بیروکەکی

ژیەکی:

* من د رۆژناما ئەفرۆ دا خواند: "سویاھی
ئێفاری بایەکی بەیز دئ توزئ ئینیت".

* خودانی غازی کرە غازی: "ھەر ئیکی ژ
بتلەکی پیئەتر نادەمی."

* وەکیلی ئازۆقەھی گۆت: "ژ بەر رەمەزانی،
دئ سەرئ نەفەری نیف کیلوا نیسکا دەینی."

* ب رێقەبەری گۆت: "قئ خالی بەیلن جارئ،
ئەم دئ ل داوی ب تیرو تەسەلی لسەر ئاخقین."

4- پشٹی پرسیار و بەرسقئ، ب تایبەتی د
پشکنینن پۆلیس و دادوهران دا:

* ب "پرسیار": "نافئ تە چیه؟

ب "بەرسقئ": "مەھەمد سەلیم.

ب: ژیی تە چەندە؟

ب: چل و دو سأل.

5- پشٹی پەیقین: بۆ نمونە، نولا، مینا،
وہکی، وەك، تیبینی، ئەقین ژوری، ئەقین ژیری،
ئەقین خوارئ، (ھتد):

* تیبینی: تەنی بەرسقا (سئ) پرسیاران بە،
ب مەرجەکی پرسیارا دوئ، یەك ژ وان بیت.

6- د نفیسنا دەمی دا:

* کاتژمێر نوکە 3:24

7- د ھن رستەیان دا جۆتخال سەدەمی/

ددرکینیت، د دویف را کارتیکرنئ/ نەنجامان:

* ترۆمبیلین خوہ ل رۆژا 5-5-2015ئ

ل کاژیر 11:00، 5 خولەکان فەمرینن: وەکو
وہفاداریبەك بۆ پاقر راگرتنا ژینگەھی.

* سوباھی کوړئ من ناھیت: ژبەر بارۆقە و
برووسییان، بالەقر رانابن.

* شلیر بکیف ب ژور کەت: نافئ وئ بۆ
دامەزراندنی دەرکەت.

* ھاڤینی دەست پئ کر: دئ سوژین ژگەرمان

دا، و پیشی دئ مە خون!

* شیرەتا من بۆ تە: ترۆمبیلەکا نوی بکرە،
قئ پاڤێژە.

* یا ناشرایە: قئ جارئ ژئ بەرشەلوانە دئ
بەت.

* "ژفستان ھات: بەرکا فەقیری دریا."

8- جۆتخال د ھن رستەیان دا، رامانا: ب

کورتی، کورت و کورمانجی دگەھینیت:

* باران بارین و رۆژ کورتتر لئ ھاتن:
پاییزئ دەست پئ کر.

9- د ھن رستەیان ژئ دا، جۆتخال رامانا قان

بیزەبیان ددەت: (پاشی، ل داوی، ب قئ ناوایی،
ب قئ دەست و داری، لوما، لەوما، لەورا، ھتد):

* پاییزئ دەست پئ کر: باران بارین و رۆژ
کورتتر لئ ھاتن.

10- جارنا جۆتخال دگەل پینشیان ژئ

دھیت، ل جھئ جۆتخالی تو دکاری بۆرئ ژئ
دەینی:

* گەرەکە کۆقار و رۆژنامە و وەشانخانەیین
مە، گرنگی یەکا مەزن: بەدەنە رینقیسەکا یەکگرتی.

* گەرەکە کۆقار و رۆژنامە و وەشانخانەیین
مە، گرنگی یەکا مەزن، بەدەنە رینقیسەکا یەکگرتی.

11- پشٹی پەیقین شوینگر "بدل" ژئ

جۆتخال دھیت، نەمازە ھەکە بەشەکی دریز د

یە: قۆناخین سەرھلدانا بەرھەڵستکاریی د ھوزانا کوردی دا.

15- دیسا جوت خال دگەل نمارا تەلەفونی و فاکس، دگەل نیمیلی و ویسایدی ژى دەیت:

*تەلەفۆن: 8013275962

*فاکس: 210-64206673

*ویساید: www.ourlang.nl

16- جۆتخال وەکو نیشانان لیکەکەرنی ژى ب کار دەیت: 4=28:7

تیبینی:

د دەما بکارنیشانان نیشانان (، : ؟ !) نابیت ناقبر ل ناقبەرا وان و تپیا داوین ژ پەیفی ھەبیت، واتە گەرە پێقەبیت.

17- دگەل دانا بریاران ژى، جۆتخال کارى خوە دبینیت:

* ل گۆرە یاسایا نمارە (...)، موفکین (ا، ب) یا سالاً 2004 ئ، بریار ھاتە دان:

18- ئەف نیشانان خواندنێ دگەل موفکین ھژمارگری ژى دا دەین:

* توخمین پلانئ:

ئیک: ناقنیشان؛

دو: سەدم و پآدەر؛

سئ: دەستنیشانکرنا ناریشئ.

نەم دکارین خچکى ژى (-) ل جەن جۆتخالئ (:) بۆ قى مەبەستى ب کار بینین:

* شروقهکرن ژ فان گافین خواری پیک دەیت:

ئیک- توفکرنا کەرستەبێ زانیاری؛

دو- ژیک قاقارتن؛

سئ- ریکخستنا توخمین وئ.

نیشانان لادانی (...)

قى نیشانان خواندنێ ھژمارەکا ناغان دبیزنئ، ژ وان: ”نیشانان لادانی“، ”خالین کورتکرئ“، یان ”خالین قەشارتنئ“، ”تەنئ ژ سئ خالان پیک دەیت، نەکیمتر و نەزیدەتر، گەرە ناقبر ل پێشی

پەى را ھات، یان ھژمارئ ب خوەفە بگریت:

* ھژمارەکا زانیان ل پشت سەرکەفتنا قى قەکوئینی بوون، ب تاییەتی: جفاکناسەکئ فرەنسى، دەرووناسەکئ بریتانی و فیرخوازەکئ ھۆلەندی ژ زانیگەھا ئوتریخت.

ھەکە ھزرەک، بیروکەکا وەرگری د رستەبێن دا ھات، جۆتخال دئ کارى شوینگری بەلى کەت،

ب قى واتەبێ: ژکیرئ ھاتیە، یان بێ کئ یە:

* وەزیری گوت: ”ئابوری یا مە یا گەشە دکەت”.

* یا لیسەر بوردئ نقیسی: ”لەزئ نەکە”.

* تەلا خۆ دریز کرئ: ”ئەفە دەمەکی مالا مە بوو”.

* من چ بەرسف نینن بۆ پرسیارا دبیزیت: دئ کەنگی ئەف پروژە ب داوی ھیت؟

12- دگەل دەربیرنا ھەست و نەست و ناگەھیان، جۆتخال جەن ژ خوە را قەدبیینیت:

* من ھزر دکر: دئ یا ب تام بیت.

* خالی نەحمەد کویر بێ چووئ: خوەزى نوکە عەيالئ من ھەمى ل قیرئ بان.

* ئەز د قى مروقى ناگەھم: روژەکئ چەپە، ئیکئ راستە و یا دبتر، چ ژ ھەردوکان نینە.

* کۆمیتا چاکسازبێ ل پەرلەمانی، قەکوئینا خوە ب داوی ئینا: دو ئەندامین کۆمیتئ دبیین، ئەستەمە ئەم بکارین گوھورینان بکەین.

13- جۆتخال د نامەیان دا ژى دەیتە ب کار نینان، نەمازە پشتی بیژەبێن بابەت، نمارە، بەروار:

بابەت: داخووزا دەستوبیرئ

بەروار: 2015-3-7

14- بۆ خویاکرنا بابەتی، نارمانجئ، ناقنیشانئ، شیرەتی، ھەکە رستە یا دریز و تەواو بیت:

* نارمانجا کوردان یا سەرەکی سەدەھان سالاھ: دکوردستانەکا سەرەخۆ دا بژین.

* بابەتئ سمینارا مە ل ژیر قى ناقنیشانئ

چاکییە، ھەتا کو سەرەدەرپکرناک باش دگەل جانەوهران، ئەو ژێ چاکییە، ھەر وەھا سەدەقە یە ژێ.

2- بۆ مەبەستا پوخت و کورتکردن:

* من تەف رۆمانێن نەجیب مەحفوزی یین خواندین: خان الخلیلی، السکرية، واللص و الکلاب...

3- ل شوینا ناخفتن کەشەفریت، بی روومەت و نە ژ ھەژێ، دەینە دەبنان:

* ئەز گەلەک خەمگین بووم، بۆ من نەخووش بوو دەما من ئەف ھەردو زەلامە دیتین، بی جفینا ددەنە ھەف، ئیکی دگۆتە بی دی ... بی دی لی فەدگێرا...

* گۆتتەکا کوردان ھەیە دبیزیت: “بلا ری بت، بلا دویر بت، بلا کچ بت، بلا پیر بت، بلا نە بیژنەکا ... ستویر بت.”

* تە ئەف گۆتتا مەزنان بەیستتیه؟

(...) ژ ھەمی، (...) ژ شەمی، خەلکی ئەم برینە مەحکەمی!

تیبینی

تو دکاری قی نیشانا لادانی بکەیه دکفانی دا. یا ژ من قە باشترە، ژبەرکو پتر یا بەرچاف و سەرنج راکێشە، نەخاسمە، ھەکە دەقەکی دریز دا جی بگرن.

3- بۆ دودلیین:

* بیژم، دی بیژم ... ھشیار بی ... نەکە!

5- بۆ دا برینی:

* من ھەو ...، ئەری، لی سەرنەگرت!

6- بۆ جەھ قانە ھییان ب گشتی:

* شینکاتیین ل بن نایلۆنان: چ ...

7- بۆ ھزرەکا قەکری ھیلای:

* ئەف تەنگا قییه گەلەک قەناکیشیت ... ئەف ھزرە ددلی خوە دا دکر.

8- بۆ سەرنج راکیشانی:

* شرین کەچەکا پیر رندە، لی ...

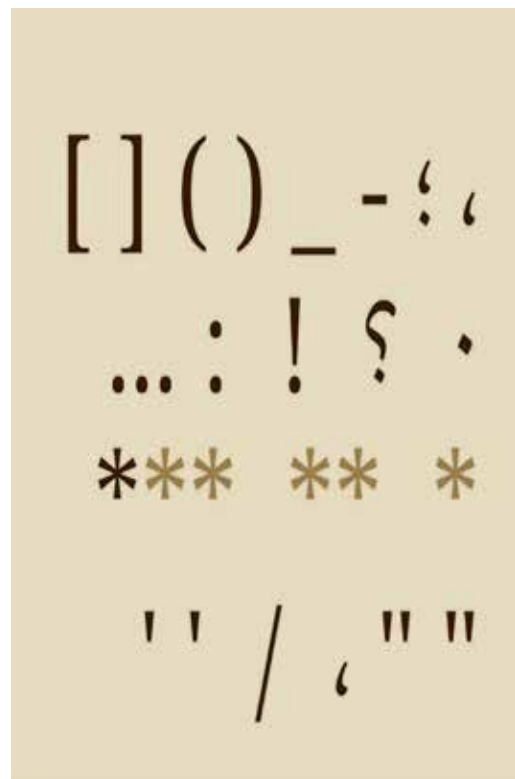
9 - بۆ تەشتەکی نەچا فەریکری:

و پاشی ھەبیت و دقان حالەتین ژیری دا دەیتە بکار ئینان:

1 - دەما نفیسەر بۆ شرو فەکرنا ھزرەکی، یان سەلماندا بیرو کە یەکی، بۆچوونەکی، پەنایی دبەتە بەر رستە یەکی، یان موفکەکی، یان پتر، ژنفیسینا کەسەکی دی. دەما وەرگرتی دا، ھن جارا نفیسەر بەشی پیدقی بۆ خوە ژ دەقی وەر دگرت، یا دی لاددەت، لی ل جەھ لادانی، خالین کورتکردن ددەبنت.

مەبەست ژێ، ب قی ریکی دخوازیت بیژیت، کو ئەو د وەرگرتی دا یین راستگۆیە و چ دەستکاری دەقی وەرگرتی دا نەکریە:

“ * ھزرا چاکی د ئیسلامی دا ئاسوین فراوان ھەنە، بگرە ھەر چاکییەکا دگەل خەلکی دەیتە کرن: مینا دریز کرنا دەستی ھاریکاری، ناگەدار کرن و دویر ئیخستن ژ گونەھان و شاشی یان، یان پیشاندانا ریچین دروست ... ئەف تەف

كاژر ههشت لسه كارى بم؛ كارمەندىن دن، ئەم پشنى هينگى دى هين.

* دەما مروفى د روژى دا، ژشەش حەبکين پاراسيتامول زیدەتر خوارن، دببیت ئەف چەندە ببیتە سەدمەى خرابکرنا جەگەرى. مروف ب قى هژمارا حەبکان بپهوش ناببیت؛ پندقى يە دەملەست داخووا هاریکاریا پزیشكى بکەت.

2- بكارنينا خالبور وى چەندى رادگەهينيت، كو پهيام، ئەف تشتى مروف دخوازيت بپزيت، هيز نەگەهەشتى يە، تشتەك بو ب داوينينا پهيامى هيز مایە:

* ل ئەلمانیا ریزهيا بیکاریى ئەف سألە گەلەك يا کیم بووى؛ ل هۆلەندا وەسا نینه.

* بەردەفكى پۆلیسى ب بەرفرهى بەرسف دان؛ روژنامەفنان (ل داویى) خواستن پتر بیزانینان بەست خوە بپخن.

* قان سألین داویى، گەلەك گاز ل کوردستانا باشوور هاته فەدیتن؛ ئەف گازه دى ببته مایى خيرو خوشيان بو خەلکى مە و بنبرکرنا هەژاریى ب تیکجاری.

3- خالبور (؛) و جوتخال (:): تەفى کول جەهەكى د هەمان رستەيى دا دەيتە بكارنينا، لى د بەراوردکرنى دا واتەهەکا جودا ددەن، بو نمونە:

أ- فەرماندەيى ئەنیا شەرى بریار دا: ناببیت خۆبەخش مایى خۆ د بریارین وى دا بکەن.

ب - فەرماندەيى ئەنیا شەرى بریار دا؛ ناببیت خۆبەخش مایى خۆ د بریارین وى دا بکەن.

د رستەيا (أ) دا، تەکەز لسه هندی هاتیه کرن، کو ناببیت خۆبەخش مایى خۆ د بریارین فەرماندەى دا بکەن.

د رستەيا (ب) دا، تەکەز لسه هندی هاتیه کرن، کو تەنى بو فەرماندى هەيه بریاران بەت. واتە: بو گەهاندنا مەبەستا راستەقینە يا فەرماندەى، رستەيا (ب) يا قەبرە، چ بزارميين دى هلناگریت.

* دەما ببەز گەهەشتیه بەر دەرى ... بچويك رهفى بوون.

* هەكە من ترومبیل نەدیتبا دا ...

10 - بو بزفاندنا قەنتازى يا خواندەفانى:

* بويكەكا پرچەكا راستەقینە لسه سەرى، جۆتەكى سولین سۆر ناگرى، كيكەكا حەفت شەمالك لسه چكلاندى و تشتى نەل ...

11- ئەف نیشانە هينگى ژى دەيتە ب كار نينان، دەما مروفى بقیت خوە ژ نەنجامەكى ب ساناھى، كو بەرى نوکە میناکەكى وى هاتیه، بەدەتە پاش و قان خالان ل جەي دەينيت:

* نە هەمى شۆل وەكى ماتماتيكينه؛ نيك و نيك دبنە دو، ببست و ببست دبنە...

12 - ئەف نیشانە ل نیفى و داوى يا رستەيى جەي خوە دگرن، چ د كفانى مەزن دا بن يان نە، كیم جارا ل پيشى يا رستەيى دەين.

خالبور (؛)

خالبور، هن ژى دبیزنى بوخال، ناقبەرە، ژیکجوداکەرە، ببهفەدانە، ژ بوړى ب هيزتره و ژ خالى لاوازتره. ئەم ژى مینا بوړى جارنا سەرى ل مروفى دشوینبیت. خالبور کاراکتەرا خالى هەيه، لى هەف دەم، پهيوەندیین د ناقبەرا رستەيیدا، رون و بەرچاف دکەت. هن شارمزايین خالبەندیی دبیزن: هەكە تولى ئەردەكى يى ب گۆمان بى، ل ناقبەرا خالى (.) و بوړى(،)، هەردوکان بەدەگەل نيك و بەردەوامیى بەدە نفیسینا خوە.

جەين بكارنينا خالبور:

1 - خالبور ل ناقبەرا دو رستەيان دا دەيتە دانان، هەكە ئەم پهيوەندیيا د ناقبەرا هەردوکان دا يا ب هيزبیت، يان ژى ئەم پهيوەندى يا پندقى نەبیت. هەروەها دەيتە ب كار نينان دگەل زنجيره نماران دەما مروف چقان ژ تشتى دبەت:

* برنقىرى نيميلەك ژ من را شاند؛ گەرە ئەز

7- ل نابقبەرا دو رستەیین تەقاف، هەكە نالافی گریندانى (لى، لى بەلى، هەكە، گەر، ئەگەر، هتد) ل نابقبەرا وان هەبیت:

* دەما زە لام هاتى، بشكورین لىسر رودیمى وى بوو؛ لى ژنكا وى یا خەمگین بوو.

* مروۆفى ژیر و ب كیر هاتى، ب كەدا دەستین خوە نانى پەیدا كەت؛ لى مروۆفى تەمبەل و كەفتە، ئەو یى ب هیقى یا خەلكە كیڤه.

8- ل نابقبەرا گەلەك جورین تىشتى دا د رستەیهكى دا، خالبور جهى خوە دگريت، ژبو ژیکجوداكرنا هەر جورەكى ژ یى دن:

* ژ جیهانا روو هەكان: كاژ، داربەروى، هەفرست؛ سیف، خوڤ، حلیك؛ گەنم، جەه، گەنمۆك؛ خیار، خەس، باجانك.

9- كەنگى مروۆف دى زانیت، كو خالبور ل جهى خوە یى دروست هاتیه نفیسین؟ هەكە ل شوینا خالبور، مروۆف بكاریت فان پەیقان دەنییت: (ژ بەر، ژ بەركو، چونكى، ب كورتى، كورت و كورمانجى، د سەر هندی را، سەرەرای هندی، دگەل هندی، هتد).

* ئالان دى مینیته ل مال؛ سەرە، نەویریت دەر كەفیت.

واته: ژ بەركو سەرە، نەویریت دەر كەفیت.

* جاسم د دەمى خوە دا نامادە بوو؛ ئەحمەد نا؛ ئەو نەگەهەشتە ترینى.

واته: چونكى ئەو نەگەهەشتە ترینى.

* كۆمپیوتەرا مە یا نوى، بلەزترە ژ یا كەفن؛ ئەو یا نەرزانتەرە ژى.

واته: سەرەرای هندی، دگەل هندی، ئەو یا نەرزانتەرە ژى.

10- جار یین هەین، خال ژى جهى خالبور دگريت:

* خانىی هەنى گەلەكى گرانە؛ سەرەرای هندی، قیت هیژ كار تیدا بهیته كرن.

* خانىی هەنى گەلەكى گرانە. سەرەرای هندی، قیت هیژ كار تیدا بهیته كرن.

4- خواندەفان ل با خالبور رادووستیت، راووستیانەكا نەكورت و نەدریژ، نافنجى، بو وى هەیه د فى كلیكى دا بیهنا خوە بهلكیشیت:

* ئەم پر حمژ كوردستانى دكەین؛ ژبەركو وەلاتى مە یە؛ وەلاتى دابك و باب و كالین مەیه؛ لاندكا یەكەمین شارستەیانیهتیى یە ددیروكا مروۆقیهتیى دا.

5- دیسا خالبور ل نابقبەرا دو رستەیان دا ژى دەیتە دانان، كو نیک سەدەم بیت بو یا دن:

* شەهیدین كوردین قارەمان، بو گەل و نیشتمانی خوە، بیقام د وەفادار بوون؛ پىخەمەتى وان، گیانى خوە بەخت كرن.

* بى پلاندانان و هزر كرن، چ مالى هەى كره د هنده كاران دا؛ هەمى پویچ و پەلاچە بوو.

“* چەند جار ا من گوته ته، نەچه نیچیرا پەزى كویقى ئەحمەدۆ؛ ئەو خوەى كوژە!.”

* نە ترانا ب دینی بکه، نە ژى ب ئاقلدارى؛ چونكى هندیكه دینه دى زینا ته كەت، و ئاقلدار ژى دى ژ ته دویر كەفیت.

* سالار ب ژور كەت، كەموك ب پەرڤه دا چیتە د دەقى دا؛ د تاقیکرنان دا ب سەر كەت.

* ئەم زوى ژ خەو رابووین؛ مە ریکەكا دویر یا لیسر.

6- ل نابقبەر رستەیین دریژ دەیتە دەیان، ژ بو هندی خواندەفان بیهەكى بهلكیشیت و رستەیان ژ بەر دریژى یا وان تەفلەهف نەكەت:

* سەدەمى ئاریشین تاقیکرنین گشتى، نە دام و دەزگەهین پەروەردى نە، چونكى ئەو پرسیاران دەمین، و رینمایین دانا نماران؛

لى ئاریشه - ب هزرا من - گۆتگۆتک و روژنامەگەرى، روڵەكى نەرینى دگيرن، د بەلاقرنا نووچەیین جودا جودا دا لىسر

تاقیکرنان، و چیرۆکین وان، و سەریهاتین وان، كار تیکرنین دەروونى لىسر فیرخووان و مالباتین وان دكەن.

نەگەر وەرگىرانى، وەكى وەرگەراندنا بابەتەكى يان ژى گۆتارەكى ژ زمانەكى وەكى زمانى رەسەن بۇ زمانەكى دى يان ژى زمانى مەبەست خواندەنەكى بەدەينى، پەسەندترین جۆرى قى وەرگىرانى، دى ھنگى بەدەست ھىتن، كو نەو كارىگەريا وى بابەتى يان ژى وى گۆتارى كو لسەر خواندقانى يان ژى گۆھدارى زمانى رەسەن ھەى، بۇ سەر خواندەقان يان ژى گۆھدارى زمانى مەبەست بىتە فەگۆھاستن. ب ناوايەكى ساكارتر، وەرگىران برىتتە ژ وەرگىرانا دەقەكى ژ زمانى رەسەن بۇ زمانى مەبەست بىتى كو بچووكتىر زىدەكرن يان كىم كرن د وىنە و واتەين دا بىتە نەنجام دان.

نەف خواندەنە ھەر چەند ورد و درۆستە، لى نالىەكى تيورى يى ھەى، چۆنكى چ پەيامەكى تۆ نەشىى، فەگۆھىزى ژ زمانەكى بۇ زمانەكى دى نەگەر تۆ د وىنە و واتەيا پەيامى دا گۆھوراندنى نەكەى.

نەف بابەتە گریدای ب پىكھاتەين جۆراوجۆرىن زماناقەيە. ھەر زمانەك بىژەين خوە يىن تايبەت بكاردينيت. ھەر نىك ژ قان بىژەيا واتە يان ژى واتەين تايبەت ب خوە ھەنە، ھۆگريا بىژەيان د ھەر زمانەكى دا گریدای رىبازەكا تايبەتە و ھەفۆكىن كو د ھەر زمانەكى دا بكار دەينە برن، د بيت واتە و واتەين تايبەت ب خوە ھەين، د نەنجام دا فەگۆھاستنا ھەر نىك ژ قان ھەفۆكان بىتى گۆھوراندن، لادانا ھندەك تايبەتمەندىا يان ژى زىدە كرنا ھندەك تايبەتمەنديين دى، دى بى نەنجام بيت.

ب فى شىوازی ل كىلەكا وەرگىرانى كو پىشەيەكە خودى رابردوويەكى چەند ھزار ساليە، زانستى ”وەرگىراناسى“ Transla-tology ژى پەيدا بوو، دا سەبارەت بابەتى وەرگىرانى دويفچوونەكا تەنورى بۇ چەند بۆچوونا بکەتن.

بۆچوونەك لسەر بنەمايىن وەرگىرانى*

وەرگىران ژ فارسى لگەل
چەند دەستكارىان و گۆنجاندىن
لگەل زمانى كوردى داکو ژ بۇ
وەرگىرین كورد باشتر بەيتە
وەرگرتن:

سادق سالح (بابى جەنگوى)

ژ دهمی کو "جاضر" د ناډ موسلمانا دا دهمت ب دویچوونا تاییتمه نندین وهرگیرانی و نهخشهیا تئوری یا هندک خالین سهبارت ب وهرگیرانی کرین، بهری هزار سالانه و هروسا ژی پیشینهیا دویچوونا تئوری سهبارت ب وهرگیرانی ل روژنافا ژی نیزیکی پنچسهد سالانه کو فهدگر بیته سهر دهمی "ناتین دوله" بی فهرنسی.

ب درژیا فان سالا بهردوام گهنگشه لسهر فی چندی بوو، کو وهرگیرانهکا باش دقیت یا چهوانی بیت. نهری وهرگیرانهکا باش دقیت دهقاودق بیت، یان ژی نازاد و چهوانی وفادار بهمینیت ب دهقی رهسغه.

ب کارئیانا روژانه ب تاییت د فان 50

سالیان داوی دا، پیویستیا ب بهر هفکرنا بنه مایین زانستی ژ بو کارهکی ب فی رنگی هاته دیتن. نهو کهسین د واری وهرگیرانی دا کار دکهن، بهردوام د خوازن ژ ریکین چارهسهریا زانستی سهبارت ب بابیتین وهرگیرانی ناگدار بن و نهو بژارده لبر دست ههبن، دا ب هاریکاریا وان بژاردا بشین نالافین ناراستهگری ژ بو وهرگیرانهکا باش و پهسند بکاربینن. لی ههتا فی چاخی ژی نهگر چند بوجوونهک ژی سهبارت ب شیوازی وهرگیرانی هاتبنه ناراسته کرن، چ ژ وان دست بو ناقهروکا وهرگیرانی نهریه و بنه مایهکی زانستی نهوویه. ههتا زانستی وهرگیرانناسی پیدا بووی و بو نهگر کو پینگافین زانستی د

ب واری وهرگیرانی دا بهینه هافینن.

ب ریکا زمانناسی هاته دیار کرن کو پیکهاتیا وینهی و واتهیین زمانا لگهل ههف جیاوازن و سرؤشتین پیکئینانا ههر زمانهکی د ههمی ناستاندا، خودی پیکهاته و سیستمهکی ئیکگرتوویه. دیار بوو کو ب ریکا نالیزهکا ناستین ههمی جورین دهنگان، پهیقان و شیوازی زمانا لگهل ههف بهرورد بکهین و خالین هاوبهش و جیاواز یین وان دهستنیشان بکهین.

پینگاف ب پینگاف کهرستهیین سهرمتایی و لیکولینین زمانناسی ب تاییت واتناسی د خواندن و دیچوونا بابیتین وهرگیرانی هاته بکارئینان و بوو هاریکار کو زانستهک ژ دایک بییت کو نهقرؤ ب ناډی وهرگیرانناسی دهیته ناډ کرن.

جورین وهرگیرانی:

وهرگیران ل دهستینکی ب دوو نواپان د هاته دابهش کرن 1- وهرگیرانا زارهکی (دهقی) 2- وهرگیرانا نفیسی. وهرگیرانا زارهکی، وهرگیرانا گوتارکا زارهکی ژ زمانن رهسهن بو زمانن مهبهست بوو، وهرگیرانا نفیسی، بنگومان نفیساندن و وهرگیرانا نفیسهکی ژ زمانن رهسهن بو زمانن مهبهست دهیته گوتن. پیوه ژ بو بکارئینا ئیک ژ فان دهستهواژ میان گریدای وئ دهربرینیه کو زمانن رهسهن هاتیه بکارئینان. ههرچهنده ب کیماسی چوار جورین وهرگیرانی ب فی شیوازی خوارن ههنه:

1- وهرگیرانا زارهکی ژ زمانن رهسهن بو زمانن مهبهست ب زارهکی.

2 - وهرگیرانا زارهکی ژ زمانن رهسهن بو زمانن مهبهست ب نفیسی.

3- وهرگیرانا نفیسی ژ زمانن رهسهن بو زمانن مهبهست ب نفیسی.

4- وهرگیرانا نفیسی ژ زمانن رهسهن بو زمانن مهبهست ب زارهکی.

ژ بو تیگه هشتنهكا باشترا یا فی بابتهی دی
 شینین ژ زمانئ ئینگلیزی و کوردی وەک زمانئ
 رهسهن و مه بهست و هک نمونه و هرگرن: زمانئ
 ئینگلیزی ب فی شیوهی دهینه رازاندن: Svo .
 رستهین زمانئ ئینگلیزی دهینه رازاندن: بکر S
 دهستینکئ و پاشی کریار V و دویف را بهرکار
O I hit The boy؛ دهینن؛

بهراورد کرنا رازاندنا بنگههی یا رستهین
 ئینگلیزی لگهل زمانئ کوردی کو خودیی
 رازاندنهكا بنگههی Svo یه. دی شینین بینین کو
 وهرگیرانا رستهكا ساده و هکی نمونهیا ژوور بو
 سهر زمانئ کوردی پیویست ب فی چهندیه، کو
 وهرگیر ههمی رستهیا ئینگلیزی ب دهست بینیت،
 ئان ژی وهرگیرانهكا زارهکی ئاراسته بکهت کو

گریدای ب پیکهاتهیا زمانئ رهسهنه.

هوسا دیار د بیت کو وهرگیرانا زارهکی ژ
 گهلهک زمانین رهسهن بو گهلهک ژ زمانین
 مه بهست بهس د چوار چوقهیی وهرگیرانا زارهکییا
 نه ههقهدهم دا دی مومکین بیت.

گرنگترین فاکتهرئ جیاواز د ناقبهرا
 وهرگیرانا زارهکی لگهل نفیسی بابته دهمه.
 دم د وهرگیرانا زارهکی دا، نه زیدهتری چند
 چرکه یان ژی چند خولهکهکایه، ههر چهنده ژ
 بو وهرگیرانا نفیسی ب فی رهنگی نینه. دهرفتها
 بکارئینانا دهمن پیویست د وهرگیرانا نفیسی
 دا، بابته گونجاوتر و ب ریک و پیکتر دهینه
 وهرگیران ب کار ئینانا کهرستهینن هاریکاری

دوو جورین 1 و 2 لگهل بهرچافگرتنا
 جورئ 1ئ و هک جورئ رهسهن نیشاندهرئ
 وهرگیرانا زارهکی یه و دوو جورین لگهل
 بهرچافگرتنا جورئ 3 و هک شیوازی رهسهن،
 نیشاندهرئ وهرگیرانا نفیسی یه.

ههر ئیک ژ وان دوو جورین مه ل سهری
 نامازه پیکری خودیی تاییه تمه نیین تاییهت ب
 خونه و لگهل ههر دوو جورین دی ژی خالین
 ههقیشک و ناوک ژی ههنه.

وهرگیرانا زارهکی (دهقی):

ژ بو نهم پیناسهکی بدهینه، وهرگیرانا زارهکی،
 پیویسته وهرگیرانا زارهکی ژ زمانئ رهسهن ژ بو
 زمانئ مه بهست ب زارهکی، ب شیوازهکی بیت،
 کو کاریگهریا گوتنا د گوهدارئ زمانئ رهسهن
 بو گوهدارئ زمانئ مه بهست بیته فهگوهاستن،
 وهرگیرانا زارهکی دهینه ناقرن. وهرگیرانا
 زارهکی دوو جورین سهرهکینه:

1- وهرگیرانا ههقهدهم.

2- وهرگیرانا نه ههقهدهم.

جیاوازی د ناقبهرا فان ههر دوو وهرگیرانین
 زارهکی دا، د ههلیژارتنا برهگهیهكا پیکهاتهیا
 زارهکی دا پهیههندی ب دهمیقه ههیه. د وهرگیرانا
 زارهکی یا ههقهدهم دا، وهرگیر د وهرگرتنا ئیک
 یان ژی چند گوتنهکین دهستپیکئ دا ژ زمانئ
 رهسهن دی دهست ب وهرگیرانئ کهت ب
 کیمترین جیاوازیا دهمکی، پشتی ب داوی هاتنا
 گوتنئ د زمانئ سهری دا، وهرگیرانا وی ژ بو
 زمانئ مه بهست دی ب داوی هینن.

وهرگیرانا زارهکی یا نه ههقهدهم ئان ژی دویف
 ئیک را، ئاخفتنا زمانئ رهسهن برهگه برهگه دهینه
 برین و وهرگیر پشتی تیگه هشتنا ههر برهگهکی
 کو زیدهتری رستهکینه، دی وهرگیرانا وی برگی
 ژ ئاخفتنئ، ئاراسته بیسهری یان ژ بیسهران
 کهتن. نهگهرا بکارهینانا وهرگیرانا ههقهدهم
 پهیههسته ب رازاندنا پهیفان ب دوو زمانین
 رهسهن و مه بهست پهیههههنا ره.

نقیسكى ناهىتە ديار كرن. ئىكانه سنووردار بون، ئەو نقيسنا زمانى رەسەنە و بەس. ژ بۇ بيسەر و خوندمەقانىن دەقەكا ب زمانى رەسەن ژى نەشپىن چ سنوورەكى دەستنىشان بکەين. ھەر بابەتەك دى شپت ئاراستەى گروپەكى ديار بىتە كرن و ل دويق فى چەندى ئەوا د ھىتە سنووردار كرن بەس بواری كاری وەرگىر يە. ئەو وەرگىر كود بواری زارۆكاندا كار دكەت و د فى بواری دا پسپورى ھەمە نەشپىن د بواری زانستى دا وەرگىرانى بکەت يان ژى

مينا فەر ھەنگان دى بۇ بابەتى ھارېكار بىت كود باشتر و دروستتر بىتە وەرگىران. د ناقبەرا وەرگىرانا زارەكى ب شىوازى ھەقەم و نەھەقەم دا ژى جياوازىن بەرجستە دەھىنە دىتن. د وەرگىرانا نەھەقەم دا، وەرگىر پىويستە برگەكى ب گشتى د بىردانكا خودا ھەلگىرېت، ھندەك جارا وەرگىر د ھەلۇمەجىن تايبەت دا سەردىرېن ئاخفتنا لەھف خوە د نقيسيت، ئەو ژى قەدگەرىتە سەر شىانېن ب لەمزا يا نقيسنا وەرگىرى ب خو.

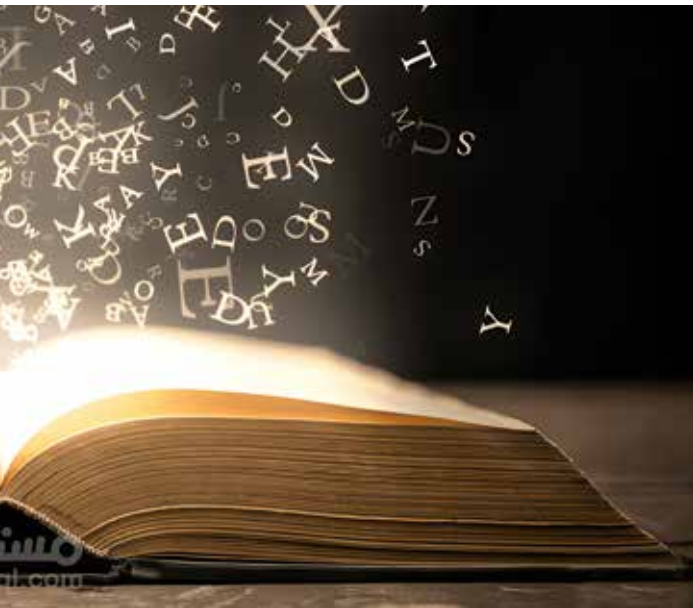
جياوازا د ناقبەرا نافرۆكا وەرگىرانا زارەكى و نقيسكى گرىدايى ب جياوازا د ناقبەرا وەرگىر زارەكى و نقيسكى دەھىتە دىتن. وەرگىر زارەكى بىگومان وەرگىرەكى باش نىنە، لى بەرۆقاژى فى چەندى وەرگىرەكى راستگويە. وەرگىر زارەكى پىويستە زانىار يەكا گشتى لسەر بابەتى كود دى ھىتە وەرگىران ھەبىتن. لى ئەھف زانېنە ژ بۇ وەرگىر نقيسكى پىويست ناكەت. چۆنكى وەرگىر نقيسكى دەمى پىويست يى ھەمى كۆم كۆم زانىار بىن پىويست ب دەستقە بىنيت.

لى چۆنكى وەرگىر زارەكى نەشپىن دەمى دەستنىشان بکەت، و ھەروەسا ژى نەكارىت رىز بەندىا پەيقان و تايبەتمەندىا گوتارى لېر چاھ بگىرېت، نە دورە وەرگىرانەكا نەپۆختە ئەنجام بەدەت، لى مروف دكارىت وى مافدار بىبىنيت، لى ژبو وەرگىر نقيسكى ئەھف مافدار يە ناهىتە دان

وەرگىرانا نقيسكى:

بواری ژ بۇ وەرگىر زارەكى گەلەكى سنووردارە و پتر د ئەجندايىن سىاسى و چاڧىكەقەن و گوتوبىژىن دەولەتى دا خوە د بىن. ئەو بابەتنى ژ بۇ وەرگىر زارەكى ب گشتى برىتنىنە ژ چەند بواران، مينا سىاسەت، نابوورى و لەشكەرى و بابەتنى گرىدايى ب قان بواراھە دەھىنە سنووردار كرن. لى د وەرگىراندنا نقيسكى دا ب فى رەنگى نىنە. سنووردار كرن ژ بۇ وەرگىرانا

ئەگەر وەرگىر د بواری زانستى پسپور بىت، د بواری وىژەيى وەرگىرانى ناكەتن يان ژى دەست ناهاقىتە وەرگىرانا بەبەتن وىژەيى. ھەروەكى بەرى تۆكە مەگوتى نەرىكوبىكى د بەر ھەمى وەرگىرانا نقيسكى دا ناهىتە پەسند كرن و ژ بەر فى چەندى ژى زانستى وەرگىرنا سىي ژى پتر بالا خوە دا يە سەر وەرگىرانا نقيسكى و دويقچوون لسەر پرسىن وەرگىرانا نقيسكى دكەتن.

پیکهاتیا کویر Deep structure
 پیکهاتیا سرخان Surfacc structure
 فونولوژیکل فیچر Phonological feature
 پیکهاتیا واتهدار Semantic component

ل قیره نهم دئ بینین کو وهرگیرانا دهقاودهق
 واتیهکا تیر نادهتن، گهلهک کیم دئ شیت
 رستهکئ ب تهمامی ب فی رنگی وهرگیریت.
 چونکی د فان شهرتومهرجاندا یان ژی پیکهاتیا
 ریزمانی زمانی رهسن ژ بو زمانی مههست د
 هیته سهپاندن. بو نمونه:

ئهی دا من پرتووک بو خواندنئ
 He gave me a book to read
 ئهی رستهیا ب دهست هاتی د زمانی مههست
 دا واتیا رستهیا زمانی رهسن نینه.

He kicked tje bucket
 ئهی ل سهتلئ بین دانا
ب- وهرگیرانا رستهیی:

د فی قوناخا وهرگیرانی دا پیقر رستهیه. د
 فی شیوازی وهرگیرانی دا ریزمان و شیوازی
 رازاندنا پهیقان د زمانی مههست دا دهیته
 لهرچاق وهرگرتن. ب فی رنگی هس نیک ژ
 رستهیین دهقا زمانی رهسن لگهل پاراستنا واتیا
 نیک نیک پهیقان د رستهکئ دا کو بو زمانی
 مههست دهیته وهرگیران.

پ- وهرگیرانا سر بهست:

د فی قوناخا وهرگیرانی دا پیقر دهسته
 واژه یان ژی پاراگرافهکه. وهرگیر د فی قوناخا
 وهرگیرانی دا پهیما دهقی زمانی رهسن د چند
 رستاندا بو زمانی مههست بهیان دکمت. چ پینه
 قیت د فی وهرگیرانی دا، زیدمکن و کیم کرن
 دهیته بکارنینان.

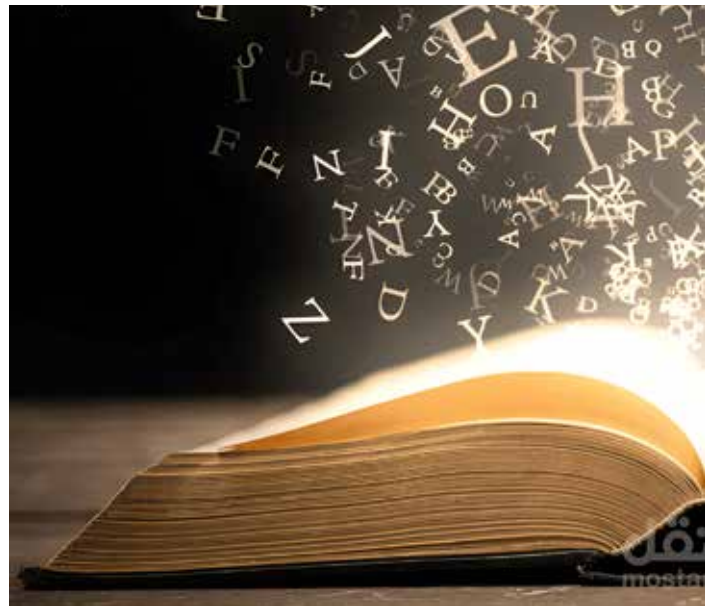
ب فی رنگی دئ بینین کو رسته پیقرهکئ
 پهسندئ وهرگیرانی دهیته دینن، هسچاند وهرگیرانا
 دهقاودهق و وهرگیرانا سر بهست ژی د بارودوخکئ
 تابهت دا دکاریت چارهر بیت. د گهلهک بو اراندا

پیقرین وهرگیرانی:

برگهک ژ ههژمارهکا بابتهی ژ بو وهرگیرانی
 کو ژ بال وهرگیری وک پیقر ژ بو ههمواته
 بوئی لهر جاق دگریت، پیقرئ وهرگیرانی
 ناف دکهن. پیقرین وهرگیرانی دبیت، پهیف،
 رسته، یان ژی برگهک بیتن. وهرگیران ل دویف
 پیقران دهیته دهستنیشانکرن. ب کیماسی ژ سی
 قوناخا پیک دهیتن:

أ- وهرگیرانا دهقا و دهق:

پیقرئ وهرگیرانی د فی قوناغی دا پهیقه.

ب فی واتیهی کو ل ههمبری هس پهیقهکا
 ژ دهقی زمانی رهسن، پهیقهکا ژ زمانی
 مههست دهیته دانان. ئهف قوناغا وهرگیرانی
 ژبو وهرگیرانی ژ گهلهک رستهیین ومههف
 و پهیقین ئاویته دهیته بکارنینان کو د زمانی
 مههست دا پهیقین سهدا سهد کو وئ واتیهی
 بگههینیت پهیدا نابن.

بو نمونه دئ چند دهستهواژهیین زمانناسیی و
 ههقواتایین وان د زمانی کوردی دا بهر ههفکیمین:

ژ بو تیگه هشتنا باستر د بابتهی دا دئی فی
نموونه بهرچاڤ کهین:

More catholic the pope.

وهرگیرانا واتهی: کاتولیکتره ژ پاپی.

وهرگیرانا پهیوهنداری: ژ ناغای ناغاره.

She looks like a red rose

وهرگیرانا واتهی: مینا گولا سووره.

وهرگیرانا پهیوهنداری: مینا شهوقا ههقییه.

He eats like a horse

وهرگیرانا واتهی: مینا ههسپی خورنی

دخوت.

وهرگیرانا پهیوهنداری: مینا گای خورنی

دخوت.

ههرسی نموونهین ژووری، ژ گوتنن

مهزان، دهستهواژ هین شوبهاندنی و نهو زاراقنه

کو بکارینانا وهرگیرانا پهیوهنداریی ناراسته

بکهتن، هه چهند ناراستهکا ب فی رهنگی

سنووردار نینه، چونکی زیده رهوی د وهرگیرانا

پهیوهنداریی دا د کاریت بیته نهگهرا کو رهنگ و

بیته فهر هنگی زمانی رهسمن د دهقی ژ بو زمانی

مههست هاتیه وهرگیران نهمینیت.

ژیده:

1- تۆزینهوک لسه بنهمایین وهرگیرانی. علی

سهلهحشور

2- نیکهمین وانهیین وهرگیرانی. فهرانه فهرانه

3- ب دهستی زاروکی گولدان هاته شکاندن.

نهولحهسن نهجفی

The Theory & Practice of Translation. -4

Leiden, United Bible Societies, 1974

* الجاهیز الکینانی نهو عوسمان عمر بن بههر بن

محبوب بن فزارا الله پئی الکینانی البصری (776ز -

868ز) نفیسه مکی عه به کو نیک بوویه ژ نیمامین

سهرمکین نهدهی لسهردمی عهاسیدا.

* نیتیاندولیت (Étienne Dolet) برانسی ل

3/4/1509 لیکولنیر و وهرگیر و شیهوکاری فهرانسی

بوو.

* نهف بابته هاتیه وهرگیران ژفارسی بو کوردی،

ههفت گوتار، نفیسه: کوروش شهفهوی

کو دهقی زمانی رهسمن ژ بو وهرگیرانی زحمهت
بیت یان ژی و مکی دینژن ناهینه وهرگیران، نیکانه
ریک وهرگیرانا سههسته.

وهرگیرانا پهیوهندهی و وهرگیرانا
واتهی (Communicative translation).

د پرؤسا وهرگیرانی دا، وهرگیر ل گهل دوو

زمانا، زمانی رهسمن و زمانی مههست گرنیدیه.

نهو پیوسته تیکوشیت کو خواندهقان وهرگیرانا

وی تیکه هیت، ههروسا ژی پهیما نفیسه ری

نههینه چهواشه کرن.

وهرگیر د فی واری دال دویف جورئ دهقی

و نارمانجا وهرگیراندنی هندهک جارا پتر لسه

وهرگیرانا پهیامی و هندهک جارا ژی پتر ب

ناردنا پهیامی گرنگی پیدهت.

وهرگیرانا واتهی، نفیسه ری، گرنگر ژ

خواندهقانی لسه چاف دگریت، وهرگیر د فی واری

دا تیکوشیت کو بهس پهیما نفیسه ری بگههینه

خوینه ری، ب فی ریز بهندی نهف نیکانه بهردهوام

لسه دهسته کو پیکهتهیین وینهی و واتهی دهر مکی

و نامو بو ناف زمانی مههست زیده بکهتن.

ژ نالیهکی دیقه، د وهرگیرانا پهیوهندهییدا،

خویندهقان گرنگر ژ نفیسه ری دهینه دین. وهرگیر

تیکوشیت کو دهقی هاتیه وهرگیران ههتا بشین ژ بو

خواندهقانی خو مالی بکهتن، ب فی شیوازی بیگومان

نهو نیکان دئی هه بیت کو نهو دهقی ب دهست هاتی،

ب ناویهکی گشتی گوتنا نفیسه ری نهیین.

د وهرگیرانا واتهی دا ههولدان بو وئ چهندینه

کو هه می نالگویین بنیانته و واتهدارین زمانی

رهسمن ژ بو زمانی مههست بیته وهرگیران

و نهگه جارا ژی بیته سهپاندن، دئی تشتهکی

سروشتی بیت، نهگه وهرگیرانهکا ب فی رهنگی

نههینه خواندن.

نهو بهری نوکه لبن ناف وهرگیرانا زارهکی

بهس لی دهاته کرن، مهیل بهر ب وهرگیرانا

واتهی یا هه و وهرگیرانا سههسته ژی مهیلا

بهر ب وهرگیرانا پهیوهندیاتی نیشان ددهت.

ئەدەب

ھۆزان

- 107 - ڧەژاندنا ڧەژىنى خالدا عەلى
..... سلىڧانەبى
109 - ئەو قىرپىيا ژ خىڧەتگەھا بىدەنگىبى رەڧى
..... دلدار مەمەد
110 - تو د ناڧ شەرىن مندا چ دكەى؟
..... رىژىن حكەت

چىرۆك

- 92 - شىرۆ
..... محسن قوچان
94 - چەپۆ
..... محسن عبدالرحمن
99 - ھىڧىيىن وەرىابى
..... ڧەھىمە ئىبراھىم
102 - پەرزان
..... وەلىد ئەمەد

شېرۆ

كورتە چىرۆك

د رەگەزنامەيىن دا ئاقى ۋى شەرىف بوو، لى دگۆنتى شېرۆ، يان ژى شېرۆيىن دىن، ھەرچەندە گەلەك يىن مەزن ژى نەبوو، لى داقىن سېيى پىرچا ۋى نەخشاند بوو، چلى ھاقىنى ژى بايە، ساكۆيەكى فرفوۋتە دكرە بەر خۆ، ھچكىن ۋى دو بھۇستان ب سەر دەستى ۋى قە دچۆن، كوملكەك دىن ساكۆى قە دكرە بەر خۆ، ژ بەر قىرئى رەنگ لى نەمابوو، بىرا دايكا ۋى ژى نەدھات كانى كەنگى د ئاقى قەدايە، خورتان شەرتانى ل سەر رەنگى كوملكى ۋى دكر، لى كەسەك ژى د شەرتانا خۆ دا ب سەر نەدكەت. نەگەر مروقى بىئوژدانى كىبا و داقەكا دەزى ژ شەلوالى ۋى كىشابا، دا ھەفتى پىنيىن رەنگاورەنگ ژى ۋەرىنە بەر پىيان، شەكالا ۋى ھەر ب ئاق شەكال بوو، خۆ دوپستۆفسكى ژى نەدشيا ب درستاھى پەسنا وئ بىكەت، سەد جاركى چۆبوو نك پىنىدۆزى، بزمارىن ھویر و گر ل سەر سندانى تى چىكلاندېوون، برغى كىبوو، ب ۋى شەكالا ب ئاق شەكال پىيىن خۆ يىن ب ھىز ل ناخا كۆلانى ددان، گزىن ژى دەھت، ب قى چەندى خەلكى دزانى نەقە ئەوہ و دا بىژن:

- نەقە شېرۆيىن دىن ھات.

نەرى يىن دىن بوو، لى نە ژ دىنىن مزر بوو، زىان نەدكرن و نە ژى ددارەسىا كەسەن، ھەر كەسەكى داخووا ھارىكارىيا ۋى كىبا، دا ۋەكى خۆ ھارى كەتن و نەگەر يى ماندىبا، يان د خۆرا نەدىتبا، دا بىژىت:

- ھەرە بىژە بابى خۆ بو تە نىكى نوى بىكرىت.

ھندەك زىررك ب سىنگى قەبوون و كۆلان ددانە سەر پىيەكى، كاغەز كۆم دكرن و د بەر را دكرە گازى:
- شېرۆوا دىنا.. شەكر تەھلە، تۆف شرىنە.

نەگەر كەسەكى كوشتبا شەكر نەدخوار، لى نەگەر تە كىلۆيەكا تۆقچاي دابا قى، دا د گاقىدا كرىنىت.

محسن قوچان

شېرۆ

ئىقارار رۆژا پىنجشەمبى بوو، مالا سۆفى عەلى شەكرۆكىن خىرئى ل سەر زارۇيان بەلاڧ دىكرن. زارۇيان بەھرا خۇ بربوو و قەرەقى بوون، د بەر لاقايان را كرانىبوون و ھى دەقى وان يىن شىرەن بوو، كۆزىنا پىيىن شىرۆى ھات و تۆز ب سەر كۆلانى قە چۆ، سۆفى عەلى دو شەكرۆك دانەڧ ھەلۆكا كچا خۇ و گۆتى:

- بابۇ بدە شىرۆى.. خىرەكا مەزنىھ.
- دەمى ھەلۆك ژ دەروكى دەرکەتى، شىرۆ چەند پىنگاڧەكا ژى بۆرى بوو، گازی كرى:
- وا شىرۆ.. وا شىرۆ.
- شىرۆ راوستا، نىشانىن گەلەك پىساران ل سەر دىمى بوون، ب دەنگەكى بۆر گۆتى:
- تە چ بوو ھەلۆكى بىتانۆكى؟
- ھا فان دو كىتىن شەكرۆكان بەھاڧىژە دەقى خۇ.
- دىمى وى تىكچۆ.. گىرئى و جارەكا دى ناپچاڧىن وى بوونە كورىشك، پاشى چ نىشارەت نەمانە ل سەر دىمى وى.
- نەز شەكرۆكان ناخۆم.
- بۆچى؟
- ھەما ژ خۆچى.
- يا دى ب سترانكى گۆت:
- نەز ناخۆم و نەز ناخۆم.. شەكر تەھلە و تۆڧ شىرەنە.
- تو بەھاڧىژە دەقى خۇ، پاشى نەگەر يا خۇش نەبوو تف بىكە.
- پا نەگەر د خۇش بوون؟
- گۆشتى پى بىگرى.
- پا نەگەر د خۇش بوون، ب دلئى من بوون و من ھەز ژى كر، نەز ھوى بوومى، ھنگى دئ كى دەتە من قە؟
- ھنگى.. خودئ يى مەزنىھ.
- ناپچاڧىن وى بوونە گرى، تەراتى د چاڧىن وى دا برسكى، ب كەرب قە دەستى خۇ بلىند كر و دفنا خۇ خورانن و بەردەوامى دا ناخفتنا خۇ:
- بەرى خۇ بدئ كچى.. ھەى داڧىرا مامى خۇ، راستە دوھى، نەڧرۆ و ھنگى ژى خودئ يى مەزنىھ، مامى تە يىن نەھمۆ سىكتى و تە دو شەكرۆك دانە من، سوبەھى دڧىت نەز بەرەكى ل كولوڧى تە بدەم دا دو شەكرۆكان ژ تە چى بىكەم، ھەى داڧىكا من.. خەلك سەرا تىشتىن خۇش نىكودو دكوژن، ما نەزى دىنم؟ من مەزىيى كەرى خوارىيە دا خۇ ھوى كەمە خوارىنن خۇش، ناخفتنىن خۇش، نڧىنىن خۇش و جلكىن پاڧر و خۇش؟ نى كەس نادەتە من، بەلى تىشتى نەخۇش كەسى نەڧىن و ھەمى گور دكەنە بەر من.
- ل خۇ زڧرى و ب كۆلانى دا چۆ، شەكالا خۇ خرانن و ھەر گازی كر:
- شىرۆوا دىنۆ.. شەكر تەھلە، تۆڧ شىرەنە.
- ل پشت نىخلا خانى، سۆفى عەلى گوھدارى دكر، تەپەك ل رانى خۇ دا، شىپىن ژى ھات و د گەل خۇ گۆت:
- من ھزر دكر نەڧە يى دىنە!

۲۰۲۴|۱۱|۲۰

چەپۆ

چاۋا رۇژا گۆھىنى د پۆلىدا ل ھەمبەر مامۇستا ھەودانى شانازتر كەس بووم، ئەفرۆ ژى پىشتى شازدە سالان ل تەنشت ھایدانى خۇ بەختەۋەرتىن كەس دىبىنم يان ھەما د ناخى خۇدا ھۇسا ھزر دكەم، نە.. نە، ھەما كەس ژ من بەختەۋەرتىر نىنە، ما بەختەۋەرى چىيە ژ بلى مروڧ بۇ خۇ خوش بكتە و خوشىيى ب وئ كىلىكا دژىت ببەت، چونكو زاقا مە و نەفە بەختەۋەرتىن رۇژە د ژيانا مندا، نەگەر رۇژا ھەفرىيى ھند يا گرنگ نەبا، كوردان بۇ كچ و كورپىن خۇ بىن بەرى ھەفرىيى دمرن، نەدگۆت: (مالا منى؛ ھىژ خۇ نەدىتى و نەبىناى!) و مسرىيان ژى نەدگۆت: (دە كان لىسسە مادەخلش دونيا)، نانكو چوونا ژوورا دىبايى چاۋا ب كرىارا گۆھنىلىيى قە گرئ دان، نەز نزانم ژىندەرى قى بىنھىرسىي چىيە؟ مانە ژ بۇ دلچوونى نادەمى ژ دارا پىروز خوار! برادەر راۋەستە، بەرى برىارەكا نەفەتۋايەكا سەرىپى بەدى، ھزر بكة، كەنگى و بۇچى خودئ مەشيا و مەشيانا (نادەم و ھەوا) ژ بەھەشتى دەرئىخستن، وان چ كر ھەتا وى گۆتئىيى: (دئ ھەرنە د دىبايىدا)، ناھا ھۇسا ھاتنە د دىبايىدا، لئ بۇ من نە وەسايە؛ چونكو وەرچەرخانا نىكى و گرنگ د ژيانا مندا ژ مئزە دەست پىن كرىوو، بەرى ل كۆلانى دگەل زارۆكان يارىيان بكەم، ل خواندنگەھى نافرۇبىيان ژ لىقنن نامۇيا كورىيا سنىلەيىي ژئ دپەشى خۇ قەدزم بى ب كەيف بوو ژ دىتتا ھۇلا پىرى پىرەلوقىن تۇلا خەم و نەدارىيا گەنجاتىيى قەدكەن، گەنج دگەرم و بىي قەخوارن دمەستن، باشتىن دەلىقەيە دال نەورۇزان بىي چاقدىر و سانسور كور و كچ ھەف بىيىن، دەستىن يەكتر بگرن، ملان بەن نىك، ب دىتتا چاقان و بشكۆرىنا لىقان پەيامىن نەقىنى لىك بگھوھورن، داۋەتا شارىايە، ھەموو ب كەيفن، ھەموو ب خەملن، ژنن ھەژار ژى ب زىرئ بەرازىلى و شىپەى بەژنن خۇ خەملاندىنە، لئ ھەر نەز شاھى قى شەقى مە، نەز زاقا مە، بووك رۇژە و نەز ھەيف و بىن دى ستىر و نەختەرن ل مەودايى مە دزقرن، راستە ب ناق ژ بۇ من ل قىرەنە، نەو شەھىانقانىن منن، لئ شەھىانان ژ بلى دەرکەفتتا خىزانى ژ مال و داۋەتكرن وەكو وەرزش، ھندەك مفا و مەبەستىن دى ژى ھەنە، ھەما پستەپستا ھەردوو دايكىن

محسن عبدالرحمان

چەپۆ

ھەنئى رىخۆشكرنە بۇ خزمانىيەك داھاتى، چوار جوامىزىن لايى ھەنئى يى بازارەكى دكەن و گرىكەك نالوزبووى بەرھەف قەكرنى دېەن، نەو گروپىن ھەنئى وەكو پەزى شقانەكئى زىوھى ل سەربىران ناقى قەدخۆت، سەرىن خۆ پىگفەناينە د بزاقى دكەن پىسامىنيەكا كەفن نوى بگەنەفە، لى يا ژ ھەمىيان پتر كەيفا من پى ھاتى، نەو كور و كچ بوون يىن ل داوھتى مەست بووين و بزاقى دكەن بەركىن خۆ بگەھىنن نىك، نەقى كىلىكا نمونەھى و ناوازه ب دەستكەفت دېينن، خۆشيا خودايى ب جامەيا دلداريىي نۆش دكەن، ديسا نەو دوو براينىن ژىك دلمايى پىشبەرى ھەف بوون و يى ناشت دېنەفە.

لى ھەر نە نەفەھە ئەگەرى سەركىيى دلخۆشيا من، مانى مروف ب سروشتى خۆيى نىرگىيە، نەفە ھەمى دى بىنە دېدەفان كو نەز و نەف خانمە نەف شەفە دى خۆ دادەھىن، ھەتكچوونەكە يا ژ وئ مەزنتەر نەو بوو گافا دەستى من د دەستى خەزووریدا و مەلایى ب نەربىيەكا قورەشيا دىم دگوت و وى قەدگىرا، راست كەنىيا من دەھت و ژ شەرما خوھى ددام، چونكو نەو شەكرا مەلایى ب نەربىي دخور، من دگەل وى د دلئى خۇدا دكرە كوردى، وەيلا ھەتكچوونى؟! ھەكە مەلایى ب كوردى نەو گوتن گوتبانە خەزوورئ من، باوەر بگەن مەلا ب دوخىنقە دەرنەدكەفت! نەفە من ھای ژ فى ژيانى بووى، دىبىت نەفە نىكەمىن شەف بىت، من نەو بابەتتى ھەستىار ژبىرەكەرى، كو تا ل رەشەرۆژىن ب سەرى مە كوردان ھاتىن دا ژئ بىبەھرنەبووم، ژ بلى نەفالى كو نەم ل باژىرى بووين، لى ل كۇچا مليونى و ل ژىر خىقەتتى دەمى من پەنیر دكرە ناف نانى، بابى من وەكو جاران پاشقە برم و ل شەرى رزگارىيا نىراقى ھەكو ژ ترسا دىنن چەكئى كىمىاوى كەفتىە دەست مە باژىر بەرداين، دەمى خالى من سالمى شل ل گوندى نەم ھەواندىن، ل سەر فراقىنى كەفچكى وى ل سەر پىشتا دەستى من، گەزنتا قامچىيا رەشەكەن سولتائى سۆر بوو:

- كورۇ.. ما دەرسە.. ھەر دى بىژم و قەگىرم، كەنگى دى چى بى؟!

ھەر ژ زاړوكنى نەفە ھالى منە د دەستىن بابى مندا ل مال و ل خواندنگەھى ژى د دەستىن مامۇستاياندا، ب تايبەت مامۇستايىن نەربىي و دىنى، ھىژ دەنگى مامۇستا عەبدلمەجىدى وىر و كەنىيا خویندكاران د گوهىن مندا دەنگفەدەت، دەمى ل ھنداڤ سەرى من ب گەفلنكرن تىلا خۆ د ھزاندا (اصحاب الشمال ما اصحاب الشمال، فى سموم وحميم، وظل من يحموم، لا بارد ولا كريم)، سەربارى كو دەستخەتتى من يى جوانترىنە و د يارىيا تەپانیدا ناقى من مارادۇنايە، ھەر پىنھنا ب پى چەپى بىت، تورا گولى يا ھەفرك دەھژىم، د ماتانیدا مەناش من دخۆت، پلا من يا چەپ نىك و نىكە، لەورا گروپ ھەفركانەھى دكەن كا دى ژ كى بم، د سەر ھندى را ژ بلى وان ھەر يى قەجخاندى و پاشقەبىریمە، ھەچكو پاشقەبىرنا بابى من پەژىيەكا قەگرە، يان نىشانەكە نەنىيا من پى يا دروى كرىيە، يا بوويە توكا نەفەھتتى د ستوىى مندا، كو وانەيا د دووقدا مامۇستا ھەودان دى ستىرنى بادەت و بەرى من ژ ھىلا ژىرى بەرۇفاژى عەبدلمەجىدى وىر دەتە ھىلا ژورى، لى يا ژ ھەمىيىن خرابتر گوتارا مەلایى بوو، ل رۇژا نەينى بەرى مەلا سەرى خۆ بشۆت، بابى من دگوت:

- تە خۆ حازر كر...؟

گوتارا مەلایى ھەچكو تايبەت بو من يا ناراستەكەرى بوو، يا ژ منقە سەربارى بلنديا وى ل سەر سەكوپى و خۆتىكرنا من ل كوژىيا دور، چاقىن وى تنى كىماسىيا من د ناف نەمىن وەكو پەزى د كوتانىقە دىبىت، نافروويىن وى ناخى من دىسمتن، تىلا وى يا شەھدى وەكو (ناراستەگەھ) ب گەفلنكرن ناراستەھى من دبوو، ھەى ھاوار چاوا

شيا دەردى من ب (عوسر) يا نەربى قە گرى بەدت، خوتبەيەك تمام ل سەر خرابيا چەپيى خوند و ب ھەر نازار و نەخوشىيەكا دىن و دىيى قە زنجير كر، ھەر باشى و (يومن) ھەككى ب (نەسحاب يەمىن) قە، بىنە بەخشىن، نەقە ژىلى فەرموودەيان ھەچكو كاودانى من نەبارەكى بۇماوھىيى بىن سىرۆشتى، بەلكو خفسەك خودايى بيت.

ل داويىيى، نەقە گروپىن شلاتىيا ژ ھەفرىيىن خواندن و تەپانى و شويماتيىن تاخى و سەيرانىن بەرى، ھەفالين نافنجىيا چرا ب شەماتەقە گەھشتن، زىرۆ و دىنۆل پىشپىي و بەرى پىرۆزباھىيى خۆب داوھتى بادان و خۆد خوھى را ترش كرن، وئى گافى نەز و بووك برىنە ژوورا تايىبەت بۆ شىفخوارنى، ژ دىتتا خەزوورى ل تەنشت خەسوييا چەقەلۆز مەندەھۆش بووم، نەرى نەقى شانەيىن وى ب سەررەقىيا عەشىرەتگەرىيى د ھەمەر، چاوا ژ پەراسىستووريا خۆ ھاتىيە قىرە و ل شەھيانا كچا خۆ بەرھەف بوويە؟! نەقە كەفگۆيالەكە بۆ گەھىن عەشىرەتگەرىيى، نەقە ژ بلى چوار عومرە و تىزىيىن درىژ، دەستەكى بەرگوزاندا ھەكو قوربەشكى روونشتى بوو.

چاوا ل گەل خوارنى من دەستدا كەفچكى و درىژكرە برنجى، چاقىن ھەجى قەسىمى بىن تەسكۆيى ب دەستى منقە زىق بوون، مينا ناراستەكرنا تاوانەك رەوشتى ب دەنگى خۆيى ستوور كو نىشانانا قەخوارنا دۆمدرىژ يا شىرئ شىرا بى ئاف! بەرى تولى و خوقامخوشكرنى ھەكو ھەفت بەر ل دويف نىك ل نافچاقىن شەيتانى باراندىن:

- كورۆ تويى چەپى!؟

د وئ كىلىكىدا بۆ بەلا دىنويى ھەكو سەيىن گەمبۆلە سەرى خۆ ژ دەرى ئىنادەر و ب دەنگى خۆيى بۆر گۆت:

- چەپۆ.. پىرۆزە دۆستۆ، تا سوبەھى.. نەقە نەم چوويىن باى ى...

ھەجى بى ھىژ من بەرھەمى وى تام نەكرى دىن بوو، بىن د خەما نەقىيىن چەپ، نەويىن دىن ل پاشەرۆژئ ھىن، بىحەمدى خۆ، ژ دلنىشە گۆتتىن وى من ھەلافايت يال سەر چلكان ژى من قوزولقورتى، بەس نەبوو نەشكەنجەيا بابىن خاپاندى و مامۆستايىن نەرەبكرى، مەلا و بانگخوازين فايرۆس، نەقە نازارا جەنابى بەردەستكى مەكتەب سىياسى ژى دى ھىتە سەر!

ناھىنە ھژمارتن بابىن من چەند كەفچك ل دەستى من بى رەق و ھشك دانە، تاكو جارەكى چ ل بەر دەست نەبوو، نىنا جگارا خۆب پىشتا دەستى من قە قەمەراند، نەوا ھەر زو لى پەشىمان بووى و تا پىشتى ھندە سالانە، دەمى چاقى وى ب نىشانانا شوون جگارى دكەفقت، كەرى شىنى كەروى د ژنا مەلا ھەيدۆى قەدكەت، چىكو نەوى گۆتبوويىن دايباب ل پىش خودى بەرپرسيارن! تىرانەپىكرنا مامۆستايان تايىبەت بىن نەربى و دىنى، تاكو ھندى پەيھەك ل دۆر چەپيى د كلتورئ بىبابانيدا من ژ زاردەقى وان ژ گەلەكىيا دوبارەكرنى ژبەركرىيە، ھۆسا ئاقى من بوو چەپۆ، بەلى چەپۆ! و ژ چقىلى و كەربادا تاب دەستى چەپى من سىلاڧ دكر، چەپۆ سەد چار چەپۆ، چەند ھىزشا وان دژوارتر لى دەت، ل خۆ موكورتر دەاتم و سەررەقتەر دبووم، تاكو جارەكى ژ كەرىيىن ھەجى ياسىنى ل سەر نقىژئ ب تىلا دەستى چەپى من شەھدە دا! نەزانىن بىھشىن ب پاشىيا منقە بوويىنە نۆژ، ب دەلنگىن منقە بوويىنە سترىك نەچار كرم، چاران ژ بىر قە بچم كو ئاقى من ئاشتى يە، تاكو ل سەر دەفتەرا نەزموونا من ئاقى خۆ دنقىسى (چەپۆ)! پەيھا چەپۆ ل سەر پەردا گوھى من كەھى بوو و د

چەپۆ

ناخى مىندا ھاتە نكراندن، كو ئىدى ھەر كەسى گازی كىرپا چەپۆ ھەما ناسابى لى دىزىم، تاكو گەلەك كەسان نەدزانی نافی من ىن دروست ناشتى يە، جاران ھندەك دىرسىن و من زى ب ناسابى دىگۆتى نافی من چەپۆيە، لەورا ئەوین نەئىياس دابىژن: - نافی تە كور تکرنا جبرانىلە.

لى من ب ترانەقە بەرسف ددا:

- ما نافی فرىشتەيەكى ژ بلى ب كوردى و عىبرى ھەيە!؟

دووماھىيى من بىر پار دا دەست ژ كەرب و نفرىنان بەردەم، بەلكو بۆ عەشیرە تگەر و ئۆلدار و خەلكى بەتال بەئلم، ھۆسا سەربارى كىمزانىن و سەربۆر و بچووكىيا ژىيى خۆ، ژ بىدەستەھەلاتى من بەردەوامى ب مروقىنىيا خۆ دا، تاكو وى رۆژا نەم ل پۆلا پىنجى سەرتەيى و عەبدلمەجىدى وىر نىقا وانەيى ل دۆر گوننەھا بكارنىنانا مروقى بۆ دەستى چەپىن بۆراندى، دا ل وانەيا د دووقدا مامۆستایا زمانى كوردى يا نوو ھاتى بەئىت، دا پاشى بزانم كو دەھ خولەكىن بىھنقەدانى د نابقەرا وانەيا سىيى و چوارى دا، گەنكەشەيا مامۆستایان ل دۆر چەپاتىيا من بوو!

مامۆستا ھەودان ب ژوور كەفت و چەند جاران كو خەكەكا نە ژدل كر و گۆت:

- پىچەكى نەخۆشم، دەستخەتى كى ىن جوانە، بلا رابىتە سەر تەختەرەشى!

خويندكارىن كچ و كوول ھەف نىرىن، مامۆستایى بىي ل خۆ دىار كرن:

- باشە چەپ ھەنە؟ كى چەپە بلا رابىت.

پشتى جەنەف و جورىن جەنەفى دگەل نمونەيان ل بەر پەرتووكى من نقىسىن،

مامۆستا رابوو و ھەچكو چ ژ كو خكا وى نەمايى گۆت:

- بەرى شروققەكرنا جەنەفى و گرنگىيا وى د زمانى كوردىدا، كى دى نافی

بلىمەتەكى، ھۆنەر مەندەكى، زانايەكى، سەركردەيەكى، نەكتەرەكى، وەرزشقانەكى..

ھتە. ىن نافدار بىژىت؟

- مارادۇنا.. ئومىدى دا بەرى ھەفالان.

- نەنجىلا جولى.. رۇناھىي گۆت.

- نىۆتن.. زىنى گۆت.

- ناپلىون.. رىژىنى دا دووق.

- نەئىشتاين.. رىبەرى گۆت.

پاشى پۆل كەتە شەماتەيىن و مامۆستا بىدەنگ ل وان دنىرى و گۆھدارى دكر،

مامۆستایى گۆت:

- گەلەك باشە، ھەو پىزانىن ھەنە، نەز ژى دى ھندەك ناقان بىژم، كول پاشەرۆژى

دى نافیان وان بەيسن، وەكو (مايكل نەنجلو، داقئشى، بتهوقن و موزارت، مەھاتما

گاندى، ھتلەر و جان دارك و پىرىيا سەروكىن نەمريكا)، خويندكارىن زىرەك.. كى

دزانىت چ تىشتى ھەقىشك ل ناقەرا قان بلىمەتان ھەيە؟

ئەو نافیان ھاتىن ھەموو ب شىوھىيى بازنەيىن بچويك ل دۆر بازنەيا مەزنتر يا قالا

وەكو گۆلبەرۆژى نقىسىن و گۆت:

- خالا ھەقىشك ئانكو پەيغا بەرزە چىيە! ىن بزانىت دى د بازنەيا نافیان وان دا نقىسىت؟

نەم ھەمى بىدەنگ بووين و تەماشەي ئىكدو كر، ئەو چ تىشتى ھەقىشكە قان

كەسىن ژ جەھ و دەم و كارىن جودا دگەھىنىتە نىك! رىبەرى گۆت:

- نافدارىيە مامۇستا.

- نافداربوون پىشتى كارەكى ھەژى نافدارىيى دەھت، بىنرىن زەرەدەشت و بۇزا، محەمەد و عىسا پىخەمبەر كارەك مەژن، نە كور ل دووف خۆ نەھىلان! ئەف نافىن مە پىكفە گۆتىن، ھەمى د سالۆخەتا چەپبوونى دا ھەپشكن! پىرىيا كەسىن چەپ خودان بەھرەنە و ئەفە راستىيەك زانستىيە و گرىيا نىفا لايى راستى يە ژ مەژىيىن مروفى، ل بازنەيا نافەندى پەيفا (چەپ) نقىسى و ژ ھەمى بازنەيىن بچويك ھىل كىشانە بازنەيا نافەندى، نەوا ھاتىيە چاڧ من وەكو وىنەيىن دللى يى سنىلە نىگار دكەن و نافى خۆشتىيىن خۆ تىدا دنقىسن، ب نقىسىنا پەيفا چەپ د بازنەيىدا مامۇستا ھەودان ب پىلافا خۆ يا چمىزراف فە چوو د دللى من يى بچووكدا.

پەيىقن مامۇستا ھەودانى د پىنچ خولەكاندا؛ ل سەر ياخييوننا من ل ھەمبەر دىتتا چاڧكى وەكو نافا ب ناگرى دا كرى بوو، دبىت و نەدوورە ھەر ژ بەر مامۇستا ھەودانى و ل ژىر كارتىكرنا وى، من دىتتا خۆ بۇ ژىانى و شىوازى سەرەدەرىكرنى گوھارتىبىت، تاكو گافا ل فەرماتبەرىيىن ژى بۇ نىكەم جار من نافى فەرماتبەرا نوو (ھايدان) ئ بەيىستى، نەوئ وەكو ھەودان ھاتىيە گوھى من، بالا من راكىشا و من ھەست پى كر كو دنىاسم يان نىزىكى منە، نافى وى ل سەر پەردا گوھى من پىتر پارچەيەكا مۆزىكى بوو.. ھايدان، ھايدانە.. نەوە يا ھايدانا نەفنىيى دايە من!

ژ وى روژى وەرە گۆتتا مامۇستا ھەودانى دىتتا من گوھورى، ل جەھى پىكفەژىانى دگەل سالۆخەتەك كرىت و گوننەھا خودان تالىيەك تايىبەت، كو ھەست ب كىماسىيى ھەردەم وەكو چەكوچىيە ل خۆيەتيا مروفى ددەت، بوو شانازىيەك و كرەم مروفەك سەرەكەفتى و ل پەى وى نافدارىيى بگەرم، يا ھەر ھەست پى دكەم كو مامۇستا ھەودانى ژ ھەژى دىتىم و پىن راسپاردىم، نەز يى كارەكى باش و سەرەكەفتىانە دكەم، ژ دەولەت سەرى تىگەھشتن و شىوازى گەھاندنى يى مامۇستايى، چەپبووننا من شەرم ژى دكر، نەفرو و ژ مېژە شانازىيى پى دكەم، بۆچى نە.. ما مامۇستايى چەپبووننا من ب بەھرە پەسەند نەكر و سەرەكەفتن و نافدارىيى فە نەگرىدا؟ ژ وى روژى وەرە قايلبووم كو فىانى كارتىكرنەكا سىنەربەند د نافاكرنى دا ھەمبەر كارتىكرنا وىرانكەرا ترسى ھەيە، ژ وى روژى وەرە نىدى ھەموو بلىمەت و بەھرەمەند؛ نە شەپتان ل گەل من خوارنى دخون، سەمايى دكەن و ژىانى ب رەوش دنىخن و بۇ من نموونەنە! ل قىرە پىدقى دىبىم پىريارەك قەبر ھەمبەر جەجىيى خەزوورى خۆ وەربگرم، ھەر ل سەرى روژى تىيگەھىنم بەرى خۆ ل سەر سەرى من بگەتە مەلا و بانگخواز و ل ھەر دىدار و ھەلكەفتەكى گۆتارەكى ل سەر گوننەھا چەپبوونى بەدەتە من، ب رىزكرتن ل ھەمبەر راوەستىام و ب نارامى من گۆت:

- نەز شانازىيى ب چەپبووننا خۆ دكەم و نامادە نىنم ھەر ھزرى د گوھورىنا بكارنىنانا دەست و پىن چەپى بگەم، نەز چەپو مە، بەلى نەز چەپو مە.
ب دەرەكەفتتا پەيفا چەپو ژ دەقى من، مىنا يى دەمەكى قەفزبووى و ب خوارنا دوو لىبىن جەبكىن زكچوونى، ژنشكەكىفە وەكو (نەمەر نىسا) گۆتە مېرى نامىدىي (دانقوتا ب ھەستى، مە ب سەردا كر نافا بەستى، وەكو تەمباقى قەرەستى)، رەنىنا كەرب و خەمۆكى و رەشپىنى و پەرىشانىيا كووراتىيا ناخى من بوو!

7/4/2020

پىش

ھېقىيىن ۋە رىيائى

كورتە چىرۆك

فھىمە ابراھىم

رىمشايد - ئەلمانىا

نەو ب گىيائى من فە ھاتىوو گرىدان، نەم ببوونە نىك رح د دو چەستەيان دا، نە دشيا ب ساناهى دەستان ژ من بەردەت، ھەستەكى جوان بوو، كەسەك بېيتە ئەفنىدارى تە، ھەتا وئ رادەيىن، نەو باوهرىە ھەبت ئەف گرىدانە يا ھەروھەرە، نە كو دئ ب بۆرىنا دەمى سست بت.

ھەرچەندە من خوە ب پايزەكا پير ددیت، لى نەو ب ھەموو ھەستىن خوە ل من نالۆدە ببوو، قەدەرا من نەو بوو ب تنى مينا خەونەكى و ناشۆپەكى بم، ل بەندا دەمى بمىنم، بەلكو دەمژمىرىن ھەقدىتتا مە د چركەيەكى دا ب ژفانەكى نەچاقەرى شاد بىن، د چاقەرىيونا دىتتەكى دا من ھزار برىن دەرمان كرن و ل شوونا وان ھزارىن دى دەرپوون. ھەستى ژ دەستدانى زەحمەتتىن ھەستە دلى برىنار بكتە، ب برىنەكا نەچاقەرى كرى. ژ نىكەكى فە، تە برىاردا بچى، بچى يە و غەرەكا دوور، دەمى من پرسا نەگەرەن كرى، تى چاقىن تە رۆندك بوون، تە خاترا خوە خواست، تە ھىقىەك دابوو من دوپارە بۇقرى، ب سالان ل بەندا سۆزا تە دايە من مام و تو نەھاتى.

چىرۆكا من دگەل تە ب داوى نەھاتىە، بەلكو ھندەك دىمەننىن وئ زىندى د پارچەيەكا دلى من دا ھلگرتى ماینە. من ھەزكرن نىنە وئ چىرۆكى ب داوى بىنم، لەوا ھىشتا ب ھىقى مە، ھىشتا د ناخى من دا ھەستەك تە دھوینت. ھىشتا ھندەك پەيىف مابوون ب دارىژمە بەر سىنگى تە. من دقېتن ئەف ترسا ھندە سالان دلى من دنازرىنت، ژ دەستدانا تە بېيتە خەونەك و ژئ ھىشارىبىم. من دقېت دوپارە گەرمانىا دەستىن تە ترسا من ھەمىنىز بكن، وەكو پەلەكى ل زفستانەكا سار من ھەموويى بكتە گەر مۆك و ھەستى ترسى بسۆژم.

فالائىەكى گىيائى من يى نالۆزكرى، دەمى من برىارا مرنا ھىدى ھىدى داى، ل وى دەمى من چ ھىقى بۇ ژىائى نەبوون. دەمى دەرگوباسىن تە ب نىكجارى قوت بووین، من ھەست

ھېقىيىن ۋە رىيائى

ب داويا خوه كر. من باش دزانی تو یی ساخی و یی ب سلامهتی، لی بهرسقا نامهینین من نادهی. فیر ببووم روژانه ل گهل نامهینین ته ژ خهو رابیم. ته فیر کر بووم باوهر بکهم کو د سهر فی هموو دووراتیی را، هیشتا یا گرنگم. ب فان هزرین رهشبین، من بهارا خوه ژى بههاند. د ترسم د نانا فی رهشاتیی را ب خهندقم. یان خوه ژ دست بدهم و بیمه لنیوک. نهو من چهزکونا چ تشتان نهمايه، ههتا خهونا ژى ب هاتنا ته فه نابینم، مینا بهلگین زهر بین فی پایزی من چ هیفی بو مانی نهماينه، ترسا من بایهکی ب هیزه ههردهما هات، دی من دگهل بازفیرکین خوه دوور بهت و بهرزه کهت.

درهنگ هشیاربووم، ب ههستهکی سار، ژ نانا نفینین گهرم دهرکهتم. من زانی نه یا باشم، لی ل بهر خودیکین راوهستیم و نهو داقین سپی د نانا پرچا خوه را ب بوياغهکا سپر، رهش کرن. لی نهو خیج و خهتکین کهتینه بن چاقا، ب چ مکیژان نههاتنه بهرزه کرن. دهمی ژیان هموو دهرگههان دگرت، هموو دهرگههین دی ل پهی ب خوه رایى دهینه گرتن، ههتا دهرگههین دلی ته ژى ل من دهینه گرتن.

ل دهمهکی من ناگههژ دهرگههین گرتی نهبوو، دهمی دلی ته ههمبهر خهمین من

ههینین وهریایی

يىن قەكرى، ل وى دەمى من هزار بهانه بۇ مائى ھەبوون. ھەكەر چۈن چەند يا فەر
ژى با، لى پىنخەمەت ئەواد نابقەرا مە دا، دا ھەر مائى ھەلبۇژىرى.

نوگە، من پىكول كر تە ژ سىنۆرىن ھەستىن خوه دور بىكەم، ھەتا وئ رادەين
كو خوه رازى بىكەم كو چ چىرۆك و پەيوەندى د نابقەرا مە دا نەبوون. چ بىرھاتن
مە پىكفە گرى نادەن، دەمى گوھل ناقى تە دىم، چ ھەست دلى من نازار نادەن.
خوزى ل وى دەمى تە بىرپارا چۈنى داي، من داويا چىرۆكى نقىسىيا و دەرگەھى
پەرتووكا بىرھاتىن مە ب نىكجارى گرتبا. من پىشتا خوه دا با رابردۆيى و نەز ژى
ب رىيا خوه چۆبام، من بزاقا فەجەماندنا بىرھاتىن تە و خوه د دلەكى قالا دا نەكربا
نھۆ ل بەر خودىكى ل داقىن پرچا خوه يا سىپى دنىرم، بۆياغ ژى نەشيت
شونوارىن وان قەشىرت. دوراتىي چ ل مە كر؟ تو چۆى و تە ب گەرمى خاترا
خوه خواست. تە ھىقىكە بۇ زفرىنى ل پىشتا خوه ھىلا! نوزانم چ چىيوو؟ چ روودا؟
نەو ھەموو ھەستە ب نىكجارى د دلى تە دا ھاتنە كوشتن. من باوەر نەدكر دى مينا
شەمالكەكى ب نىكجارى فەمىرى و رۆناھيا ھەستىن مە دگەل دى ھەلىين. ب فى
ناويا توخىيى دوراتىي د نابقەرا دلين مە دا دورتر لى ھات، ب پىشتگو ھافىتتا تە و
دلى من يىن پتر شىانين خوه لىبەرگرتنى نەى، ھەر تىشت ب داوى ھات. من خوه دور
ئىخست و دوپارە خوه ل خالا دەسپىكى ددىت.

چ گونەھا دلى من نەبوو تە ئىخستىيە د ناق فى ھەموو گرفتارىي دا، نە گونەھا
من بوو ب ھەموو ھەستىن خوه ب تە قە بەيمە گرىدان، تا وئ رادەين ل عشقا تە
نالۆدە بىم، من چ جارار شەرم ژ لاوازا ھەستىن خوه بەرامبەر تە نەكرىيە، لى نھۆ
شەرم ژ پىشتگو ھافىتتا تە دكەم، تو نىكانە نەپنى بووى من ژىيەك دگەل بۆراندى،
بىي دودلى ل نك من پەيدا ببت. من چ جارار چافىن خوه نەدانايىنە سەرنىك و
ھزر د وئ ژيانى دا كرىيە كو تو د ناق دا نەبى. ب كورتى، من ژيانا خوه بىي تە چ
جاران د خەيال و ناشۆپان دا ژى ھزر تىدا نەكرىيە، وەسا ھزر دكەم تىشتەك ھەبوو
ژ ھەزكرنى مەزنتر بوو نەز ب تە قە گرىدايم. نھۆ ژى ھەست پىن دكەم دلى من يىن ژ
قان جۆرە ھەستان قالا بوويى، ب تنى كەرب و كىن تژى دەماران بوويە. تە جوانى
و بىگونەھيا دلى من، ب دوركەتتا خوه كوشت.

بھانا تە مينا دبىژن، ژ قوبحەتى مەزنترە. پىخەمەت مانال وىرى تە دەست ژ من
بەردان و كەسەكا دى تىكەلى ژيانا خوه كر. من شىان نەبوون فى ھەموو ناژاوەيا
ژىيى من فەدگرت رىك بىخىم. نەقە ژى ھەموو تو نەگەر بووى، من چ شروققەكرن
بۇ ھەلويسى تە نەبوون، من گەلەك بزاق كر ن بەھانەھىكە بۇ تە ب نافرېنم، نەف
ھەموو توندتيرىيە بوو نەگەر ھەمبەر ھەستىن خوه بىن دەنگ بىم.

ل وئ پايزا من خەون ب ھەبوونا تە قە ددىتن و نەخشە بۇ نفاقرنا ھىلنەكا
تژى بەختەوهرى ددانان، تو ب نىكجارى بەرزە بووى. نەز ژى د ژيانى دا مرى، بىن
ھەست و سۆز و ھەناسە، د نقرۆسكىن مائى دھلنگقتم.

د وئ رىكا درىژا پىيىن وئ د ھلچندنە ناق پەراسىين خوه، پايزى بەلگىن خوه
بىن زەر و پىتى، ب سەر كەلەخى ھزرىن وئ بىن وەستىيى دا وەردكرن و روژ ژى
ب لەزتر ناقا دبوو.

پەرزان

كورتە چىرۆك

ل وئىقەى گىرگەكى بىلند ل بىنارېن چىيايەكى ناسى گۈندەك ھەبوو، خەلكى گۈندى دوو چارىكىن چەرخەكى بوول ژىر دەستى ناغايەكى دژىيان، وى ناغاي ژ بابكالېن وى مىراتى گۈندى بۇ ماپوو، ب رىكا دارى زۆرى و فېكرا بەردانا گۈندىيان و ئوجاخىن وئ ب ساناھى دشىا دەستھەلاتا خوە ل وان بگەت. ناغاي نەنجومەنەكى كارتۇنى ژ چەند رھسپى و ماقولېن گۈندى پىك نىناپوو، ب رىكا وان شىابوو ناسايش و نىمناھىيا گۈندى و زالگەھىيا خوە بدومىنىت، ھەتا ھنگى ناغاي چ داگىران ژ تىتال و تۆرەبىن بابكالان نەكربوو، ژ بلى نىك جار نەبىت. نەو ژى پىشتى نەنجوو مەنى ب رجا و سالوسكىان ناغا رازى كرىوون كو چەند زارۆيەكىن وان بەئىنە رەوانەكرن بۇ دەرڧەى گۈندى ب مەرھما درىژىدان دان ب خواندى، ھەردەم ناغايى لدەڧ ئاقلداران پەشىمانىيا خوە دەرڧىرى ژ رازىبوون ل سەر ھنارتنا وان زارۆكان. سال ھاتن و بۆرىن ھندەك ژ وان قۇتابىيان نەزڧرىنە گۈندى، ھندەك ژ وان ھاتن و ب نەھنى خىزانېن خوە ژ گۈندى رەڧاندن، نەوئ رەڧتارى كەربا گۈندىيان و ناغايى گەلەك قەكر و نافى وان ب خانىن و خۇڧروش دانەنىاسىن. ھندەك ژ مروفقېن وان بىن نەڧرەڧى ژ گۈندى ژى ھاتنە سزادان. ناغاي پىرىار دا ئىدى كەس نەھىتە ھنارتن بۇ دەرڧەى گۈندى. گۈند ھەمى ب پەرزانەكى ھاتە دۆرپىچ كرن و ژ بلى شڧان و رەڧانېن ناغاي كەسى ماف نەبوو ژ پەرزانى بىورىت.

نازاد نىك بوو ژ وان زارۆكىن نەو چەند سالبوو ژ گۈندى دەرگەتى ب مەرھما خواندى، نەو نە ژ وان خانىن و خۇڧروشانبوو، ھەكى گۈندىيان بىناڧكرىن، لى وى ژى نەدڧىيا ب زڧرىتە گۈندى، ب نەچارى پىشتى نەشىاي مالباتا خوە رازى بگەت نەو ژى ژ گۈندى بڧرەڧن، ب تايبەت ژبەركو

وليد احمد

پەرزان

بابى وى ژ ئاقلدارىن ناغاي بوو، لەوما پىشتى خواندنا خوھ فەگەر بابوو گوندى و نىدى ب وى زانىنى قە ژ نەدل ل گەل چەند قوتابىيەكىن دى، هاتن ل گوندى بنەجھ بوونەقە. پەرژانكرنا گوندى و دانىخستنا وى ژ لايى ناغاي قە نازاد و نىك دوو ھەقالىن وى بىزار كر بوون، ژ بەركو نەو د وان سالىن خواندنى دا فىرى نازادىيى ببوون، پەرژان بو وان ببوونە زىندان و قەيد ل بەر نازادىيا وان. ل لايى دى ژى رۆژ بو رۆژى نەو زانىنا وان ل دەر قە وەر گرتى بەرە بەرە كىم دبوو، ژ بەر دانىخستنا گوندى و پەرژانكرنى نەو نەدشيان زانىنا خوھ زىدەتر بگەن و پەرتووك ژى نە د هاتنە ناغ گوندى دا، لەوما ژى ھىدى ھىدى زانىنا وان ل ناغ وى رىژا نەزانىنى يا زىدە بەرەف كىمىي دچوو. ھەتا گەھشتىە سەرى دفا وان و شەقەكى ل بنى گوندى ل سەر كانىي ھەر سى ھەقال كومبوون. نازادى گۆتە وان:

“ھەقالىن ھىژا، ھوینی دبىنن، نەم یی ل ناغ نەفى جفاكى گرتى و تژى نەرىت و تۆرەيىن كەقنەشۆپ دا بەرەف نەزانىنى دچىن، نەگەر نەم سەحنەكەينە چارەيەكى دى ژ وان نەزانتر لى ھىين، فىجا ھەر سەرەكى ناقلەكى تىدا ھوون چ دبىژن نەم چبگەين؟” ھەقالى وى یی دى كو ناغى وى زناز بوو، ب دەنگەكى نىزىك پستەپستقە ب ترس و دوودلىەكا زىدە ب بەرى خۆ دانا رەخ و دورىن كانىي گۆت:

“راست دبىژى نازاد، نەز بىژم نەگەر تو سەحكەيە رىيەكى بچىە جھى بابى خوھ و ببىە ناقلدار دبىت بشىي نەنجوومەنى رازى بگەى ناغاي ژ فان برىارىن وى لىقەبگەت، وەكى دى نزانم چ ناھىتە ھزرا من.”

ھەقالى وان یی دى كو دگۆتتى سەمىانى كوچەرى، خودان بەژنەكا بلند و سەرەكى خر بوو. ھندەك جارا نازادى بو ترانە دگۆتتى: مسوگەر نقشى تە یی پشودەرى، تو وەكى وانى. سەمىانى ب بىمنەتى قە سەحكرە ھەردووكان و گۆت:

“پا نەزىبىژم تاكە رىك نەوە زاړوك و گەنجىن گوندى وەكى خۆ لىيەكىن، ھەتا ھەكە بشىي ناغاي ژى زانا بگەين. بلا ھەمى گوند خواندن و نقىسىنى بزنان، نەفا مامۆستايىن ناىنى بو شەش سالان ب تنى ددەنە زاړوك و گوندىيان تنى ھەتا رادى بندەستكرنا وان دگەھىنتە وان، لى نەگەر وان زانا بگەين پتر بخوینن و دى پتر زانن و داخووزا مافى خۆ كەن. بلا رەشەكىن ناغاي ژى بخوینن و بزنان. دەريا نەزانىنى ب رووبارەك و جۆيەكا زانىنى ناىتە دانا.”

زناى ناقلى وى ژ ھزرا سەمىانى برى و گۆت:

“ھزرا تە د جھى خۆ داىە. بەس چەوا؟ نەم دشىين نەفا ل دەف مە فىرى گوندىيان بگەين و نەو پەرتووكىن مە ھەين پارقە بگەين. ھوون دزانن نىدى نەف پەرتووكە تىرا مەژى ناكەن. نەم نەف سىيە ژى پىدقى پەرتووكىن دبىترىن”

نازادى گەلەك ناقلى وى ژ ھزرا سەمىانى و زناى برى و گۆتە وان:

“نەو خەما من. من ھزرا تىشتەكى ھۆسا كر بوو. ھىشتا نەز ل دەر قەى گوندى بووم و گوند نەھاتىوو پەرژانكرن دەما بابى من نامەك بو من فرىكرى نەز ھايداركرىم زوى ب قەگەرم نەگەر نە دى مینمە ل پىشت پەرژانان. لەوما من نىك ژ ھەقالىن مە بىن فانە كررىيە خانىن رازىكرىيە، ھەر ھەيف نامەكى بو فرىكەم و نەو دوپقدا بەرسقا من بەدت. نەقە سالەكە نەز و بەختىار ھۆسا گەل نىك دناخقىن. دى

پاشى بۇ ھەوھە بېژم چەوا نەز و نەو نامەيان لىك دگۆھۆرىن.

رۆژ بۆرىن و ھەفتیان پالى خۇ دا نىك، ھەيقەكا رەبەق بۆرى بو، ھەر رۆژ ھەر سى ھەفالان ھەر نىك ژ لايى خۇ قە كا چ پەرتووك ل بەر دەست ھەيە، دېرن و ب ھەر رىكەكا ھەبىت ددانەف خەلكى گوندى ژ زاړوك و سنيله و گەنج و مەزنان، بىي كو رەشەكەن ناغايى و ناقلدار و ئەندامىن ئەنجوومەنى پى بەسەيىن، ژ خوە ما دا چەوا پى ھەسەيىن، ھەزرا دانىخستىن و پەرزانكرنا گوندى ژ گۆمان ل دەف نەھىلابوون كو خەلك ھەمى پى كورك بووى و ژ مال نادەركەفن، يا راستى ھەردەما زانينى سەرى خوە ھەلدا، رەشەكەن نەزانينى ھەر دەرفەتا خوە دبىن بەرپىكەكى بدەنى، چ زوى يان درەنگ. ھەيقەك بۆرى پەرتووك نەمان نازاد و ھەفالىن وى بدەنەف خەلكى گوندى، نىدى دۇرا نازادى ھات ھەوارا خوە بگەھىنتە بەختيارى خانين، رۆژا نىكى بوو ژ ھەيقانوى، نازاد و سەميان بەرەف بارزويى شقان چوون، پەزى گوندى ھەر رۆژ ل رۆژھەلاتا گوندى بۇ بىنى گوندى ل باشوورى دېرن و ب رىكا چەند رەشەكان پەرزان دەھتە فەكرن و پەز دچوو چەروانى دەردۆر. سەميانى نافی وى ب ويەكى چووى ترسى ھەمى لەشى وى فەگرتبوو، چەوا دى شين ل گەل بارزويى شقان و دەفدريايى پەرتووكا نينە د گوندى دا. دەستپىكى ب نامازەبەكى نازادى كىسكەكى دىنارين ناسنى دانا بەر بۆتەكا نافدانا پەزى و بارزوى ب كەنيقە پەژراند. پاشى نامازە دا نازاد و سەميان بچنە ب كۆزكا پشتى قە، ترسا سەميانى جەھى خۇ بۇ مەندەھوشين ھىلابوو، دەما نازادى دەرگەھى كۆزكى فەكرى، سەميان ب زرنگينا زەنگلا بەرانەكى مەزن و بشاخ فەجنىقى. سەميان نەشيا خوە گۆت:

”تو نابيژى تە ل بەرە چ بگەى نازاد؟“

”بېھنا خۇ فرەھ بگە دى بىنى. كا وەرە سەرى بەرانی بۇ من بگرە.“

نازادى پشتى ب ھشيارى قە سەھكريبە دەردۆرا كوزكى و پەرزانى، خوە خواركر و روينشتە سەر چووكان و كاغەزەكا پىچايى ژ بەرىكا خوە نينا دەر، ب دەستەكى زەنگلا بەرانی كيشا بەر خۇقە و ب دەستى دى نەو كاغەزكا پىچايى كرە د كۆزبەكى وى زەنگلكى را. پشتى ب تىشتەكى گریدايى، ل ژير نيرين مەندەھوشين سەميانى رابوو و گۆتى:

”تو دىبى سەرى وى بەردەى.“

”من زانى تە چ كر.“

نازادى ب كەنيقە گۆتى:

”مالا خۇ دى ناقا تو تيرا ھندى پى ب ناقل. قىجا يا مايى بەختو نەو پەرتووكين من گۆتى دوو سبال گەل بارزوى فرىكەتن.“

”باشە تە نامە ھۆسا ب نەينى فرىكر، نامە يا بچويكە، يا ديارە دى بەختو ھىت نامى ژ زەنگلى قەكەت و پەرتووكان كرىت و نىيت. باشە دى چەوا پەرتووكان گەھىنتە ژوور د ناڤ گوندى دا؟“

”نەو ژى بلا بۇ دوسبا بىت.“

پشتى دو رۆژان بارزۆين شىغان ل تاريگهوركى پەزى ناغاي ژ چەروانى دىنينا ناف گوندى، پشتى ژ رەشەك و زىرەفانان بۆرى و نىزىك كۆزىن وان بووى ل ژىرىيا گوندى، نازاد و سەميان ل هيفيا دەوارا بارزۆى بوون ئەوا ل دووماهيا پەزى دەھات، نازۆ ژ دەوارى خۆ پەيابوو و ب دەستەكى سەرى هەفسار دەوارى داڧ نازاد و ب دەستى ب شەپزەبىيەكا وەكى هەرجار قە كىسكەكى دىنارا ژ نازادى وەرگرت، كورتانى كەرى نىنانە خوار بنى وى يىن حەشاندى بوو ژ پەرتووكان. سەميان ب كەيفخۆشى قە گۆتە نازادى: “ناغايىن زانىيا ئەم يىن ب كەرى وى پەرتووكان دىنينا ناف گوندى دا چ كەت؟” “ناغا ژ قى كەرى كەرتەرە هەكەر نە، دا زانیت كەرى وى دى بىتە ئەگەرى زەوالا وى.”

هۆسا هەر هەيف بارەكى پەرتووكان دگەهشتە گوندى، سالەك بۆرى بىيى ناقلدارەك يان ئەندامەكى ئەنجومەنى پىن بەستىن. د وئ سالى دا رۆژانە زۇلما ناغاي زىدەتر دبوو و ل بەرامبەر خەلك هەژراتر دبوو. لى نازاد و هەقالىن خوە نىدى جە ئەمابوو كۆمبونان لى بکەن هەندى هەقالىن وان يىن خواندەقان زىدە بىوون. سالا دووئ نىدى ناغاي هەست ب هەندەك تىشتان كر، ب تايبەت پشتى هەست ب هەندەك لەنگيان كرى د هەندەك بياقان دا. وەكى كىمبوونا كرىكارىن زبارا رەز و بىستانىن وى، نىدى گەنج و زارۆكىن گوندى گوھ نەددانە ئەندامىن ئەنجومەنى و رەشەك و ناقلداران. ئەوى ژى رۆژ بۆ رۆژى زۇلما ناغاي زىدەتر لى دكر.

ھەر وەسا ل چەند جەھەکان پەرژانی گوندی ھاتبوو پەرچاندن و گۆتگۆتک بە لاف بیوون رەشەک و زیرەقنان دەست د گەل خەلکی گوندی ھەنە و پەرژان پەرچاندینە. ئەو ژێ خەلکی بۆ تیکچوونا بارێ دارایی و دەروونیی وان د زفراند.

ئێ ناغای گەلەک گوھ نەددا نەقن سستی د گوندی دا پەیدا بووی و نیدی روژ بۆ روژێ چافێ وی پتر ل کەیف و سەفایا خوہ و خرفەکرنا مالی بوو. نەمازە پستی ژنەکا گەنج ژ دەرفە گوندی نینای، نیدی ب تەمامی کەتبوو بەر خۆشین بنزکی خوہ و گوند ھیلابوو ب ھیقیا نەنجومەنی و ناقلدارانقە.

نازاد و سەمیانی نیدی جەھ نەما بوو پەرتووکان ب دانن، لەوما ناقلدارەکی بی ناقل روژەکی چەند رەشەکەک نینان و دەست ب سەر پتریا پەرتووکان دا گرتن و ب نامادەبوونا ناغای و ژنکا وی یا جحیل ل مەیدانا گوندی ناگر بەردای، ناگرێ وی گرێ پەرتووکان بلند ببوو بەر پەری نەسماتی و کاغەزین سۆتی و بیھنا وان تژی ھەمی مالان بوو. نیکێ دی گەلەک کەیفای ب وی دیمەنی ھات، ئەو ژێ بارزۆین شقان بوو، چونکی کیمبوونا پەرتووکان نیشانا زیدەبوونا کیسکین دینارین وی بوون. سەمیانی ل پیش وی دیمەنی روژنکان خوہ د چافی نەگرت و بۆ جارا دەھی بوو دگۆتە نازاد:

“ما دەم نەھات نازاد؟ نەقە دئ بیتە دوو سال، نەگەر گوندەک دوو سالان ھشیار نەبیت زیدەتر چ بکەین ھا؟ نەقە من و تە و زناری سێ چاریکین گوندی کرینە پەرتوو کخوین، نزا خۆ ل چ بگرین.”

نازادی ب پستە پستقە گۆتی:

“بەری دیکل بانگ بەدەت ب دەمژمیرەکی، ھەر نیک ژ ھەوہ نەفەرین خوہ بیننە بنی گوندی.”

دەم ھاتبوو، ھیشتا ناگرێ پەرتووکان ل مەیدانا ناف گوندی نە قەمریبوو، چریسکین ناگرێ شۆرەشی ل ھەر چار لایین گوندی ھەلببوون، بەری دیکل بانگ بەدەت، ب پیلانا ھەر سێ ھەفالان دەست ب سەر مالتین رەشەک و ناقلداران دا ھاتە گرتن، ھژمارا گوندیان ھندبوو، رەشەک و ناقلداران چ بەر خوەدان نەکر. ژ خوہ ناقلدار نیقەک ب ناقل کەتبووون و رەشەک ژێ نیقەک ژ ھەژاری ژ گوندی رەفیبوون، بین مای ژێ دەست داھیلان. دویقدا ھەمی پیکقە بەرەف مالا ناغایی چوون، ل بەر دەرازینکا مالا ناغای ھیشتا ناغای ناگەھ ژ بایی فەلەکی نەبوو و حیلە حیل و تیق لبقا وی بوو ل گەل ژنا خوہ یا جحیل، ژ نیشکانقە ھەست ب نەنارامییەکی و رەوشەکا نە ل بار کر. بلەز و بەز جلین خوہ ھاقیتە سەر خوہ و دەرکەت، ئێ خوہزی خواست دەرنەکەتبا. سەح دکەتی مالا وی ھەمی یا ھاتییە دورپیتچکرن ب پەرژانەکی بلند و تژی ستیری و دری، ھندی چافین وی میژەدکرن ناقلدارەک یان رەشەکەک نەدیت. وئ گافی زانی کو نیدی ناغاتی خلاس و نەما. روژ ھاتن و چوون، ل روژا دەھی تتی ناف ب ناغای دەھاتە دان و بی خوارن، تاقەت ژێ نەما بوو. ل روژا یازدئ کەرێ بارزۆین شقان نینان و ئەو و ژنا وی یا جحیل ل کەری سیارکرن و ھەتا توخیی گوندی ھەمی گوندی ل پشت چوون و ژ گوندی بەر نیقەکرن.

بھارا ۲۰۲۴ / سەرسنک

فەژاندنا فەژینى

خالد على سليّفانى

فەژاندنا فەژینى

تژی پاخلین خوه بهار بکه
 و ل سەر دەقّ برینا خوه بمه شه،
 قۆپکین قولچکین ره شهروژان بشکینه
 د قۆسکّ قوناغا نوی دا پاشقه بکیشه
 و بهرده ئەنیا ره شبینیی...
 خوه لیبّ ب خوه لیسهرییا خوه دا بکه
 قه شهنگ.. قه شهنگ.. ب ریز بیزیز
 قه فتین قیژین بیههرییا خوه مینا جۆت کهزییا بفهوینه
 کریتییا ئادگارین کهتواری خوه پّ بنخّقه...
 ئاگرّ کهربا خوه تژی دفنا ناخا خوه یا قهرمۆکی بکه
 و دۆزهخا رابۆری ب خه مسارییهکا خه مخوهر بقهرسینه...
 ئەی قورمّ قههرا قهرمتی
 ئەی قۆدیکا قههره مانییا قهدهغه
 قورقورا ته قهچاخه
 برسا ته کمباخه

دلؑ ٲهوران نه شكٲنه
 ٲهرمؑ هٲقٲٲا ته هٲشتا ساخه...
 كنجړٲن د بوقچكؑ رٲقنگٲا خوه دا
 ب دهزٲٲ رٲزانٲٲهكا وندابووى بدروى
 ل سهر كلؤقاندا سهرنشٲقٲا خوه
 بكه ٲالا...

و بڑى.. بڑى ههٲا مرن گوٲمانؑ ژ كارابوونا خوه بكت
 و بڑى.. بڑى ههٲا كه رٲٲن دهمى ژ ته قهبٲن
 و بڑى.. بڑى ههٲا ٲو ههٲكا بٲزارٲٲٲ دى
 ههٲا رٲك ژ ٲٲنگاٲٲن ته بٲرسن
 ههٲا ژٲان ل سهر دفنا خوه
 ل بهر ٲٲٲٲن مرنا ته خوه قوربانى ته بكت...
 و ژٲٲر نهكه،

ٲاگرى ب ٲاگرى بقه مرٲنه
 بهفرؑ ب بهفرؑ بعهلٲنه
 مرنؑ ب مرنؑ بٲرسٲنه
 خوه ب خوه بقه ژٲنه
 دهمؑ بهره قازى دبٲٲ ياسا
 ٲرادؤكس چهكه
 و جاردى ژ بٲر نهكه
 ٲاٲٲز لهٲلانه
 وه رٲانا راسته قٲنه ٲهوه دهمؑ
 ٲو د ناٲ خوه دا گهش نه بى قه
 هٲنگؑ ژده سٲدانه
 هٲنگؑ ههمى ٲشت بٲ مه رهقه
 رؤناهى بٲ رهونهقه
 ژٲٲر نهكه...

جٲهان ههمى ببٲ وه رٲان
 و ٲاٲٲز ل سهر ته بكن فهرمان
 باوهر نهكه.. ژٲٲر نهكه
 و ٲژى ٲاخلٲن خوه بهار بكه
 ٲهى قهره سٲٲٲٲٲٲ ژ خوه
 ما كى هندى ته ب سهنگؑ سقكه؟

قهزاندنا قهزٲٲنؑ

ئەو قېرىيا ژ خېقىتەنگەھا بېدەنگىيىن رەقى

دلدار مەمەد

ھەكو تۆ چووى من چە نەبوو
 تۆ ھاتى ژى من چە نىنە !
 بوچى تە ھاتن و ھەبونىن خو كرنە باھۆز ؟!
 بوچى تە ئامادەبوونا خو
 د ئاشى نەمانى دا ھېرا
 دگەل ھەفكىشەيا چنەينى دا
 يەكسان كر !
 چە ل قى ھەبوونا ژەنگار بكمە ؟
 چە عەتار ژى دگەل قافوقوران
 ژ دەيكا من ناكرن!

چە بكمە ؟
 دەمژمىر يا خو لەكان دخۆت !
 پىلاڤ ژ سەر رەفاتكا دفرن و
 داددەنە سەر كورسيان !

ژدل داخازا لىبورىنى ژ گولان دكەم
 كو باخچەى جھى وان ب دزى قە داىە ستريا
 ژ دل داخازا لىبورىنى ژ ھەلبەستى دكەم
 ئەقى ھەمى كرپىتىن خو ب سەر بەژنا جوانىينى دا دادا و كەلەخىن
 ھەناسىن وئ رىژكرن
 بوچى قىرىين دەپ شانووين نەگەھشتن ھەكو دكەلەگرين دا
 دخرىقن چووى ؟

ھەر نامەيەكا بو تە دنقىسم
 ئىمزايا من د روندكان دا د خەندىقەت
 بوچى سىپدە ل بەرىپن مژى ل كرنوشى دا نقوم دىيت
 مخابنى لسەر سىفاندىن بېدەنگىيا من دبن تلوڤە ؟

وەرە سەرھلانا بوچيان
 بەرەف دەراىنكەكا ب تىروژك بەدە رى
 بەرى قولكانا بېدەنگىيىن
 درندەيا تە ئەوا د ھەمبىزا ھەدارا من دا مەزن بووى ب سوژىت

تو د ناپا شعریڻ مندا چ دکھی؟

رېژین حکمەت

ئەز بۆ شعری دنقیسم و...
شعر من نیزیکی بیرھاتنن تە دکەت
تە ل بیرە؟
ل شەقین درپژ...
تە پەیف بۆ من دکرنە گلازە و
هینگ...
تە ئەز فیزی نقیسینا شعری دکرم
ئەری...
تە ئەز فیزی سیاربوونا عەوران دکرم
دفریم...

تو د ناپا شعریڻ مندا چ دکھی؟

تو د ناڤ شەریڤین مندا چ دکەسی؟

بلند.. بلند
تا من دادان ژ بیر دکر
تو ئەو شعر بووی
ئەوا من دڤیا بنڤیسم و
من نەشییا ب دووماهی بینم
وهره بنیڤره
ل هەمی لاپەرین من یین قورمچاندی
ل وینەیین من بنیڤره
دەما تە دگۆت:
دیمۆ تە شعرەکا نەنڤیسایه
پا تە نەدکره شعر و
ئها دا نوکە...
تە د ناڤ بەرپەرین خوه یین ڤهشارتی دا بینم
تو چەندۆ دویری و...
ئەز چەندا دویر!
تە ل عەسمانان ئەز ڤیر دکره ڤرینۆ
تە نیشا من نەدا
دی چاوان لیس بم؟
ئەری...
تە نیشا من نەدا
دی چاوان ستیران گرم و...
دی چاوان دگهل بارانۆ هیمه خوار
ئەری تە فرین نیشا مندا و
تە دادان ژ بیرا من بر
ئها، ئەری...
هیشتا تو یۆ د ناڤ شعرەکا مندا
تو شعرەکا من بووی
چەندین جاران من تو دنڤیسای و
من تو رهش دکر
ئەری من تو دنڤیسای و
جارەکا دی من تو رهش دکر
و ل دووماهی جار
ئەو تاکۆ من ل سەر دادایی

نە ھەمان باخچە بوو یۆ تە ئەز فێرکریمی
 ئەرۆ نە ھەمان ئەو باخچە بوو
 تو دزانی یۆ؟
 نەخێر...
 ئەز دزانم تو نزانى و...
 تو ژى دزانی ئەز نزانم
 لۆ یا ئەز و تو ھەردوو دزانین
 تو ئەو شعر بوویى یا من دەھ جاران نڤیسای و من
 رەشکری و
 من نڤیسایە ڤە...
 بیژە من...
 تە چەند شەڤبێرى دگەل من برینە سەر
 تو د چەند خەونین من دا بوویە مێھمان و
 ھێشتا ئەز یۆ ل وئ شعرۆ دگەرم
 یا من نڤیسای
 یا ھێشتا تە نەخواندى و
 ئەرۆ ئەو شعرا تە ھێشتا نەخواندى و
 ھێشتا دەستین من
 د بلندکرینە و...
 ھندە دئ گەھن ئەسمانۆ ھەفتۆ!
 ھەر لاقایا یۆ ھاتنا تە دکەن
 نە تو ھاتى و...
 نە لاقایین من تیرا ھاتنا تە کرن
 ئھا ل ئەڤى باژێرى
 داڤین پرچا من داڤ داڤ یۆ سپى دبن
 تە ھای ژۆ یە
 پیراتییۆ خۆ ل دۆر من ئالاند
 دا چۆ بیت
 ئەگەر تو ئەو شعر باى
 یا تە ئەز فێرى نڤیسینا وئ دکرم و
 ئەڤرۆ من دیوانا خوہ یا ئیکۆ پۆ ناڤکربا..

تو د ناڤا شەڕین مندای دگەب؟

دېدار

114

- فېنۇس فايق: ھەلبەست بۇ من جىھانە.. ھەلبەست نامریت
چاڭپېڭكەفتن: كەنەن بليچ

فینۆس فایق ھۆزانقان، نفیسەر، وەرگنیر، میدیاکار و چالاکفانەکا نأقدارا كورده، خواندنا خو یا سەرھتایی ل جەزائری تەمام کریه و یا نافنجی ل سلیمانین و زانکو/ پشکا فەلسەفی ل بەغداین، نوکە ل ھۆلەندا ناکنجییه، ب ھەردوو زمانین عەرەبی و کوردی دنقیسیت، خودانا چەندین پەرتووکیه و ھۆزانین وی بو زمانین: ئنگلیزی، ھۆلەندی، فارسی، فرەنسی، ئیسپانی، ئەمازیغیا جەزائری، ئەلمانی، عبری، روسی، ھندی، نۆردۆ، نیتالی ھاتینە وەرگنیران، پشکداری د چەندین فیستەفالان دا کریه و چەندین خەلاتین ریزگرتنی وەرگرتینە، د قن چاڤیکەفتنا خو دا د گەل کوفارا (بادینان) دبیزیت: (شعر نەمرییه و نامریت، ھەتا مروقەک ل سەر ھەردی مابیت و شعری بنقیسیت شعر یا پاراستییە).

چاڤیکەفتن: کەنان بلیچ

فینۆس فایق: ھەلبەست بو من جیھانە.. ھەلبەست نامریت

- ھۆزان ل نك ته چیه و تو چاوان دبینی؟

فینۆس فایق: ئەز ھەردەم ل وی باوەری مە کو ھەلبەستی و فەلسەفی پەيوەندییەك ناکۆك ل گەل نێك ھەیه، ل گۆرە ھندەك بوچووان فەلسەفی ژ ھەلبستی دەست پی کریه، ئەرستۆ دبیزە: (ھەلبەست ژ دیرۆکی پتر فەلسەفی یە! چونکی ھەلبەست ب گەردوونی رە مژوول دبیت لی دیرۆك ب تاییبەتیان رە)، ژ بەر قن چەندی و ژ بەرکو من ل زانینگەھی فەلسەفە خواندی یە، لەوما ھەلبەست بو من جیھانە و دەر قەیی جیھانی یە، ئەو کو جیھانا خو یا ئەم تیدا دژین دەر باس بکەن و بەر مەف جەین بەر فرە ھتر بچن و بگە ھنە گەردوونییی.

دەربارە ی فەلسەفی، پەيوەندییین من ل گەل

بنفیسیم، هنگی و نها ژی ئمز دنفیسیم چونکی ئمز پندقی نفیسینی مه، بی بریار ئمز پهنایی بو نیک ژ دهفتهرین خو دبهم، ئمز تشتین د سمری خو دا قالا دکمه تشتی کو د هشی من دا ئمز د دهمهک ههلبهستی دا تومار دکمه، پشتی هنگی ئمز پیداجوونی دکمه، نزانم ژ راستا بو کی دنفیسیم، چی دبیت بو ههر کسهکی جهژیکری خواندنی و ب تایهت خواندنا ههلبهستی، بو ههر کسهکی چیژی ژ ههلبهستی دبینیت دنفیسیم.

- **بوچی دهستپنکی ته ب زمانی عهرهبی بوون؟ نایا زمان ناسنامهیه؟**

فینوس فائق: چونکی خواندنا من یا سهرمتایی و تمامکهرین دی بین قوناغین خواندنا من دگهل خواندنا من ل زانکویی ب زمانی عهرهبی بوون، ژ بلی سی سالیان خواندنی ب زمانی کوردی، دهمی من دهست ب خواندنا پهرتووکان کری پهرتووکی کوردی کیم بوون و سهخلهتهکی من ژی ئمز بوو من پهرتووک دخواندن ب تایهت رومانین عهرهبی و بین جیهانی بین وهرگیرایی بو زمانی عهرهبی. ئمز دبینم کو زمان ناسنامهیه، ئمز ناسنامهیا نهتهوی و مروقی یه، لی یا گریدایی ب ههلبهستی قه ل نک من بابهت جیاوازه، ههلبهست دور ژ زمانی ئمز ناسنامهیا مه یا گهردوونی یه، چونکی ههلبهست ب خو زمانهکی گهردوونی یه ب ههر زمانهکی هاتبیهت نفیسین، دهقی ههلبهستی نامهیکا مروقاتی تیدا ههیه، ب ههر زمانهکی بیت، وهرگیران گهرهنتیی گهاندنا وئ یه بو مللهتین دی - **گهلهک بابهتی نهدهبی ژنان و بزاقا** رزگار کرنا وئ پیکفه گریددهن، تو چاوا دبینی؟

فینوس فائق: ههلبهست ب خو زمانهکی گهردوونی یه ب ههر زمانهکی هاتبیهت نفیسین، دهقی ههلبهستی نامهیکا مروقاتی تیدا ههیه ب ههر زمانهکی بیت.

ههلبهستی ژ دهمین بهری کورتر لی هاتن، کورتر تهناهت ژ قالا کرنا وان ههستین د ناخین من دا، چونکی ئمز شاشییهکی دکهن دهمی ئمز کارئ ههلبهستی د دهربرینا ههستان دا چارچوئه دکهن، چونکی ههلبهست ب وینهیین خو و تهکنیک و هیمایین خو کورتر دچیت تهناهت ژ دهربرینی ژ ههستهکی دهستپشانگری د ناخی مه دا، یان دهربرینی ژ وئ چندی یا ئمز ههست پی دکهن داکو نفیسینا ههلبهستی بیته ئهرکهکی مهزن بو مه و بو وان دوزین ئمز بهس ژئ دکهن و بو وی خواندهقایئ ل ههر تشتهکی نوو و ل ههر تشتهکی قهشارتی ل پشت ریزان دگهریت، ههلبهست بو من داهینانا زمانین ههلبهستی بین دهگمن، قهدیتنا ژبواری و جیهانا ل دهردورین مه ب شیوهیهکی جودا ژ شیوازی قهکولهری زانستی و ههتا نفیسکاری رومانی و ههلبهستی ئمز قهدیتنا مه خو ب خویه و پهیهندی ب یی دی قه نینه.

ب ههر حال ئمز نابیزم کو ههلبهست نه دهربرینا قوناغین مه بین دهستپکی نه، لی د گهل بهرفه ههبوونا ئسوویین هزرکرنا مه و خویشیخستنا مه ژ لاین رموشنبری و زانیاری و نیرینین مه بو گهلهک بابهتان د ژيانا مه دا، ئمز دهینه قهگواستن بو قوناغین پیشکهنیتر ژ تیگههستنا مه بو ههلبهستی و ئهرکین وئ بین مروقی و زانیاری - **تو بو کی دنفیسینی؟**

فینوس فائق: راستی دا پرسیارا بوچی ئمز ههلبهستی دنفیسین، پرسیار بهری وئ دهیت ئمز ههلبهستی بو کی دنفیسین؟ وک کا چاوا ئمز نزانم من چاوا دهست ب نفیسینا ههلبهستی کر، ئمز نزانم بو کی دنفیسیم، ژ نشکهکیقه و د تهمنهکی بچویک دا من خو دیت کو مهیلدارم بو خواندنا ههلبهستی، پشتی هنگی من ههستین خو هیدی هیدی ل سهر کاخهزی نفیسین، نفیسینا ههلبهستی خویشیهک روژانه بو من پهیدا کر، ئمز بو خو دنفیسیم و بو بین دی، بو جیهانا ل دهردورا خو ژی، ب راستی من هزر نهکر روژمهکی بو کی

زوومی بدهته سمر بابهتی رزگار بوونا جفاکی ب گشتی و ژنی ب تاییهتی، چونکی ژنا ههلبهستفان نه بس هه لگرا نامهیکا نهدبی یه بو رهگزی خو بهلکو هه لگرا نامهیکا مروفاهی یا گشتگیره، دقیت ئه زوومی بدهته سمر رزگار کرنا زهلامی ژ میراتگریا روشهنبیری یا پاشکهفتی یا کو دانپندانی ب چو تشتی ناکهت ژ بلی یا زهلامی.

نۆکه ئه دبیین کو جهی ژنی ل نائف جفاکی ب هیزتر لی هاتییه ژ بهر شهردی د جهنگا جفاکی دا ل دژی هشمه ندیا میری بو وهرگرتنا مافین وئ بین مروفی ب دریزا هییا دیرۆکی و پیکولین وئ بو دانانا سهخلتا (مروفی) ل سمر جفاکی وئ یی کو نیف ژنی ژنه و ستاتوویهکی مزنتر بدهته بهرهمی وئ یی نهدبی بیی کو بکته د قالبی (نهدبیاتا ژنی) دا. لهورا نهدب بوویه چهکی وئ یی هیری بهیز کو دهربرینی ژ مروفاتیا خو بکته و رژد دبیت ل سمر بدهستقه نینانا مافین خو د جفاکی دا بو بهرقرار کرنا دادپهرومیری د نیرینا جفاکی دا بو وئ وهک مروف د ههمی بیافان دا.

رهترنا تیگههی ب نافی (نهدبیاتا ژنان) گرنگترین دستکفته بو همر ژنهکا ههلبهستفان، چونکی یی ئه تیگهه نافراندی نارمانجا وی دور کرنا ژنی بوویه ژ بگروهکیشا ژانا نهدبی و ململانی د گهل زهلامی، ل دووماهییی ژنی ژن رزگار نابیت ههکه دور نهکفیت ژ فان قافارتان - ب رایا ته ژن دشیت دهربرینی ژ ههمی بابهتان بکته د شعرا خو دا و نافراندنی بکته وهکی زهلامی؟

فینوس فائق: ئەف ههقهبرکرنه یا دژواره نیرینهکا نیرینه تیدا ههیه یا کوهیشتا گومانی ژ نافراندنا ژنی دبته، داهینان و نافراندن چ رهگمز بو نینن، بابته ئه نینه تو زهلامی یان ژنی، بابته ئهه گهلۆ تو نفیسکار یان ههلبهستفانهکی باشی یان نه دور ژ رهگزی، نافراندنا نهدبی پیدفی ب دووقچوون و روشهنبیری و ناسکرنا بهرفرهه د بیافی نهدبیاتی دا ههیه، تورهقان ژن بیت یان زهلام

فینوس فائق: سهرباری کو من باوهری ب ههبوونا چ نهدبیاتی ب نافی (نهدبیاتا ژنی) نینه، لی ئه دشیین ههلسهنگاندهکی بو بهرهمی ژنی یی نهدبی بکهین بو پیشکهفتنا وئ یا مروفی و رزگار بوونا وئ ژ قهید و زنجیرین جفاکی یین ب دریزا هییا چهرخان ل سمر هاتین سهپاندن.

من نهفیت بهحسی تیگههی (نهدبیاتا ژنی) بکهم چونکی نهدبیات بهرهمهکی نافراندنی یی مروفاهییه زهلام و ژن ب ههفره بهرهم دئینن، لی دبیت ئهه نها بهحسی نهدبیاتا ژنان بکهین ب واتهیا کو رهگزی ئەف نهدبیات بهرهمینایی (می) یه، ل دور فی چهندی ئەز بهحسی وی تشتی دکم یی دبیت بهرهمی ژنان کو دبیت نهدبی ژنان و مروفاهی د ههمان دم دا لی دبیت یی ژنان ژ بهر رهگزی وئ ئهوی کو زهلام ژنی بهرهم ههیه د فی بیافی دا وهک مروف.

ئهگر ئهه ب ئاویهکی گشتی بهرئ خو بدهینه نهدبیاتی د دیرۆکی دا، دئ بینن کو ئاخفتن ل سمر نهدبیاتا ژن بهرهم دئینیت گهلهک زیده بوویه ب هاتنا گهلهک ژنان بو نافی قادا نهدبی، لهورا ئهه دبیین کو ئەف نهدبیات چارچوهیهکی دیرۆکی دستنیشانگری بو خو دبته ژ بهر رهوشا ژنی د جفاکین مه دا، ئهه نیرینا پشتا خو ب پیهترین زهنیهتا جفاکی نیر نافراندی گهرم دکته داکو بهرهمی ژنی د بیافی نهدبیاتی دا بههلسهنگینیت و ب زهعیفوونی ب نافی کته، ههروسا یا کو زهلام بهرهم دئینیت ئهه یا ب هیزتر و نرختر و ب باندورتر، ژنا ههلبهستفان بهری رزگار بوونی هاتییه ههبوونی، لهورا گهلهک گرنگه نهدبیاتا وئ

فینوس فائق: ئەدب بوویه چهکی ژنی یی ههری بهیز کو دهربرینی ژ مروفاتیا خو بکته و رژد دبیت ل سمر بدهستقه نینانا مافین خو د جفاکی دا

دهيلين، دهمی ئهم وی جهی ل پشت خو دهيلين
بهرهف ئهمومونهکا ژيانی یا نوو ول جههکی دی
مهبستا من نه ئهو جهه یی مه د دهقین خو دا
پهسنی وی کری، بهلکو مهبستا من ب (جهی) ل
قیرئ وهک سیمبولهک شعری خواندهقان ب خو د
دهقی دا دبینیت، دبیت ئهز بهحسی جههکی دهست
نیشانگری بکهم د دهقهکی شعری دا لی ئهز ناقي
جهی نابیزم، چونکی روودان جهی دبینیته بیرا
مروقی. لهوما یی گرنگییی ددهته جهی ئهو روودان
و بیرهاتننن یین کو ئهم تیرا دمریاس دبن و ب ههمی
هورکاریین وئ دژین د ئهمومونا خو یا ژيانی دا
- خؤل کیژ مهدرسهیا شعری دبینی؟

قینوس فائق: مهدرسهیین شعری بو من
گرننگ نینن ب قاسی وئ چهندئ نرخئ هونهری
و جوانییی بو من گرننگن د دهقی دا، ئهز هاتیمه
د ناف جیهانا شعری دا دهربارئ دهقی قهگری،
ئهگمر ئهز خو ببینم ئالیگر د مهدرسهیهکی دا،
ئهم خواندهقامه د مهدرسهیا نزار قهبانی دا، د
مهدرسهیا جوبران خلیل جوبران، ماحمود
دهرویش، میخانیل نهعیمه دا، ژ بلی وان یین

پیدقی به خواندهفانهک چهلنگ بیت بهری کو ببیته
نقیسکارمکی باش، ئهز د گومانبوننا بهردهوام بو
داهینانا ژنی تی ناگهم بوچی بهرهمی وئ ل
بهر چاف ناهیته وهرگرتن وهک داهینانهک مروقی
دور ژ ههوبونا وئ وهک (می)؟ بوچی ئهف ترسا
نخاقتی ژ حازربوونا ژنی یا رهوشهنبیری، ئهدهبی،
زانستی و همتا سیاسی ههیه؟ ژنی نهقیته نیک بیاف
ژ فان بیافان بو خو ببیت وهک زهلام دکهن، ئهف
هشمندییه بنهجهه بوویه د بیردانکا جفاکی دا، ئانکو
ژبلی وی کهم نینه و ههکه ههیبیت ژئ ئهو مملانی
دکته؟ ژن مملانی ناکته بهلکو ئهدهبهکی بهرهم
دبینیت یی مروقی یه بهری یی ژنان بیت، ههکه
ئهم بهحسی دهربرینی بکهن ژن دشیت دهربرینی د
ههمی بابستان دا بکته لی ب وی مارجی شهرئ
وئ نههیته کرن چونکی ئهو ژنه.

- چ بابته ته مژویل دکهن وه دکهن تو

شعری بنقیسی؟

قینوس فائق: ئهو بابتهین ژيانی یین گشتی
و تایهتن، سیاسی بن یان جفاکی یان هزری و
فهلسهفی، ئهو ل دووماهییی چرکهیین شعری نه،
ژقانین دهستنیشانگری بووان نینن و چ ئامادهکاری
بو نینن، لی ئهو د وئ چرکهیی دا ژ دایک دبن.

- جهی چ کارتیکرن ل سهر ته ههیه وهک
ههلبهستان، نهمازه ته ئهمومونهک ههیه د
قهگوهاستنی دا ژ جههکی بو جههکی دی، ژ
سلیمانیی بو بهغدا، و ژ ویرئ بو هولهندا و
جهین دی، پهیهوندییا ته چاوایه ل گهل جهی؟

قینوس فائق: جهه پشکهکا گرننگه ژ دیروکا
مه یا مروقی، همر روودانهک جهی خو د هزرا
مه دا بگریته د کووراتییا بیردانکا مه دا ئهو د
جههکی دهستنیشانگری دا روودایه، چونکی جهه
دیدهقانی سهرکهفتن و شکهستنین مهنه، خوشی
و نهخوشییین مهنه، ژدهستدانا مه بو پشکهکا وان
دهربارئ ژ دهستدانا مه بو هندهک کهم د جهین
دهستنیشانگری دانه، همتا ئهو بیرهاتننن ئهم د
جهین دهستنیشانگری دا چی دکهن ئهم ل پشت خو

و تهقلی بوویهر و نووچهیان دکمت، ئەف چهنده هاریکاریا مه دکمت باشی د چیکرنا نیرینین جودا جودا دا وتایهتینین مه بین ههلبهستی دیار دکمت ب مفا و مرگرتن ژ کۆمکرنا زانیاریین ئەم ب دەستخۆفه دئینین دهرباری کاری مه یئ روژانه د روژنامهفانی دا، کاری روژنامهفانی هاریکاریا مه دکمت بو تیکههشتنا ئارێشهین مه بین ژبانی بین تاییهت ب پیکۆلین مه بین بهردوام فه بو تیکههشتنا یئ دی د ژیوارکی جفاکی و سیاسی و روهشنبیری ههقبهش دا، ب ههس حال من گهلهک مفا ژ کاری خۆ یئ روژنامهفانی دیت، چونکی من بهردوام پیکۆل دکرن ل دویف ههس هورکاریهکا روهشنبیری و مروقی بجم، من پاشی زانی ئەفه ههمی بوو سهدهمی ناشابوونا من بو گهلهگ بابتهان، زیدهباری روژنامهفانیی وهک پیشه بلا ئەم ژ بیر نهکهین ژی تاییهتمهئدییا مه یا خواندنێ یا کو شیانی مه بهیز دئیخیت و هاریکاریا گهسهکرنا وان دکمت ب دووچوونا بهردوام و بهرفرهکرنا ئاسوین مه بین روهشنبیری و زهنگینکرنا ریبیفا نا مه یا وێههیی.

- تو ههلبهستفانهکا کوردا ههقچهرخي و ته نیش و تراجیدیین کوردان دیتینه وهکی نهئفال و کیمیابارانا ههلهبجه ههتا دگههسته کۆچا ملیونی یا پشتی سهرهلدانی، رهنگهفاندانا فان بوویهران چاوا بوون د شعرا ته دا؟

ویژمهك خوش بهرهم ئینان، ئەم قیری هونرا خواندنا شعری کرین، ئەم ل بهر دەستین وان قیری پرهنسیپین نفیسینا ههلبهستی بووین.

- ته چ د ههلبهستی دا دیت کو د چیرۆک و رۆمانی دا نهییت؟

فینۆس فائق: چرکهیا شعری بهرهمی چرکهیهکی یه ئەم تیدا پندقی دهربرینی نه ژ نیش و نازار و نفیسینی ههتا کو هنده ریزین کیم ژی بن بین کو هیشتا مه نهنفیساینه مه توشی فالنجی دکهن، ئەف رووبهرین بچووک بین دهربرینی بین دابهشکری ب شیوهیهکی بهرهلای ل سهر روژانهین مه د رۆمانی دا نین، ههلبهست دچیته د ناڤ کوراتییا تشتان دا و ب کیمترین پهیف و جوانترین وینهین شعری ناخی مروقی تیک دمت، بی گومان چیرۆک و رۆمان ژ هونهرین ئەدهبی بین بلندن، لی مه د هورکاریین ژبانی بین روژانه دا دهنهقین، لی تهکنیکا نفیسینا ههلبهستی وهسا نینه، یا جوان د دهقین شعری دا ئەوه یا ل سهر وینهین شعری هاتییه ئافاکرن ههچکو ئەو پێشانگههکا شیوهکاری یه ههس ئیک ژ مه ب چافی خۆ تازی دبینیت و تشتهکی جیاواز فه دبینیت ژ وی تشتی یئ خواندهفانهکی دی کری، د دهمکی دا چیرۆک و رۆمان ب هورکاری بهحسی روودانان دکهن، خواندهفان دشت چاقین خۆ بگریت بو زانینا کا دی چ چی بیت.

- کاری ته د بیافی روژنامهگهیریی دا چ ل نهزموونا ته زیده کریه و چ باندۆر ل سهر سهربۆرا ته یا ههلبهستی ههبوویه؟

فینۆس فائق: دهرباری ههفدینین من دا وهک روژنامهفان د گهل چهندين کسین نافدار د بواری وێههیی دا، من مفایهکی مهزن ژ ئاموژگاریین وان و مرگرتیه، زیدهباری کو کاری روژنامهفانی هیلا دووچوونی بو گهلهک بابتهان بهرفرهتر لی دکمت د ژبانی دا و ئاسوین داخواریین مه بلند دکمت و هاریکاریا مه دکمت کو ئەم باشتر خۆ د ناڤ کهسان دا بنیاسین بین د ههمان جهی دا دگهل وان دژین، دووچوونا روژنامهفانی ئەو مه ژیندار

نەدا، من بەشداری کر، لێ د دەمی بەشداریکرنا
خۆ دا، ئەز تەکەزێی ل سەر کوردبوونا خۆ دکەم
و ئەقەیه یا گرنەگ.

- پەیوەندییا تە ل گەل رەخنێ و رەخنەگران
چاواپە، کی بەر هەمێن تە یێن شعری رەخنە دکەت؟
فینۆس فائق: من چ پەیوەندیین کەسۆکی ل
گەل هیچ رەخنەگرەکی نین، ئەز د شیم بێژم ئەزا
دوورم ژ رەخنەگران، چونکی من باوهری هەیه
کو دقیت رەخنەگر ل تیکستان بگەریت و شروقه
بکەت، نە هەلبەستقن ل رەخنەگران بگەریت و
پەیوەندییان د گەل وان گری دەت داکو ل سەر
بەر هەمێن وی بنقیسن، ل قان داویان گەلەک
رەخنەگرێن عەرەب ل سەر کوما هەلبەستین ب
ناقێ (ابعاد اللامسافة) نقیساندبوون.

- بۆچی هەلبەستقنێن کورد نەگەهشتینە
جیهانییهتی و ماینە د چارچۆقی خۆ ی بەر تەنگ دا؟
فینۆس فائق: ب ریا تەکنۆلۆجیایی هیچ
قەدەر بوون نەماپە، ئەز ل قیری ل گەل بۆچوونا
تە نینم، هەندەک هەلبەستقنێن کورد گەهشتینە
جیهانییهتی راستە نە گەلەکن، بۆ نمونە شیرکو
بیکەس و گەلەکن دی یێن ب زمانێ دی نە ب
کوردی دنقیسن و سالانە د قەستیقالین نێقدهولەتی
دا پشکدار دین، لێ پرسیارا گرنک ل قیری بۆچی
رۆژنامەگەر بیا لۆکالی ل کوردستانی چ گرنگیی
ب وان هەلبەستقنان نادەن یێن بەر هەمێن وان بۆ
پرانیا زمانێن جیهانی هاتینە وەرگیران؟

- بووچوونا تە چیه ل سەر زۆری یا
هژمارا زاراقان د زمانێ کوردی دا گەلۆ نەفە
دبیتە هۆکاری زەنگینبوونی یان پرتبوون و
بەلاقەبوونی؟

فینۆس فائق: ب هەر حال، زۆری یا زاراقان د
هەر زمانەکی دا فاکتەری زەنگینییه، بۆ نمونە
هولەندارووبەری وئ ۴۱۵۴۳ کم ۲ و ژمارا ئاکنجیین
وئ (۱۸) ملیون کەسە، ب ۶۱۳ زاراقین لۆکالی
دناخقن، ئەو قی چەندێ ب تاییەتمەندییهکا نەرینی
دبینن، لێ یا گرنک ئەوان زمانێ خۆ یی نیکگرتی

دبینم و پینگیرییی ب رینمایین هایکۆیا ژاپۆنی
ناکەن، لێ وەسا درژدن کو ب هایکو ناف بکەن.
- هون بەشەکی ژ تەمەنی خۆ ل نۆرۆیا
ژیاپنە، هون شیاپنە نەدەبیاتا کوردی ب رۆژناقا
بەدەنە نیاسین؟

فینۆس فائق: ناساندنا شعر و نەدبیاتا
کوردی بۆ رۆژناقا کاری هەلبەستقنەکی ب تتی
نینه، ئەو کاری هەر هەلبەستقنەکی ژ ی نینه،
لێ هەر هەلبەستقنەک خودانی بەر هەمی خویە و
کەتن د ناف دەر دۆرین نەدەبی یێن نۆرۆپی دا ب
بەر هەمێن خۆ یێن نەدەبی ب ناسنامیا نەتەوی،
ئەقەیه یا ئەز هەمی گاقال سەر رادوەستم.

دەمی تو دەییە قەخوەندن وەک هەلبەستقنەک
کورد بۆ هەر قەستیقالەکا نەدەبی ئەقە کارەکی
باشە بۆ تە هەم وەک هەلبەستقن و هەم وەک
کورد، ل قیری حازر بوونا تە یا وێژیی ئەو
نەدبیاتا گەلێ تە ل خەلکی بیانی دەتە نیاسین.

تو دەیی بەگازی کرن چونکی تو هەلبەستقانی،
یا دی دکەقیتە سەر ملین تە دەمی تو حازر بوونا خۆ
دسەلمینی وەک هەلبەستقنەک کورد، گەلەک جار ان
وەک عیراقییهک هاتیمە قەخوەندن بۆ چەندین
چالاکای و قەستیقالین هەلبەستی، من چ پیتە پی

ل چ ناسته؟

فینۆس فائق: بهر سفدانا فئی پرسسیاری گلهك ب زحمهته، پئویستی ب خواندنهكا بهرفره ههیه، چونکی ئەم نها بهرامبیری یا ئەز ب ناف دکهم (خۆ بهئردیکیشانا شعری یا نهبرپرسیار)ن همر کهسهکئی دوو ریز ل سهر دیواری ئەکاونتی خۆ یئ فینسۆکی نئیس، خۆ ب ههلبهستفان دمهت نیا سین. زحمهت د دهمی نها دا و د گهرموگوریا کۆمین شعری

دا بین رهفکین پهرتووکخانهیان پر کرین ئەم یین دبیزن رهوشا شعری ل کوردستانی باشه یان خرابه. ئەم چاوا فئی خۆ ب ئەردیکیشانا شعری یا بهرفره شروقه بکهن یا کو گلهکان بۆ خۆ ب ساناھی ئیخستی نه و تو وان د نافیهراشهف و رۆژمکی دا دبینی بین بووینه ههلبهستفان، باش و خراب تهقلیههقبونه، ههتا کهسهک ههیه دنقیسیت و قهیبیل ناکهت رمخه لی بهیته گرتن و ههکه ته تیبینییهک دافی دئ ته بلوک کهت ژ لیستا ههفائین خۆ دهرئخیت.

دگهل هندی ژی ب دیتنا من شعر ل کوردستانی یا باشه. سهرباری فان ههمی بهره لاییان، ههلبهستفانین باش ههنه دشین بهرپرسیارمئیا ویزهیی و پئیشئیخستنا وئ و فهگوهاستنا میراتی مه یئ ویزهیی بۆ نشین بهیت ههلبگرن.

ژاینا فینۆس فائق:

- فینۆس فائق ههلبهستفان و نفیسکارا کورد ژدایکبوویا سالا ۱۹۶۳ ل باژیری سلیمانی و ل هۆلندا ئاکنجی یه.

- ب ههر دوو زمانین عهرهیی و کوردی دنقیسیت، ههلبهستین وئ هاتینه مهرگیران

پاراستیه، دهرباری تهکهزییا وان ل سهر زمانئ وان یئ پهتی. زمانئ سیاسهتی، ئەدهبیاتی، زانینی، رۆژنامهگهیری.. و هند. خالا گرنگ ل قیری ب دیتنا من ئەوه: بۆچی ئەم کورد نەشیاینه زمانهکی ئیکگرتی و پهتی دورست بکهن و د بیافین سیاسی، رۆژنامهگهیری، میدیایی، ویزهیی و زانستی... هند دا بکاربینین، ئەفه ب دیتنا من فاکتهری سهرهکی یه یئ باندۆرا نهگهتیف ل سهر

بهشین کوردستانا نازاد دکهت، یا کو هندهک نازادیا ئیداری یا خۆ ههیی و دشیت ب وی ئهرکی رابیت، لی دابهشبوونا مه د نافیهرارنگین حزبی دا ریکن نادهت زمانهک ههفگرتی چی ببیت.

سهحکه جیهانا عهرهیی، زمانهک پهتی ههیه ئیلهاما خۆ ژ قورئانی وهرگرتی یه و عهرهه ههمی ل سهر کۆکن و وان ل ههف کۆم دکهت، ئەم زمانئ وان یئ ئیکگرتی یه د بیافین راگهاندنی، ئەدهبیاتی، رۆژنامهفانیی، زانست و یاسایی... و هند.. دا، ههتا ل دهمی تیکلین وان ب ههفره ل دهمی زاراقین ههفدوو تیناگههن و ههتا ل دهمی تیکلین وان ب

بیانیان ره، بین فیری زمانئ عهرهیی بووین.. زیدهباری بهرهههیی وان یئ ویزهیی ب زاراقین وان بین لۆکالی وهکی شعرا گهلمری یا کو ل هندهک وهلاتان بهربه لاقه وهک عیراقئ و مسری و دهولتین کهدافی... هند.. و ئەف سهخهتهکا دی یا پۆسیتفه ل جوانیا زوری یا زاراقان زیده دبیت.

- تو چاوا رهوشا شعری ل کوردستانی د ههلسهنگینی و

- (وهرگيرانا چەندین هەلبەستەکان یا هەلبەستەکانی کورد ناسر حسامی، ژ کوردی بۆ هۆلەندی، هۆلەندا ۲۰۰۴.
- دیوانەك هەقیبەش دگەل چەندین هەلبەستەکانین
عیراقی ب زمانی عەرەبی و هۆلەندی ب ناڤی
(هەلبەستەکانین عیراقی ل هۆلەندا)، هۆلەندا ۲۰۰۲.
- (نزا ئەستێرە) چاپخانەیا کارۆ، سلێمانی
۲۰۲۰.
- (تاقانەترین کچی خودا) رۆمان ب زمانی کوردی،
دەزگەهێ جەمال عیرفان یێ روشەنبیری ۲۰۱۶.
- وەرگێرانا پەرتووکا (دئ) چاوا رۆمانەکی د
۱۰۰ رۆژان دا نڤیسی) یا نڤیسەرئ ئەمریکی جۆن
کوین، ژ عەرەبی بۆ کوردی.

بەشداریکرن:

- ڤەستیڤالا بالافۆن ل ئیتالیا ۲۰۱۹.
- ڤەستیڤالا بەژن و بالین داھینەر ل جەزائر
۲۰۱۵.
- ڤەستیڤالا ئەنڤال ل مانچێستەر ۲۰۱۰.
- ڤەستیڤالا مۆتەنەبی یا جیھانی ل سویسرا ۲۰۰۹.
- زنجیرا کۆر بەندین شعری ل هۆلەندا ۲۰۰۸.
- ڤەستیڤالا عیراق ڤیانه ل هۆلەندا ۲۰۰۸.
- سالۆنا ئەدەبی یا عەرەبی ل بەلجیکا ۲۰۰۸.

خەلات و ریزلینان:

- خەلاتی ریزلینانی ژ ریکخراوا (جیگ بۆ
گەشەپێدانا مروفی) ل هۆلەندا و ئەکادیمی بەدرخان
یا رۆژنامەڤانیی ل ئەلمانیا ب هەلکەفتا بۆرینا ۱۰۱
سالان ل سەر دەرکەتتا یەکەمین رۆژنامەیا کوردی
- خەلاتی ریزلینانی ژ دەزگەهێ (والا پریس)
بۆ ڤەکۆلین و چاپ و بەلاڤکرنی ۲۰۰۹.
- باوەرنامەیا ریزلینانی ژ کۆمەلەیا نڤدەهولەتی
یا وەرگێر و زمانزانین عەرەب ژ سەرجهمی
(۴۴) وەرگێران ل قەتەر ۲۰۰۸.
- خەلاتی عەنقا یێ نڤدەهولەتی یێ گەرۆک بۆ
داھینانا وێژیی ل عیراقی ۲۰۰۵.
- ئەنداما بزاقا هەلبەستەکانین جیھانی.
- ئەنداما ریکخراوا (ئۆن ڤایل) یا تاییەت ب
رۆژنامەڤانی پەنابەر ل هۆلەندا.
- ئەنداما سەندیکا رۆژنامەڤانی نڤدەهولەتی.
- جینگرا سەرۆکی سەنتەرئ روشەنبیری یێ
کوردی ل دنهخ ل سالین ۱۹۹۹-۲۰۰۸.

بۆ زمانین: ئنگلیزی، هۆلەندی، فارسی، فرەنسی،
ئیسپانی، ئەمازیغییا جەزائر، ئەلمانی، عبری،
رۆسی، هندی، ئوردۆ، ئیتالی.
- خواندنا خۆ یا سەرەتایی ل جەزائرئ تەمام
کریه و یا ناڤنجی ل سلێمانی و زانکۆل بەغدايي،
پشکا ڤەلسەفی سالان ۱۹۸۹.
- زمانی ئنگلیزی ل پەیمانگەها بریتانی یا
گرتیادی بالیوزخانا بریتانی ل بەغدايي ۱۹۸۹.
- کۆمیۆتەر ل هۆلەندا سالان ۲۰۰۱.
- ئەدیتۆرا تیلەڤزیۆنی ژ ئەکادیمی راگەھاندنی
ل هۆلەندا ۲۰۰۴.

پەرتووک:

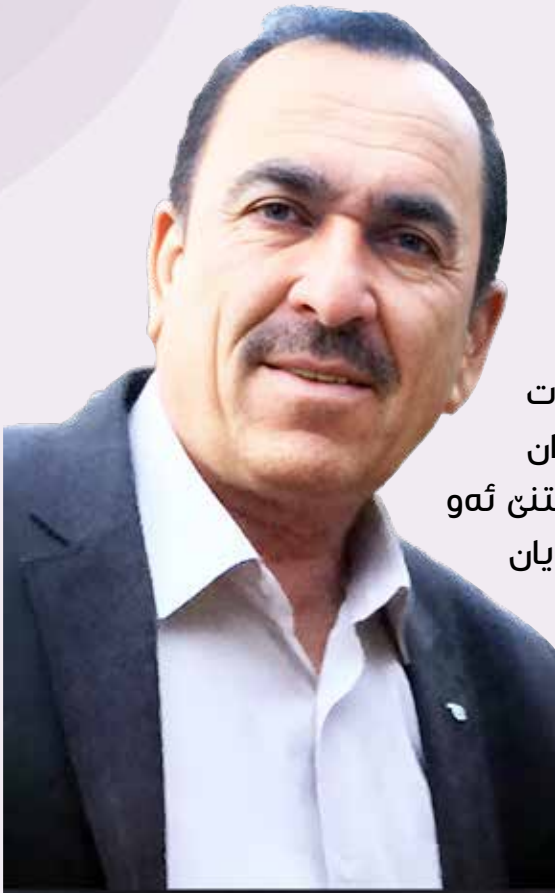
- (شەوانەیا دەکانی ئەڤین) یان (لیلایات رمادە)
یا رۆمانڤیس و اسینی الاعرج، وەرگێران ژ
عەرەبی بۆ کوردی، وەشانخانەیا (کارۆ) یا چاپ و
بەلاڤکرنی ۲۰۲۴.
- (پەشمەك) ۱۰۰ گۆنارین رۆژنامەڤانی بۆ
رۆژنامەیا (کوردستانی نوێ) ب زمانی کوردی
هاتینە نڤیسین.
- (أبعاد اللامسافة) ب زمانی عەرەبی،
وەشانخانەیا دەرویش بۆ وەرگێران و بەلاڤکرنی/
کابویرن- ئەلمانیا ۲۰۲۲.
- (سأرزق برجل من ضلعي الايمن) ب زمانی
عەرەبی، وەشانخانەیا (طیف) ل بەغدايي ۲۰۱۵.
- (اتجاهات العشق الاربعة) ب زمانی عەرەبی،
وەشانخانەیا (ناشرون) ل لیبانی ۲۰۱۳.
- (طلاء الاظافر) ب زمانی عەرەبی،
وەشانخانەیا حدارال قاهیرە- مسر.
- (ئاخەرین سامۆرابی) ب زمانی کوردی
ناشرون/ لیبان
- (الخطايا الجميلة) وەرگێرابی بۆ زارافی کرمانجی/
باکوورئ کوردستانی- ئیستنبۆل- ترکیا ۲۰۰۷.
- (امراة بداحلي) ب زمانی کوردی، چاپخانەیا
کارۆ ۲۰۱۸.
- پەرتووکەك هەقیبەش د گەل کۆمەکا
هەلبەستەکانان ب ناڤی (علامات) هۆلەندا ۲۰۰۳.
- وەرگێرانا پەرتووکا (وحم اعلى المجاز) یا
هەلبەستەکانی جزائرئ عەبدلرەزاق بۆکبە ژ عەرەبی
بۆ کوردی، چاپخانەیا کاوا- سلێمانی ۲۰۱۷.

هونەر

- عادل سندی سترانیئۆ، کۆچک و دیوانان ئەوی دەنگی وی وهکی یی محەممەد تەیی 124
..... عبدالجبار عاصف

هونەرمەند عادل سندی

سترانبیژی کۆچک و دیوانان، ئەوی
دەنگی وی وەکی یی محمد تەیبی،
ل مێهقانداریا کۆفارا بادینان

ل دەستپێکی من گەلەك حەز
هەبی ل سەر مێهقانکرنا ل ناف
بەرنامە و روینشتنان، بەلێ ل فێ
داوین ئەز دینم کو گەلەك ریز ل
هونەرمەندی ناھیتە گرتن و بتایبەت
ئەو سترانبیژی خۆدان شیان و خۆدان
دەنگی خۆش و جیاواز. ئەز دینم بتنی ئەو
گرنگین دەنە موزیکی چ یا خۆش یان
نەخۆش بیت و بتایبەت هەکە
هات و کچەکا جوان ژێ دگەل
برەقسیت. ئەوان ئاگەھ ژ پەیفی
و دەنگی نینە، بتنی کچکا بینە
بەر چاڤین خەلکی.

دیدار/ عبدالجبار عاصف

هونەر مەندى فلکلورى عادل سندی یە. مە ژى ئەف چاڤىنكەفتنە ل گەل وى كرىه و مە هەندەك پىسار ژى كرىنە. ئەوى ژى ب دلەگى بەرفرەه بەرسقا هەمى پىسارىن مە داينە.

پ / عادل سندی كیه ؟

عادل سندی / ئەز عادل سندی مە ناكجىي باژىرى زاخو مە. خەلكى دەفرا سىدىا مە.

پ/ تە كەنگى هەست كرىه كو دەنگى تە يى خۆشە و كەنگى تە دەست ب ستران گوتنى كرىه؟ و دەست پىكا تە بو گوتنا سترانين فلکلورى بى يان سترانين ئەڤىنىي بى.

عادل سندی / باوەركە ئەف پىسارە د جەي خۆدايە. ئەز وەكو هەر كەسەكى ژ بنەمالەكا كوردم. ئەم ل سالىن هەشتيان ل ژدەرڤەي باژىرى بين و ل ناڤ شورەشى بين ل گوندى و هينگى ئەف هەستى ستران گوتنى ل نك من پەيدا بۆويه. من گەلەك حەز ل سەر سترانا كوردى هەبى و هەتا بيه دەمى سەرهلدانى و ژ بەركو ئەم ل گوندا بين لەورا چ دەرفەت بو من پەيدا نەبوو كو ئەز رابم ب گوتنا سترانا. بەلى سوپاس بو خۆدى پشتى سەرهلدانى و ب تايبەت ل سالا (1991) ئەم هاتين بو ناڤ باژىرى زاخو و من دەست ب گوتنا سترانا كر.

پ/ توو وەكو سترانىژى فلکلورى، تو داخبارى ب كىژ سترانىژى فلکلورى؟

عادل سندی / باوەركە نە بنتى سترانين فلکلورى بەلكو هەمى جورين سترانا من گوهدارى لى دكر و من دگەل خۆ دگوتن و بتايبەت ل ناڤ كەس و ناسين خۆ من ستران دگوتن و سوپاس بو خۆدى كو هەمیان ژى هاندانا من دكر ژ بو ستران گوتنى و هەمیان ژى دگوتنە من كو دەنگى تە يى خۆشە. بەلى بارا پتر من حەز ل سەر سترانين فلکلورى هەبوو.

پ / وەكو من گوهدارى لى بووى و خەلك ژى دىژن دەنگى تە گەلەك نيزىكى دەنگى

ل ناڤ وەلاتى مە كوردستانى و ژ بەر كو دەمى نيك ژ مە دەيته ژ داىك بۆون و هيش زاڤوك دى بينين كو نەم گوهدارى سترانين فلکلورى دبىن. چ ب رىكا ناميرين پەخشكرنى يان ل ناڤ هەندەك روينشتنا و ل ناڤ ديوانان و ب رىكا نيك ژ كەس و ناسين مە يان نيك ژ نيزىكين مە. ب راستى سترانا فلکلورى هندی يا كەفن بيت تاما وى خۆشتر دبىت و بالكىشتر دبىت ب تايبەت ئەو سترانين هەندەك ژ چيروكىن كوردان ددەنە ديار كرن. هەلبەت ب رىكا فان جورە سترانا نەم گوهدارى ل گەلەك چيروكان دبىن و ئەف چيروكە نامرن و هەردەم دىنە بىرا مە و ب تايبەت ئەو چيروكىن ل سەر دەمى بابكالىن مە. چىدبىت هەندەك كەس بىژن ئەو جورە سترانە بين مروڤين دانعەمرن، بەلى وەكو يا ديار و بەرچاڤ، دى بينين كو گەلەك ژ گەنجين مە ژى گوهدارى فان سترانان دكەن و بەلكو گەلەك سترانىژين فلکلورى هەنە ژ گەنجان ژى. نەم نەشيين خۆ دوير بكەين ژ فان سترانين فلکلورى. چنكو ئەو مينا گولەكا پر بيهنن د ناڤ باخچەيى دا. چنكو گەلەك بىرين كەفن د نينن بىرا مروڤى. هەروەسا دەمى مروڤ گوهدارى فان جورە سترانا دكەت مروڤ هەست ب جيهانەكا دى دكەت. هەست ب ژيانەكا دى دكەت و وەكو نەم دزانين كوردستان پرە ژ چيروكىن هەرى ب نافودەنگ و خۆش مينا چيروكا خەجو و سىابەند و چيروكا مەم و زين و چيروكا عەلو و فاتمى و گەلەكين دى. هەروەسا گەلەك سترانىژين فلکلورى بين مەزن د ناڤ گورەپانا گوتنا سترانا كوردى يا فلکلورى دا هەبوون مينا هونەر مەندى ب نافودەنگ محمد عارفى جزيرى و عيسا بەروارى و مريم خان و گەلەك هونەر مەندين دى ژى. هەروەسا هونەر مەندەكى گەلەك دەنگ خۆش ل ناڤ باژىرى زاخو و ب تايبەت ل دەفرا سىدىان ديار بيه و ب دەنگى خۆ يى خۆش و نازك چەندين سترانين پر بەها بين فلکلورى گوتينه و جەماوەرەكى بەرچاڤ بوخو چىكرىه ئەو ژى

هونه مهندي خودي ژي رازي (محمهد تهيبی) په. ته چهاو زاني دهنگي ته نيزيكي دهنگي وي په؟

عادل سندی/ باورکه چ گومان تيدا نينه. نهز ب خوژي گلهك جارن دهمي گوهداريا دهنگي خو دکهم. نهز ههست دکهم کو نهغه هونه مهندي محمهد تهيبه، ههروسا هونه مهندي خودي ژي رازي محمهد تهيبی ژي گوهداريا دهنگي من کر و گوت نهغه دهنگي منه. گوت نهغه نهز سترانا ديژم. نهو ژي وکو مهو هيبه يه کي په ژ نك خودي. دهنگين مه گلهك نيزيكي نيکن و من ب خوژي گلهك حمز سترانين محمهد تهيبی کريه و من گلهك گوهداريا سترانين وي دکر ژ سالا (1979) و ههتا نوکه ژي و نهز داخبري وي مه و نهز نهپه شيمانم. ههردهمي نهز بيمه ميپهانکر ب تني نهز سترانين وي ديژم.

پ/ هونه مهندي خودي ژي رازي (محمهد تهيبی) چهاو زاني کو دهنگي ته نيزيكي دهنگي ويه و دهمي زاني چ گوته ته و ههستي وي چ بي؟

عادل سندی/ باورکه هندهك ژ هونه مهندين مه سهردانا باژيري هوليژري کرن ل وي سالا هونه مهندي خودي ژي رازي محمهد تهيب فهگهريابه كوردستاني، ب راستي ژي گلهك ريز لي هاته کرن و پيشوازيهكا گلهك گهرم و مهزن لي هاته کرن. هينگي هونه مهندين مه چوون ژ بو سهردانا وي و گوتني نيدي مه منعت ب ته نينه كو تو بي زاخو يان نه ثي. نهوي ژي ب حيبه تي فه گوته وان بوچي؟ هونه مهنديان ب كهنی فه گوتني باورکه مه هونه مهنديك ل باژيري زاخو ههيه. دهمي نهز گوهداريا دهنگي وي دكين نهز ديژن نيدي ما محمهد تهيب بو چيه؟! ههما نهو ب خو بي ل ناغ مه.

گلهك بهحسي من بو وي كرين. وي ژي گوته وان دهمي نهز بيم بو باژيري زاخو، وي هونه مهندي نيشا من بدن نهز حمز دکهم وي

بييم. جارهي ل ناغ باره گايي راديويي زاخو وانا نهو ميپهان کر. پهيوهندي ب من کرن گوتن من كاك عادل نهز حمز دكين تو بي وکو ميپهان ي راديويي زاخو مه بو ته سپرايزهكا دروست كړي و نهز حمز دكين تو بي. نهز ژي هاتم و من ديت محمهد تهيب ي روينشنيه. گوته من پندقيه تو بو من هندهك ژ سترانين من بيژي و هندهك سترانين ب زحمهت ژي هافيتن ل بهر من. گوت نهغ سترانه ههمي هونه مهندي نهشين بيژن چنكو بين دوو يان سي نهغه بين. من ژي دهست ب گوتنا وان سترانا کر و ب راستي نهو گلهك حيبه تي بو و گوت باورکه نوکه نهز ب خو نهشيم فان سترانا بيژم. كهيفا وي گلهك هات و گوت نهغه نيكه مين كهسه نهز بييم دهنگي وي وکو دهنگي من.

پ/ وهكو تو سترانيژ، دهمي تو دروينيه خواري و ب تني، تو حمز دكي گوهداري ل كيژ جورئ سترانا بكي. سترانا فلکلوري يان سترانا نهفيني؟

عادل سندی/ هندهك جارن دهمي بتني و قاري ديم يان بچمه ل ناغ گوندي مه، باورکه نهو ژي دمينيت ل سهر جه و واري مروف بچي. چنكو ههمي جه نه بين ههمي جورين سترانين. بهلي زوربه ي جارن حمز دكم گوهداريا سترانين قههرئ بكم. بهلي ههكه نهز سترانهك يان دوو سترانين محمهد تهيبی نهبيژم بيها من نائيت.

پ/ وهكو تو سترانيژ، تو نابيني دهنگي ته كيمه ل سهر شاشين تيله فزيونان و ل ناغ

نهز سترانين تهفيني ژي ديژم بهلي نهو سترانا ب ريز بيت. چنكو نهز وي سترانين نابيژم نهو نهز بييم كو دي نافودهنگي من پي شكيت.

پ/ ته چ پيشنيار ههنه ژ بو چهوانيا به لافكرنا
سترانين فلكلوري؟

عادل سندي/ ب راستي من گهلهك رمخنه
ههنه ل سهر سترانبيژان. چنكو ئمز يئ دببم ل
سهر شاشين تيلهقريونان هندهك دئ هين و سترانا
فلكلوري بيژن بهلي مخابن مافي وئ ستراني
نادهنئ. چنكو دئ رابن و ژ نك خو هندهك پهيقان
ئخن د ناڤ دا. ناوازا وئ ستراني و تاما وئ
نامينيت. ههكه هات و ئيك ژ مه بناخقيت يان
رمخنهكي لي بگريت. ئيكسهر دئ بيژيت: ما ته
چ شول پئ ههيه! چنكو ئهو ستران ب وي شيوهي
نائينه گوتن. چنديدب خودانئ وئ ستراني نهمايي
بيت. ئهقجا دئ بيژيت ماني فلكلوريه.

پ/ نايا نوكه و في پيشكهفتنا زانيني و
قان موبايلا و نهترنيتي چ كارتتكرن ل سهر
به لافكرنا سترانا فلكلوري ب تايهتي كريبه و ل
سهر سترانا نهفيني و جورين دي ب گشتي كريبه؟

چاڤيڤكهفتان و تو كيم دهنيه ميهقان كرن ل ناڤ
بهرناما ندا تو نيني، نهگهر چنه؟

عادل سندي/ ل قيرئ ئمز دببزم نهگهر
ههر ژ من بو خويه. ل دهست پيكي من گهلهك
همز ههبي ل سهر ميهقانكرنا ل ناڤ بهرنامه و
روينشتان. بهلي ل في داويئ ئمز دببم كو گهلهك
ريز ل هونرمهندي ناهيته كرن و بتايهت ئهو
سترانبيژئ خودان شيان و خودان دهنكي خوش
و جياواز. ئمز دببم بتئي ئهو گرنگيي ددنه
موزيكي چ يا خوش يان نهخوش ببت و بتايهت
ههكه هات و كچهكا جوان زي دگهل برهقسيت.
ئهو ان ئاگهه ژ پهيقئ و دهنكي نينه. بتئي كچكا
ل بهر چاڤين خهلكي برهقسين!

پ/ ب ديتنا ته جهماوهري سترانا فلكلوري
پتره. يان جهماوهري سترانين نهفيني؟
عادل سندي/ ئمز دببم ههتا رادهكي يا باشه.
ئمز دببم گهلهك ژ گهنجان زي گوهداريا سترانا
فلكلوري دكهن و تيدگههن.

پ/ هندهك جاران تو بهشدار دبي ل ناڤ
ناههنگان و ب وئ بهشداريي تو سترانين
فلكلوري دببزي يان ژ ته دنهته خواستن كو تو
سترانين نهفيني بيژي؟

عادل سندي/ بهلي ئمز دهيم داخواز كرن.
بهلي ئهو ستران ژ من دهيته داخواز كرن ئهوا
ل دويڤ ستايلي من. ئمز سترانين نهفيني زي
دببزم بهلي ئهو سترانا ب ريز بيت. چنكو ئمز
وئ ستراني ناببزم ئهوا ئمز بببم كو دئ
ناڤودهنكي من پئ شكيت.

هەفئالەکی موسلمان و خۆدیناس و من ئەف هزره گوتی کو پەیف بێتە نەفسین ل سەر مێشا هەنگۆینی. ب راستی ئەوی ژێ ئەف پەیفه بۆمن نەفسین وەك دلێ من. ئەز نه پەشیمانم من ئەو سترانه گوتی و كەسەکی هزرهك نەكریە كو سترانهكا هوسا بێژیت.

پ/ تە جورین دی بین سترانان گوتینه مینا بین ئاینی یان سیاسی یان وەرزشی و هتد..؟

عادل سندی/ من هەمی جورین سترانا بین گوتین. ئەز دبێژم ئیکەم کەس سترانا ئاینی گوتی ل دەفەرئ ئەز بێم ل پشستی سەرهلدانئ. گەلەك ب دلێ خەلکئ بی و ل سەر ئەزمانئ زارۆك و مەزنان ژێ بی و من گەلەك سترانین ئەفیبی ژێ بین گوتین و ب تاییهت سترانین فلکلوری.

پ/ ئەو سترانین فلکلوری نەوین تە گوتین ب دەنگئ خۆ، هەمی بین تە ب خۆنە یان تە ژ هەندەك هونەرمەندین دی وەرگرتینه. نانکو نەم دشین بێژین ئەف سترانه یا هونەرمەند عادل سندی یە؟

عادل سندی/ من سترانهك یا گوتی ئەو ژێ بناقئ (لوشفانو) فلکلوره و كەسەك نزانیت ئەو یا كیش سترانبێژێ یە. سترانهكا كەفتە بەلئ مە نۆی كر و موزیکەكا خۆش دانا سەر ل ناف ستودیویا خۆدئ ژێ رازی (عادل حاجی) و بهاریکاریا هونەرمەند سمیر زاخویی و موزیکژەن هاوار میکائیل. و من هەندەك سترانین فلکلوری ژێ بین گوتین و بتاییهت سترانا (دیرسم) ئەو پەیف بین محەمەد تەیبی نە.

پ / هەكەر هات و تە بقئیت كو تۆ سترانهك یان چەندین سترانین خۆ تومار بكە، دئ چەوا رابی و موزیکئ و موزیکژەنان پەیدا كە؟ نانكو تیبەكا تاییهت یا موزیکئ هەیه كو رابن ب دروستكرنا موزیکئ بۆ سترانین تە؟

عادل سندی/ باوەر بکە مە چ تیبین موزیکئ نینن. بۆ فئ چەندئ پیدفیه سترانبێژ پارەكئ زور هەبیت دا بشنیت سترانا خۆ تومار بکەت. چنكو

عادل سندی/ باوەر بکە فئ پێشکەفتنئ و فان موبایلا و ئینتەرنێتئ چ بۆها بۆ هونەری نەهێلا و ب تاییهت بۆ سترانئ. نوکە دئ بیني كەسەك دئ هیت و سترانهكئ هەر یا چەوا بیت بێژیت، ل روژا دی دئ بیني یا بەلاف بی ل هەمی جیهانئ. ل سەردەمئ بەرئ مە گەلەك زەحمەت ددیت و مە گەلەك پارە لئ دەرماخت هەتا مە سترانهك تومار کربا.

پ / ستران بێژ دشیت پشت گەرمئ سترانگوتنئ بۆ دەبارەكرنا ژيار و ژيانا خۆ و خيزانا خۆ بیت ؟

عادل سندی/ ب هێچ رەنگئ ئەف تشتە نینە. بتنئ هەكەر هات و ئەف سترانبێژین گەنج و ئەو ژێ ب ریکا سترانگوتنئ ل ناف داوەت و شەهینا. بەلئ ئەز دبێنم ئەو ژێ یاکیم بۆوی.

پ / تە سترانهك سەیر یا گوتی ئەو ژێ بناقئ (شانه شانه) تۆ دشیت بۆمە بەدیه دیار کرن كا چیرۆكا فئ سترانئ چەوابی و چەوا پێك هاتیه؟

عادل سندی/ ب راستی من گەلەك هزرین خۆ کرن كو ئەز رابم و سترانهكا جیاواز و ستایلهكئ نۆی بێژم. بەلئ ژ بەری سەد سالا و هەتا نوکە كەسەکی ئەف هزرین هوسا نەكرینه. بتنئ دئ رابن و سترانان ب كچئ و بلبلکی بێژن. هەكەر تۆ هزرا خۆ د وئ مەزناتیا مێشئ دا بكە دئ بیني گەلەك و گەلەك ب مفا یە و هیزایە كو مرۆف سترانهكئ پئ بێژیت. لەورا ئەز چوومە ل نك

باوەر بکە فئ پێشکەفتنئ و فان موبایلا و ئینتەرنێتئ چ بۆها بۆ هونەری نەهێلا و ب تاییهت بۆ سترانئ. نوکە دئ بیني كەسەك دئ هیت و سترانهكئ هەر یا چەوا بیت بێژیت، ل روژا دی دئ بیني یا بەلاف بی ل هەمی جیهانئ

يان چيروكىن ئەقېنىيىنە يان يېن شەرى. مينا سترانا
 عەلو فاتمى و خەجو سىبابەند و سترانا مەم و زىنى
 و گەلەكىن دى ژى. ھەلبەت ھەمى ژى پىنك دەين
 ژ چيروكان.

پ/ ھەكە تە گوھداريا سترانەكا فلكلورى كر
 ب دەنگى ھونەرماندەك دى. نىك سەر تو دى
 وئ سترانى ژى وەرگرى. يان پىدقە تۆ چەندىن
 جاران گوھدارىي لى بگەى و بۆخو بنقىسى ھەتا
 تۆ ژبەر بگەى؟

عادل سندی / ھندەك سترانىژ ھەنە دەمى
 سترانى دىژن ھندى ھند خوش دىژن ھەما نىك
 سەر يى سترانىژ بيت دى وەرگرىت. چنكو ھەما
 ئىكسەر دچىتە د ناڤ دلخ مروقى و خۇينا مروقى
 دا و گەلەك سترانان ژى دى گوھدارىي لى كەم،
 دوو جارا و سى جاران ھەتا وەر بگرم.

پ/ نایا سترانىن فلكلورى ژ دەفەرەكى بۆ
 دەفەرەك دى دجىاوازان يان ھەما ھەمى دشىن
 ھەمى سترانىن فلكلورى بىژن؟

عادل سندی / ھەر دەفەرەكى سترانىن خۆ
 يېن تايىبەت ھەنە. مينا سترانىن دەفەرا جىزىرئ و
 دەفەرا شىنگالى و دەفەرا مە. ھەر ئىكى ژى تامەك
 تايىبەت ھەبە. ستايلى خۆ ھەبە. چنكو سترانىن
 ھەر دەفەرەكى باسى چىرۆك و سەرھاتىيىن وئ
 دەفەرئ دكەن.

پ/ تە چ ھەبە تۆ بىژى بۆ فان سترانىژىن
 فلكلورى يېن نوى ھاتىنە د ناڤ گورەپانا
 سترانگوتنى دا؟

عادل سندی / داخازا سەرکەفتنى بۆ وان دكەم.
 بەلى بتنى من دقېت بىژم كو ھەكەر بقىن سترانا
 فلكلورى بىژن بلا ل بەراھىكى لاو ژ بەر بگەن.
 چنكو ھەكەر سترانى وەكى گوتنا خۆدانى وئ
 نەبىژن چ تام لى نامىنىت.

پ/ ل ناڤ ناھەنگان وەكو جەماوەر چ
 جورئ سترانا ژ تە داخواز دكەن و ب تايىبەت
 كىش سترانى و بۆچى؟

عادل سندی / ئەز دچم ل ناڤ ناھەنگان.

موزىك ل قىرئ دروست نايىت، بەلى ل وەلاتەكى
 دى دى ھىتە دروست كرن.

پ/ وەكو تۆ سترانىژى فلكلورى. تۆ
 چارەنوسى سترانا فلكلورى چەوا دبىنى؟
 عادل سندی / ھەتا راددەكى باشە ھەكە كەس
 دەستكارىي ل ناڤ نەكەت.

پ/ ژ فان سترانىن تە ب دەنگى خۆ گوتىن
 و ھونەرماندىن دى ژى گوتىن. كىش ستران
 ئىزىكى تەبە و تۆ خۆشسىا خۆ دبىنى دەمى
 گوھدارىي لى دكەى؟

عادل سندی / ستران گەلەك ژ نىك د جىاوازان
 و ئەو چەندە ژى دمىنىت ل نك جەماوەرى، بەلى
 پىدقە مروز ژ خۆ و شىانين خۆ رازى بيت.

پ/ نەو كىش سترانە ھندەك ھونەرماندىن
 دى يېن گوتىن و تۆ ھەزەكەى وئ سترانى ب
 دەنگى خۆ بىژى و تومار بگەى؟

عادل سندی / گەلەك ستران ھەنە ب تايىبەت
 سترانىن محەمەد تەبىيى. من گەلەك ھەز ھەبە ئەز
 سترانىن وئ نوى بگەم.

پ/ سترانىن فلكلورى زوربەى وان پىنك دىن
 ژ چىروكىن شەرى و وخۇندارىي. يان وەسا
 نايىنى؟

عادل سندی / زوربەى وان يېن شەرىنە. ئەم
 دشىن بىژىن ھەفتى و پىنچ ژ سەدى يېن شەرىنە و
 بىست و پىنچ ژ سەدى يېن ئەقېنىيىنە.

پ/ گەلەك جاران من گوھداريا سترانىن
 فلكلورى يا كرى و نەو ستران تە ب كورتى يېن
 گوتىن، سەرەراى وئ چەندى كو نەو ستران
 ھندەك ھونەرماندىن دى يېن گوتىن بەلى نەو
 ددرىژن. نەگەر چنە كو تە نەو سترانە كورت
 كرىنە؟

عادل سندی / ھندەك ستران گەلەك د درىژن.
 ئەز كورت دكەم دا گوھدار ژى بىزار نەبىت.

پ/ بۆچى زوربەى سترانىن فلكلورى ژ
 چىروكان پىنك دىن؟

عادل سندی / سترانا فلكلورى بخۆ چىرۆكە.

تەخ و چىنا بيت. ھەلبەت دى بيتە مولكى ھەمى كەسى. چىكو كەسەك نەشيت رىكى ل گو ھدارىكرنا سترانهكى بگريت.

پ/ تە ھندەك ستران بو تىلەقزىونان كليب كرىنە. تە گەلەك كليب ھەنە؟

عادل سندی/ من نىزىكى ھەفت ھەتا ھەشت سترانين ئاينى بين كليب كرىن. ھەروەسا ھەشت سترانين ئەقىنىي ژى و ھەروەسا بين سياسى و وەرزىي ژى و ب تايىبەت سترانين فلکلورى. ئانكو نىزىكى (بىست و پىنج) كليب من ھەنە و سوپاس بو خۇدئ ھەتا نوکە ژى دەينە وەشاندىن بەلى ژ بەرکو موزىك يا كەقنە. لەورا دى بينين بتى دى ل ناڧ كەنالين ئردى ھىنە وەشاندىن.

پ / دوماھىك پەيقا تە چىە تو پىژى؟

عادل سندی/ بتى پەيقا من ئەوہ كو رىز ل ھونەرمەندان بىتە گرتن و ھەر سترانىيژەكى ستايلى خۇ يى تايىبەت ھەبىت. نە ھەما ھەر سترانىيژى بىت رابىت و سترانين ئەردەوانى يان ئەيازى بىژىت. بلا ئەو ب خۇ بو خۇ ستايلىكى تايىبەت ھەلبىژىر بىت

زوربەى جاران سترانا (دىرسم و سترانا ھەيران ژاروو) ژ من داخاز دكەن.

پ / پىدقىە سترانىيژ يى خۇاندەوارو رەوشەنبىر بىت يان نە پىدقىە؟

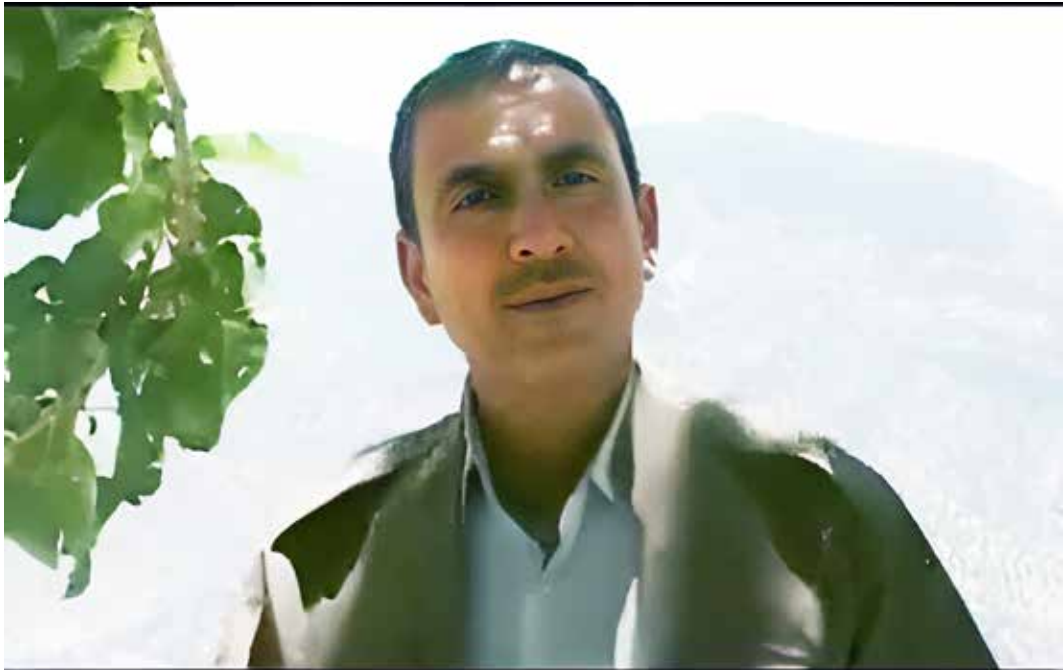
عادل سندی/ دقىت سترانىيژ يى رەوشەنبىر و خۇاندەوار بىت.

پ/ ژ بو دروستكرنا سترانا فلکلورى، نایا ناواز دانەر پىدقىە. يان ھەما سترانىيژ ئەو بو خۇ ناوازا وى دروست دكەت و دىيژىت؟

عادل سندی/ ئەو ب خۇ سترانا فلکلورى يا دروستە ژ ناوازي و پەيقى ژى و چىنابىت دەستكارى تىدا بىتە كرن.

پ/ ب دىتتا تە چىدبىت سترانىيژ خۇ بدەتە نىاسىن ب تايىبەت ب سەر فلان لايەنى يان فلان ھوزى يان فلان دەقەرئ. يان ھەما سترانىيژ مولكى ھەمى خەلكىيە و بى جىواوزى؟

عادل سندی/ سترانىيژ نە مولكى خۇبە و نە مولكى چ لايەنايە. بەلكو مولكى ھەمى خەلكىيە. ئەو ژى دىمىنىت ل نك وى سترانا ئەو دىيژىت. ھەكە سترانا وى يا خۇش بىت و ب دلئ ھەمى

گشتی

- 132 - د خوهکا کویرداینه، دهمی شیار دبین هیچ تشت ل جهی خو نهمایه
..... **عزت یوسف**
- 137 - ههڅبه رکرنا گیانه وهران ب مروڅان پ(2)
..... **سهام لیناڅایی**

د نهوہکا کویر داینه، دوما هشيار دبین، چ تشت ل بهی خو نهماینه!

روژهکی تۆلستوی ب جادهکی دا دچوو، وی هند دیت ملی وی ب ملی ژنکهکی کهت، ژن ل خو زفری و نیکسەر ناخفتنین کریت و نهههژی گوتتی. تۆلستوی کولافی خو ژ سهری خو کر و ب تهرزهکی جوان و ههژی داخزا لیبورینی ژیکر. پاشی گوتی: خاتینا هیزا، نهز لیو تۆلستوی نفیسهری ناقدار و سیاسهتهداری روسیا مه. ژنی خو شهرمهزار دیت و داخزا لیبورینی کر و گوت: باشه ته بچی زوی خو نهدا نیاسین و بیژیه من نهز فلانه کهسم؟ تۆلستوی گوت: نی ته دهلیفه نهدا من خو بدهمه نیاسین، ته بهری من زوی خو دا نیاسین!.

نامهین نفیسەر (دلدار محمهدی ب سوپاسی و دلخوشی گههشتنه مه، 193 نامه و دهربرین و دهفتین کورت و پوخت و پلوخن. نامه د پهرتووکا (چهند نامه بو دهستی ته) ب خامهکی خهملین و رمنگین، مینا خهتیرهکا گولگولی بی مهرجاری ژ بو قیانی و ژیانئ بو خویندهقانان دیاری رهوانه کرینه.

پرانیا نامیان ههلگرین پهیمین روون و زهلالن، راسپارده و ریئیشاندهرن، ل راستیی و ناشتیئ و مروقاتیئ دگهرن. نامهین لیبورینی و روحی ب بیهنا روحانی، هندهک نامه ژی خولکی شیرهنکاریئ دهن، وهکی: (بی ژقان نهچه چ

عزت یوسف

که ساتی ئه مریکی حاکمی و یلایهتا فرجینیا بوو، بهر بزارئ سهرۆکاتییا ئه مریکا بین سا ئین شینستان بوو، که ساتیهک سیاسی، چقاکی، ئابوریزان و نفیسه ر بوو. هیشتا یی ساخه ژئ، خۆدانی پهرتووکا (سهرکهفتی زه غه لیبی ناکهن) ب زمانی ئنگلیزی و وهرگی رایی سهر زمانی عهرمی ژئ ههیه. ئه و نابیزیت توره نه به، ئه و دبیزیت: (توره ببه، لی تولی نه شه که، تۆلفه کرن نه یا ساخه لم و کاریگهره، فیریه به پینشکه فه). ههرومکی نامه یین دلدارئ ژماره 31 (ته بقیت به یز دیار بیی.. تۆلین خو قهنه که). ژماره 38 (خو یی توره ژئ بی.. ناقچاقین خو گری نه که)، ژماره 40 (چهند یی پهریشان بی .. خو دیار نه که)، ژماره 41 (ل شوینا یی ده فگازنده یی .. ده ف که نی به)، ژماره 42 (بی رکو نه به)، ژماره 110 (هه رده م یی سهرخۆبه .. دا شه پرزه یی به هرا ته نه بیت).. ئه ف هه می نامه، هه مان تشت خو یا دکهن و د هه مان خانه دا دزقرن کو توره یی هه می کاره ک و ره فته ار مکی باش ویران دکه ت.

4- (تو بزانی ژ ژئ ته .. ب تنی خوله که که مایه .. ب بزاقه کا سهرکهفتی فه ببوورینه). دبیت من به رسقه کا جودا بو قئ نامی هه بیت، ئه ز ل گه ل دلدارئ مه کو هه تا مرئ کر نه. جار مکی که ناله مکی ناقخوی هه مان پر سیار ئاراسته ی من کر (ئه گه ر تو بزانی پاش ده مژمه رکه کا دی دئ مری، دئ چ که ی؟)، به رسقا من ئه و بوو ئه گه ر د هه می ژیا نا خو دا من چهند کار مکن باش نه کرن، ل ئه فی ده می سه که راتی و غه ر غه را مرئ دا ژنوی نه شیم ه یچ ئه نجام ده م. راسته گۆته کاله مه ر مکی د قئ داویا ته مه نی دا ئه و چ ره زه تو دئینه ده ر، تو ناگه ه ی به ری وئ بخوی، د به رسقا خو دا گۆت هنده کان یا بو مه کری و هیلای، ئه م ژئ هه ره و سا.

5- (د دانوستاندنا دا .. بلا یی به رام به ر ژئ .. ری هه بیت باخقی ت). دقیت باخقی ت، پا بۆچی

جهان، شه رمی ژ هه ژاری ئ نه که، ل کاروانی گه رۆ نه به، که سی نه چار نه که و له ته بزیت، یی ه یجه ته گر نه به، ژبیر نه که، ژ دل سلاف بکه.)

پشتی من نامه یین وی فه کرین و کت کته هه می خواندین، ئه ز ل گه له ک و یسته گه هان راهه ستاندم و ب سه مت و ئاراسته یین جودا دا برم. نه ا دئ به رسقا و راهه یا چهند نامه یان ده م.

1- (چ ده م دره نگ نینه .. بو دانانا پلانا سهرکهفتی .. لی ژبیر نه که پشتی دانانی بجه ئینانه). مارتن لوسه ر کینگ دبیزیت: (هه می گا فا ده م بو کارئ راست یی راسته) ئان ژئ بو ده می ره وا یی ره وا به. هه ر کاره کی باش دخاز ته پلانه کا باش، لی دقیت یا ل کار بیت. د چیرۆکا ئیسۆپ دا هاتیه به: (مشک کۆمبوون دا پلانه کی بو پشیکئ دانن، کو روژانه ب دزی و خافله تی ئیک ژ وان نیچیر دکر، و سه ار یکه فته ن زه نگه که کی بکه نه سه ری پشیکئ ده ما ده ئیت دا گو له ی ببین و خو فه شیرن، پلانه کا سهرکهفتی بوو، لی یا ریالیستی نه بوو، چونکی چ مشک نه ویران خو بگه هینه پشیکئ و زه نگه کی بکه نه سه ری.)

2- (بی وه فادار به .. قه نجیکاران ژبیر نه که). دوو گۆتنان دئ ل سه ر ئه فی نامه یا هه ژئ ئینم. یا ئیکئ ئه وه، باشترین مرۆف ئه ون بین قه نجیکار و بین د خیرا خه لکی دابن، خرابترین مرۆف ژئ ئه ون بین د زیانا خه لکی دابن. یا دئ، گۆته کا هه ی دبیزیت: (نه وه بیت یی قه نجی ل ته کر بیت ژبیر بکه ی.. نه وه بیت ژئ یی ته قه نجی لیکری ل ناقچاقا بده ی). قه نجی بکه و د به ر ئافی دا به رده 3- (توره نه به .. دئ خه لک ژ ته دویر که فیت). ئه و بخۆ دویر که من و نه دویر که منا خه لکی ئاریشه کا مه زن نینه، چونکی دقیت مرۆف بو خو بزیت و ژیا نه کا تاییه تا هه ژئ ب نافرینیت و وه رار بکه ت نه کو ژیا نه ک ل گور پینشینی ئین چقاکی هاتیه ته نفیساندن. ئه ز دئ پتر ل سه ر قئ نامی و به رسقا وئ راهه ستم. (جون هانتسمان)،

خو بکه ههرومکی دئ تئیدا ئهبعدی بی.. بو
ئاخرهتا خو ژى بکه ههرومکی سوباهى
دئ مری). نفیسەر دبیزته مه ژيان يا
بهردهوامه و ههردوو ئالیین ماددى و
روحانى ژبیر نهکه.

9- (سهرمانا گورستانى بکه .. دئ سەنگا
ژيانى زانى)، دبیت مههما نفیسەرى ل فیره
ئو بیت، کو ب سهرمانکرنا گورستانى مروف
پتر دبیته کهسهکى روحى؟ دئ ژيانى کیم پوینه
ومرگریت؟ سهرمانا گورستانى سەنگى ژيانى
کیم دکەت، نه بهروفاژى.. دانهرئ نهمریکى
(تود هینرى)، د پەرتوکا (مرنا قالا) دا، دبیزیت:
(گورستان دهولمه‌ندترین ئاخا جیهانىیه، ملیونان
کەس تئیدا هاتینه فەشارتن، کو سەرى وان چەندین
بیروکەیین پیر بها هەلگر تیبون و نه‌هاتنه بهرچاڤ
و دیتن و کەسئ مفا ژئ وەر نه‌گرت ژبلى ئو
گورستانا لی هاتینه فەشارتن.)

10- (بەلکى گەلەك جار ان .. پەیفقا سەرچاقان
گوهلئ بی.. لی پئ ل چاقین کەسئ نه‌دانه). پەیفقا
جوان و کریت ژ دەفکەى دەر دکەڤیت، پەیفقا باش
و خوش سەده‌ڤهیه.. د کوردەوارى دا گەلەك
جاران ب ئەتاکیتەکا جوان سەرده‌رى دەیتەکرن
و ب بەلئ و لەبئ بهرسف دەیتە دان، گەر بهرسفا
هەمبەرى ته ب سەرسەران و سەرچاقان بوو،
ئاخفتنا وى ل ئەردى نه‌ده، ژ میژره کوردان گوتیه
گەر هەڤالئ ته بو شەکر هەمیئ نه‌خو.

11- (ژ گریئ شەرم نه‌که .. لی نه ل هەمى
جەه و دەمان). تایمینگ د هەمى بیاقین ژيانى دا
گرنگیا خو یا گەوهەرى هەیه. هەر تئشته‌کى دەم
و جەئ خو یئ تاییهت هەیه. گری ژ دلوقانیئ یه،
کەسه‌کى دەمئ خویشکا وى ل سەر تەرمئ دایکا
خو دگری، گوتئ نه‌که گری، بوچی نه‌گریت؟،
نئ گری و دلنەرمى بو روژمکا وەسانه.

12- (ژيانى بو خو نه‌که بار .. دا بهرى مرنئ
نەمرى). مروف تئئ جارەکئ ژ زکئ دایکین خو
ناخینه دونیایئ، بەلکى ژيان و دونیادارى و دوخ

ئاماده‌بوویه!؟. دەما دانوستاندن هەبیت،
ئانکو بهریا هینگئ ناوکى و کئشه و
پئکنه‌کرن هەبوویه، ئانکو هەر ئیک یان
هەر ئالییه‌ک ل سەر هەلوەستئ خو سور

و سور بوویه. دەمئ دچنه دانوستاندن دڤیت رئ
ب هەردوو دژبه‌ران بهیتەدان و هەر ئالییه‌ک یئ
ئاماده بیت چەند پئنگاڤه‌کا بهر ب ئالیئ دى پاقیت
و ئاماده‌ی ریزه‌کا دەستبه‌ر دانی بیت.. دانوستاندن
ل دویف ئیک بهردانه، نه وەریس راکئشانه.

6- (نەگەر کەس.. گرنگیئ ب ته نه‌دهت..
بلا ئو کەس تو بخو نه‌بئ). باوهرى بوون ب
هەبوونا خوئی خاله‌کا سەرپشکه. سەلماندا
هەبوونا مروفی گرنگه.. دبیزن ل هەر وارەکى
هەبوونا ته وەکى نه‌بوونا ته بیت، ژئ بارکه.

7- (گەلەك دەمى نه‌ده خەوئ .. دا خەونین ته
بچه بهین). د پیرانیا نفیسینئ نفیسەران دا به‌حسا
خەوئ هەیه.. ل فیره کاک دلدارى جوان گوتیه
گەلەك دەمى نه‌ده خەوئ.. باشتر شوینا مروف
د خەونا دا غەواره بیت، کەتواری ببینیت،
شوینا مروفی خەون هەبن، بلا کئیل و ئارمانج
هەبن.. ژيانا مه پتر ژ خەونان پئکهاتیه، پئتڤیه
بو کرداران ئاراسته بکەین. (توماس لورینس)،
دبیزیت (هەمى مروف خەونان دبینن لی نه
و مەڤه‌ڤئ. یئ ب شەڤ دناف چەقئ توژاوئ
هشئ خو دا خەونا دبینن، ب روژ هشيار دبن و
دبینن کو ئو پوچ و بیه‌وده بوویه، لی کەسئ ب
روژ خەونان دبینن کەسئ مەترسیدارن، ژ بهر
کو ئو دکارن ب چاقین ڤه‌کرى سەرده‌ریئ
ل گەل بکەن، داکو خەونین خو بجه‌بینن). لەوا
گەر ئەم ل بەندا خەونا بمینن، دئ ل بەندا فریئ
گای مینن. ئەم کورد د خەوما کویر داینه، دەما
هشيار دبین هیچ تئشته‌ک ل جەئ خو نەمایه و روژ
ل روژ ئاقایه.

8- (ب هەمى رامانان ڤه .. گرنگیئ بده ژيانى
.. مرنئ ژبیر نه‌که). ئەڤه پتر نئزیکى گوتنا ئیمام
(عەلى بن ئەبى تالبه)، دەما دبیزیت: (بو دونیا

شهرمزار دیت و داخازا لیبورینی کر و گوت: باشه ته بچی زوی خو نهاد نیاسین و بیژیه من نهز فلانه کسم؟ تولستوی گوت: نی ته دهلیقه نهاد من خو بدهمه

و کاودان دیسا مروقی دوباره و چندباره دنینه دونیایی. نهغه تاقی کر نهکه مروف دکهفته بهر گورانکاریین ژیانی ب خوشی و نهخوشی بین خو فقه، هر و هسا ب دهلیقه

نیاسین، ته بهری من زوی خو دا نیاسین!.

14- (هره چقاتان .. لی پریژ نهبه). پریژی نانکو پر شاشی و پر خرابی.. گلهک چیروک و چیقانوک و سرهاتیین کوردی و جیهانی ل سر رویی نهرینی و پریژی ههنه، و مکی کیسهلی پریژ، خولام و دیوانا ناغای... تایهت نهگمر گوتن بهر ب بهروکا مروقی نهبیت دهفگرتن بی زیانتره ژ پریژی و دهقبردان. نهحمدهی خانی دبیزیت (هره چنده کهلام شوبهی در بت.. بی قهر دبت دهما کو پر دبت).

15- (بهختی مه رهش بیت یان ژی سپی .. گرنه نهه د بی بهخت نهبین). د نیدیومین کوردی دا، ناقی بهختی مشه هاتیه و چند رامانین جودا ددهت، و هک (شانس و وژدان.. ل قیره نفیسری (شانس و وژدان) پیکفه گریداینه. ل رستا نیکی ب رامانا شانس و نیغبال دهیت، فلانه کسهی بهختی وی بی رهش بوو نانکو بی بی

شانس بوو یان دبیزن بو بهختی وی.. ل رستا دوئ یا تهمامکهردا رامانا وژدان ددهت، گلهک جارن دبیزن، (ههی بی بهخت)، (تو و بهختی خو)، (بهختی خو خراب نهکه)، (من خو هاقینه سر بهختی ته)، (تو چهندهی بی بهختی!)... راسته یا فسر و فسر نهه مروقی بهختدار بیت.

16- (بی دلساخ

به .. بهلی بلا دلای ته،

و مرگرتن و دهلیقه ژ دستدان. دلدار د قی نامهی دا دبیزتهمه ب ویرهکی بژی و ههفرکیا نهفسا خو بکه و تیدا ب سرکهفه، چونکی مهزنترین شهر نهه نم دژی نهفسا خو دکهین. نهبه دیل و کهلابچهگریی ژیانی، ژیانی نهکه بار و مهرد بژی و خو نههرینه و بهری مرئی نهمره، چونکی پرانیا ژیانی بریاره نه قهدهره. شاعرئ تونسئ (نهبو قاسم نهلشایی)، دبیزیت: (بی نهفت ب سر چیا بکهفت.. هندی مایه دئ دولا دا ژیت).

13- (لهزی ل پهیقان نهکه .. هر پهیقا چوو زفرین نینه). پهریا زیز بووی زفرین دئ بو ههبت، لی پهیقا ژ دهقی زیز بووی زفرین بو ناییت، مینا تیری ژ کفانی دهرکتی نازفریت. هر پهیقه مروف بلند دکهت، هر و هسا ژوردا ل نوردی ژی ددهت، بتایهت نهگمر پهیقا زفر و کریت بیت. گلهک جارن پهیقا مروقی پیناسا مروقی دکهت. دبیزن... روژمکی تولستوی ب

جادهکی دا دچوو، وی هند دیت ملی وی ب ملی ژنکهکی کهت، ژن ل خو زفری و نیکسر ناخفتنن کریت و نهههژی گوتنی. تولستوی کولافی خو ژ سرئی خو کر و ب تهرزمکی جوان و ههژی داخازا لیبورینی ژیکر. پاشی گوتی: خاتینا هیژا، نهز لیو تولستوی نفیسری ناقدار و سیاسه تمه دارئ روسیا مه. ژنی خو

ته نهکمهته لنيوک). دبیت پهیفا لنيوک ل
قیره یا گونجای نهیبت!؛ باشتر بوو شوینا
وئ پهیفا پینترانک، گرفتار، پهریشان،
دودل ... هاتبا. د ههمی کار و بیاقان دا،

گهر مروّف تیدا ل گهل خو و دمردورین خو
بی دلصاخ نهیبت، نهشیت نیک پینگاف بو پیش
پاقیت. (رونالد ریگان)، سرؤکی نهمریکی بی
سهردمهکی، ب گوتنن خوین نافدار شوپ و
شوپنلین خوین خورت و هیزار د قادا سیاسیا
جیهانی دا هیلینه، گوتنن وی بووینه بهشک
ژ میژویا سیاسی و کلتورئ نهمریکا، نهو دو
تشتان دبیزیت، (trust but check - باور
بکه، لی پشتراست بکه)، نانکو باور بکه و بی
دلصاخه، لی کاری پشتراست بکه و دویچوونی
بکه دا نهکفیه دست و لهپین خو.

17- (ژیان ههمی کارکن نینه .. دهمی بده
خو). کات و کار دو تشتین سنوردارن، کار خلاص
نایبت، گهلهک جاران بی خو زیده دواستینیت
ته هند دیت نیکی گوتی: (دی بسه، نی ته خو
کوست، کس نهگه هشتی و کس ناگه هیتی ژی).
مروّف ب کارکنی خوشتی دبیت، لی دقیت بو
دهمی خو بی ریبر بیت.

18- (نیکی خیانهتهک یان زوریهک ل تهکر
ژبر نهکه، لی نه نیشه). نیشانی هیچ سنور بو
نین. خیانهت و زوری دو تشتین ژ نیک جودانه.
خیانهت سوروبنن وئ نیشانه، خیانهت پشنتیکرن
و پشتهردانه. بی جارمکی خیانهت ل تهکر
گهر بکاریت چهندجاری دی دووباره کمت.
ژ روماننقیسی روسی تولستوی پرسین: نهرئ
دکاری ل وان کسان خوشی بین خیانهت ل ته
کرین؟ د بهرسق دا گوت. نهوین خیانهتی ل ته
دکن، هرومکی دهستین ته دبرن، دکاری لی
خوشی، لی قمت نکاری باومش و ههمیز بکهی.
خیانهتکاری مزنترین مترسییه، نهکو دیتن و
بوچوونه. نهو رغال و حسمن خیری ومک
دو سومبلین خیانهتی هاتینه نافکر و نیشاندان.

گهر لیبورین بو ههمی تشتی ههیت بو
خیانهتی نایبت، نهفه گوتنهکا سرپشکه بو
هر گهلهکی بقیت ب مافین خو شاد بیت و
گوتنهکا رموايه بو هر دمولهتهکا بخازیت
ناسایشا خواه بیاریزیت. کورد هر د کهفندا ژ
قی نافاتا پنجهشیرن دنالن، لهوا نفیسکاری ژی
نامازمک دایه کرمی دارئ.

19- (جوانی ههمی د دیمی دا نینه .. ناخی
ژبر نهکه .. بو کریتی ژی ههمان رتسا ههیه).
ههتا یا د ناخی دمرنهخی کانزایی ته دیار
نایبت. بیهختی و بیژدانیهکا مزنه جوانی
بهیته کرینکر، بهلهقاری ژی راسته. نفیسرا
نوسترالی (تاویلا هانتر)، دبیزیت: (ژنهکا سره
جارمکی گوتنه من، نه هیله دیمی ته جواترین تشت
بیت لنگ ته، فیربه ژ ههمی رویهکی جوانی).
ناخی ژبر نهکه، لی ناخهکی پاک ژبر نهکه،
چونکی مروّفی ناخ پیس نکاریت مروّفین پاک د
ناخی خو دا ههلیگریت.

20- (چ کیلیا گوهد پنه نین .. ههمی
گوتنه بمری مرنی بیژه). نهف دهقه بیرا من
ب گوتنهکا تری رامانا کچهکا نهفغانی ب نافی
(سونا نهفغانی)، دینیت، دهما دبیزیت: گهر نهز
مرم لسر کیلیا گوری من بقینس (سوزانیهک
- لهشفروشهک - بوو، ب فروتا لهشی خو، ب
سهان گوادین ب ناف جامیر نیاسین!). نهفی
کچی گهلهکا ههمی بیژیت، وها دیاره نهشیت
بیژیت، لی چ مفا تیدا نینه پاش مرنا وئ ل سر
کیلیهکا حهلانی بهیته نفیسین. نها گهلهک کولافی
خوار دکن کو جامیرن، لی بهس خودی دزانیت
بنقه بنقه چ کورهمارن!

رموشتی دهقین دلداری مهرج نینه بهس هزر
و رامان و بیروکهیهکا هوشمند و جوان بو
ههیت، لی گرنگ نهوه مفاین خو ههنه. بیروکه
مینا کیلیهکی به .. گرنگ نینه گهر زیر، مس،
ناسن یان دار بیت، لی گرنگیا سر گرنگا نهوه
دمرگههی فهکمت.

و دبیزن (سہی خودانی قہچغاندی خہلکی دارو بہر تی ہلفرانندی). (سہرفہ حمیہ حمیہ لبئفہ گئرا سہیہ)، ٹہفہ بو وان مروقان بکار تیت بین خو ژسہرفہ باش ددن دیار کرن بہلی دبنفہ چ کاری نہرید ا و خراب وی دکہن، قئجا دئ بیژن (سہرفہ حمیہ حمیہ، لبئفہ گئرا سہیہ)، ٹہف گوتنہ ب رنگہکئی دی ژی دہیتہ گوتن، دبیزن (سہرفہ اللہ اللہ لبئفہ نعوذ باللہ).

دہمی ٹیک گہلہک بی گئزو نلف بیت خیرہت نہکمت چ بکمت دئ بیژن بہری خو بدئ وہکی سہی پھلیک خواری لی ہاتیہ، گہلہک جارن ژی ٹیک دئ پرسپارا روشا بی بہرامبہری خو کمت، دئ بیژیتی روشا تہ چہوایہ دئ بیژیت (وہکی روشا خرؤیہ) مہرم ژئ روشا سہیہ، جداہیا سہی رہش و سپی نینہ، ٹانکو ٹیک ژ مالباتہکئی یان ژی عہشیرمتہکئی تشتہکئی نہجوان و خراب بکمت، بہری وی ہمر ژ ہمان گرؤپ کارہکی و ہسا ہاتیبیتہ ٹہجامدان، فی گوتتی لسہر دبیزن.

دبیزن (دبہلا لبایہ سہ لبہغداہیہ)، بو ژنن بی روشت و دہمہنپیس بکار تیت ٹانکو ٹہگر ژنہک لویف فی کاری بگہریت ہمی گافان بکرین فی بازاری دمشہنہ. (وہکی سہی گہمبولہیہ)، ٹہفہ وی واتہی دہمت دہمی کہسک قہلمر بیت گہلہک کیم بزاف بیت ہمی گیانی وی نہرم و شر بیت، دئ بیژن (وہکی سہی گہمبولہیہ). (سہ سہی مہیہ لبہر دہری خہلکی درہویت)، ٹہفہ لسہر وی یہکئی تیت دہمی ٹیک کارمکی بو خہلکی دکمت، بہلی بو مالا خو نہکمت.

سیسک/ دہمی مروقمک گہلہک پی سفک بیت بو ریفہ چونئ دبیزن ہندی پی سفک وہکی سیسکی یہ، یان ژی دہمی ٹیک گہلہک ہوسا جوتبونی ہعبیت ژ لایئ سوزداریئ قہ دئ بیژن وہکی سیسکی یہ، ہوسا ٹہف یہکہ بوسقیانکئی ژی تیتہ بکار ٹینان (سقیانک ٹہو چیچکہ یال ناف گوندا دژیت، ہیلینن خو دہر سیفانڈین خانبارا دروست دکمت، ٹانکو لنیزیک مروقان دژیت).

کیریشک/ ٹیک گہلہک نہویرہک بیت دئ بیژن (وہکی کیریشکی یہ)، یان ژی دئ بیژن کیریشکہ دل پئفہ نینہ، یان ہندہک جارن بو کچین جوان و

کو ہمر کہسک ل جہی خو بی خورته و نا ترسیت. کوریا سہی سالہکی کرہ دیوربہکئی دا و ٹینا دہر ہمر یا خوار بو، بو ہندی تیتہ گوتن دہمی تو بو ماوہیکئی دریز خو بیکیفہ بوسستینی داکو روشتین خو بین نہباش بگوہوریت بہلی ہمروہکی خو دہمینیت ہمی و ہستیاناتہ ب بہر ناقیدا بچیت، یان ژی دہمی تو چاکیکئی لگہل ٹیکی دکہمی نہٹیتہ بہر چافا و چ مفا نہبیت دئ بیژن، وہکی دوتی د کہماخا سہیدایہ، ہمروہسا دہمی ٹیک ل چ جہا نہراوستیت گہلہک بگہریت بی مفا، دئ بیژن ٹہفہ وہکی سہی بہردایہ.

سہی تلزیدی، دبیزن دو گوند لہف ٹیک ہمبوون ل ناف عہشیرمتا سلئقانہیا ٹیک ژ وان گوندان گوندی تلزیدی یہ دہمی دبی دہوات دہنگی دہولئ بلند دیو، سہیک ژ گوندہکی دی دہات خو نیزیکی وی گوندی دکر ٹہوی دہنگی دہولئ لی دہیت سہی دزانی دہواتہ دئ گوشت و ہستی و خوارنن و ہساب دہست کہفن، ٹہف یہکہ ناقبہرا وان ہمدو گونداندا دوبارہ دیو، سہ ژی بتنی ل دویف دہنگی دہولئ دچوو، چ جارن ژی دہمی دہہبہ دہانتہ دوزین گوندی دہنگ ژ وی سہی نہدہات، ہمدو گوند ریک کہفتن و کو ہمر ٹیک ژ وان دہولہکئی پھیدا بکمت و ل گوندہکی ژ وان لی بدت ہمرگافا سہ ہاتبایہ نیزیکی دیو دا دہولئ بی دہنگ کمن و ل گوندی دی لی دہن سہ دئ قہستا دہنگی دہولئ کمت دیسا ب فی رنگی سہ ولئ کر ٹیدی ل دویف دہنگی دہولئ نہچوو، قئجا بو وان مروقان بکار تیت بین ہمول ددن ژ ہمی لایان بخوت دئ بیژن ٹہفہ وہکی سہی تلزیدی یہ، یان ژی ٹیک بکہفیتہ ناقبہینا نال و بزماران نزانیت چ بکمت دئ بیژن بی وہکی سہی تلزیدی لی ہاتی.

ہندہک جارن ژی دہمی دو مروقم دکہفہ ہہفرکیہکا توند دگہہیتہ ٹاخفتنن نہخوش، تہ ہند دیت ٹیکی گوتہ بی دی تہ چہ ہمروہا تہ شتی سہی دئ دہفی خو دانہ سہریک (ٹہف شیوی گوتتی دگہہیتہ بیریزیہکا مہزن)، (سہی قہچغاندی خہلکی دار و بہر تی ہلفرانندی)، بو وان مروقان بکار تین بین ژ لایئ کس و کارین خو قہ تینہ تہپہسہرکرن، خہلکی دی وی پتر رھیل ورسوا بکمن، ٹہف گوتنہ ب رنگہکئی دی ژی تیتہ بکار ٹینان

کتک نلمالہ ناڦی مشکی عبدالرحمانہ . کتکا نرنزی، تیتہ بکارئینان دمئی نیک ہندک تستان داخواز کت دوبارہ کت ہتا یی ہرامبر بیزار دبیت دی بیژن ہری خو بدی و مکی کتکا نرنزیہ

سڦورہ/ نگہر نیک گہلہکی پلہوان بیت بو سرہ داران یان کہران دی بیژن و مکی سڦورہیہ (سڦورہ د سفکی داری ژوی داری چو وی داری)، سڦورہ د دار مکیدا کت گوت منہکا ہزی ژ من حلیا، گوتی تو بخو نیف کیلو نابی، گوت سڦورہ و ہرو منیت خو، مہرم ژئی ئومہ دمئی زیانہک بگہہیتہ نیکی ہمرئیک لویف شیائین خو زیان دگہہیتی . سڦورئ شیرانہ (شیرانہ گوندہک لہری چیاپی گارہ) دبیزن ل گوندئ شیرانہ سڦورہکی کہہی لناف مالہکی ہہوو فیرو بیو ہمر روژ دچو گیزہک دئینا لمال دکرہ دکولہسکہکی دا ہتا تری کری، خوددانی مالی دیت گوت ما بوچی کولوسکی قالا ناکہم ما سڦورہ چ دزانت من گیزیت ژئی ئیناینہ دہر و ہری دئینیت بلا جارہکا دی پر بکت، رابو کولوسک قالا کار روژا دی سڦورہ چو گیزہک ئینا داکو بکتہ دکولہسکی دا دیت کولوسکی قالا بووی، دبیزن سڦورہی ہمر ہری خو دکولوسکی دمہکی کورت پی چوو ژ قہرادا نیکسہر مر .

دارکوکہ/ دارکوکئ سہری خو دمئی نیک ہمی کار و کریارین وی نہ دہر ژومونڈیا ویدا بن و بو بخرابی بزفرن، دی بیژن دارکوکئ سہری خوہ . ہروسا دمئی نیک کارمکی دکت و دقیت بہلیت دی بیژیت ئیدی جارہکا دی ئہز دہست ناہافیزمہ فی کاری و مکی توبہکرنئ، روژا دویفدا ہمدوامی ددہتہ وی کاری دی بیژن و مکی توبا دارکوکہی، دارکوکہزی ہمر ژ سپیدی ہتا ئیٹاری کاری دمئی خو دکت، باہیفا کون دکت گیزا کون دکت و کاکلکین وان دئینیتہ دہری، ئیٹاری دمئی وی گہلہک دئیشیت توبہ دکت کو جارہکا دی دمئی خو ل جہہکی دہت سپیدی رادبیت دمئی وی یی تہنا بوئی نائیشیت ئیدی دچتہ سہر کاری خوہ، ژہر ہندی دبیزنئ توبا دارکوکہی، ہروسا دبیزن کچی دی نکلی خو ژ سہری زہلامی خو بینہ دہر ہندی تو دبینی خہجو و مکی دارکوکہی نکلی وی یی دسہری میری ویرا، یان ژئی دمئی نیک بنتی خرابی ل کس وکارین

لہسہکی ریک و پیک ہمیت دی بیژن ئہف کچہ یا کماخ کیریشکہ، ہروسا بو ہندہکان ژئی بکارئیت دمئی نزان و خسیم و گیز بن دی بیژن ژ حیوانا کیریشکہ ژ بالندا مریشکہ .

بو بلہزچوونئ ژئی تیتہ گوتن دبیزن (ومکی کیریشکی) دچیت، ہروسا دمئی نیک چ کاری بکت کیشک بو دروست دبیت دی بیژنہ ئہفہ کیریشکا ہشہ، نانکو چ چاکئی نائینہ ریکی ژ بلی خرابی .

پشیک/ نگہر تو چہند چاکیا لگہل نیکی بکہی نہئیتہ پیش چاقان دی بیژن (ومکی پشیکا چاف نقہ). کتکا مسمسوک دینگئی مہزن دکیشیت، مہرم ژئی ئومہ کسین بیدہنگ و مت کارین مہزن ژئی چیدبن، ہلی ئہف گوتنہ نہ بو چاکئی تیتہ بکار ئینان. (کتکا چاف ہلہکی میقان خوشن شہفہکی)، (کتکا دی خرخالی میقان خوشن ہتا سہری سالی)، ئہفہ لسہر ہندی تیت دمئی نیک لہہکی دبیتہ میقان میقانداریا خو دریز دکت فیجا خودانی مالی ژئی بیزار دبیت. فی گوتئی لسہر دبیزیت، میقان ژئی و ہسا ہرسفا وی ددہت .

گوتہ پشیکی (پیساتی تہ دہرمانہ ئاخ رادا سہر)، مہرم ژئی ئومہ دمئی نیک بشیت چاکیہکی بکت ہلی ہمول نادہت ئو چاکئی بینہ ئہجامدان وی دقیت ب چ ئوایی ہمی چینہبیت، فیجا دی بیژن گوتہ پشیکی پیساتی تہ دہرمانہ ئینا ئاخ رادا سہر . یان دمئی نیکی گہلہک ئاریشہ ہسہری بین گہلہک گورز فی بکھن ہلی ژ ہمیان قورنال ببیت چ لی نہئیت دی بیژن و مکی کتکا حہفت روحہ، چ لی نائیت . دمئی نیک ہمدہم لگہل زاروکین خو ژفی خانی بجیتہ نیکی دی گہلہک نہمینیت جارہکا دی جہی خو فہگوہیزیت، دی بیژن و مکی کتکا تیشک ددہفدا ہرو یی ل جہہکی .

ہندہک مروٹ دمئی دقہلو خرپن بن دی بیژن ہری خو بدی چ گیفرہ، (گیفر کتکی نیرہ ب تاییمتی یی کیفی)، (کتک نہ لمالہ ناڦی مشکی عبدالرحمانہ). ئہفہ لسہر وی یہکی تیتہ گوتن دمئی کسہکی ہمی دہما گزی خو ژ نیکی بکت نہویزیت دہرار باخفت ہلی نہی نامادہبیت و ژ مال چوبیت ئوئی ترستوک وی دمئی سینگی خو بینیتہ دہری و ہمی تستا بدلئ خو بکت، دی بیژن

نه هنگ/ بؤ دوو مهرمان تیتته بکار ئینان بؤ گهلهک خوارنی و گهلهک بهیزیی هسردوو ژی ژبهر کو گیانهومر مکی مهز نه.

وهیباک/ جور مکی ماری به بی زراف و دریزه ل ناف کوردان گهلهک ب مار مکی بقیه تیتته نیاسین، هندک جارن تیتته گوتن ئه گهر فی ماری ب نیکی قهدا ناگه هیت بیژیت ئای بابو ژبهر هندئ دبیزنی وهی بابک، قیجا لسر هندک مروقان دینن بی گهلهک بی وژدان و بی دلوقانی. دئ بیژن (ومکی وهیباکی به).

زفیرک/ میشومورمکا زهره ژ زرکیتکی مهز نتره، ژ ستینگگی بچویکتره، بهلی رنگی وئ ومکی زرکیتکی به، ئه گهر نیکی شارمزا نه بیت ژیک جدا ناکت، ئه ژی ومکی میشین هنگینی، هنگینی چی دکهن بهلی مالین خو د ناخی را چی دکهن گهلهک دبوشن، قیجا دمئ مالباتهک ژمارا وان گهلهک بیت دئ بیژن ومکی (کون زفیرکی به)، هندک جارن ژی دمئ سهربازین رژی می هیرش کربایه دهقهر مکی دابیزن ومکی کونز فیرکی بین تین

میری/ دمئ نیکی تشتمکی ژ شایین خو مهز نتر بکعت دئ بیژن بهری خو بدئ ومکی میرییا بار ژ خو مهز نتره، یان دئ بیژن میری نائیتته لغاف کرن، ئهقه بؤ هندئ تیتته گوتن دمئ نیکی گهلهک باخفیت و گوتننن وی دبئ مفا بن کس نه شیت وی ژ ناخافتنی راو مستینیت، دئ بیژن میری نائیتته لغاف کرن.

بؤ مالباتهکی ژی دمئ هندک خزم و کس و کارین نیکی بن، دبیزن میرین کونهکی نه خیاریت بنهکی نه. گهلهک جارن گوتن لسر لهقین میرییا تیتته کرن، دبیزن هس جههکی میری بگریت بهر نادت تاکو کهرئ شامئ نه زریت یان ژی تاکو مهلا بانگ ددمت (ئهقه بنتی وئ یهکی خویا دکعت کو لهقا میری گهلهکا بهیزه)، دمئ نیکی گهلهک کیم خوارنی بخوت دئ بیژن ومکی میری به بی زاهده، ئانکو خوارنی ناخوت

قر (قهل)/ دبیزن بی هفالی قرئ بیت دئ نکلی وی بی ب بیساتی بیت، مهرم ژئ ئهوه ئه گهر تو هفالی نیا کسین نه باش بکهی دئ بهر دوام سهرئ ته د ناف کیشادا بیت.

دهوار/ ئهقه گهلهک جورین گیانهومرا دگریت،

خو یان ژی زارو کین خو دکعت یان دقوتیت دئ بیژن ئهقه ومکی وی دارکوهیه بی تیشکین خو دفسینیت .

سیخور/ پیفا سیخور بؤ ئانسنین دهز گههین دهولمتی تیتته بکار ئینان ب تاییهتی بین نهینی ئانکو دهشارتینه ل جهین تاری ومکی سیخوری چونکی سیخور گیاندارمه که بهس بشهف دهر دکه فیت ب روژی ژی د ناف کونین تاییهتین تاریدا دمینیت .ئهف گیانداره لهشی وی ومکی بی ژژی به وهمی سترینه بهلی سترین سیخوری مهز نتره بهیزن ب وان ستریان خو دیار تیزیت، دمئ گیانهومر مکی ژوی بهیز تر هیرشی دکعته سر.

بهراز/ گیانهومر مکی سهر رهق و بهیزه، قیجا دمئ نیکی ئهف رهوشته لدهف بن دئ بیژن ئهقه چ بهرازه یان ژی دئ بیژن بهرازی هیکهک کر، گوتن گیانهومر مکی درندهیه ههمی ژئ تین، بؤ وان کسان تیت بین ههمی تشت ژئ دوشین، هسروسا دبیزن هندی بهراز قهلهو دبیت کماخا وی تنگ دبیت، بؤ وی کسهی تیتته بکار ئینان دمئ نیکی هندی دهولمه مند دبیت پتر دستگرتی و قهلس دبیت، بهرازی دهف گریدای، بؤ وی کسهی بکار تیت ئهوی مههار مهزانی روژیان دگریت، بهلی نفیژا ناکت

دپیشک/ دمئ نیکی گهلهک دژوارو زیرهک بیت دئ بیژن ومکی دپیشکیه، بهری ل ستران و چپروکین کوردیدا دمئ نیکی گهلهک توره بیا دا بیژن بی وطنی هاتی هسرو مکی دپیشک لسر نهیا وی گو فندئ دکهن، یان ئه گهر نیکی گهلهک هیرس بگرت و توره بیت دئ بیژن ومکی دپیشکی یا خو رش و شین کری ژژی/ ئهقه گیانهومر مکی شهف گهره پشتا وی ههمی سترینه، ئهقه بؤ وئ یهکی بکار تیت دمئ نیکی ژقانهک هه بیت چه ند بمینیت ئهو ژقان پیک نه هیت دئ بیژن بی بوویه ژقانی ژژی، مهرم ژئ ئهوه ئهو ژقان پیک نائیت.

پور/ گهلهک جارن تیتته بهر گو هی مه دمئ هندک جارن هندک سوچه تان دکهن د بیژن من عهلو کره پور، ئانکو بگهفا و لخورینی بی دهنک کر، ئهقه وئ واتهی ددمت کو پور بالندهکا گهلهک بی زیان و هیمنه.

ژبهر کو همر دهمی تهفپیرکا نیر جوتیون لگهل یا می کر، تهفپیرکا می یا نیر دکوزیت، یان ژی نهگهر نیکی کارمک و مسا نالوز کریتت نهشیت چ سرمدهری لگهل بکمت دئی بیژن مامو ته نهفه یی کریه تهفن (مەرم ژئی تهفنی تهفپیرکی یه).

گولک/ نهگهر نیکی یی بی نائل بیت دئی بیژن ئهوی همنی گولکه چ د نائف سرئی ویدا ناچیته خوار، یان ژی دهمی نیکی یی مەزن و ههستی یی وی ستیر بیت دئی بیژن نهفه یی کاب گولکه، یان هندهک جارن بو وی کەسی یی ل مالا خو نەراوستیت گوھی خو نەدەته کەسی هەریی چاف ل دەرە، دئی بیژن نهفه

و مکی گولکی ژ گوندی کر یی، نهز چیا تو چیا گولک ما بی گیا، بو هندئی تیتت دهمی دوو کەس ههفرکیهکی بکەن لاسر کار مکی، همر نیکی بهیلته بهیفا یی دی فه دئی بیژن نهز چیا تو چیا گولک ما بی گیا.

هیستر/ دهمی پرسیارا بابی نیکی تیتته کرن و نهفیت بیژیت کا کیه دئی بیژن پرسیار ژ هیستری کر بابی ته کیه، گوت خالی من ههسپه و دمیکا من ماهینه (پی شەرمه نافی بابی خو بینیت) بیان دئی بیژن تو بکیر جوتی هاتبا، دا هیسترا موختاری بی، بو وان کەسان تیتت بین تمهبل و نهشین چ کاران بو خو و زاروکین خو بکەن، هەردەم ل بەر دیوارین مزگهفتا درویننه خوارئ و دامانئ دکەن .

ماهینا که عیل/ جۆرمکی ماهینی یه دیاره ریکو پیک و روشنئین باش نیدا ههنه ژبهر هندئی دهمی ژنهک جوان و ریک و پیک و ماقویل بیت، دئی

ههسپ، ماهین، هیستر، کەر هند بیژن دوارئ باش نالیکا خو زیده دکمت، لاسر هندئی تیتت نهگهر کەسهک رینجبرو کار کەر بیت، دئی قوبتی خو زیده کمت.

بزن/ دبیزن و مکی بزنا رهشوکیه نه خو فهدشیریت نههفالی خو. هندهک جارن ژی دئی بیژن دقیت مروف و مکی بزنی جهی خو خوش کمت، بهرئ خو بدئ بزن بیهنهکی مهخل دبیت جهی خو خوش دکمت . مەزن دبیزن ههچی گوھی خو نەدەته مەزنا دئی لی ئین شاخین بزنا، مەرم ژئی نهوه هەر کەسی گوھی خو نەدەته کەسین ژ خو مەزنترو شیرەتین وان وەر نهگرت دئی پەشیمانی لدویف ئین، و مکی دبیزن نهگهر شاخیت پەشیمانا هاتبان دا شاخیت ههسوی گهههه بهر ناسمانا، ههروسا نهگهر نیکی نەراوستیت ئو ل بهلایهکی بگهریت، هندئی بیژنی گوھی خو نەدەته کەسی دئی بیژن نهگهر عهجهلا بزنی هات دئی چیت نانی شفانی خوت، یان ژی نهگهر نیکی یی ژبهریکچوی بیت هیچ ریک و پیکیهک د کارووکئی ویدا خویا نهکەن، دئی بیژن بهرئ خو بدئ و مکی بزنا بهر هاقیتیه.

کرم/ گهلهک جۆرین کرمان ههنه بهلی نیکی دریز و رهنگی وی سەر بسوریه ههیه د نائف ناخیدا دژیت. نهف گوتته لاسر و بیه، دهمی جوتیارمک ههمی گاڤا د نائف ناخیدا کار بکمت و گهلهکی رینجبر بیت، دئی بیژن نهف کەسه کرمکی ناخی یه. گهلهک جارن دهمی نیکی گهلهک بی سەرو بهر بیت و نهیی پاک بیت دئی بیژن نهفه کرمی پەنجەشیرئ یه.

کولی/ گهلهک جارن نافی کولی تیتته بکار ئینان بو وان کەسین گهلهک چاف برسی و بهس بهرئ وان ل خوارئ بیت دئی بیژن نهفه و مکی کولی یه، یان ژی دهمی هندهک مروف گهلهک دخون و قهلهو دبن دئی بیژن نهفه گاگیلهیه، (گاگیله جۆرمکی کولیانه مەزن و قهلهو دبن)، ههروسا جۆرمکی کولی یی ههی رهنگی وی کەسهک و ههستیکین وی گهلهک دزارفن، رهنگین سەر بزمریه ژی ههنه دبیزنی ههسپی فاتما نهبیا، قیجا دهمی نیکی گهلهکی لاوز و ههستی زراف بیت دئی بیژن نهفه و مکی ههسپی فاتما نهبیانه، مەرم ژئی نهو جۆرئ کولی یه .

تهفپیرک/ دبیزنه تهفپیرکی بیژنا رهش،

بیژن و مکی ماہینا کہ عیله .

چیل/ چیل ب زینی نابیتہ ماہین، مہرم ژئی نہوہ
نہگہر ژنہک تو کار و کوکی وئی جوان بکہی بہلی
رہوشت و کریارین وئی ہمڑی وئی بکہی نہین دئی
بیژن چیل ب زینی نابیتہ ماہین .

توک/ گیانہورہک ل شہقین تاری و بی دہنگ
دخوینیت دہنگہکی ناشوی بی ہمی، ئەفہ بو ہندی
تیتہ بکار نینان دہمی ل جہمکی تشتہک نہمینیت ب
دویمایہک بیت یان ژئی مروّف ل وی جہی نہمین
دئی بیژن توکی یا لی خواندی.

قلہکا مزگینیا (مزگینین نہخوش)/ جورمکی
بالندہیہ لدویف باورین دناف جفاکیدا ہمین دبیزن
ہمہر جہی بجیتی ریدانین نہخوش لی پمیدا دین ئەفہ
بو ہندی بکار تیت دہمی مروّفک بنتی کارئی وی
بہلاف کرنا دہنگوباسین نہخوش بیت، دئی بیژن ئەفہ
و مکی قلہکا مزگینیاہ.

چہکچہکیله/ ئەفہ گہلہک جارن تیتہ گوتن
دہمی ٹیک روژئی ہمی نہی دیار بیت یان ژئی
بہفیت و ب شہف دیار بیت دئی بیژن ئەفہ بی بوویہ
چہکچہکیله ب روژئی دنفیت ب شہف رادبیت چونکہ
چہکچہکیله بہس بشہف ژ جہین خو دہر دکہفیت،
یان ژئی دہمی ٹیک نہشیتہ کسہی ہمی دشینئی و
چ دہسلات نہبیت بہرامبہری چ زوردارئی بنتی
بشیتہ کس و کارین خو، دئی بیژن ئەفہ و مکی
چہکچہکیلیہ ہمی کس ل وی سیار دین نہو بنتی
ل تیشکین خو سیار دبیت.

بالندئی لگہل تیشکیت خو جوت بووی، ئەفہ
بو وئی بکہی تیتہ گوتن دہمی کسہک زیانہکی یان
ژی خرابیہکی ل ٹیک ژ کس و کارین خو دکہت
دئی بیژن ئەفہ و مکی وی بالندہیہ بی ل گہل تیشکین
خو جوتبووی. ہمروسا دبیزن ژگارائی سیاری
ماکہرا خو بوو.

کہو/ دہمی ٹیکی بقیت فیلہکی ل بی دی بکہت
ہندی ہمول دہمت نہشیت دسردا بہت، یی دی دئی
بیژتی نہز نہکموئی دافین تہمہ، یان ژئی دہمی ٹیک
ب خو گہلہکی خراب بیت دئی بیژن دونیا ہمی
دوژمنی کہویہ، کہو ژئی دوژمنی سہری خویہ،

دہمی ٹیک گہلہکی فیل باز بیت دئی بیژن تو چ
کہوئی دافدوژی، ہمروسا دہمی ہندہک ہمی دہما
شہرہدہف و مژیلی ہشہرکی بن دئی بیژن و مکی
کہوین قہرچا ہمی دہما بی بسہرو ستوین ٹیکفہ.
قاز/ دہمی کچہک گہلہک شوخ و شہنگ بیت
گہردہنا وئی زراف و دریز بیت دئی بیژن بہری خو بدئی
گہردہنا وئی و مکی گہردہنا قازئی بہ. یان ژئی دہمی ٹیک
دخما چ نہبیت تو چ بیژئی لہف وی چ کار بگہری نینہ
دئی بیژن ئەفہ و مکی قازئی بہ، تہر نابیت.

جوبیرک/ گیانہورہکی بجویکہ ہندہک
تایہتمہندین سہر ل دہف فی گیانہوری ہنہ،
دشیت بجیتہ دین ناخیفہ، یان لناف نافی جوکین نافی
کون دکہت، ہمروسا نہگہر پیتفی بو دشیت ہریت
چونکہ ہندہک پہرین پیفہ، ہمروسا گیانہورہکی
قایمہ، قیجا دہمی ٹیک ہمردہم دناف ناخیدا کار
بکہت دئی بیژن بہری خویہ علوی (مال میراتی)
دئی بیژئی جوبیرکہ، ہمہری دناف ناخیدا.

گامیش/ گامیشی (تیر درینک). ئەفہ بو وی
کسہی تیتہ گوتن بی دنفیت ہمی تستان بزائیت، چ
دزکی تیریدا ہمیہ بینتہ دہری و خویا بکہت.

پیشی/ گیانہورہکی ہویرہ گہلہک جارن
ناہلیت خمہ بجیتہ چافین خہلکی، ہندی تو بیینی
بق بقا وئی یہ لین گوہین مہ گہلہک سفکہ ب سناہی
تو ہست پی ناکہی، قیجا دہمی ٹیک لاواز دبیت و
نہخوش دبیت دئی بیژن نہخوشی مہی و مکی پیشی
لی ہاتی، یان دئی بیژن ہندی سفکہ دئی بیژئی پیشیہ

میشا رہش/ دئی بیژن فلان کس و مکی میشا
رہشہ ہما لدور قازانا دزفیرت ئەفہ بو وی کسہی
تیتہ گوتن دہمی بی بی نہفس بیت ہر ل خوارئی
بگہریت، دئی بیژن و مکی میشا رہشہ، یان ژئی دئی
بیژن کہچہلی ہمی میشیت رہش بیت دیتین، مہرم
ژئی نہوہ مفا ژ ہمرتشتہکی و ہرگرتیہ ل خو نہما
ناسی، کہچہلی نہشیت میشا ژ خو برہقینیت دئی
بیتہ پیترانک نہشیت بہلا خہلکی ژ خو شہکمت.

گیرک/ ئەفہ جورمکی مژیریہ یہ گہلہکی ہویرہ،
گہلہک جارن لناف مالا پمیدا دین دینہ جہی سہر
نیشانی بو مالی بسناہی نہشین ژمالی دہربخن،

و ژ جھکی دبیته جھکی دی . یان ژی گلهک جارن
دمی نیک گلهک هویر بایه ژ بهژنی و کلوآشقیه،
دایژنی کیزی ئەف گوتنه پتر بو کچان بکار دهات.

نعام/ وهکی نعامی به سه ری خو فەدشیریت قونیت
خو دیار دکەت، ئەفە بو هندی بکار تیت دمی نیک
راستیا خو یان ژی رۆبی خو یی راسته قینه فەشیریت
فیل/ کەس نەشیت فیلی بکەتە خەزال، پتر بو وئ
یەکی بکار تیت دمی نیک گەمشو بیت و گلهکی
بی بزاف بیت، هندهک چاقەری وئ یەکی بکەن
کو ئەو کارەک وەسا بکەت چەلەنگی و لەشسکی
بقت، دئ بیژن فیل نابیتە خەزال .

دیهل/ دیهلین تروکه ژئ نابن سهین بەزوکه، مەرم
ژئ ئەو ژنن سەبەردای و نە حەجمتی مروقین باش
و خودان روشت ژئ پەیدا نابن، یان ژی دیژن دیهلا
لبایه سەل بەغدایه، ئەفە پتر بو ژنن بی روشت تیتە
بکار ئیان، مەرم ژئ ئەو ئەگەر کارەک د دلی ویدا
هەبیت لکیفە بیت دئ هەر خو گەهینتە نیچیرا خو .

مشک/ مشکێ کوزراندی، دمی مروقهک کیم
می بیت و لاواز و سەرو سیمایی وی بسەر هندهک
سوریه بیت، دئ بیژن ئەفە وهکی مشکێ کوزراندیه.
کتک نەلمالە ناقتی مشکێ عەبدولرحمانه، ئەفە لاسەر
وئ یەکی تیتە گوتن دمی کەسەک هەمی دەما گزی
خو ژ ئیکی بکەت نەویریت دەرارە باخفیت بەلی
بی دن نەیی نامادە بیت و ئەوئ ترسنوک سینگی
خو بینیتە دەری و هەمی تشتا بدلی خو بکەت، وەسا
خو دیار کەت کو کەسەکی خودان دەسلاتە، دئ
بیژن کتک نەلمالە ناقتی مشکێ عەبدولرحمانه.

بەق/ گیانەر مەکه پتر لاسەر لئقین ئافا دزیت.
زیدەبونا ویزی وهکی خەرمکبە بەر دەت ناقتی
پشتی چەندەکی تیشکین بچیک دەر دکەفن د ناقتی
دزین، قیجا گلهک گوتن لاسەر بەقێ ژی تیتە گوتن.
ئەگەر کەسەک تیشەکی یان نەهنبەکی بزانیب نەشیت
بپاریزیت دئ هەر بیژیت، دئ بیژن ئەگەر بەق
نەقورب دئ درت، یان ژی دمی جھکی گلهک
مروقت لئ بن و هەر هندهک بو خو سوحبەتەکی
بکەن دەنگی هەمی تیکەل بیبیت دئ بیژن وهکی گەرا
بەقاییه، کەس ئەزمانی کەسی نزانیت.

قیجا دەمی زارۆکهک ژنوی ب سەر پیا دکەفیت ژ
فی ژووری بو یا دی دگەریت و نارینتە خواری. دئ
بیژن ئەفە بی بوویه گیرکا ناقتی مالی .

نیری/ کویری لئاقت نیری (کویر گیسکی نیک
سالیه) دپەریت، ئەفە بو وئ یەکی تیتە گوتن بو وان
سنیلین خو ددەنە ناقتی بین ژ خو مەزنتەر، قیجا دئ
بیژنی کویری لئاقت نیری دپەریت.

بەلاتینک/ دئ بیژن بەلاتینکا خودیبه کەتیه
بەردەستی کێفزاله، بو وان ژنن جوان و نازک
و شوخ و شەنگ، بەلی ئیخبالا وان بین بوویه
هەژنین کەسین دیندە و کریت .

میشا هنگفینی (هەنگ)/ هەو هەنگفین خواری
و میشا ب مە فەدا، ئانکو مە قوربانی دان هندهک
گەهشنتە دەستکەفتین باش. قالبی میشایه دەنگی
شەشایه، ئانکو ب کلوآش بچویکه بەلی بریارین
مەزن دەت یان ژی دەنگەک مەزن ژئ بیت.
ژمیشی کره گامیش، ئەفە ژئ بو وئ یەکی بکار تیت
دمی نیک تیشەک بچویک بیت بەلی گلهک مەزن
بکەت، ئانکو ژ خو مزایی خو مەزنتەر لی بکەت .

حەفتیار/ دیژن گوتنن وی مانە د ناقتی ددانین
حەفتیاریدا، مەرم ژئ ئەو دمی نیک بازرگانین
لگەل کەسین دەولەمەند و خودان دەسلات دکەت
و حیلە بازبکەت، قیجا دمی فیلبازی لی تیتە کرن،
سامانی وی هەمی دچیت دئ بیژن، گوتنیت دی مایه
د ناقتی ددانیت حەفتیاریدا. یان ژی دمی کەسەک
گلهکی خوراکر و میرچاک بیت چ ئەشکەنجە
کاریگەری لی نەکەن، دیژن حەفتیار خوشمیره
دەیناکەت کابا لی بسمن دەیناکەت .

کیز/ کیزی هاتە ریزی، ئەفە بو وئ یەکی بکار
تیت دمی نیک چ پئ چینه بیت بەلی وەسا خو دیار
دکەت کو دشیت گلهک تشتان بکەت. یان ژی دمی
زارۆکهک هیدی هیدی مەزن دبیت و بیته ناقتی
زارۆکان یاریا بکەن فی گوتنی بو دیژن .

کیز گولک/ دمی نیک هندهکی قەلەو بیت هیدی
بریقه بچیت بەژنەکا کورت هەبیت دئ بیژن وهکی
کیز گولکبیه، کیز گولک کیز مەکا رەشە دئ بیبی پرتەکا
ناختی یان بیساتین هندهک گیانەر مەرین دی یا گروفر کری

بادینان

BADINAN

ب

badinan

www.badinan.org

دیتنا شوینوارهکی ساسانیان ل سلیمانئی

ل دویف سایت (SCI) شوینوارهکی ساسانیان ل سلیمانئی هاتیه دیتن، کو میژووویا وی بو 1500 سالان دزفريت. تیمهکی شوینواران ب ریبهریا پرؤفیسور دیرک ویک پاشمایین قوربانگههکی ل پاریزگهها سلیمانئی ل سهر گرهکی دریز هاتیه دیتن. هاتیه دیارکرن ژی کو ئەف گره یی بچویکه، بهلن گهلهک پرتین سیرامیکی تیدا هاتینه دیتن. ههروهسا دیار بوویه ههتا بهری سئ هزار سالان ژی و ههتا ئیسلامهتی هاتی ههر ژیان ل فی دهفهرئ ههبوویه. دیسان ل فی شینواری گهلهک موهر و بالوکیئن پهروکان هاتینه دیتن، ئەفه ژی دیار دکهت کو بهرههمنینانا پهروکان ل وی سهردهمی ههبوویه.

BADINIAN

9

2025

Kovareka Rewşenbîrî
Gîştî Werziye

Kevalê hunermend Reşîd Efl